סוף

דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת
מצותיו שמור כי זה כל האדם וזה ה
הפסוק אמר שלמה המלך והוא היה
חכם מכל אדם והוא היה מלך על העליונים ועל התחתוני׳
ואעפ״כ אחר שראה כל המעשים וניסה כל הדברים
והודיע לעולם כמה חכמות חתם דבריו ואמר סוף של
כל דבר הוא יראת הש׳ יתברך וכן התחיל במשלי רא
ראשית חכמה יראת הש׳ וסיים משה יראת הש׳ היא
תחלה ואילו זה שהיה אדם אחר שהיה מזהיר לעולם
על יראת הש׳ לא היו דבריו מקובלים לעולם כי העולם
היה אומרים עבור שהוא פתי ואין לו עסק לכן הוא מז
היר לעולם על יראת הש׳ אלא שלמה המלך שהיה
עשיר מכל דורתי׳ ויתן שלמה את הכסף בירושלים כא
בנים והיה חכם מכל ברכתי׳ ויחכם מכל ה
האדם ולכן היה לו פנים לומר הכל הבלים כי אם לעסוק
ביראת אלהים ית׳ וכן אמר משה שהיה ראש לנביאי׳
ומה הש׳ אלהים שואל מעמך כי אם ליראה וכן
דוד אמר תחילת חכמה יראת הש׳ ומפני שאנו
רואין את האדם שהוא המובחר מן הברואים התחתוני׳
כי הוא מתוקן בצלם אלהים ובצורתו ונשא במלאכתו
יותר מכל הברואים ויש בו נשמת חכמה המתבוננת
סוד עליונים ותחתונים וכל זה ידענו שהוא ענין כל
הכוונות מזה העולם ומלואו וכל מה שנברא העולם
הזה הכל הוא לצרכו ובשבילו זה ענה לאדם תורת
אמת להורתו דרך ישרה כי האדם הוא מאוד חביב
לפני המקום כי אנו רואים שהמלאכים משמשין לו
לצרכי האדם שהוא צדיק כמו באברהם אבינו וכן
ביצחק וכן ביעקב שאמר המלאך הגואל אותי מכל
רע׳ וכת׳ וישר אל מלאך ויוכל לו׳ ודניאל איש אלהי׳
שלח מלאכיה וסגר פום אריותא׳ ומשום שבאו׳

סוף

דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת
מצותיו שמור כי זה כל האדם' וזה
הפסוק אמר שלמה המלך' והוא היה
חכם מכל אדם' והוא היה מלך על העליונים ועל התחתוני'
אם כן אחר שראה כל המעשים וניסה כל הדברים—
והודיע לעולם כמה חכמות' חתם דבריו ואמר סוף כל
דבר הוא יראת הש' יתברך' וכן התחיל במשלי ראשית
ראשית חכמה יראת הש' וסיים אשה יראת הש' היא
תתהלל' ואילו זה שהיה אדם אחר שהיה מזהיר לעולם
על יראת הש' לא היו דבריו מקובלים לעולם' כי העולם
היה אומרים עבור שהוא פנוי ואין לו עסק לכן הוא מז
הזהיר לעולם על יראת הש' אלא שלמה המלך שהיה
עשיר מכל דרתי' ויתן שלמה את הכסף בירושלים כא
באבנים' והיה חכם מכל כרתי' ויחכם מכל הא
האדם' לכן היה לו לומר הכל הבלים כי אם לעסוק
ביראת אלהים ית' וכן אמר משה שהיה ראש לנביאי'
מה ה' אלהים שואל מעמך כי אם ליראה' וכן
דוד אמר תחילת חכמה יראת הש' ומפני שאנו
רואין את האדם שהוא המובחר מן הברואים התחתוני'
כי הוא מתוקן בצלם אלהים ובצורתו ונשוה במלאכתו
יותר מכל הברואים' ויש בו נשמת חכמה המתבוננת
סוד עליונים ותחתונים וכל זה ידענו שהוא ענין כל
הכוונות מזה העולם' ובהמה וכל חיה שנברא העולם
הזה הכל הוא לצרכו ובשבילו זה נתנה לאדם תורת
אמת להורתו דרך ישרה כי האדם הוא מאור חביב
לפני המקום' כי אנו רואים שהמלכים משתמשין לצ
לצרכי האדם שהוא צדיק כמו באברהם אבינו וכן
ביצחק וכן ביעקב שאמר המלאך הגואל אותי מכל
רע' וכתי' וישר אל המלאך ויוכל לו' ודניאל איש אלהי'
שלח מלאכיה וסגר פום אריותא' ומשום שבאו'

סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת
מצותיו שמור כי זה כל האדם וזה ה
הפסוק אמר שלמה המלך והוא היה
חכם מכל אדם והוא היה מלך על העליונים ועל התחתוני'
אעפ"כ אחר שראה כל המעשים וניסה כל הדברים
והודיע לעולם כמה חכמות חתם דבריו ואמר סוף כל
דבר הוא יראת הש' יתברך וכן התחיל במשלי ראשית
ראשית חכמה יראת הש' וסיים אשה יראת הש' היא
תתהלל ואילו זה שהיה אדם אחר שהיה מזהיר לעולם
על יראת הש' לא היו דבריו מקובלים לעולם כי העולם
היה אומרים עבור שזה עני ואין לו עסק לכן הוא מז
הזהיר לעולם על יראת הש' אלא שלמה המלך שהיה
עשיר אכ"ד דכתי' ויתן שלמה את הכסף בירושלים כא
כאבנים והיה חכם מכל כדכתי' ויחכם נחכם מכל ה
האדם ולכן היה לו כח לומר הכל הבלים כי אם לעסוק
ביראת אלהים ית' וכן אמר משה שהיה ראש לנביאי'
מה הש' אלהים שואל מעמך כי אם ליראה וכן
דוד אמר תחילת חכמה יראת הש' ומפני שאנו רו
רואין את האדם שהוא המובחר מן הברואים התחתוני'
כי הוא מתוקן בצלם אלהים ובצורתו ושוה במלאכתו
יותר מכל הברואים ויש בו נשמת חכמה המתבוננת
סוד עליונים ותחתונים וכל זה ידענו שהוא ענין כל
הבריות מזה העולם ומלואו וכל מה שברא העולם
הזה הכל הוא לצרכו ובשביל זה נתנה לאדם תורה
ומצות להורתו דרך ישרה כי האדם הוא מאוד חביב
לפני המקום כי אנו רואים שהמלאכים משתמשין לצ
צרכי האדם שהוא צדיק כמו באברהם אבינו וכן
ביצחק וכן ביעקב שאמר המלאך הגואל אותי מכל
רע וכתי' וישר אל מלאך ויוכל. ודניאל אמר אלהי
שלח מלאכיה וסגר פום אריות' ומשום שכאו

מלאך לעזרת הצדיקים כדכתי' בלילה ההוא ויצא
מלאך ה' ויך במחנה אשור· ורבים כעניינים האלה
· וכבר ידענו שיש אדם אחד שיש לו יתרון על שאר
בני אדם· עד שאדם אחד שוה הון רב מבני אדם ר'
אחרים· ואע"פ שהם בדמות אחד ויסוד אחד והם
אלא שנפשו של זה עולה על מעלות הנפשות יותר
מנפשו של זה· כי זה המשיל חכמתו על תאותו וזה
הרשע היה משיל תאותו על חכמתו· והלך במחשבות
כל יאמין ומחשש כעור באפלה·· כי חמשה
כחות יש באדם האחד כח השמיעה השני כח
הראיה השלישי כח הריח הרביעי כח הטעם ה'
החמישי כח המישוש· כמו שהוא אדם מרגיש כש
כשהוא ממשש בדבר· ואילו החמשה כחות הם
תלוים בכל מעשה אדם ואין פעולה נעשית בלא
אחד מהם מן החמישה כחות· והלב הוא הפועל
הפועל על ידיהם כי אותם החמישה מביאים ה'
הלב וכל ענייניהם וכל מעשה ומחשבה שישכב
אחריהם·· הלב יש בו דיעות רבות כגון העצה
והגאוה הזכרון והשכחה השמחה והיגון הבושת
והשנות· וטילו רבות וכל אילו הדיעות מחזקות
מאילו החמישה כחות· פי' איך יוכל להתגבר
הסומא כאילו היה רואה· וכן כל אדם הלבב ישית
ישתדל בכל חמשה כחותיו להגיע אל התכלית אשר
יוכל להשיג מן המעלות ואל ישתמש בחמשה כחותיו
וברוב דיעותיו אלא בדבר שהוא צריך להיות
ל' ודע בחסד ובמעשים טובים וזהו תכלית
הטובה· שאם הגיע אדם למעלה שהיא טובה·
מאד ושלום יחזור בלבו לעלות אל המעלה אחרות
שהיא למעלה ממנה המעלה עד שיגיע לתכלית
הטובה ובזה יגיע לעולם הגדול שהוא השלום

הבאה · וכבר נתאוה דוד להגיע אל טוב השלום
הבאה באמרו מה רוב טובך אשר צפנת ליראיך ·
ואמ' ירויון מדשן ביתך וכו'· והמעלה הזו לא יגיע
אליה אלא הראוי לה כמו שאמ' מי יגור באהליך
ומי ישכון בהר קדשך הולך תמים ופועל צדק וכו'
ושאר הענין שם· וכיון שהזכרנו יתרון מעלת
האדם ראוי לנו לבאר חשיבותו וגאותו ענותו ודעתו
עד שיהיה לפני המשכיל דרך ישר להגיע אל חפץ
המלך כי יבחר לנפשו מכל כח ומכל מדה הטוב ·
ויבחר ויזרוק הפסולות ויקח מן הסולת· כי יש יש
אדם בעל חימה וכועס תמיד· ויש אדם שדעתו
מיושבת עליו ואינו כועס כלל ואם יכעוס מעט ו'
לכמה שנים· ויש אם אדם שהוא גבה לב ביותר
ויש אדם שפל רוח עד מאד· ויש שהוא בעל תאוה
לא תשבע נפשו מהלך בתאותו· ויש טהור קץ
ביותר ואל יתאוה אפי' לדברים מועטים שהגוף
צריך להם· ויש בעל נפש רחבה לא תשבע נפשו
מכל ממון שבעולם כענין שנ' אוהב כסף לא ישבע
כסף· ויש מקצר לרוח שדיי לו אפי' בדבר מועט
ולא ירדוף להשיג כל צרכיו· ויש שהוא מסגף עצמו
ברעב וקובץ על יד ואינו אוכל פרוטה משלו ואם
בצער גדול·· ויש שהוא מאבד כל ממונו בידו ודע
ודעת· ועל דרכים אלו שאר הדיעות יש מהם דיעות
שאין כגון מהולל ואונן כלי ונדיב מגבי ורחמן רך
הלבב ואמיץ הלב· וכן כיוצא בהן וכל הדיעות יש מהם
דיעות שאין לאדם מתחלת ברייתו לפי טבעי גופו··
ויש מהן דיעות שטבעו של אדם זה מכוון ועתיד
לקבל אותן במהרה יותר משאר הדיעות· ויש מהן
שאינן לאדם מתחלת ברייתו· אלא למד אותן מאחרי'
או שנפנה להם מעצמו לפי המחשבה שעלתה:

אלא לעזרת הצדיקים כדכתי' בלילה ההוא ויצא
מלאך ה' ויך במחנה אשור' ורבים בעניינים האלה
וכבר ידעת שיש אדם אחד שיש לו יתרון על שאר
בני אדם' עד שאדם אחד שוה הון רב מבני אדם א'
אחרים' ומ"מ שהם כדמות אחד ויסוד אחד והם
אלא שנפשו של זה עולה על מעלות העליונות יותר
מנפשו של זה' כי זה המשיל חכמתו על תאותו וזה
הפרוע היה משיל תאותו על חכמתו' והלך במחשכים
כל ימיו וממשש כעור באפילה" כי חמשה
כחות יש באדם האחד כח השמיעה השני כח
הראיה השלישי כח הריח הרביעי כח הטעם ה'
החמישי כח המישוש' כמו שהוא אדם ודרכיו כמו
כשהוא מוחש ברכבו' ואלו החמשה כחות הם
תלוים בכל מעשה אדם ואין פעולה נעשית בלא
אחד מהם מן החמישה כחות' והלב הוא הפועל
הפועל על ידיהם כי אותם החמישה מביאים מן
הלב וכל ענייניהם וכל מעשה ומחשבה שיעבר
אחריהם" הלב יש בו רשעות רבות כמו הגאוה
והתאוה הזכרון והשכחה השמחה והיגון הבושת
והעזות' ושאר רבות וכל אלו הרשעות מחזקות
מאלו החמישה כחות' פי' איך יוכל להתקשר
הסומא כאילו היה רואה' לכן כל אדם הנלבב ישת
ישתדל בכל חמשה כחותיו להגיע אל התכלית אשר
יוכל להשיג מן המעלות ואל ישתמש בחמשה כחותיו
ברוב רשעותיו אלא בדבר שהוא צריך להיות
ל' ודע בחסד ובמעשים טובים וזהו תכלית
הטובה' שאם הגיע אדם למעלה שהיא טובה
מאד לעולם יחזור בלבו לעלות אל המעלה אחרת
שהיא למעלה ממנה המעלה עד שיגיע לתכלית
הטובה וכנה יגיע לעולם הגמול שהוא העולם ה

הבאוה" וכבר נתאוה דוד והגיע אל טוב העולם
הבא' באמרו מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך
ומה ירוין מדשן ביתך וגו' והמעלה הזו לא יגיע
אליה אלא הראוי לה כמו שאמ' מי יגור באהליך
ומי ישכון בהר קדשך הולך תמים ופועל צדק וגו'
ושאר הענין שם' וכיון שהזכרנו יתרון מעלת
האדם ראוי לנו לבאר חשיבותו ונטיות טבעו ודעתו
עד שיהיה לפי השכיל דרך ישר ולהגיע אל חפץ
האל כי יבחר לנפשו בכל כח ויכול מדה הטוב'
ויבחר ויזרוק הפסולות ויקח מה הסולת' כי יש יש
אדם בעל חימה וכועס תמיד' ויש אדם שדעתו
מיושבת עליו ואינו כועס כלל ואם יכעס מעט
לכמה שנים' ויש אם אדם שהוא גבה לב ביותר
ויש אדם שפל רוח עד מאד' ויש שהוא בעל תאוה
לא תשבע נפשו מהלוך בתאותו' ויש טהור הלב
ביותר ואל יתאוה אפי' לדברים מועטים שהגוף
צריך להם' ויש בעל נפש רחבה לא תשבע נפשו
מכל ממון שבעולם כענין שנ' אוהב כסף לא ישבע
כסף' ויש מקצר לרוח שדיי לו אפי' בדבר מועט
ולא ירדוף להשיג כל צרכיו' ויש שהוא מסגף עצמו
ברעב ויקבץ על יד ואינו אוכל פרוטה משלו ואם
בצער גדול" ויש שהוא מאבד כל ממונו בידו לדעת
ודעתו ועל דרכים אלו שאר הרשעות יש מהם רשעות
שאין כמו מהולל ואונן טלי וטריב אכזרי ורחמן רך
הלבב ואמיץ הלב' וכן כיוצא בהן וכל הרשעות יש מהם
רשעות שאין לאדם מתחלת ברייתו לפי טבעי גופו"
ויש מהן רשעות שטבעו של אדם זה מכון ועתיד
לקבל אותן במהרה יותר משאר הרשעות' ויש מהן
שאין לאדם מתחלת ברייתו' אלא למד אותו מאחרי'
או שנפנה להם מעצמו לפי המחשבה שעלתה

כלבה · או שישמע שאין הריעה טובה לו · וכבר ראוי
ולך והניח עשתו כאשר שנקבעה לבו · יש מדה
שצריך להשתמש בה ברוב המקומות · ויש מדה ש
שצריך להשתמש בה מעט · וזה דומה לעשיה תב'
תבשיל וצריך ירק ובשר ומים ומלח ופלפלין · וכל
אלו המינין צריך ליקח מכל אחד כשיעור מדה
מעט ומדה הרבה · אם ימעט הבשר או יהיה הת
התבשיל רזה · ואם ירבה המלח לא יהיה המאכל שוה
מחמת מלחו · וכן כולם · אם ירבה המין שראוי לו מ
במועט · או ימעיט המין שצריך הרבה · ומזה יהיה
המאכל מקולקל · אבל הבקי אשר יקח מכל אחד מה
משקל הראוי · אז יהיה המאכל ערב ומתוק למאכלין ·
וכענין זה המדות יש מדה שצריך ליקח שיעור מה
מרובה · כגון הענוה והבושת ודומיהם · ויש מדות
שצריך ליקח מהן מעט · כגון הקנאה והגאות והא
והאכזריות · לכן בהיות האדם שוקל בפלס הבינה
יקח מכל מדה שיעורה ולא יפחות ולא יוסיף בדה
יגיע לתכלית הטובה · תדע ותבין מי שטבעו נוטה
למדה רעה או הורגל במדה רעה ולא יתן אל לבו לשוב
ממנה · אך תמיד מתגבר בה זה הענין מביא אותו
שימאס ויגעל במדות הטובות · וכמו שרוב הכאב
והצער והיסורין הוא מחלי חולי הגוף · כך רוב מדות ר'
רעות הם חולי הנפש · וכמו שבחולי הגוף טועמין המר
מתוק והמתוק מר · ויש מן החולאים מי שמתאוה לו
למאכל שאינו ברייא לו ושונא למאכל הטוב הכל לפי
רב החולי · כך יש בני בני אדם שנפשותיהם חולות
ואוהבים הרשעות ושונאים דרך הטובה · ומעצלין לל
ללכת בה · והיא כבידה עליהם עד מאד לפי חוליים
וכן ישעיהו אומ' כאנשים הללו הוי האומרים לרע
טוב ולטוב רע · ששמים חשך לאור ואור לחשך ש

שמים · ומר למתוק ומתוק למר · ועליהם אומר הכ'
העוזבים אורחות יושר ללכת בדרכי חשך · וכיצד
היא · וזה היא התקנת חולי הנפשות · ילכו אצל ה
החכמים שהם רופאי הנפשות · וירפאו חוליים כי
ברשעות שאומרין אותן עד שיחזירם לדרך טובה
והמכירים ברשעת רשעת שלהם ואין הולכים אצל
החכמים לרפא אותן עליהם אמ' שלמה ומוסר אויל'
בזו'' · יש כמה בני אדם אשר תמותם ותפשם
הטוב והישר · ואין יודעים מה טוב להם ומקשטי'
בכל יום להשיג מעלה העליונה ואין משיגים כל ש
ימיהם ומזה הענין מחמת שני דברים · האחד
שאינו מכיר חסרונו · והשני שאינו מבחין בדרכיו
המעשים · והוא דומה לראובן שהוא מחפש את שמ'
שמעון ואינו מכיר אותו אעפ שמחפש אותו כל ש
היום לא ימצאהו כי כמה פעמים יבא אצלו ולא יכ'
יכירהו · כך האדם הזה אעפ שחושב תמיד מה
יעשה ומחפש מעשה הטוב לא ישיג כיון שאינו
מכיר חסרונו · ויש אדם שהוא יודע מדות הרשעות
שיש בו וחושב לעשות מהם ולאחוז מדות טובות
וגם הוא לא ישיג כל ימיו דרך הישר · והוא דומה
לראובן שמחפש את שמעון ומכירו ואעפ"כ אינו
מוצאו מחמת שאינו מחפשו כראוי · ועל ענין זה
אומר כסף נבחר לשון צדיק · פי' של זה הפסוק כך
הוא · מי שעושה בחבירו וכו' ולשום לו כסף במשקל
אם אינו מכיר אמיתות המשקל וערך המאזנים
או מכיר הכל · אך שאינו בקי בבחינת הכסף זה
האיש קרוב להיות ניזוק בענין המשקל והכסף כי
פעמים יקח סיגים וישליך הכסף · וגם יהיה לו כס'
פחות מכשיעור הראוי לו · כי שמא יקח משקל

הכל או ישים הכסף בער הכבר במאזנים. וכל אילן
יבא לידי טעות. או אפי׳ הוא בקי בכסף ובמשקל ואינו
מסתכל כראוי אפשר שיתערב בכספו סיגים הרבה
אבל אם בקי בכל במשקל ובכסף ומסתכל בו כל
כראוי. אז הוא משתלם כראוי כסף נקי ושלם בכל
במשקל. לכן ריאה שאין צריך לכסף נבחר. כי הצרי׳
צריך להכיר הטוב והרע. ולהיות בקי בערך כל מי
מדה. וצריך להסתכל ולהתבונן בהם כראוי ולהיות
שורח בקטן ובחכמתו לשוב המעשות ולאחז בת
כתבונה. להסיר תערובת הסיגים ממנו. ואז תהיה
נשמתו צרופה ומזוקקה לאלהים כדכתי׳ הגו סיגים
מכסף ויצא לצרף כלי. כשיסירו הסיגים אז תהיה
הכסף צרוף. ויש אדם המשתנה במנהגו לזמנים
ואינו קבוע בענין אחד. זמן אחד אוחז במנהג זה
וזמן אחר מסתלק מאותו המנהג ותופש מנהג אח׳
אחר וככה יעשה לעולם. והוא דומה לאדם שהוא
חפץ ללכת אל עיר והוא יודע אינו דרכה. ולא יכיר
השבילים המוליכים אותו אליה. לכן הוא משוטט
פעם אחת ילך בדרך אחר פרסה ולא ימצא העיר
ואח״כ יחזור וילך פרסה אחרת בדרך אחרת ויתע
ויחזור וכן בשלישית וברביעית וכל כיוצא בו. על
זה אמר החכם עמל הכסילים תיגענו אשר לא ידע
ללכת אל עיר. לכן יש להזהר על המעשים הטבועי׳
בחכמי הטוב. ולאדם צורך המשכל. ישר ויושר
המאזנים ולהודיעם בחינת הכסף והמדות להם
דרכים הישרים. ואען שיברור האדם בתחלה
הכתוב. מסילה אשר תביאהו למקום רצון
ורצון אשר שם כל הטובה. והיא יראת שמים

אשר הוא סוף כל המעשים. והיא השאלה אשר הב״ה
ית׳ שואל מאת כל אדם כדכתי׳ מה ה׳ אלהיך שואל מ
מעמך כי אם ליראה. ואין שום מעשים נחשב כלום
היראה הטהורה. לכן יש להודיעך. כי כל איש הר
הרוצה לחבר ענין תחת יד מדות הטובות. צריך ל
לערב יראת שמים עם כל מדה ומדה. כי יראת שמ
שמים היא קשר המחזקת כל המדות. והוא דומה
לחוט שהכניסהו תוך חורי המרגליות וקשרו קשר
בתחתיתו להחזיק כל המרגליות. אין ספק בהתר
הקשר יפלו כל המרגליות. כך היראה היא מחזקת
כל המדות. ואם תתיר ממך קשר היראה יפרדו
ממך כל המדות הטובות. וכשאין בידך מדות טו
טובות אז אין לך תורה ודעת. כי כל תלוי בתיקון
המדות. כל מדות יש מהן טובות. ויש מהן
רעות. החכם יכול לעשות מהמדות הרעות טובות
והכסיל יעשה מהמדות הטובות רעות. ומי שהולך
בחושך ואינו מתבונן בתיקון המדות. אפשר שיהיה
כל מדה אחת מאבד כל זכיותיו. כמו המתגאה
בעניין ומתפאר. ומאבד ענוו. וכל כוונתו להצ׳
ולהשתרר על בני אדם. ומסתכל תמיד בגנות חבירו
ומתכבד בקלונם. האיש ההוא דומה לאיש שמחזיק
חבית מלאה יין משובח מאד. ויש בתחתית החבי׳
נקב קטן אין ספק שיאבד כל היין המשובח מאד.
בנקב קטון אם לא יסתום אותו. כך המתגאה הזה
אף אם מלא תורה יאבד הכל על ידי המדה הזאת
אם לא יחיש מהרה לתקנה. ומעשים יש בכ
בשום המכירים האמת. יש שאין בו חטיה והכיר
וכמו שאין הקטוע בשתי רגלין יכול לעלות בסולם

כך לא יוכל לעלות במדריגות החכמה מי שאין בו תבונה יש שהוא חכם ונטבע בתאות העולם ומנעוריו עד שישים כל חכמתו להשיג תאותו ולעשות רצון יצרו הרע כי הורגל מנעוריו במעשים הרעים עד שהם קבועים בנפשו׳ וקשה לו מאד להמלט מפח יקוש רשת השאת הטעות׳ ויש שיש בו חכמה להכיר׳ וגם חפץ לילך בדרכים טובים׳ אך לא היה אצל אל חכמים לשמוע מהם החכמה והדרכים הישרים׳ ומתוך כך הולך במחשכים׳ והוא דומה לאדם שיש לו מטמון בביתו ואינו יודע המטמון ומוכר הבירת לאחר׳׳ התבונן כי האדם ברוב מדותיו זו משל משונה מזו וכל מדה ומדה שורשה דעת האדם׳ זו מושכתו לכאן וזו מושכתו בכאן׳ והיצר הרע מסייעו לכל מדה ומסית האדם שיבחר יצר הרע שבה׳ וזו דומה לאדם שהולך במדבר ופוגעים בו דובים ואריות ונמרים וזאבים׳ ושר הרבה אונש משחיתים׳ האיש ההוא צריך לפקוח עיניו להלחם עם כל אחד׳ ואם יעלים עיניו רגע אחד יטרפוהו אלו המזיקים׳ כך האדם מדותיו הרעות׳ כגון התאוה והקנאה והשנאה והכעס וכיוצא בהן מתעלות בלבו תמיד׳ ואם יתעלם מהם ולא יתקנם אך יעקרו מלבו אור האמת וימש חשך׳ ועל זה אמר שויתי ה׳ לנגדי תמיד׳׳ האדם בשעה שנולד הוא חסר בגופו ובחכמתו יותר משאר הבריות׳ כי כל הבריות ביום הולדם הם הולכים ואוכלים ומסייעים לעצמן׳ אבל האדם כשנולד צריך טורח גדול ועמל׳ וכאשר צריך תיקון גדול בגופו כן צריך יותר תיקון גדול אל

לנשמתו לתקן החכמה ולהבין דרכים הטובים כי האדם בתחלתו כלא חלמד ותעה׳ כבהמה אך לבו דומה ללוח שהוא מוכן לכתוב עליו אם הלוח הזה ביד טפש ישרוט עליו חבלים עד שית שיתקלקל הלוח ולא יהיה בו תועלת עוד׳ אבל ביד החכם יכתוב עליו סדר ענייניו וצרכיו וחובותיו ומתוך הלוח ההוא יכלכל ויפרנס בני ביתו׳ ויגיע לתועלת גדולה׳ כך לב האדם׳ הסכלים יציירו בו ציורי הבל ושקר׳ ויכתבו עליו חקקי און וימלאו לבם מחשבות הבל וריק והמשכילים יכתבו על לבם מכתב אלהים שהוא דעת יסוד התורה והמצות׳ וחכמת המדות עד אשר יזהירו כשמש נשמותם כזוהר הרקיע׳ ולזה הייתה כוונת שלמה באומרו קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך׳ לזה אמ׳ שלמה גם במעלליו יתנכר נער אם זך ואם ישר פעלו׳ זה הפסוק נאמר על הבחנות הנערים כי מנעורים ניכר מעשיהם כאשר תראה׳ מקצת הנערים שראית בהם מדת הבושת׳ ובמקצתם העזות׳ ובמקצתם נטה אל התאות׳ ובמקצת נטו׳ אל תעלות טובות׳ ודע כי כל מדות האדם אשר הם היו בילדות תראה בו בימי הבחרות והזקנות והשחרות׳ אך בזמן ההוא לא היה בו כח להראות והביאם לידי מעשה׳ אך הנערים אשר גברה עליהם הנבלות׳ אפשר שיטלו האדם להעתיקם אל דרך טובה׳ כי הם נוח לקבל המוסר ואין בהם כח וחכמה לצאת ולברוח מתחת יד המייסר אותם והם צריכים לסבול׳ אבל בימי הזקנה׳ אינם נעתקים בקל מזה שהיו בו בימי הבחרות

כך לא יוכל לעלות במדריגת החכמה. ויש שאין בו תבונה
ויש שהוא חכם ונשקע בתאות העולם ומתעורר עד
שישים כל חכמתו להשיג תאותו ולעשות רצון יצר
הרע. כי הורגל ומתעורר במעשים הרעים עד שהם
קבועים בנפשו. וקשה לו מאד להמלט מפח יקוש
רשת מעשה העונות. ויש שיש בו חכמה והכיר.
וגם חפץ לילך בדרכים טובים. אך לא היה אצל
חברים לשמוע מהם החכמה והדרכים הישרים.
ומתוך כך הולך במחשכים. והוא דומה לאדם שיש
לו מטמון בביתו ואינו יודע המטמון ומוכר הבית
לאחר.. התבונן כי האדם ברוב מדותיו זו מזו
משונה מזו וכל מדה ומדה שורשה דעת האדם.
זו מושכתו לכאן וזו מושכתו בכאן. והיצר הרע
מסייע לכל מדה ומדה ומסית האדם שיבחר יצר הרע
שבה. וזו דומה לאדם שהולך במדבר ונמצאים בו
דובים ואריות ונמרים וזאבים. ושר הצבא מונה
משחיתים. האיש ההוא צריך לפקוח עיניו להלחם
עם כל אחד. ואם יעלים עיניו רגע אחד יטרפוהו
אילו המזיקים. כך האדם מדותיו הרעות כמו
התאוה והקנאה והשנאה והכעס וכיוצא בהן
מתגלגלות בלבו תמיד. ואם יתעלם מהם ולא יתקנם
אז יעקרו מלבו אות האמת ויגרש חשך ועל זה
נאמר שויתי יי לנגדי תמיד.. האדם
בשעה שנולד הוא חסר בגופו ובחכמתו יותר
משאר הבריות. כי כל הבריות ביום הולדם הם
הולכים ואוכלים ומסייעים לעצמן. אבל האדם
כשנולד צריך טורח גדול לגדלו. וכאשר צריך
תיקון גדול בגופו כך צריך יותר תיקון גדול לנפשו

לנשמתו לתקן החכמה ולהבין דרכים הטובים
כי האדם בתחלתו בלא חומר ודמיון כבהמה
אך לבו דומה ללוח שהוא מוכן לכתוב עליו. ואם
הלוח הזה ביד טפש ישרוט עליו חבלים עד שית
שיתקלקל הלוח ולא יהיה בו תועלת עוד. אבל ביד
החכם יכתוב עליו סדר ענייניו וערכיו וחובותיו
ומתוך הלוח ההוא יכלכל ויפרנס בני ביתו. ויגיע
לתועלת גדולה. כך לב האדם. הסכלים יציירו בו
ציורי הבל ושקר. ויכתבו עליו חקקי און ויאלמו
מחשבות הבל וריק. והמשכילים יכתבו על לבם
מכתב אלהים שהוא דעת יסוד התורה והמעלות
וחכמת המדות עד אשר יזהירו נפשם ונשמתם
כזוהר הרקיע. וזה הייתה כוונת שלמה באומרו
קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך. לאור אמ
שלמה גם במעלליו יתנכר נער אם זך ואם ישר
פעלו. זה הפסוק נאמר על הבחינת הנערים כי
מנעורם ניכר מעשיהם כאשר תראה. אך צריך
הנערים ראית בהם מדת הבטחה. ומקצתם
השנות. ומקצתם נוטה אל התאות. ומקצת נוטה
על מעלות טובות. ודע כי כל מדות האדם אשר
תראה בו בימי הבחרות והזקנות הם היו בילדות
והשחרות. אך בזמן ההוא לא היה בו כח להראות
והביאם לידי המעשה. אך הנערים אשר גברה
עליהם הגבלות. אפשר שיטו האדם להעתיקם
אל דרך טובה. כי הם נוח לקבל המוסר ואין בהם
כח וחכמה לעשות ולברוח מתחת יד המייסר
אותם והם צריכים לסבול. אבל בימי הזקנה
אינם נעתקים בקל מזה שהיו בו בימי הבחרות

והם דומים לכסף אשר היה טמון בקרקע והעלה
חלודה עבה כפי אורך הטמנה צריך אותו הכסף
מריקה אחר מריקה עד שישוב הכסף אל מראהו
הטוב. כן האדם אשר הלך לפי דרכו ומנהגו ונשקע
בעמקי המדות הגרועות צריך ללטוש שכלו ולהבדיל
בין הטמא ובין הטהור ולהתקדש ולהתרגל בעבודה
עד שיהיו המדות הטובות וקשורות תקועות בל
בלבו. זה הספר נקרא ספר מדות והוא
נכתב ונחתם בטבעת החכמה ללמד לאדם
דעת. ולהיות הספר הזה ביד כל איש לכלי אומנות
לתקן בהם מעשיו ומדותיו. כי האומן אשר בידו
כלי אומנתו יוכל לעשות מלאכתו. אבל אומן שאין
בידו כלי אומנתו לא יוכל לעשות מאומה. לכן שמע
מוסר וקח כלי אומנותיך בידך לתקן מדותיך. הלא
תראה מי שיש לו הרבה מיני מטבעות קטנות
וגדולות ואינו יודע ערכם ושוויים ולא ידע מה לו
לקחת בכל אחת עד שידע ערך כל מטבע ומטבע. ועוד
צריך לידע מיון מטבע פסול המלך ועד שיהיה שלא
להוציאה. אבל אחר שישקול כל מטבע ומטבע
ויעריכם אז יודע לקחת בכל אחת ערכו בערך
שוה. ובמטבע שער המלך קנס על המוציאו
יזהר שלא יוציא אלא בענין שלא יקנס. נמצא
שזה האיש מכיר בכל מטבע ומטבע [illegible]
ושמחה. אבל הטיפש אשר לא ישקול ולא יעריך
ויוציא מה שפסל המלך אין ספק שיגיע זה הכסיל
להזק גדול. ואתה בני קח המשל הזה הנמשל
על רוב מדותיך אשר בך מדות גדולות ומדות
קטנות ותשקול כל מדה ומדה בפלס חכמתך

ותדע המדות אש
עד שתדע ערך כל מדה ומדה
אשר פסל המלך הגדול והזהיר בהם שלא יראו בך
ושלא ימצאו בלבך. ולא במקום שלא תקבל הנזק
ועונש. ובזה תגיע אל השלימות ותהיה אומן וכלי
אומנותיך בידך. ואתה דע לך עתה אם רוצים
והזהירך שורשי המדות ועניניהם ותועלתם ונזקם
ומועיל להשיב טבעי האדם מענין הסכלות
אל אהבת המוסר ושישתדלו הפתאים לדעת
טבעי החכמים ומזה ינשאו עד שידעו דרכי
הישרים. ונתיבות הצדק והמדות שבהם ישורון
עדת ייי החסר. שער הראשון מדבר
בו מדבר על מדת הגאוה ומה טוב שנרחק תח
תחלה לכל הרשעים מפני חיוב האדם להבדל מא
מאותה כי היא פתח לרשעות רבות. ולא ראיתי כמות
הרעה בכל המדות. לכן צריך אדם להתחכם ולה
והטהרה של מנהג הרזוני ולרחק אותה במקום
שאינה ראויה בו.

א שער הגאוה

הגאוה היא המטבע
הפסול המלך הגדול והזהיר
עליה בתורתו כמש הכתוב
לך פן תשכח ייי אלהיך אשר הוציאך מארץ מצרי
כי הגאוה ישכח יוצרו כדכתיב ושמך ובקרך ירביון
וכסף וזהב ירבה לך ורם לבבך ושכחת את ייי אלהי
ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל
הזה. וזכרת את ייי אלהיך כי הוא הנותן לך כח
לעשות חיל. ובמלך נאמר לבלתי רום לבבו כו
באחין. אם הזהירה תורה אפי' במלך כמש בר
באחרים שלא ישתררו זה על זה.

הגאוה מתחלקת לשני חלקים האחד גאות בגופו
והחלק השני גאות האדם במעלות החכמה׳
ובמעשים טובים׳ גאות האדם בגופו יש בו ב׳
חלקים האחד טוב והשני׳ רע וזו היא גאות רעה
הגוף הרעה׳ בעת שתתגבר הגאוה בלב האדם
אז ממשלתה של האדם מכף רגלו עד קדקדו בר׳
בראשו ובגרונו׳ ברגלי׳ יען כי גבהו בנות ציון
ותלכנה נטויות גרון׳ בגרון וברגלין דכתי׳ אל תבו׳
תבואני רגל גאוה ויד רשעים אל תנדני ועל רגל
גאוה נענשה בת ר׳ חנינא׳ שנענשה עליה לישב
בקובה של זונות׳ כי פעם אחת הלכה לפני גדולי
רומי ושמעה שאומר כמה נאים פסיעותיה של
ריבה זו ומיד דקדקה יותר׳ בעינים דכתי׳ עיני
רמות׳ באזנים שהוא מתגאה על העניים ולא
יטה אזנו לשמוע דבריהם׳ בריח אפו בשאר
אם עניים בהכנסם לביתו הם סורחים בעיניו
ואף בדבריו ידבר על צדיק עתק בגאוה׳ ובגדי
הגאוה נכרת במאכלים והמשקה׳ וגם נכרת בגא׳
במלבושים בגדי גאוה מלבוש נכרי׳ ועל זה הזה
הוזהרנו בתורה׳ שנ׳ בחוקת הגוים לא תלכו׳ ו
וכתי׳ ובחקותיהם לא תלכו׳ ואומר השמר לך פן
תנקש אחריהם הכל בענין אחד הוא מזהיר
שיהא ישראל מובדל במלבושין ובדברין ובכל מע׳
ומנהגן מן הגוים וכה״א ואבדיל אתכם מן העמי׳
בעלי הגאוה הם מתועבים בעיני הש׳ יתב׳
שנ׳ תועבת יי׳ כל גבה לב׳ והוא נמסר ביד יצרו
כי אין עזר יי׳ עמו אחרי אשר הוא תועבת

רז׳ הגאוה ומביאה לידי רדיפת כבוד והש
להשתרר על בני אדם׳ וכבר ידעת מה אירע ל
לקרח ועדתו מחמת גאוותו אשר בקש להתגדל
ויקח גדולה שלא ניתנה לו מן השמים ומתוך
כך נכנס במחלוקת׳ ומן המחלוקת יקח שנא׳
וקנאה׳ וכל אלו הם מדות פחותות מאד כאשר
יתבאר בע״ה׳ כל המקשט גופו כדי להתגאות
שוכח את הש״י יתב׳ ולא יחוש על המצות ולא ירד
ויזכור אחר מעשים טובים׳ כי כל טורחו על עצמו
וקשוט גופו בהבלה אשר אחריתו יהיה לרימה׳׳
והמקשט עצמו קרוב מאד לזימה׳ כי מתראה לו
לפני הנשים לישא חן בעיניהם׳ ומתוך שמתקרב
אצלם יבא לידי שחוק וקלות ראש׳ גם האשה
המתקשטת לפני האנשים בזה היא מדלקת לבם
ומכנסת הרהורים בלבם ובזה ענשה גדול מאד
לפי שהיא שותפת מכשול לפני הרבים׳ הלא אסרו
חכמים להסתכל בבגדי צבעונים של הנשים הש׳
השטוחין על הכותל אפי׳ כשאינן מלובשות בהן
כ״ש שיש איסור גדול ועונש גדול לאשה המתקשטת
לפני האנשים המסתכלים בה׳ ועוד גאוה מביאה
לידי תאוה כי המתגאה לבו רחב ומתאוה לכל דבר
והתאוה היא המדה הרעה שבכל המדות כי ית׳
יתאוה מחמת גאותו להתלבש בגדים יקרים ולבנות
פלטרין גדולים ולאכול מאכלים טובים׳ כי המתגא׳
ושלם יחמוד לדברים גדולים׳ ואולי אין יד הגאו׳
הזאת משגת לו לדברים אלו׳ ומתוך כך יבא
לידי גזל וגניבה׳ כי המתגאה לבו הומה ורחב כים
להתעשר׳ ולא יהא שמח בחלקו׳ כי ימעט בעיניו

מה שלו לפי רוב הוצאותו ועד הגאוה ערוות שלא
יהיה סבלן וסבל של הבריות ואין צריך להאריך ב
בפרישות מי שאינו סבלן כי ידוע לכל הוא״ וזו היא
גאוה שהיא טובה שלא יאמר אדם הואיל שהגאוה
היא מדה רעה כל כך אפרוש ממנה ביותר עד ש
שלא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא
ישב בדירה נאה ולא ילבש מלבוש נאה אלא שק ע
וצמר ויהיו קרועים ומלוכלכים ומשתמש בכלים
מלוכלכים ומאוסים ולא ירחץ פניו ידיו ורגליו עד
שישחית תארו מתאר אנשים וכל זה כדי שיתרחק
מן הגאוה והתאוה עד שלא יוכל להתרחק יותר
המהלך בדרך זה הרי זה נקרא חוטא הרי הוא ש
אומר בנזיר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש אר״ו
ומה נזיר שלא פירש אלא מן היין נקרא חוטא הל״ו
המונע עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה אמר
חכמים לא דייך מה שאסרה תורה עליך אלא שא
שאתה אוסר עליך דברים אחרים ועל ענין זה וכ
וכיוצא בזה אמר שלמה אל תהי צדיק הרבה ואל ת
תתחכם יותר למה תשומם דרך ישר לאדם ש
שיהיה נקי בכל ענייניו כי הנקיות היא ההדר של
של מעשים טובים כיצד ילבש בגדי בינונית
ולא מלבושים יקרים ונאים מאד מאד שהכל מ
מסתכלים בהם ולא מלבושי עניים שהוא מבזה
את לובשן אלא בינונים נאים ונקיים העני ל
לפי עניו והעשיר לפי עשרו ואסור שימצא בו
כתם או שמנונית על בגדיו ולא יהיו קרועים ולא
יהיו מתוקנין כבגדי נשי הרוח גם מאכלו יהיה
נקי ולא יאכל משרע מלך אך מאכל בינוני ומש

ומשקה בינוני לפי ידו ולא יאכל ולא ישתה מאוסים
פן יעבור משום אל תשקצו את נפשותיכם אלא בכל
יהיה בנקיות גם שולחנו יהיה נקי גם מטתו יהיה נ
נקייה וכל ענייניו יהיו נקיים גם גופו יהיה נקי מכל
זיע וזוהמא ויזהר לרחוץ ידיו פניו ורגליו וכל גופו ל
לעת העיתים כאשר מצינו בהלל הזקן בשעה ש
שנפטר מתלמידיו שאלו לו להיכן אתה הולך אמ׳ להן
לעשות מצוה ומה היא המצוה אמ׳ להן לרחוץ במרחץ
אמ׳ לו וזו היא המצוה אמ׳ להן איקונות של מלכים
שמעמידין אותם בבתי תרטיאות ובבתי קרקסאות
מי שהוא ממונה עליהן מורקן ושוטפן אנו שנבראנו
בדמות ובצלם אלהים לא כש״כ דכתיב כי בצלם אלה׳
עשה את האדם ועוד כתי׳ כל פעל ה׳ למענהו ,
וכל העושה הדברים האילו לשם מצוה ולא כדי
להשקשק ולהתגאות בהם מעלה שאילו הדברים
נאים כגאוה כיון שכוונתו לשם שמים יש בהם
מצוה גדולה וגאות האדם בחכמה ובמעשים טובי׳
יש בזה שני חלקים האחד טוב והאחר רע הגאוה
הרע היא אשר יבזה כל אדם בלבו ובפיו וכולם הם
פחותים וקטנים בעיניו מ׳ ומהלל ומשבח עצמו
שהוא גדול בחכמה ומתוך כך לא יודה על האמת
מרוב גאותו ולעולם נראה כי חכמתו ועצתו ודב
ודבריו ומעשיו הם משובחים ממעשה חבירו וד
וחכמתו ועצתו גדולה וטובה יותר מעצתם ומחכמת
כי הגאוה מתפאר אותו תמיד מחכמתו וממעשיו
הטובים כדי לקבל שם שבח וכבוד על דרכיו הישרי׳
ועל זה אמ׳ שלמה יהלל זר ולא פיך״ הגאוה ולעולם
יחזיק טובה לעצמו ומתוך כך לא יטרח על התורה

מה שיש לו' לפי רוב הוצאתו' ועד הגאוה ערות שלא
יהיה סבלן וסבל של הבריות' ואין צריך להאריך ש
ברישעת מי שאינו סבלן כי ידוע לכל הוא'' וזו היא
גאוה שהיא טובה שלא יאמר אדם הואיל שהגאוה
היא מדה רעה כל כך ומפרש ממנה ביותר עד ש
שלא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא
ישב בדירה נאה' ולא ילבש מלבוש נאה' אלא שק ע
וצמר' ויהיו קרועים ומלוכלכים' ומשתמש בכלים
מלוכלכים ומאוסים' ולא ירחץ פניו ידיו ורגליו עד
שיסחת תמיד ותשאר מאוסים' וכל זה כדי שיתרחק
מן הגאוה והתאוה' עד שלא יוכל להתרחק יותר
ההולך בדרך זה הרי זה נקרא חוטא' הרי הוא ש
אומר בנזיר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש' אמרו
ומה נזיר שלא פירש אלא מן היין נקרא חוטא' המו
המונע עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה' אמרו
חכמים לא דייך מה שאסרה תורה עליך' אלא שאת
שאתה אוסר עליך דברים אחרים' על ענין זה וכ
וכיוצא בזה אמ' שלמה אל תהי צדיק הרבה ואל ת
תתחכם יותר למה תשומם' דרך ישר לאדם ש
שיהיה נקי בכל ענייניו' כי הנקיות הייא הדר של
של מעשים טובים' כי עד ילבש בגדי בינונית
ולא מלבושים יקרים ונאים מאד מאד שהכל מ
מסתכלים בהם' ולא מלבושי עניים שהוא מבזה
את לובשן' אלא בינונים נאים ונקיים' העני
לפי עניו' והעשיר לפי עשרו' ואסור שימצא לו
כתם או שמנונית על בגדיו' ולא יהיו קרועים' ולא
יהיו מתוקנין כבגדי גסי הרוח' גם מאכלו יהיה
נקי' ולא יאכל מעט מלך אך מאכל בינוני ומש

ומשקה בינוני לפי ידו' ולא יאכל ולא ישתה מאוסים
פן יעבור משום אל תשקצו את נפשותיכם' אלא בכל
יהיה בנקיות' גם שולחנו יהיה נקי גם מטתו יהיה נ
נקייה וכל ענייניו יהיו נקיים' גם גופו יהיה נקי מכל
זיע וזוהמא' ויזהר לרחוץ ידיו פניו ורגליו וכל גופו ב
בעת העיתים כאשר מצוה בהלל הזקן בשעה של
שנפטר מתלמידיו שאלו לו להיכן אתה הולך אמ' להן
לעשות מצוה ומה היא המצוה אמ' להן לרחוץ במרחץ
אמ' לו וזו היא המצוה אמ' להן איקונות של מלכים
שמעמידין אותם בבתי תרטייאות ובבתי קרסיאו'
מי שהוא ממונה עליהן מורקן ושוטפן אנו שנבראנו'
בצלם ובדמות אלהים לא כש' כדכתי' כי בצלם אלהי'
עשה את האדם' ועד כתי' כל פעל ה' למענהו'
וכל הנזהר מדברים האילו לשם מצוה ולא כדי
להשקיט והתגאות בהם מעלה שאילו הדברים
נאים כגאוה כיון שכוונתו לשם שמים יש' בהם
מצוה גדולה' וגאות האדם בחכמה ובמעשים טובי'
יש בזה שני חלקים האחד טוב והאחד רע' הגאוה
הרע היא אשר יבזה כל אדם בלבו ובפיו וכולם הם
פחותים וקטנים בעיניו' מגודלו ומשבח עצמו
שהוא גדול בחכמה ומתוך כך לא יודה על האמת
מרוב גאותו' והשלם נראה כי חכמתו ועצתו ודב
ודבריו ומעשיו הם משובחים ממעשה חבירו וד
וחכמתו ועצתו גדולה וטובה יותר מעצתם ומחכמת
כי הגאוה מתפאר אותו תמיד מחכמתו וממעשיו
הטובים כדי לקבל שם שבח וכבוד על דרכיו הישרי
ועל' אמ' שלמה יהולך זר ולא פיך'' הגאוה השלם
יחזיק טובה לעצמו ומתוך כך לא יטרח על התורה

מה שיש לו· לפי רוב הוצאתו· ושער הגאוה ערות שלא
יהיה סבלן וסובל של הבריות· ואין צריך להאריך ב
בקריעות מי שאינו סבלן כי ידוע לכל הוא·· וזו היא
גאוה שהיא טובה שלא יאמר אדם הואיל שהגאוה
היא מדה רעה כל כך אפרוש ממנה ביותר עד ש
שלא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא
ישב בדירה נאה ולא ילבש מלבוש נאה· אלא שק ו
וצמר· ויהיו קרועים ומלוכלכים· וישתמש בכלים
מלוכלכים ומאוסים· ולא ירחץ פניו ידיו ורגליו עד
שישכחו תארו מתואר אנשים· וכל זה כדי שיתרחק
מן הגאוה והתאוה· עד שלא יוכל להתרחק יותר
המהלך בדרך זה הרי זה נקרא חוטא· הרי הוא
אומר בנזיר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש· אמרו
ומה נזיר שלא פירש אלא מן היין נקרא חוטא· המ
המונע עצמו מכל דבר של אחת כמה וכמה· אמרו
חכמים לא דייך מה שאסרה תורה עליך· אלא שא
שאתה אוסר עליך דברים אחרים· של עניין זה וכ
וכיוצא בזה אמ' שלמה אל תהי צדיק הרבה ואל
תתחכם יותר למה תשומם·· דרך ישר לאדם
שיהיה נקי בכל ענייניו· כי הנקיות היא ההדר של
של מעשים טובים· כיצד ילבש בגדי בינוניים
ולא מלבושים יקרים ונאים מאד מאד שהכל מ
מסתכלים בהם· ולא מלבושי עניים שהוא מבזה
את לובשן· אלא בינוניים נאים ונקיים· העני
לפי עניו· והעשיר לפי עשרו· ואסור שימצא לו
כתם או שמנונית על בגדיו· ולא יהיו קרועים ולא
יהיו מתוקנין כבגדי גסי הרוח· גם מאכלו יהיה
נקי ולא יאכל מעדני מלך· אך מאכל בינוני ומש

ומשקה בינוני לפי ידו· ולא יאכל ולא ישתה מאוסים
פן יעבור משום אל תשקצו את נפשותיכם· אלא בכל
יהיה בנקיות· גם שולחנו יהיה נקי גם מטתו יהיה נ
נקייה וכל ענייניו יהיו נקיים· גם גופו יהיה נקי מכל
ריע וזוהמא· ויזהר לרחוץ ידיו פניו ורגליו וכל גופו
ובעת העיתים כאשר מצינו בהלל הזקן בשעה של
שנפטר מתלמידיו שאלו לו להיכן אתה הולך אמ' להן
לעשות מצוה ומה היא המצוה אמ' להן לרחוץ במרחץ
אמ' לו וזו היא המצוה אמ' להן איקונות של מלכים
שמעמידין אותם בבתי תרטייאות ובבתי קרקסיאות
מי שהוא ממונה עליהן מורקן ושוטפן· אנו שנבראנו
בדמות ובצלם אלהים לא כש"כ· כדכתי' כי בצלם אלהי'
עשה את האדם· ועוד כתי' כל פעל יי' למענהו·
וכל הנזהר מדברים האילו לשם מצוה ולא כדי
להתקשט ולהתגאות בהם מעלה שאילו הדברים
נראים כגאוה כיון שכוונתו לשם שמים יש' בהם
מעלה גדולה· וגאות האדם בחכמה ובמעשים טובי'
יש בה שני חלקים האחד טוב והאחד רע· הגאוה
הרע היא אשר יבזה כל אדם בלבו ובפיו וכולם הם
פחותים וקטנים בעיניו· מ' ומהלל ומשבח עצמו
שהוא גדול בחכמה ומתוך כך לא יודה על האמת
מרוב גאותו· והעולם רואה כי חכמתו ועצתו ודב
ודבריו ומעשיו הם משובחים ממעשה חבירו וד
וחכמתו ועצתו גדולה וטובה יותר מעצתם ומחכמת
כי הגאוה מתפאר אותו תמיד מחכמתו וממעשיו
הטובים כדי לקבל שם שבח וכבוד על דרכיו הישרי'
ועז' אמ' שלמה יהללך זר ולא פיך·· הגאוה ושלם
יחזיק טובה לעצמו ומתוך כך לא יטרח על התורה

כראוי כי לא יחוש פי׳ על כבוד שמים׳ רק שיודע לו
העולם שהוא אדם נכבד ואיש חכם וחשוב וגבה
יש לו די׳ ותמיד הוא שמח במכשול חבירו ובמיש
יריעתם׳ והוא מתכבד בקלונם וזה דרך האחד מ׳
מעשרים וארבע דרכים המעכבין את התשובה
אדם שכל מעשין טובים ומתהלל בהם לך״
והתכבר׳ הוא דומה לתבשיל חשוב מאוד מתובל ב
מכל אבקת רוכל מראשי בשמים׳ ונשאר מעט האש
עד שיהיה מוקדח ומסריח עד שאינו שוה לאכול
מחמת מרירות שריפת האש׳ ואדם כך המתפאר
הזה מקדיח ומסריח במהללו כל מעשין הטובים־
והמתפאר בחכמה ובמעשים שאין בו לו הייא מדה
רעה שאין דוגמתה׳ הלא אמרו חכמים אם מכבדי׳
את האדם מחמת שהן סבורים שהוא יודע ב׳ מס׳
מסכתות והוא אינו יודע רק אחד יאמר להם אחד
אני יודע׳ כ״ש וכ״ש שלא יטעה את העולם שיחזיקוהו
בחזקת גדולה שאין בו״ ודע שאנו מחוייבי׳
שיהיו כל מעשינו מיוחדים להקב״ה בגלוי ובסתר וכל
מעשה עבודת האלהים יהיה להגיע אל רצונו לבד׳
מבלתי רצון בני אדם לקוות שבח על מעשהו ולקבל
כבוד אך יעשה הכל לשם הא׳ ית׳ המשקיף על הלב
כמ״ש אני ה׳ חוקר לב ובוחן כליות׳ ואמ׳ הנסתרות
לה׳ אלהינו׳ לכן יודע הגאוה אם לא יזהיר בחכמה וכו
ובזריזות להנצל מן הגאוה׳ אע״פ שיש בידו תורה
ומעשים טובים הוא יורש גיהנם׳ כי היצר אורב
לו ומביא טענות וראיות להביא את האדם לידי
גאוה׳ ותהיה חכמתו לטרדו מן העולם׳ לכן אל יר
יתגעל ולנצח היצר יום יום כי זה נקרא מלחמה

גדולה׳ כמו שמצינו באחד מן החסידים שפגע רב׳
באנשים הבאים מן המלחמה ושללו שלל גדול ונלחמו
מלחמה חזקה אמר להם שבתם מן המלחמה קטנה
ועדיין אתם עתידים להלחם מלחמה גדולה׳ אמ׳ לו׳
ומה היא המלחמה אמ׳ להן היצר ומלחמתו כי כל א
אויב שיש לך כשתנצחנו פעם אחת ושתי׳ ושלשה
ינוח ממך׳ אבל יצר הרע אינו פוסק ממך גם אם יי
יהיה נוצח מאה פעמי׳ כמז״ל אל תאמין בעצמך
עד יום מותך׳ [illegible] כי כל ימיך אורב לך אולי תשלים
עיניך ממנו׳ ואם ינצחך בקלה שבקלות סוף שינצחך
בחמורה שבחמורות׳ ושמור שהגאוה היא שורש ל
הרבה מדות פחותות׳ וגם היצר משתתף ומתערב ב
לב האדם׳ וכל העניין היצר להטיב האמת ולאמת ה
השקר׳ והוא מלמד את האדם להתגאות ומביא לו רא
ראיות׳ לכן אתה צריך להתחכם כנגדו׳ תחלת תחבולותי
של היצר מקשה לבו של אדם ומגביהו וממתיק לו הן
הגאוה ושאר המדות רעות׳ ואף כי יודע האדם בו
בודאי שיש פשע ועון בגאותו אפילו הכי עובר במזי
ומתגאה׳ כי היצר מבעיר את לבו אחר הכבוד עד
שלא יחוש על העבירה׳ אבל אדם שהוא זך במעשיו
ולא יתגאה במזיד ולא יתהלל בגאוו׳ כשיודע שיש
עבירה בדבר אז יבא היצר ויערוך טענות ולהפילו
וללכדו ברשתו עד שיורה היתר לו׳ והיצר מסביר
לו ספרות שיש לו מצוה ושכר על מה שמתהלל וכ׳
ומתפאר׳ וכך יאמר לך היצר׳ כבר הגעת למעלות
החכמים והחסידים וראוי לך להתרעות ולהשתרר
ולשא חן בעיני העולם ולהחניף להם ולעלות להם
חכמתך וצדקתך כדי שיאהבוך׳ ויביא לך ראיות

כראוי כי לא יחוש פי׳ על כבוד שאינם. רק שיודע לו
העולם שהוא אדם נכבד ואיש חכם וחשוב ונבה
יש לו דיי ותמיד הוא שמח במכשול חבירו ובמיש
ירידתם. והוא מתכבד בקלונם וזה דרך האחד מן
מעשרים וארבע דרכים המעכבין את התשובה.
אדם שכל מעשיו טובים ומתהלל בהם לך
והתכבד. הוא דומה לתבשיל חשוב מאוד מתובל ב
מכל אבקת רוכל מראשי בשמים. ושאר נמצא האש
עד שיהיה מוקדח ומסריח עד שאינו שוה לאכול
מחמת מרירות שריפת האש. ואדם כך המתפאר
הזה מקדיח ומסריח במהללו כל מעשיו הטובים.
והמתפאר בחכמה ובמעשים שאין בו. זו היא מדה
רעה שאין דוגמתה. הלא אמרו חכמים אם מכבדי׳
את האדם מחמת שהן סבורים שהוא יודע ב׳ מסכ׳
מסכתות והוא אינו יודע רק אחד יאמר להם אחד
אני יודע. כ״ש וכ״ש שלא יטעה את העולם שיחזיקוהו
בחזקת גדולה שאין בו״ ודע שאתה מחוייבי
שיהיו כל מעשיך מיוחדים להקב״ה בגלוי ובסתר וכל
מעשה עבודת האלהים יהיה להגיע אל רצונו בלבד׳
ובלתי רצון בני אדם לקוות שבח על מעשהו ולקבל
כבוד מהן יעשה הכל לשם הא׳ ית׳ המשקיף על הלב
כמ״ש אני ה׳ חוקר לב ובוחן כליות. ומאל הנסתרות
לה׳ אלהינו. לכן יודע הגאוה אם לא יזהיר בחכמה וכו
וזריזות להנצל מן הגאוה. אע״פ שיש בידו תורה
ומעשים טובים הוא יורש גיהנם. כי היצר אורב
לו ומביא טענות וראיות להביא את האדם לידי
גאוה. ותהיה חכמתו נטרדת מן העולם. לכן אל יד
יתנצל לנצח היצר יום יום כי זה נקרא מלחמה.

גדולה. כמו שמצינו באחד מן החסידים שפגע בו
באנשים הבאים מן המלחמה ושללו שלל גדול ונלחמו
מלחמה חזקה מאד. להם שבתם מן המלחמה קטנה
ועדיין אתם עתידים להלחם מלחמה גדולה. אמרו לו.
ומה היא המלחמה. אמר להן היצר ומלחמותיו כי כל א
אויב שיש לך כשתנצחנו פעם אחת ושתי׳ ושלש
ינוח ממך. אבל יצר הרע אינו פוסק ממך גם אם יו
יהיה נוצח מאה פעמי׳ כמרז״ל אל תאמין בעצמך
עד יום מותך. בכל כי כל ימיך ארוב לך אולי תעלים
עינך ממנו. ואם ינצחך בקלה שבקלות סוף שינצחך
בחמורה שבחמורות. ועוד שהגאוה היא שורש ל
הרבה מדות פחותות. וגם היצר משתתף ומתערב ב
לב האדם. וכל הענין היצר להטיב האמת ולאמת ה
השקר. והוא אומר את האדם להתגאות ומביא לו רא׳
ראיות. לכן אתה צריך להתחכם כנגדו. תחלת תחבולותי׳
של היצר מקשה לבו של אדם ומגביהו ומאתיק לו מן
הגאוה ושאר המדות רעות. ואף כי יודע האדם בו
בודאי שיש פשע ועון בגאותו אפילו הכי עובר במזי
ומתגאה. כי היצר מבעיר את לבו אחר הכבוד עד
שלא יחוש על העבירה. אבל אדם שהוא זך במעשיו
ולא יתגאה במזיד ולא יתהלל בעצמו. כשיודע שיש
עבירה בדבר אז יבא היצר ויערוך ערמות להפילו
וללכדו ברשתו עד שיורה היתר לו. והיצר מסביר
לו ספרות שיש לו מצוה ושכר על מה שמתהלל וד׳
ומתפאר. וכך יאמר לך היצר. כבר הגעת למעלות
החכמים והחסידים וראוי לך להתרעות ולהשתרר
ולמצא חן בעיני העולם ולהחניף להם ולגלות להם
חכמתך וצדקתך כדי שיאהבוך. ויביא לך ראיות

מדברי רז"ל כל מי שרוח הבריות נוחה הימנו גם רוח
המקום נוחה הימנו· אבל כל זה שקר וכזב כי הסבר'
היא ענף מן הגאוה· אבל הענין הזה כמו שאמר
הכתוב ברצות יי' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו
אתו· וכן פי' בעיני בני אדם בעשותו מעשיו הטובי'
ואע"פ אוהבים אותו זה ראייה גדולה שהמקום ית'
אוהבו ומודיע לו אהבה בלבות בני אדם ושם לו שם
טוב על לשונם· ואמת הוא כי יש כמה בני אדם
שאוהבים לבריות והמקום שונאים אותם כשאינם
מקיימים מצות· כי אין הקב"ה אוהב אלא לומדי
תורה ומקיימיה· אח"כ יסיתך היצר לגלות חסידותי'
ומעשיך הטובים לפני העם· ומביא ראייה אולי
יעשו גם הם כמוך· וגם זה מושך מן הגאוות אל
אע"פ שמצינו כמה גדולים שנשתבחו עצמם
הם לא עשו לפני תלמידיהם וחביריהם הנמשכי'
אחריהם והתפעלים ממעשיהם כי ודאי זה מצוה
כדי לחבב להם המצות ומעשים טובים ואפי' זה
לפני אילו אל יהנה בלבו באמרו זה אני יודע או
זה אני עושה· אבל לפני העולם אסור לגלות והם
גם אם תלך בענוה ותשמור להתפלל באריכות
ותלמוד בקביעות· יפתך היצר להתגאות ויאמר
לך עתה רואין אותך בני אדם ויחשיבוך ויכבדוך
עבור דרכיך הטובים· ויש ריוח גדול בזה כי מתוך
שאתה חשוב בעיניהם יקבלו מוסריך ותוכחת
ותוכחותיך· וכל זה הבל· כי בעשותך מעשה
הטוב תעשיהו לשם הבורא לבד· ומן דברי
תוכחותיך יתקבלו לפני העולם· גם אם לא יהיה

תחשוב כך כי אין קבלת התוכחה תלויה במח'
במחשבותיך· ואחרי שתסתלק מכל זה יסיתך
היצר ויאמר לך לא יתכן שיהיה עבודתך בלבב
שלם עד שתתרחק מן הגאוה ולגמרי כגון שתעש
מעשיך הטובים והראות הפך מה שבלבך
כאשר תתפלל קצר· וכשתרצה ללמוד שום ח
חכמה התייחד ולא ידע שום אדם זולתי הבור'
ית'· ואל תתראה בך שום מדה טובה אך להד
להראות הפעלות במעשה העבודה כדי שלא
יצא שם ותפסיד שכרך· ולא תצוה על הטוב· ולא
תזהיר מן הרע ולא תודיע חכמתך· ולא תלמד
לאיש זולתך· ולא יראה לך סימן יראת שמים
ולא אות כגון תפילין ומזוזות וציצית· ולא תתנ
תתנהג במנהגם ותלך בדרכיהם ותהיה מעו
מעורב עמהם· והעושה זה ישם מצוה הפסידו
יותר מאלף אלפים משכרו· והוא דומה לטורח מאש
קטנה לאש גדולה אך דרך זה הישר הוא שיתנהג
בענוה זו ובאריכות ויצוה על הטוב· ויזהיר
מן הרעה ויעשה כל הטובות בגלוי ובסתר· ואם
יכבדוהו על זה וישבחוהו· אין זה מזיק לו בשכרו
אחרי שלא כיון לזה בשעה המעשה· לכן בעת
אשר תעשה את המעשה הטוב תבחן בעצמך
מדי אתה מקווה הגמול אם מן הא-ל הוא שלם
ואם מן אחרים אינו שלם· וגם תבחן בעצמך
אם זה המעשה אשר תעשה בפני העולם
אם הייתה עשה אותו ביחיד בחדרו חדרי'
כזה הענין כאשר אתה עושה לפני רבים·

ואם יתברר לך זה אז מעשיך שלם כל מה שם
שסיפרנו מענין יצר הרע אינו כי אם טיפה
בים נגד מה שהוא חייב להזהר בו · כי בכל דבר
ובכל מעשה ובכל מדה יבא היצר לשחת ולקלקל
אך פתחנו פתח והודענו ענין היצר · ומי שלא
ידע בתחלה דרכיו · והחכם יבין ויזהר ולפקחו
מתוכו · וטהר ידים יוסיף אומץ ··

הגאוה

במעלות החכמה המשובחת זהו א
מה שאמר אך בזאת יתהלל המת
המתהלל השכל וידוע אותי ומוסיף הודאה לבורא
ית' על שחננו דיעה והשכל ומדות טובות כתפלת
החכמים מודה אני לפניך ששמת חלקי מיושבי
בית המדרש ולא שמת חלקי ביושבי קרנות ·
וכמו אשרינו מה טוב חלקינו ומה נעים גורלנו ·
ועל זה אמר ויגבה לבו בדרכי ה' כי יהיה האדם
האדם יקר רוח וגבה נפש בענייני העולם הבא ·
שלא יספיק לו מה שירויח ולא יאמר דיי במה
שיגיעו ידיו מהם · אבל ימעט בעיניו כל מעשיהו
ותגבה נפשו למעלה תמיד · ויתרעם על נפשו במה
שמקצר מעבודת הש"י ית' · וזאת הגאוה אינה
מזקת לנפש אך היא מסייעתה ומרוממתו לשם
לשמוח במעלות הטובות ולשמוח בחביריו ולחוש
על כבודם ·· והגאוה נגד הרשעים הוא משב-
משובחת מאד להוכיח ולהכלים אותם · ולא יכנע
להם ויעזה על הטוב ויזהיר מן הרע כפי יכולתו
אע"פ שזה נראה בעיני העולם כמשתרר ומת-
ומתגאה אחרי שלבו לשמים הרי זה משבח ·

ולא יכנע לרשעים כמו מרדכי שלא יכנע להמן ובכל
מקום שיש מצוה עלינו לעשות בגאוה לא יכנע כלל לה
לרשעים ולעזוב הטוב מפני השפלתו לפניהם וזה
צריך חכמה מתי ישתרר עליהם בדבר מצוה כי
פעמים אינו שוה לעמוד עליהם · כי אם יעמוד עליהם
עבור מצוה אחת יפסידהו מאה מצות · לכן צריך
החכם להתבונן לפי השעה והענין · ולפי זה יסדר
מעשיו כי יש דבר שצריך לעזוב · ויש דבר שלא
יניח בשבילם בשום ענין · וצריך לעמוד להעמיד
נפשו ומאודו עליהם ולא יכנע להם וכל זה בדבר של
מצוה · אבל בענין משא ומתן יכנע לפניהם ויעשה
עמהם לפנים משורת הדין בכל דבר · וזה הוא
מצוה גדולה · ומי שיש בו מדות הגאוה צריך
להשתדל לשוב ממנה מעתה כי היא מגונה מא-
מאד והנזק שלה רב ומצוי תמיד · והתעור-
שיש בו מעט לפיכך צריך להתרחק ממנה מאד
כי הגאוה מביאה את האדם לידי שבר ושפלות
כמ"ש לפני שבר גאון · וגאות אדם תשפילנו
וכבר ידעת מה אירע לפרעה באומרו מי ה' ·
וגם לגלית הפלישתי שאמר אני חרפתי את מ-
מערכות אלהי ישראל · וסנחריב שאמר מי בכל
אלהי הארצות אשר יצילו את ארצם מידי · וגם
ונבוכדנצר באומרו מאן אלה דישזבנכון מן ידי
והדומה להם אשר אמרו בדבריהם · ואחריתם
היה בוז וקלון · ומי שהוא רגיל במדה הגאות
אינו נצול מחטא ועון כמ"ש חכם זיד יהיר לץ
שמו עושה בעברה זדון · וכיון שהגיענו דברינו

הנה לדבר על הגאוה. עתה שמע דברי חכמים.
חכם אחד אמר מי הוא אשר לא תפרד ממנה הד
הראוה. זהו המבקש לעלות אל מעלות שהיא לא
למעלה המנה. ואמר שמחזיק עצמו בחזקת דעתו
מחזיקים אותו בני אדם שוטה. ואמרו סמוך לגאוה
מעללים רעים. ומי שמעלליו רעים תהיה בו שנאת
הבריות והנפשות שטות מעשיו. ואמר חכם אחד
כאשר של נעימות הצורה אור הגוף כך נעימות
המדות אור הנפש. ואמר עוד אין מחשיבות
הנפש שיהיה המלך מתגאה ובפרט בני אדם
אחרים זה על זה. ואמר שהיה מלך אחד יושב
על כסאו ולפניו היו כסאות זה למעלה מזה. והיה
הושיב כל אחד בגדולתו. ובאו לפניו שלשה
גברים וישבו זה למעלה מזה. ויאמר להם המלך
איך ישבתם זה למעלה מזה בלא רשותי. והשיב
העליון גדול יחוס משפחתי הושיבני על ריעי.
ויאמר השני עליתי על אשר תחתי מרוב חכמתי
וענה השלישי שפלות נפשי ורפיון ודכאות לבי הושבני תחתיהם. והעלו המלך וגדלו. ועל ז'
שאמר כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפ
לפני נדיב. בעת שיראה אדם שמדות הגאוה
מתגברות עליו צריך לחשוב דברים המבהילים
את לבו שבא מטיפה סרוחה. וישוב לעפר ורמ
ורימה. ויתן דין וחשבון לפני הקב"ה ויחשוב כמה
גאים שנתגאו ועברו מן העולם. ונשתכחו כלא
היו מעולם ומה הועיל להם גאותם. ואילו גדר כל
להתרחק מן הגאוה ומשאר המדות רעות.

הרעה לעקור הגאות מלבו מכל וכל לא יוכל ל
לעשות זה במחשבות לבד אלא מתחלה צריך ל
להתרחק מן הגבהות עד הקצה האחרון כי כשר
אדם שיהיה רגיל להתלבש בגדים נאים ומתוקנים
כמלבושי גסי הרוח ולמעלה לשוב ממדה. אם ילבש
בגדים טובים ומתקן אותה במדה בינונית בגזה
לא יעקר מלבו הגאות או אם היה מנהגו להתכבד
ולהשתרר בדברים או בשאר מעשיו אין תקנה
לתקן עד שינהיג עצמו בבזיון הרבה וישב לא
למטה מן הכל. וילבש בלויי הסחבות המבזין
את לובשיהן. וכיוצא בדברים אלו עד שיעקר
גבה לב ממנו וכן מי שהוא בעל חימה וכעס
הרבה. תחלה ינהיג עצמו שאם הוכה וקלל
לא ירגיש כלל. וילך בדרך זו זמן מרובה עד
שיעקר שורש החימה והגבה ממנו. ואז יח
יחזור לדרך הבינוני וילך בה כל ימיו. ועל דרך
זה יעשה כשאר כל הדיעות הרעות. תחלה
יתרחק מדיעה הרעה. עד שלא יוכל להתרחק
יותר. וינהוג בזה זמן מרובה ואז יחזור ויתפוש
דרך בינוני. וזה הענין הוא רפואה שלימה לכל
המדות הרעות. ומי שדעתו מיושבת לעבוד
הבורא ית' בכל מדה ומדה בחלק המובחר
שבה ישים זה הדרך לפניו ולפני חבירו. ש
ועל זה נאמר ושם דרך אראנו בישע אל
אלהים.

שער הענוה

הענוה היא מדה מבררת
ומעלה טובה והיא הפך
מן הגאוה · ומי שיש בו
המדה הזאת כבר השיב נפשו מטמאה מדות
רעות · ומי שהגיע אל המעלה הזאת המבררת
עשה מצוה ומקבל שכר לפי גדול ענותנותו ·
כי הענוה היא שורש העבודה · ומעשה קטן
של העניו מתקבל לפני הש' ית' אף ירצה יותר
ממעשה גדול של הגאוה · וכן אז"ל אחד המר
המרבה ואחד הממעיט · ובלבד שיכוין לבו
לשמים · אבל מעשה של הגאוה אינו מתקבל
לפני הש' ית' כי הוא תועבת נפשו · שנ' תו
תועבת ה' כל גבה לב · ועבור זה צועק ואינו
נענה · שנ' גם כי תרבו תפלה אינני שומע ·
ועוזבין מצוה ועורפין אותה לפניו · שנאמ'
מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי · מביא
קרבן ואינו מתקבל · שנ' מי גם בכם ויסגר
ויסגר דלתים וכו' ואומר עולותיכם ספו על ז
זבחיכם ואכלו בשר · אבל מדות הענוה
והשפלות מגיע לכל טוב כי לענוים יתן חן
וכיון שיש לו חן בעיני הקב"ה צועק ונענה
מיד · שנ' טרם יקראו ואני אענה · ועושה
מצות ומצ ומקבלים אותם בשמח
ושמחה · שנ' כי כבר רצה האלהים את מעשיך
ולא עוד אלא שמתאוה להם · שנ' וערבה
לה' מנחת יהודה וכו' · ומה היא הענוה ·
היא הכנעה ושפלות הנפש · וחושב

וחושב עצמו כאין ורך הלבב ורוח נשברה

שורש

הענוה הוא נקר ה
שיחשוב מעצמו
הבורא ית'
בשדרו שלו ושקט ובריא ועשיר · אשר הטיב
ית' הטיב עמו טובה · ושהוא שאינו ראוי ל
לאותו טובה · ושיחשוב גדולות הא' ית' וחוזק
ואמיתת תפארתו · ויחשוב מה אני הלא
אני בריה שפלה מאד ואני עומד בעולם ה
הטפל והכלה · ויחשוב כל מה שאוכל לעשות
מעשים טובים אינו כי אם כמו טיפה בים
נגד מה שאני חייב לעשות · ויעשה מעשיו
לא לשם כבוד ולא להתגאות ולא לשום הנאה
אך יעשה הכל לשמו הגדול וזהו שורש הע
הענוה · אבל הכנעה לפני הבורא ית' כשיחל
עמו או באחד מאבריו · או בעת שמתים
בניו ואהביו · או בעת ירידתו מעושרו ומגדולתו
או כשיזקין באמת לעולם · הענוה והשפלה
מקובל לפני הש' ית' · אך לא הגיע כמה לעיקר
הענוה · ה חייב אדם להתנהג בענוה במשא
ובמתן עם בני אדם בענין הממון ולעשות
לפנים משורת הדין עם כל אדם · וכל מנהגיו
עם העולם יהיה בשפלות ובנחת · ועיקר ה
הענוה שיכנע לאותן שהן תחתיו · כגון לב
לעבדיו ולבני ביתו · ולאותן עניים שהן מת
ומתפרנסים ונהנין ממנו · והוא אינו צריך
להם ואינו ירא מהם · והכנעה ליתומים

ולמלמדות ולעניים וסובל טורחם ומשאם ומי
ששומע חרפתו ואינו משיב מחמת גודל ענוי
ענותנותו זוהי ענוה ישרה מאד · ויש עוד על
ענוה טובה מאד כגון מי שנכנע לפני רבותי
ולפני חכמים · ולפני הצדיקים ההולכים בד
בדרכים ישרים וחושב בלבו אילו הם עבדי
הש"י ית' ומשרתי ואוהבי · ועוד זה אשפיל
עצמי לפניהם ואכבדם גם זו ענוה טובה
שיחשוב אכנע לפני החכמים כדי שיקרבוני
וילמדוני ויוכיחוני ויורוני דרכי הש"י ית' ויש
עוד ענוה טובה מאוד שיכנע לפני תלמידיו
ויפרש מהן כל ענין סתום לגדול לפי גדלו ו
ולקטן לפי קטנו · ויפרש ויחזור ויפרש בסבר
פנים יפות עד שיבינו ולא יאמר איך אשיב
על זה עד שיבין · הלא לבו קשה כאבן אף כי
יסתר לו הענין כמה פעמים עד ש
שיבין · וכבר ידעת שכרו של ר' פרידא ש
שחזר לתלמידו ד' מאות פעמים · ועוד יש
ענוה גדולה ללמוד לפני קטנים · ולדרוש מהן
מה ששמע מהם · ועי' שאמר מכל מלמדיי הש
השכלתי · ועוד אמרו ז"ל הוי שפל רוח בפני כל
אדם · לא לפני גדולים לבד צריך להיות שפל
רוח · אלא אף לפני הקטנים · והמהלך בדרך
הזה הוא מזכה את הרבים · כי הוא נושא
חן בעיני כל רואיו וכל מעשיו · וסדרי עניינו
מקובלים להם · ותדיר הם משבחים אותו

ומתוך כך הם חומדים לעשות כמוהו וכל אדם
מברך את בנו שיהיה כמו פלוני ובזה [illegible]
ומקדש הש"י ית' · אבל המתגאה הוא מחלל את
הש"י ית' ומחטיא הרבים · והוא דומה לנבילה
שמושלכת בשוק וכל עובר ושב מניח ידו על
חוטמו עד שהוא עובר · כך המתגאה מגנה את
התורה ומרחיק בני אדם ממנה · כי אומרים
מה תועלת יש בתורה אחרי אשר לומדיה
רעים · ומתוך כך הם פורשים מן התורה"

הענוה נכרת באדם בשלשה דברים"

הראשון בחוזק כעסו של אדם שביזהו
מאד בדברים או במעשה ויש בו כח להנקם
ממנו ומושל ברוחו ומוחל לו עבור הבורא ית'
זהו סימן לענוה · ולפעמים אסור למחול כגון ש
שביזהו ברבים עד שיפייסהו" השני
כשבא לו הפסד גדול או שימות לו בנו או
קרובו · ומצדיק דין הבורא ית' עליו ומקבל מא
מאהבה כמ"ש וידום אהרן · וזה יורה מאד על
הכנעה" השלישי אם ישמע שהעולם
משבחין אותו על חכמתו ועל מעשיו הטובי'
שלא ישמח לבו על זה ולא יחשוב שמעשיו
הטובים הן מועטין נגד מה שאני חייב לה'
לעשות · ואינן אלא כטיפה בים גדול · וכמ"ש
אם אמרו עליו מעשים טובים שלא עשה
שלא ישמח · ולא יצטער בלבו על שיוצא
לו שם בדבר שאין בו · ואם אחד סיפר ע
עליו מעשים רעים · אם אמת הדבר לא יח

ומתוך כך הם חוזרים לעשות כמוהו וכל אדם
מברך את בנו שיהיה כמו פלוני וב[illegible]
מקדש השם ית'. אבל המתקנא הוא מחלל את
השם ית' ומחטיא הרבים. והוא דומה לנבלה
שמושלכת בשוק וכל שעבר ושב מניח ידו על
חוטמו עד שהוא שבר. כך המתקנא מגנה את
התורה ומרחיק בני אדם ממנה. כי אומרים
מה תועלת יש בתורה אחרי אשר לומדיה
רעים. ומתוך כך הם פורשים מן התורה.

הענוה נכרת באדם בשלשה דברים.
הראשון בחוזק כעסו של אדם שבזהו
אחד בדברים או במעשה ויש בו כח להנקם
ממנו ומשל ברוחו ומחל לו בעבור הבורא ית'
זהו סימן לענוה. ופעמים אסור למחול כגון
שבזהו ברבים עד שיפייסהו. השני
כשבא לו הפסד גדול או שימות לו בנו או
קרבנו. ומצדיק דין הבורא ית' עליו ומקבלו מא'
באהבה כמ"ש וידום אהרן. וזה יורה מאד על'

יחפש אחר אמתלאות ונקות עצמו כמ״ש יהודה צדקה
ממני ואל יד ישתדל להכעיס אותו האיש שסיפר על
עליו ואל יעניהו על שקלה עליו הדבר אך יכניע
ויכרע על אשר דבר נלה מעט מהרבה וייסרו ויוכיח
כדי שישוב אליו ואם מה שסיפר עליו שקר הוא
גם בזה לא יכלים המספר ולא יכעוס עליו כי כבר
נאמר על אחד מן החסידים שלא שאחד סיפר
עליו רעה וכשנודע הדבר לחסיד שלח לאותו שסי׳
שסיפר עליו דורון אחד וכת׳ לו אתה שלחת לי דורון
מזכיותך ואני גמלתי לך בדורון זה ששלחתי לך כי
הרבה בני אדם כשיבאו ליום הדין מראין להם מ׳
מצות שלא עשו ויאמרו הלא לא עשינו זה ויאמ׳
וישיבו להם עשה אותם אותו שסיפר רע בכם
ונטלו אותם ממנו ונתנו לכם וכן לרשעים מרא
מראין להם עבירות שלא עשו וכשיאמרו לא עשינו
ישיבו להם אילו עבירות עשה אותם שסיפרתם
עליהם רעה ונטלו ממנו ונתוספו עליכם וזהו שנ׳
השב לשכנינו אל חיקם חרפתם אשר חרפוך
ה׳ כי כל המחרף צדיקים כאילו הוא מחרף
פני ה׳ כי אויבי ה׳ ישראל נקראים אויבי ה׳ בכמה
מקומות ועל׳ הזהירה תורה זכור את אשר עשה
ה׳ למרים לפיכך מי שסובל בזיונו ושותק בנדה
ניכר שהוא עניו מכן משה בהלל הנשיא שאחד
ביזהו בדבריו שאמר לו אל ירבו כמותך בישראל ולא
הקפיד ויש במדרש אין עניו אלא ששומע חרפתו
ואינו משיב דכתי׳ ותדבר מרים ואהרן במשה
וכתי׳ והאיש משה עניו מאד ועליו נאמר כמא

כמצות השמש בעבודתו הרביעי אם הבורא
ית׳ מאן מטיב לו בעשר ובנכסים ונתן לו חכמה יתר
ותבונה וכבוד יוסיף ענוה ושפלות לפני הבורא ית׳
ויכבד בני אדם וייטיב להם יותר מבתחלה כמו ל
אברהם בשעה שאמ׳ שאמר לו הבורא ית׳ הל
המכסה אני מאברהם אמר אנכי עפר ואפר כ׳
רוב החכמה ורוב הממון בעולם הזה יהיה לאחד
משלשה דברים האחד טובה מאת הבורא
ית׳ השני לנסיון הג׳ לנקמה סימן הטוב אם
העשיר הזה לא יעשה הזק לשום אדם בממונו
או החכם הזה לא יתחכם להוריע לשום אדם בחכ׳
בחכמתו אך זה בעשרו וזה בחכמתו מוסיפין ם
בעבודת הבורא ית׳ ולפי ענינים אך במאת השם
ההוא והחכמה ההיא טובה מאת הש׳ ית׳ שמו
וסימן הנסיון הוא שיהיה בעל הממון צרור על
שמירת ממונו ויירא מן הפגעים שמא יפסיד
הממון ואינו נהנה לפי רוב הממון כי אינו שולט
בו לאכול ממנו ואינו מריע לאדם בעושרו וגם לא
יתנאה בו אך טורח תמיד לקבץ הון ודואג בשמ׳
בשמירתו וגם אינו עושה טובה ואינו מרחם
על העניים לא מאכילם ולא מלבישם וכן החכם
אם משים רוב חכמתו על זה העולם לתקן צרכיו
ואינו מתחכם לא לרעה ולא לטובה אילו ממ
ודאי מנוסים הם וסימן הנקמה שיהיה
בעל הממון מזיק לאחרים בממונו ומתנאה בו
ואינו עושה בו צדקה וצרור בו ולהתענג כמ״ש
הפסוק והנה ששון ושמחה הרוג בקר ואומר

והיה כיער ונבל ותנף וחלול ויין משתיהם ולא יש
ישלים ממנו חוק הבורא ית' ועל' נאמר עשיר שלא
שמור לבעליו לרעתו · וכן אם החכם יעדים לעשות
רעות ולא יעשה טוב · כמ"ש חכמים המה להרע וגו'
ולהטיב לא ידעו · אז חכמתו לו למכשול · וכן המשכיל
יעשה במאזן ובחכמתו הטוב ולפי רוב מאזן וגו'
וחכמה יוסיף הכנעה ד' ושפלות ולא יגבה לבו וג'
ולא יראה שמא העושר הזה הוא שכרו והוא מן
מאותם שנ' עליהם ומשלם לשונאיו על פניו להאביד
וגם יפחד החכם שמא הוא מאותן שנ' עליהם:
חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו · כי כל אדם
חייב להתחכם ולהבין ולהתבונן ולהגיע בחכמתו
בחכמה ובמעשים טובים · עד שאין כח בחכמתו
להשיג יותר ·· החמישי כשמוכיח אדם
עמלו כגון שעשה רעה לאדם במעשה או
בדברים ואינו צריך לאותו אדם שום דבר ולא
ואינו מקוה לקבל טובה ממנו והולך מעצמו אל
מבלתי אחרים ומבקש ממנו מחילה ומכניע
עצמו לפניו מה שעוות · ומדבר לו תחנונים
גם זה סימן לענוה ·· הששי שיתנהג
במעשה רך כמ"ש מענה רך ישיב חימה · ובקול
נמוך כי זה מדרך הענוה כמ"ש ושפלות מארץ
תדבר ומעפר תשח אמרתך ולא יתעסק בענייני
התכשיטים כמ"ש ושתה הורד עדייך מעליך · וגו'
ויהיו תמיד עיניו שחות כענין שנ' ושח עינים
יושיע · ואל יתעסק בתענוגים כענין שנ' צדיק
אוכל לשובע נפשו · כל אלו הם סימני הענוה ·
הענוה היא סולם לעלות בה לדרכי ה' ית'

שנ' ידריך

שנ' ידריך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו וג'
ומענוה יגיע להשיג יראת הש"י ית' שנ' עקב ענוה
יראת ה' וגו' · השכינה שורה על הענוים · שנ' אשכון וג'
את דכא ושפל רוח · וראייה הקב"ה הניח שכ'
שכינתו על הר סיני וירד למטה והניח כל ההרים
והגבעות והשרה שכינתו על הר סיני · וכתי' הקיצו ו
ורננו כל שוכני עפר מי שנעשה שכן לעפר בחייו
וכתי' כי רם ה' ושפל יראה · מי שמשים לבו לבשר
תפלתו נשמעת · דכתי' יבא כל בשר להשתחוות ל
לפניך ה' ·· א"ר יהושע ב"ל בא וראה כמה גדולים
נמוכי רוח לפני הקב"ה בזמן שבית המקדש קיים
אדם מקריב עולה שכר עולה בידו · מנחה שכר
מנחה בידו · אבל מי שדעתו שפלה עליו מעלה הכ'
עליו הכתו' כאילו הקריב כל הקרבנות · שנ' זבחי
אלהים רוח נשברה וגו' · ולא עוד אלא שאין תפלתו
נמאסת · שנ' לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה ·
הרבה ענינים טובים צומחים משורש הענוה ·
הענו הוא סבלן ומן הסבלנות יבא שלום · כי בענו
ישקיט כעס האדם הכעס עליו · שנ' מענה רך
ישיב חימה · והשלום היא מדה טובה מאד ··
הענו יש לו חן שנ' ולענוים יתן חן · הענו תפלתו
מקובלת לפני הש"י ית' · יען כי הוא מעביר תפי' על
מדותיו · ובעבור זה נתקבל תפלתו של ר' עקיבא כמ"ש
כשאמר אבינו מלכנו ·· הענו זוכה להתחכם כי
יכנע לחכמים · ויתאבק בעפר רגליהם · ונאמר
הולך עם החכמים חכמים יחכם · הענו
מרחמים עליו מן השמים · שנ' מודה ועוזב ירוחם
· הענו בורח מן הגדולה ומן הכבוד ובזה יתלוי

כלו המעלות שב׳ והצנע לכת עם יי׳ אלהיך׳ הענו שמח
בחלקו שחלק לו הבורא ית׳ הן רב הן מעט׳ שב׳ טוב ומעט
צריך ובזה ישקוט לבו מטרדת העולם׳ ומתוך כך לבו
פנוי לתור בחכמה ולעבודת הבורא ית׳״ הענו
ידין כל אדם לכף זכות כי שאלו לאחד מן החסידים
במה זה הייתה אדון לפני דורך׳ אמ׳ מפני שכל אדם
שראיתי החזקתיו יותר טוב ממני׳ מפני רוב חכמתו
ואם קטן בחכמה יותר ממני אמרתי הוא שוגג וא׳
ואני מזיד׳ ואם היה זקן ממני אמרתי עונותיו מע׳
מועטים מעונותי׳ ואם היה כמוני בחכמה וכמוני
אמרתי ליבו טוב לפני האלהים יותר מלבי׳ ומפ׳
שאני יודע העבירה שעשיתי ואיני יודע העבירות
שעשה׳ ואם היה עשיר ממני אמרתי שהוא עושה
צדקות יותר ממני׳ ואם היה עני ממני אמרתי
שהוא שפל ונכה רוח ובעבור דלותו הוא טוב ממני
ומאילו הטעמים הייתי מכבד כל אדם והייתי ש׳
נכנע לפניהם״ ומי הענו הם נשכחים מאחת
שהעולם רוצים בחברו׳ וגם עוזרין רבים׳ מא׳ של
אחד מן המלכים שהיו יושבים אצלו לילה אחת כל
אנשים רבים׳ וקם הוא בעצמו ותיקן הנר׳ אמרו
לו ומה לא צויתנו׳ אמר להם מלך קמתי ומלך ש׳
שבתי׳ ומא׳ כל מעלה מתקנאים בה בני אדם חוץ
מענוה׳ ומא׳ מי שהוא גבוה בעיני הוא גדול בעיני׳
בני אדם׳ אך מה שצריך להרחיק במדה הזו שלא
יהיה ענו ונכנע לפני הרשעים׳ ובזה אמ׳ הכתוב
מעיין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע

ואם יש יכולת בידו יקום מן הרשעים לכבוד הש׳ ית׳
ויתחזק מאוד נגדם וישאג עליהם כארי עוהם לה׳
להציל העשוק מן העושק׳ ויורה בני אדם לעבודת
הש׳ ית׳ ויוכיחם בכל כחו כפי חכמתו׳ ומתחלה בנחת
ואם לא הועיל יכלימם ויצעק על הטוב ויזהירם
מן הרע בפיו ובלשונו כפי יכולתו׳ ויזהר לקחת
דיני האלהים ממי שחייב בהם ולא יכנע ולא יש׳
ישפיל בזה״ יש ענוה שהיא רעה מן הגאוה
בענין שעשו נביאי שקר שהיו לבשים בגדים
כמו נביאי האמת׳ ומשן שיקבלו נבואתם ושקרם
כמ״ש ולא ילבשו אדרת שער למען כחש׳ וכן אותן
ההולכים בענוה בעיני המלבושים ומדברים—
ומדברים בנחת ומנהיגם ענין בחזקת חסידים
וצדיקים׳ ומשן שיאמינו להם ויסמכו על דבריהם
ויחניפו למי שאין להחניף׳ ועושין רמאות בסתר
ואין חוששין לקיים מצוה רק ברבים׳ ולא כשהם
ביחוד׳ ומגנבים דעת הבריות או הן מחללי הש׳
ית׳ יותר מכל הגאים והם נראים שאין העולם
מאמינים לטובים׳ והן נחשדים מבני אדם שמ׳
שמא יאמרו אילו הם כאילו׳ והמכיר בהם חייב
לפרסמם ולהודיע לכל׳ כאשר ארז״ל מפרסמים
החנפים׳ לכן הקיצה ואל תתעלם ורפאות הג׳
הגבהות׳ והרמאות ממך ואל תמנע עבור שת׳
שתראה שהרבה בני גילך שעשין כן שאינם מס׳
מסירים מן הגבהות והרמאות׳ ומא׳ לאוכיחם
מי האיש אשר אין לו גאוה ומי האיש אשר
יוכל להזהר להיות ישר במשא ומתן שלא לרמות
בני אדם ולעשות כל מעשיו בהכשר׳ הלא יעש

כמה בני אדם טובים וגדולים ממני השפלים כך
וכך · על כן גם אני אעשה כמות׳ ומה שיהיה להם
בעולם הבא יהיה גם לי · המחשבים כך הוא שטות
שאין דומה · כי מי שעיניו כואבים ויש לו חולי ויש
עם רופא מומחה בחון ומנוסה והוא מומחה לרפאות
העינים אין זה חכמה שיאמר לא אעשה שום רפ
רפואה ואם אהיה עיור מה בכך הלא כמה עורים
בעולם מה שיהיה להם יהיה לי הלא זה לעג וסכלות
לפני כל · וכן עיין על נפשך והשתדל בכל כחך ·
ומא׳ אל תתן עיניך במי של מטה ממך במ׳
במעלות החכמה ובעבודת הש׳ ית׳ כי בזה תקצר
במעלה ובחכמה · אך תן עיניך במי של מעלה
ממך · והשתדל לרדוף אחריו ולהשיגו כפי יכולתך
במעלות החכמה ובעבודת הש׳ ית׳ · ע״ז נאמר
ונדעה ונרדפה אל ה׳ כשחר נכון מוצאו ויבא כג׳
כגשם לנו וכמלקוש יורה ארץ״

שער הבושת ג

אמר החכם השכל הו׳
הוא הבושת · והבושת
הוא השכל · כי על אדם
וחוה נאמר ויהיו שניהם ערומים האדם ואשת׳
ולא יתבוששו · ולא היו יודעים דרך הצניעות ול׳
ולהבחין בין טוב לרע · ולאחר שאכלו מעץ הדעת
נאמר ותפקחנה עיני שניהם · וכן כל בעלי חיים
זולתי האדם אין להם בושת · הואיל ואין בהם חכ׳
חכמה · וכל חכם לב יודע מעלת השכל והחכמה ·
כי בה יגיע אל אמיתת הדברים · וגם בה יגיע להור
להורות ביחוד בוראו ולעבוד אותו ובה יגיע לו
להרוות ולמאכים · וכין שמעלת החכמה היא

גדולה כל כך עריכה שתהא חבירתה הדומה לה
שהיא מדת הבושת קרובה לה במעלה · והראייה
על שהיא דומה לה · מפני שלא ראית ביישן חסר דע׳
דעת ולא דעתן מבלי בושת · על כן ראוי שישתדל הא׳
האדם להתנהג במדה החשובה הזאת ולהתחנך
לה עד שתהיה קבועה בנפשו ויגביר אותה על כל
טבעיו · ותהיה בעיניו חשובה משאר מדותיו · כי בה
יגיע אל רוב המעלות וימנע בעבורה כל מדות מגונ׳
מדת הבושת היא גדר גדול ומחיצת
נחשת וברזל לפני כל העבירות · כי אדם עובר
כמה עבירות בסתר מה שמתבייש לעשות לפני
בני אדם · וכן אמ׳ חכמי׳ בשעת פטירתו של רבן
יוחנן בן זכאי אמ׳ תלמידיו ר׳ ברכנו · אמר להם יהי
רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם
אמ׳ לו עד כאן ותו לא · אמר להם הלואי · תדע ש׳
שהרי אדם עובר עבירה בסתר ואומר לא יראני
אדם · וכל זה מחמת שירא שיבא לידי בושת · וכ׳
וטוב היא שימנע מן העבירות גם מחמת שיתבייש
מבני אדם · כי מתוך שלא לשמה בא לשמה · אבל כ׳
המעלה העליונה במדת הבושת הוא שיתבייש ל׳
לפני הש׳ ית׳ כענין שנא׳ ואומר אלהי בושתי ונכ׳
ונכלמתי להרים אלהי פני אליך · ואם תחשוב וד׳
ואיך שיתבייש ממי שאינו רואה בעיני באמת
צריך אתה לדעת מעלם שהבורא ית׳ נעלם מעיני
כל חי · אך הוא רואה כל נסתרות וגלוי מחשבות
וישיג את המדרגות של הבושה בהתבודדו לחשוב
בגדולות הש׳ ית׳ · ובזכרו תמיד כי הש׳ ית׳ רואה
מעשיו ובוחן כליותיו ויודע מחשבותיו״

רוצה כל כך צריכה שתהא חבירתה הרוצה לה
שהיא מדת הבושת קרובה לה במעשה · והראייה
על שהיא רוצה לה · מפני שלא ראית ביישן חסר
דעת ולא רעתן ומלאי בושת · על כן ראוי שישתדל
האדם להתנהג במדה החשובה הזאת ולהתחזק
לה עד שתהיה קבועה בנפשו · ויגביר אותה על כל
טבעיו · ותהיה בעיניו חשובה משאר מדותיו · כי בה
ימנעו רוב המעשות וימנע בעבורה כל מדות מגנ
מדת הבושת היא גדר גדול ומחיצת
נחשת וברזל לפני כל העבירות · כי אדם שעבר
כמה עבירות בסתר מה שמתבייש לעשות לפני
בני אדם · וכן אמרו חכמי׳ בשעת פטירתו של רבן
יוחנן בן זכאי אמרו תלמידיו ר׳ ברכנו · אמר להם יהי
רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם
אמרו לו עד כאן ותו לא · אמר להם הלואי · תדעו
שהרי אדם עובר עבירה בסתר ואומר לא יראני
אדם · וכל זה מחמת שירא שיבא לידי בושת ·
ושוב היא שימנע מן העבירות גם מחמת שיתבייש
מבני אדם · כי מתוך שלא לשמה בא לשמה · אבל
[illegible]

...אך אין ע...
בעטרה ובחכמה· ולהשיגן כפי יכולתך
מחך· והשתדל לרדוף אחריו· ע״ז שאמר
כאשות החכמה ובעטרת השכ׳ ית׳· ויבא כל
וברעה ובצרה אל ה׳ בשחר נבון ומצאו
בקשם אז ובמוקש יונה ארץ״

ז שער הבושת

אמר החכם השכל הי׳ הוא הבושת· והבושת הוא השכל· כי של אדם ואשרם שניהם שווים הארם ואשתו

וחוה שאמר ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו· ולא היו יודעים דרך הצניעות ולהבחין בין טוב לרע· ולאחר שאכלו מעץ הדעת כאמור ותפקחנה עיני שניהם· וכן כל בעלי חיים זולתי האדם אין להם בושת· הואיל ואין בהם חלק חכמה· וכל חכם לב יודע מעלת השכל והחכמה·

כי בה יגיע אל אמיתת הדברים· וגם בה יגיע להור להורות ביחוד בוראו ולעבוד אותו ובה יטול לב הרעות והמאכים· וכיון שמעלת החכמה היא

..

אחד מן החכמים אמ׳ אם טהרת כל ימיך שלא
חטאת תחזיק טובה לעצמך כי תחלת שיבתך
העבירות ומחמת שיתבייש מבני אדם. לכן צריך
האדם ליזהר מאד בזה כמה מעלות. ומעלות על
לב בעת עזבו העבירות שלא ישכבם מחמת
בושת בני אדם. כי היצר ממשיך את לבו בענין
זה. אם תעשה כך יכלימוך בני אדם. לכן צריך
אדם לעשות ראשון לכל ראשונים שיודע את יוצרו
ויכיר כחו. ויתן אל לבו למי יעבוד ומי הוא ירא
ומצות מי יעשה. ומי הזהירו כמ״ש דוד לשלמה בנו
דע את אלהי אביך ועבדהו. בזה הענין יבין שכ
שיתבייש לפני הש׳ ית׳ לבד. דבר ידוע וברור
אשר כל העולם עושין ענינים רבים בסתר. וכן
מדברים דברים רבים. וכן חושבין מחשבות רעות
ואינן חוששין כלל. רק שלא ידע עניינם. ואם היו
כל מעשיהם שעשו מנעריהם. וכל הדברים
שדברו וכל מחשבות שחשבו גלוים וידועים לכל
אדם היו מתביישין בושת גדול מאד כמ״ש וכמ״ש
שצריך להתבייש לפני היוצר ית׳ המשקיף על
הלבבות ורואה המחשבות. ויודע כל המעשים
והדברים והמחשבות שעשה אדם כל ימיו. ואין
לפנו שצריך שכחה והתבייש לפנו והכלם״

ארבע מדרגות יש בבושה״

האחד המתבייש לעשות עבירה בגלוי ועושה
העבירה בסתר. הרי זה כתוב דעת העליון
שיתבייש לפני העולם ולא לפני הש׳ ית׳ ורעתו
רבה מאד״ השני המתבייש לפני ה
העולם וגם בסתר מונע מעבירה. כי יירא ש

שלא יודע לבני אדם. ויתבייש לפניהם על זה
אמר מתוך שלא לשמה בא לשמה. השלישי
אם יחשוב איך אעשה בסתר הרעה הזאת אשר
אתבייש לפני העבד יותר מלפני האדון ואגנוב
דעת העליונה ומתוך כך ימנע מן העבירה מעלה
טובה היא זאת״ הרביעי אם יתבייש בגלוי
ובסתר לפני הש׳ ית׳ לבד כמו אדם שמתבייש
לפני חבירו כך מתבייש לפני הש׳ ית׳ אין מעלה
כמעלה הזאת״ אמרו ז״ל כל העושה דבר ומתבייש
בו מוחלין על כל עונותיו. ועוד אמרו בושת פנים
לגן עדן. ואמ׳ חכמים ז״ל הבושת והאמונה מחוברת
זו לזו. כי הביישן מחזיק באמונה שכל אדם. ומי
שאינו בושן אין לו בושת. ואמ׳ החכם כשאין אתה
מתבייש אז עשה כל רצונך. ולעולם ירגיל אדם
שלא יעשה דבר שחבירו יתבייש לומר לו לצורך
כגון אדם שיש לו דבר סתר ונגע אצלו וחבירו לא
מתבייש לומר לו לצאת. או אדם יתאכסן בבית
חבירו והוא מצטער בזה ומתבייש לומר לו. או
שיקרא כתבים של חבירו וחבירו מתבייש לומר לו
שלא יקרא. וכן כיוצא בזה ידקדק מאד בדבר ש
שלא יכביד עצמו בשום דבר. שלא ישאל ממנו
מתנות או לשאל כלים או משתין במקום שידוע
שאינו עושה ברצון. ומתבייש להשיב פניו ריקם
מי שיש בו מדת הבושת קשה לו שחבירו יתבייש
ממנו. וע״ש אמ׳ החכם אל תאהב מבני אדם אלא
למי שמראה לעצמו שאינו יכול לשמור מטרתי
שרתיך. ומע״ם שאתה צריך לעזרתו יותר ממה
שהוא שהוא צריך לעזרתך. ואם תחטא לו ימחול
לך ויראה את עצמו כאילו הוא החוטא וישאל

מחד דברים שאינו צריך כדי שלא תתבייש לשאול
ממנו׳ והרוצה להרגיל עצמו בבושת ישב תדיר
לפני מי שמתבייש ממנו׳ ואל יחלל הדר פניו לש
לשאול מבני אדם כיון שמתחלל הדר פניך אי אתה
מונע מי שמחדשהו לך״ יש מבייש חבירו
לא בשביל שטותו אלא בשביל לסלק בושתו׳ כגון
שהוא עושה דבר בושת והוא אומ׳ זה עשיתי כי
הלא פלו׳ זקנו׳ עשו כמוני׳ ובזה הוא מקיל בוש׳
בושתו ממנו׳ ויש בזה רשעת גדול׳ האחד שהוא
מבייש אחרים בשביל השותו׳ והשני שהוא לא
מתקשה בזה לשוב׳ כי יחשוב זה עשיתי הלא
פלוני ופלוני עשו כך׳ והשלישי שהוא מחטיא ש
את הרבים ומתוך כך יהיה אותו החטא קל
בעיני העם שהסיר הבושת מאותו חטא״
יש מתבייש אם ימנע מן העבירות כגון
שהן אנשי עירו בעבירות ידועות׳ כגון להסתכל
בנשים׳ וכיוצא בזה משאר עבירות ומם
ומבזין את המונע מזה׳ ומתלוצצים ממי שלא
שאינו הולך בדרכיהם׳ כל בזה צריך לסבול הבזי
הבושת וצריך למנוע מן עבירה׳ אף אם יביישהו
עבור מניעתו׳ יש מתבייש אם מקיים המצות
כי יש כמה מצות שלא נהגו העולם לקיים׳ ש
והמקיים המצות שלא נהגו העולם בהם יבייש
יביישוהו׳ וכל זה צריך לסבול ולקיים המצות
ואין להניח שום מצוה עבור הבושת׳ כי צריך
להתבייש לפני הבורא ית׳ שציוה על המצות כי
דבר זה ברור שעבד המלך לא ישגוב מצות ש
המלך׳ גם אם יסבול בושת גדול מן העולם
המשחקים עליו בעשותו מה שצוהו כי ישקול

הבושת׳ כי אלף ידות שקול הבושת שיתבייש
לפני המלך כשלא יעשה מה שצוהו׳ מן הבושת ש
שיסבול לפני העולם כשיעשה מה שצוהו אדונו״
ומי שאינו סובל הבושת במקום המצוה ומתבייש ש
לעשות המצוה ועוזב דרך הטוב עבור הבושת זה
הבושת רע מאוד׳ וכן אם יתבייש להודות על האמת
זה חולי רע מאוד׳ וכן אם יתבייש להוכיח בני אדם
ולעות להם על הטוב׳ וכן אם ישב לפני רבו אם
יתבייש לשאול מה שאינו יודע זה מגונה מאוד״
ועל שאמר אם נבלת בהתנשאה ואם זמותה יד
לפה׳ ואמרו חכמים ז״ל לא הביישן למד אלא
דרך הישר שלא יתבייש לשאול מה שאינו יודע
הן מקטן הן מגדול״ הלא תראה דוד המלך אמ׳
ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש׳ חסיד
נקרא על שם הבושת כי חסיד לשון וכן הוא כי
תרגום של החסירה הוי חוורתא׳ וכתי׳ לא עתה
פניו יחוורו׳ ותרגו׳ של חרפה הוא חיסורא׳ וכל
זה למה׳ כי החסיד צריך לסבול בושת כדי לקיים
התורה׳ וצריך להעביר מעל פניו הבושת במקו׳
המצוה׳ ואז יקרא חסיד ובזה יגיע לנבואה׳ כדכת׳
כדכתי׳ אז דברת בחזון לחסידיך׳ ויגיע בבושתו
ליראת הש׳ ית׳ שנ׳ ובעבור תהיה יראתו על פניכם׳
ואינו היא יראה הניכרת הוי אומ׳ זו היא הבושה
ויזהר מאד שלא לבייש שום אדם כי אמ׳ חכמי׳
כל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא
אבל רציחה היא הלבנת פנים כי אזיל סומקא
ואתי חיוורא ודומה לרציחה׳ וכן אמרז״ל׳ ועוד כי
ההלבנה קשה ממות׳ על כן אמר יפיל אדם את
עצמו לכבשן האש ולא ילבין פני חבירו ברבים

וראייה מתמר אע״פ שהוציאוה לישרף לא רצתה
להלבין פני יהודה אע״פ במקום תוכחה ׳ אמר תורה
לא תשא עליו חטא ׳ תוכיח מתחלה בסתר ובנחת
כי אם תחלת התוכחה תוכיחוהו ברבים ותבייש
ותביישוהו אז תקבל עליו חטא ׳ כ״ש המבייש
חבירו שלא במקום תוכחה ׳ חורבן ירושלים של
שנפלה על ידי בושת דבר קמצא ׳ לכן צריך אדם לה
ליזהר שלא יעשה דבר בעולם שיגיע בזה לחבירו
בושת ׳ גם בדבר תורה אם ישא ויתן בחבירו ושמע
שחבירו טועה לא יאמר לו טעית או אינך מבין ש
וכיוצא בזה לא יביישו ׳ אך יעשה את עצמו כאילו
לא הבין שטעה ׳ וכן לא יכנה שם לחבירו שלא יב
יתבייש אלא אם יחפוץ בדבר מאיש אשר יש לו
כינוי גם שלא בפניו יאמר פלו׳ ממקום פלו׳ או בן
של פלו׳ או יאמר בסימנים עד שיהא נכר זולתי ש
כינוי ׳ לעולם יהא מן הנעלבים ולא מן העולבים ׳ ומן
השומעים חרפתם ואינם משיבין ׳ ועל זה אומר ש
ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ׳ מדה כנגד מדה ״ יען
אשר שמע חרפתו והפך פניו לירקון יבהיקם הקב״ה
יותר מאור השמש כענין שאמר ועליך יזרח ׳ וממדת
הבושת יגיע לענוה כי יכנע לפני אדם ומחמת בושתו
ויגיע למדת הענוות כי הביישן מתבייש לעשות
מעשיו בגלוי ׳ אז״ל סימן הבנים הכשרים הבושת
הנראה על פניהם ׳ כי מי שהוא ביישן הוא סימן ש
שהוא מזרע אברהם יצחק ויעקב ׳ אמ׳ חכמי׳ ז״ל
הבושת נדעת בעת הכעס ׳ ואמ׳ טובת שמדת
הביישן מאהבת הכסיל ״ צריך האדם להת
להתבייש מכל אדם ולשום על פניו מסוה הבושת
עד שאתה יודע מענין שאול בהתחבאותו כ״ש

כמו שאמר והנה הוא נחבא אל הכלים והא׳
בחרו למלכות ׳ כ״ש הראיתם אשר בחר בו ה׳ ״
ארז״ל המדה הזו היא ממעלי הנפש היקרה ׳ והיא
ממדת השלמות הגדו׳ ומי שמתבייש תגדל מעל׳
מעלתו ׳ ואתה תתבונן ותבחין ״

ד

שער העזות

העזות היא מדה רעה
רוב פשעותיה ׳ והיא ה
הפך ממדת הבושת ״

כי הביישן מעביר על מדותיו ומוחל ומוחל ״ אבל
מי שהוא עז פנים לא יתבייש לפני איש אך שומר
בעזות עם כל אדם ועושה כל מעשה רע ולא יתבי
יתבייש ׳ אך מתחזק ברעה ומתקשה בעבירה ׳
ועל זה נאמר חזקו פניהם מסלע ׳ ונאמ׳ הבנים קשה
ערף וחזקי לב ׳ וכל המעלות הטובות האמורות ל׳
על הבושת הם הפך בעזות ׳ וכאשר יתגבר
האדם במדה הזאת הוא מאד נבזה בעיני בני ש
אדם ׳ ואפי׳ הוא חכם ׳ והרבה רעות נגררות אח׳
אחר העזות ׳ כי מתוך שהוא מעיז פניו עם בני
אדם לא ימלט מן המחלוקת ושנאה וקנאה ׳ ומי
שהוא מעזי פנים הוא מכחיש ייחוסו ׳ והוא לא
ישא פני גדול ופני זקן לא יחון ׳ וכל העבירות
שבתורה הם קלות בעיניו לעבור עליהם ׳ הכל לפי
רוב העזות שבו ׳ ועליו נאמר עז פנים לגיהנם ״
העז נקרא רשע ׳ שנ׳ העז איש רשע בפניו ׳ ו
והרשעים מגונים ומאוסים לפני הש״י ׳ ושם
הרשעים מגונה כדכתי׳ ושם רשעים ירקב ״
על הבושת נאמר מהלך תמים דרכו ׳ ועל העז
הרשע נאמר ודרך רשעים ישגה ׳ מי שיש בו

מרת העוות עשה עבירות חבילות וחושב
עצמו צדיק ועל דרך זה אנו מתוודים איך אנו ע
עזי פנים וקשי ערף לומר לפניך צדיקי' וכו' וזו היא
רעה חולה · מי שהוא רשע ויאמר לא חטאתי״
ועל זה הקב״ה שופט את האדם ואינו מרחם עליו
כדכתי' הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי'
וכתי' ומודה ועוזב ירוחם · ועל הדרך הזה הוא רחוק
רחוק מדרכי התשובה · על הזונה שאמ' העיזה
פניה ותאמר לו' המדה הזו היא רעה מאד כי
היא מביאה את האדם לבייש חבירו ועניים״
כענין שנ' תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות
וכ״ש אם מבזה את רבותיו ומעיז את פניו נגדם'
ומקשה ערפו נגד מוכיחיו מרוב עזותו' אך
המדה הזו מוציאה אותו מן העולם · וראוי להרחיק
מנפשו העזות' אך המדה הזאת משובחת היא
מאד כשהיא בעבודת הבורא ית' להעיז פניו נגד
נגד הרעים ולהקשות ערף כנגדם שלא שומע
לעצתם · ושלא להודות על שקריהם ותועבותיהם
ושלא להחניף להם · וצריך להעיז פניו בקיום
המצות' אפי' אם ישחוק בו בני אדם · וצריך לו
להעיז פניו נגד רבותיו לשאול מה שאינו יודע״
ולא יתבייש בזה' וצריך להעיז פניו ולהוכיח בני
אדם ולומר להם חטאתם · וצריך האדם להיזהר
להתחזק על המדה הזאת' ולהכניע במקום ראוי
ולהתגבר עליה כפי כחו' כי קשה מאד להמלט
מן המדה הרעה הזאת אם לא שישים חוזק
כחו ושיעם גבורתו לנצחה ולהעבירה מפניו כמו
במקום החטאות ולהעמידה בקרבו ועל פניו
במקום · אשר מקבל שכר על קשיות ערפו״

שער האהבה

האהבה כוללת מעשים
מכל המעשים · ובעבור
שישים האדם אהבתו
לרעה · אין מדה רעה בכל המדות כמוה' וכשישים
האדם אהבתו לטובה היא למעלה מכל המדות
כדכתי' ואהבת את יי' אלהיך · ואין מעלה כעבודת
הבורא ית' יותר ממי שעובד באהבה · ועתה שומע
איך האהבה מקלקלת המעשים בעת שיגביר אדם
אהבתו על חכמה · כי יש כמה מיני אהבות זו מזו
משונה מזו״ האהבה האחת האדם
אוהב את בנו ומרוב האהבה אינו מייסרם לדרך
טובה ומניחם ללכת בשרירות לבם הרע ומזה יבא
היזק גדול״ האהבה השנייה אהבת
ממון ומרוב תשוקתו אל הממון לא יהיה משא
ומתן שלו באמונה · וקומר ועושק וגוזל כדי להרבות
הון · ומרוב חמדת העושר יקפוץ ידו מן הצדקה
ויהי' צר עין״ האהבה השלישי' אהבת
נשים ואם תהיה לו אשה רעה · בעלת גאוה היא
תסיר אותו כל המצות · והיא תמשיכהו אחריה
ומרוב אהבה אינו מעיז פניו כנגדה · ושומע ושומע
לעצתה · והיא תביאהו לידי מעללים רעים · וגם אם
מרוב אהבתו בנשים יסתכל בהן תדיר וידבר
נבלות ויבא לידי ניאוף״ האהבה הרביעי'
היא אהבת קרוביו אביו ואמו ואחיו ואחיותיו ושאר
קרוביו וריעיו וחביריו · ומתוך אהבתם יסייע להם
במחלוקותם · ולא יחוש ולא ידקדק אם הם פושעים
בבעלי מחלוקתם · אך לשום יאהב להם ומכפר
ומגן עליהם · ואפי' אם פרעו פרעות רבות יגין'

עליהם · וגם ישאל לעצתם · וגם אם העצה רעה היא לא
יסור מדבריהם · וגם אם ירצה להעלותם למעלות שאינן
ראוית להם · כגון לעשותן פרנסים הדור ולהיותם רודי
בעם · ואפי׳ הם רשעים לא יחוש בזה · והנה האהבה
מעורת עיניו ומחרשת אזניו · ויש בזה קלקול גדול ·
כי הם ישעו את העם בהבליהם״ האהבה
החמישית היא אהבת אורך ימים · ומרב אה׳
אהבה שהיא אוהב את החיות לא ישמור בנסיון״
האהבה הששית היא אהבת הכבוד
והאוהב כבוד לא יהין מעשיו לשם שמים · כי בכל
המצות שיעשה · אם יתן צדקה · או עוסק בתורה
או בשאר מצות תהא מחשבתו וכוונתו אחר השבח
והכבוד · וחפץ שיתנו לו כתר וגדולה · וזה הפסד גדול
במעשה העבודה אפי׳ בזמן שיש לו תורה ומעשים
טובים הכבוד מוציאו מן העולם · כמ״ש וכ״ש זה הרץ
הרודף אחר הכבוד ואין בעל תורה ומעשים טובי׳
שיעשה כמה מעשים מקנים״ עוד יש אהבה
אהבה השביעי שהיא רעה של כל האהבות והוא
אהבת תענוגים ותפנוקים · כגון אכילה ושתייה ·
ושאר התאוות · כגון זנות וטיולים · ואין צריך לם
להאריך בזה הענין · כי האוהב יין ומשתכר ומוכל
תמיד משקים · והולך לבית המשתה הוא ישכח
בוראו ית׳ ברכתו ומצות ושבועת השמרו לכם פן
יפתה לבבכם וכו׳ ואח׳ וישמן ישורון ויבעט״
הרוצה להמלט ממה יקוש׳ כל האהבות ד׳
האלה צריך חכמה גדולה ומאמץ רב · פן יוכר
בשמירתם · כי כל האהבות האלה מקיפות לב
האדם · ואם ידחה אהבה אחת או שתים מהן

מקרבו שדיין האהבות הנשארת יחריבוהו מאור
אל חושך · ע״כ יש לאדם שתהיה זהיר וצריך להשתמש
בכל האהבות האלה · לדעת בהם דרכי הש׳ ית׳ כענין
שנ׳ בכל דרכיך דעהו״ אהבת הראשון״
אהבת הבנים תהיה על דרך זה · שיחשוב להדריך
בניו בדרכי המשפט · וללמדם עבודת מעשה הש׳
ית׳ ולצות בניו אחריו לעבוד את הש׳ ית׳ · כמ״ש אב
לבנים יודיע אמיתך · וכתי׳ והודעתם לבניך · וכמו ש׳
באברהם כי ידעתיו אשר יצוה את בניו אח׳ וכו׳״
אהבת השני אהבת הממון תהיה על דר׳
דרך זה שיאהב ממון למען שלא יחסר ממון אחרי׳
ולא יצטרך לגנוב ולגזול · ושלא ישר׳ יצטריך לקבל צדק
אך משלו יפרנס אחרים · וילבש עניים · ויאכילם
ויחזיק בממונו לומדי תורה יראי הש׳ ית׳ · וגם הוא כ
עניו מחמת עשרו · יפנה ענינו מהבלי העולם הזה
ויקבע עיתים לתורה ולקיים המצות · הואיל ויש ספק
בידו ולא יבטח ברוב חילו והתאוות · אך יקנה בממון
הכלה חיי העולם הבא · ועל דרך זה יאהב ממון״
אהבת השלישי אהבת נשים תהיה על
דרך זה שיחשוב האשה מצלתו מן החטא ומרח
ומרחקתו מן הניאוף · ובה יקיים פריה ורביה · והיא
מגדלת את בניו והיא עוברת אותו כל ימיה · ומכינה
לו מאכליו ושאר צרכי הבית · ומתוך כך יהיה פנוי ל
לעסוק בתורה ובמצות והיא עוזרו לעבודת הבור׳ ית׳
אהבת הרביעי אהבת אביו ואמו תהיה
על דרך זה שיחשוב שגדלוהו וטרחו בו ולמדוהו ב
דרכי הש׳ ית׳ והדריכוהו וחנכוהו לתורה ולמע׳
ובהם יקיים מצות הבורא ית׳ · כמ״ש כבד את
אביך ואת אמך · ואחיו ואחיותיו ושאר קרוביו
יאהב על דרך זה שהם עוסקים בו · והביאו למעלות

טובות· והם מסייעים אותו לעבודת הבורא ית׳ אל
הוא יעסוק עם האדם ולהוכיחם ולא להם פנים ובזה יש
להם שכר טוב והיא מדה גדולה· כדכתי׳ וחרפה לא
נשא על קרובו· והרבה תועלת לאדם בקרוביו· כמו
כדרך שמצינו בלוט אשר הציל אברהם מן המלכים
ונלחם בעבורו· וגם בסדום ניצל בזכות אברהם״
ויאהב ריעיו ושאר כל ישראל יאהב אהבה שלימ׳
לקיים מה שנ׳ ואהבת לריעך כמוך· וזהו הכלל גדול
בתורה· דעלך סני לחברך לא תעביד· גדול מזה
בצלם אלהים עשה את האדם· ויש תועלת גד
גדולה למי שנוהג בחיבה ובריעות עם בני אדם״
תועלת האחד בעולם הזה· ותועלת השנית בעולם
הבא· תועלת בעולם הזה כי מי שמתנהג באהבה
עם כל בני אדם· יעזרוהו הכל· אם יפול ירמו שרי
שרותיו וסומכיו· אם ישמור אדם נגדו לריב עמו
רבים יעמדו אצלו ויעזרו והצילו· כי ידברו עליו כל
רעה ישתיקו המדברים את הרעה· ומכלימים א׳
אותם· אם תבא עליו צרה הכל מצטערים עליו ו
ונותנים לו יד· אם יבא לידי דוחק ועני רבים ידר
ירחמו עליו במתנות ומתנתם״ תועלת עולם ה
הבא מחמת שהוא אוהב לכל אז דבריו נשמעי׳
ויהיה יכולת בידו להוכיח בני אדם שייטיבו מע
מעשיהם· וגם מתוך האהבה ישמור בשלום עם
הכל· ומתוך כך הוא שקט ושלו ופנוי ויעשו מל
מלאכתו ויגיע בעדו וימצא בעדו הרב הרווחה·
יתירה לעבוד הבורא עבודה שלימה ומחמדת
האהבה הוא נושא חן בעיני כל רואיו ומעשיו ה
הטובים יהיו מקובלים לכל· וכל אחד יחמוד לעשו׳
כמעשיהו· ובאיזה דרך יגיע האדם לאהבת

כל אדם אשכילך ואורך הדרך הוא שישמור בכל
בנפשו ובממונו לכל אדם הן עני הן עשיר כפי יכו
יכולתו· העזר בנפשו הוא שישרת לכל אדם הן עני
הן עשיר ויטרח בעבורם· העזר בממונו הוא שילוה
לעשיר בעת הצורך ומכש כן לעני ילוה בעת דוח
דוחקו ובו יפקדהו במתנות כפי כחו ולקיים העני׳
ישלח מנות ודורונות גם לעשירים· ויהיה ותרן
בשלו· אם יהיה לו עסק עם בני אדם ויהיה כל מ׳
משא ומתן שלו באמונה ובנאמנות· ולא יקפיד
בדבר מועט על חבירו· ולעולם יהא חפץ שחבירו
יהנה ממנו· ולא ישתדל הוא להנות מן חבירו״
יהיו דבריו בנחת עם בני אדם· אם בישור ה
הטעהו אדם לא ישנהו· יסבול על צוארו עול ה
העולם· והוא לא יכבד עליהם· ולא יתקוטט עם אד
אדם· ויקבל כל אדם בשמחה ובסבר פנים יפות
כי הסברת פנים תחזיק האהבה וישא ויתן
עם חבירו בטובתו· וינחם כל אדם מעצבו ומד
ומדאגתו· אם עלה לך אדם סור אל תעליהו· אלא אם
יכעיסהו ולא ידבר על אדם רעה· ולא ישמע שידו
שידברו רעות על אדם· ולעולם ישתדל למצא ז
זכות על בני אדם במקום שאפשר להיות· ויותר
מזה יזהר· ואז יהיה אהוב לכל ויכבד כל אדם ב
במעשיו ודבריו· ולא יתגאה על שום אדם· אך ל
יכנע תחת כל האדם· וכל מעשיו יכוין לשם
שמים· וצריך מאד ליזהר מחיבור בני אדם
שאינם מהוגנים· כדי שלא ילמוד ממעשיהם
ולהתרחק ממושבותם· ולהתחבר ולמסכימים
על העולם· שנ׳ תאמרון קשר לכל אשר יאמרו

העם הזה״ ואסור להתחבר עם הרשע בעסקי
העולם. שנ׳ בהתחברך לרשע פרץ ה׳ את מעשי
מעשיך ואפילו לדבר מצוה אסור להתחבר לר
לרשע שנ׳ אל תקנא באיש חמס ואל תבחר בכל
דרכיו׳ ואמז״ל במס׳ דר׳ נתן אל ת׳ תהי חבר ל
לרשע אפי׳ לדבר מצוה׳ ורבו דרכי מות המת׳
הנמצאים בחברת הרשעים׳ ומזה החכם
לבנו כשיעלה בלבבך להתחבר עם בני אדם
התחבר עם חכם׳ כדכתי׳ הולך עם חכמים יח
יחכם׳ שאם תחכם יפארך ולא יחלו על
חכמתך׳ ואל תדע שתוכל לסמוך על חכמתך
אם תכבדהו יהדרך אם תצטרך לשרתו
יעזרך׳ אם תאמר ישיקך׳ אם תכעס יסבלך
ולמוד ממעשיו הטובים׳ והתחבר עם כל
אדם שתלמוד ממנו דברים אשר יביאך לע
לעבודת הבורא ית׳״ ואמרו חכמים כשתרצ׳
לחבר עם בני אדם הכעיסהו ואם יודה לך האמת
בשעת כעסו התחבר לו׳ ואם לאו עזוב אותו״
אל תתחבר לחבר אלא למי שיכיר ערך עצמו׳ ומי
שאינו מכיר ערך עצמו אין טוב בחברתו׳ קנה
לך חבר המוכיח אותך בשגותך שלא כהגון ויח
והמלמדך לעשות הטוב׳ והעוזר אותך בנפשו
ובממונו וזהו חבר הנאמן אבל המחניפך והמודי
והמיישר לך טעותך ושגיאתך׳ והמנחם אותך
על מעשיך הרעים הסתלק מעליו׳ ואם חבר שלי
שיקח ממך שוחד ויזיקך הזק גדול עבור הנאה
מועטת״ ואם דקדק אדם על עצמו ויהיו דבריו
בנחת עם הבריות ודעתו מעורבת עמהם״

נעלב ואינו עולב מכבד להם ואינו למקילים בו וכ׳
ועושה משא ומתן בו באמונה ולא ירבה בסחורות עם ע׳
הארץ ישיבתו׳ ולא יראה תמיד בחבורת ברחובות
אלא עוסק בתורה ועטוף בציצית ומוכתר בתפילין
ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין׳ והוא שלא
יתרחק הרבה ולא ישתומם עד שימצאו הכל מקל
מקלסין אותו ואוהבין אותו ומתאוין אותו׳ הרי זה
קידוש השם׳ ועליו הכתו׳ אומ׳ ויאמר לי עבדי אתה
ישראל אשר בך אתפאר״

אהבת החיים׳

ואהבת ימים יהיה על דרך זה שיאהב ימי
חייו לא עבור שישתה ויאכל ויהנה במיני חיי ה׳
הבלו׳ אך יחשוב מלאכת התורה והמצות מרובה
ואלו הייתי חי כפליים וכפלי כפליים לא הייתי יכ׳
יכול להשלים חוק התורה והמצוה ומעלות הטובו׳
אשר בהם יתרצה עבד אל אדוניו״ ועל דרך זה
יאהב ימי חייו׳ כי בהם יקנה עבודת הבורא ית׳
ויראתו הטהורה ואהבתו ויקנה שכר בעולם הזה
אשר יביא אותו לעולם הבא׳ ויקנה בימים הכלים
עולם הקיים׳ ותמיד ירא מן המות ויוסיף טהרה
ופרישות מדי יום יום כי שמא עדיין לא הגיע אל ס
תכלית השלמות׳ אשר בכחו להגיע׳ ובכל יום ויום
יוסיף אהבת ויראה למקום״ אבל חיים שאין
בהן יראת שמים אין זה נקרא חיות׳ ויקוץ וימאס
בחיים שהן נגד הבורא ית׳ כענין שנ׳ ברבקה קצתי
בחיי מפני בנות חת אם לוקח יעקב וכו׳ וכן במקו׳
שיש חילול השם׳ לא יחוש על חייו׳ ותמיד יהיה
לבו נכון ומסור עצמו על קדושת השם׳ בכל המית׳
נקלות ומרורות״

אהבת השישי   אהבת הכבוד היא רעה מאד
מאד לכן יתרחק מן הכבוד בכל יכולתו ׳ ואם אדם
מתרחק מ משני דברים ׳ והם כבוד והשוות אחרים
אז הוא קרוב לכל המעשות טובות ׳ כי הכבוד מקלקל
כל המעשים כי בכל מעשה שיעשה יחשוב להתכבד
בו ואפי׳ אם לא יחשוב על הכבוד ׳׳ אם הוא רודף
ליהנות מאחרים ׳ אז כל מעשיו מקולקלים כי הם
תמיד יטה לבו אחר הבצע ׳ לכן ישה יתן אל לבו
להתרחק מן הכבוד וגם ליהנות מאחרים ׳ ולפעמי׳
שיש מצוה ברדיפת כבוד ׳ כגון אם הוא איש ה
חכם וצדיק והעולם מזלזלים בו ומשחקים עליו
עבור מעשיו הטובים ׳ ומתוך כך דבריו בזויים
ואין נשמעים ׳ אם היה בו כח לכוף בני אדם
שיכבדוהו וישמעו דבריו ותוכחותיו ׳ במה יש לו
לרדוף אחר הכבוד כדי להוכיח בני אדם ׳ וכגון
אם ביזוהו ברבים אין לו למחול עד שיפייסוהו ׳
אבל אם רוב פעמים יסתלק מן הכבוד ויברח
ממנו ׳ כמו שאמרו חכמים הקנאה והכבוד
מוציאין האדם מן העולם ׳ ולא ילמוד ולא יעשה
שום מעשה טוב שיכוון שיתכבד ׳ אך יעשה
מעשיו הטובים לש׳ הבורא ית׳ וסוף הכבוד
לבא ׳׳   אהבת השביעי   אהבת
התענוגים ׳ כגון אכילה ושתיה ושינה ׳ דע כי
שצריך האדם שיכוין מעשיו כדי לידע את
הש׳ ב״ה ׳ ויהיה שבתו וקימו ודבורו הכל
ושמות זה הדבר ׳ כיצד כשישא ויתן או יעשה
הדברים האילו כדי שימצא דברים מאכל
לא יהיה בלבו קנין ממון כבד אלא יעשה זה

הדברים האילו כדי שימצא דברים שהגוף
צריך כגון מאכילה ושתייה וישיבת בית וכסוי
ונשיאת אשה וכשיאכל וישתה וילבש לא ישים
על לבו דברים הללו כדי ליהנות עד שימצא של
שאינו אוכל ושותה אלא המתוק לחיך ׳ וילבש
כדי ליהנות אלא שישים לבו שיאכל כדי להברות
גופו ואבריו לכבד ׳ ולפיכך לא יאכל כל שהחיך
מתאוה כמו הכלב והחמור אלא יאכל דברים ה
המועילים לגוף אם מרים אם מתוקים ׳ ולא יאכל
דברים הרעים לגוף אע״פ שהם מתוקים לחיך ׳׳
ובזה המנהג ינהיג את עצמו וישים אל לבו
שיהיה שלם וחזק כדי שתהא נפשו ישרה לדעת
את ייי ׳׳   כי אי אפשר שיבין וישכיל בתורה
ובמצות והוא חולה או אחד מאבריו כואב ׳ ולפי׳
אין טוב לאדם להתענות תמיד פן יחלש כוחו ׳
וימעט שכלו ׳ לכן צריך האדם לתקן כל עניינו
לעבודת הבורא ית׳ אם ימלא כריסו אז יכבד גופו
ואם ימעט מזונו אז יחלש וזה טובך אשר תמעי׳
במיני ליפתן ותסמוך על ליפתן אחד בשר שתוכל
ויהיה די מזונו במעט ׳ מה שתוכל והתכוין כל זה
להציע הלחם אל בטנך לא תשנה ׳ והרגל עצמך קצת
העיתים מבלי לפתן כדי להנהיג בטנך עד שיהיה
שלך בעת המנע ׳ ואם תוכל תשוב הלפתן אשר
יש לך יציע וטורח ׳ ושים אכילתך ביום קלה ומאכל
מאכילתך בלילה ׳ ותתנהג לאכול פעמים ביום ׳ כדי
שתהיא תענית אבריך קלה ביום ׳ ומתוך כך יקלו
עליך עניני תורתך ׳ ותתנהג לשתות מים ׳ אלא
אם תהיה טועניך בשתות היין ותעשה מסך או

להעביר דאגה׳ והזהר מאד מאד מהרבות
מאכל המרוה הגוף ותרה ולעולם זה הכלל׳
שלא ימלא אדם כל תאוותו באכילה ושתי׳
אך שיאכל וישתה כדי להעמיד עצמו על בוריו׳
וימשוך ידיו מן המותר׳ ולא יאהב אדם את
האדם השלם כדי שיאכל וישתה ויהנה׳ וכן
אמר אחד מן החכמים׳ מאמר החכם אוכל לא
אוכל אחיה׳ ומאמר הכסיל אחיה אולי אוכל״
וע״ש שאמ׳ צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעי׳
תחסר״ וכן הנושא אשה יחשוב לשם שמים
שיקיים פריה ורביה׳ ויהיה לו זרע עובדי הש״י
ית׳ ויראה שמים׳ או יחשוב שימלא תאוותו
ויכלה יצרו באשתו׳ כדי שלא יתאוה לנשים אחרו׳
או כדי לפקוד אשתו כשהוא ידע שהיא מתאווה
לו כדי שהיא לא תתאווה לאנשי׳ אחרים׳ או
יכוין להברות עצמו׳ כי יציאת הזרע מזמן הוא ק
בריאות הגוף׳ אבל הרבה לשמש יותר מדאי ט
יבא עליו חליים רבים׳ והמהלך בדרך זה כל ימיו
כאילו עבד את יי׳ תמיד׳ אפי׳ בשעה שנושא
ונותן׳ ואפי׳ בשעה שבעלו שבועל׳ מפני שמחשבת
בכל כדי שימצא צרכיו לבר שיהיה עצמו שלם
לעבוד את יי׳ ואפי׳ בשעה שהוא ישן׳ אם ישן
לדעת כדי שתנוח נפשו עליו׳ וינוח עצמו שלא יחלה
ולא יוכל לעבוד את יי׳ והוא חולה׳ שינה שלו עבוד׳
למקום ברוך הוא׳ ועל ענין זה צוו חכמים׳ ואמ׳
כל מעשיך יהיו לשם שמים׳ וזה הוא שאמר
שלמה בכל דרכיך דעהו׳ ישוב אדם כל האהבות
וידבק באהבת הבור׳ ית׳ ואהבת הש׳ ב״ה היא דב
תכלית התבונות׳ וסוף כל המעלות׳ והיא מדרגת

כל ענייני העבודה׳ וכל המדות הם כמו סולם
למעלות האהבה׳ והיא רבת המעלות׳ ואנשי
החסד והנביאים והפרושים׳ סופם אין למעלה
ממנה׳ והרבה פסוקים מקדים הספר יראת
האלהים על אהבתו׳ כמ״ש ועתה ישראל מה יי׳ אל׳
אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה אותו ומפני
שאהבה היא תכלית הפרישות וסופה וקרובה
שבמדרגות אל מדרגות האלהים׳ ואי אפשר
שיגיע האדם אליה אלא שיתקיים יראתו ופחדו
מאלהים׳ וע״כ היראה קודמת לאהבה׳ ומה היא
האהבה היא תאות הנפש ונטה בעצמה אל
הבורא ית׳ כדי שתדבק באורו העליון״
הנפש הזאת היא מקור הדעת והיא טהורה
וזכה והבורא ית׳ קשרה בגוף׳ אשר חשכו לסמ
ועוונה רב אם היא תלך בדרכי הש״י ית׳ ומפני
שאדם מלובש בגוף אין כח בנשמה לחשוב אחר
בוראו׳ כי מעורבת היא בתאוות הגוף׳ וכל ימי
קטנות האדם אינו מבקש ואינו שואל אל תא׳
תאוותו ותענוגו׳ כי מרוב תאות הגוף אחר
אכילה ושתייה ועירוב עולם הזה עולם שוא וש׳
ושקר ומסוף חון רב׳ אין כח בנשמה לחשוב בא׳
אחר הבור׳ ית׳ כי היא מלובשת בהבלי שוא׳
ואחרי שתרפש הנפש באה שיש בה
חשבות לעשות בלתי שיתנו הגוף׳ אז היא רכת
תתאוה ותתבקש מנוחה ומדוה הגוף׳ כאשר
יתאוה החולי לרופא׳ וכשתתרפא הנפש של
מתחלואי הגוף׳ אז יהיה לה אור בעצמה וכח
בנפשה״ וכיצד היא אהבה שיאהב אד׳
את יי׳ אהבה גדולה יתירה רבה מאד עד

שיהיה נפשו קשורה באהבת ה'. והנפש היא
מליאה אהבה ואותה האהבה היא קשורה בשמ
בשמחה. ואותה שמחה מברחת מעל לבו מעני
ענייות הגוף ותענוג העולם. ואותה השמחה
עזה ומתגברת על לבו. וכל התאוות שבעולם הן
כאין כנגד הגבורת תוקף שמחת אהבת ה' וכל
חיבת שעשוע ילדין כלא היו כנגד שעשוע לב
האוהב את ה' בכל לבו ובכל הרהוריו איך לעשו'
רצון הבורא ית' ולזכות הרבים ולעשות קידוש
ה' ולמסור את עצמו באהבת ה' זהו יראת ה'
שלא תעבור על מה שכתו' בתורה.
והאהבה כגון פנחס שמסר עצמו בשביל הבור' ית'
ואברהם אבינו שאמר הרימותי ידי ה' אם מחוט
ועד שרוך נעל. ואלישע שלא רצה לקחת מנעמן
ומלבטל תורה בשביל תענוגים ושעשועי ילדין.
וחיבת נשים ודיבור. וגם לשוב טיולים ומנעימ'
זמירות כדי ומאוות לבו שמחה באהבת ה'.
השבר מאהבה עסק בתורה ובמצות והולך בנת
בנתיבות החכמה הראויה. מיד יעשה כל המצות
מאהבה. והיאך יאהב את ה' יאהב יאהבנהו אה
אהבה גדולה לא מפני שום דבר בעולם. לא מפני
יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה אלא שעשה
האמת מפני האמת. וסוף הטובה לבא.
ומעלה זו מעלה גדולה עד מאד ואין כל חכם זוכה
לה. והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבי
לפי שלא עבד אלא מאהבה. והיא מעלה שצוה
הקב"ה ומרע"ה שנ' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך
ובכל נפשך ובכל מאודך. ובזמן שיאהב את ה'

אהבה

אהבה הראויה. מיד יעשה כל המצות מאהבה
דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת ב
בלבו של אדם. עד שישגה בה תמיד כראוי. ויעזוב
כל שבעולם חוץ ממנה. וזהו בכל לבבך ובכל נפשך
השוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה
שהוא אוכל ושותה. יותר מזה תהיה אהבת ה'
בלב אוהביו הוא שלמה אמ' דרך המשל כי חולת
אהבת אני. וכל שיר השירים משל לזה הענין.
ולפיכך צריך האדם לייחד עצמו להבין ולהשכיל בח
בחכמות ובתבונות המודיעות לו את קונו כפי כח
שיש באדם להבין ולהשיג. הא' הנכבד והנורא
מצוה לאהבה וליראה ממנו. שנ' ואהבת את ה'
אלהיך. וזה הדרך להשיג אהבת ה'. בשעה
שיתבונן אדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים
ויראה מהם חכמתו שאין לו ערך ולא קץ. מיד הוא מ'
אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע
השם הגדול. כמ"ש דוד צמאה נפשי לאל חי. וכשמחשב
בדברים האילו מיד הוא נרתע לאחריו ויראה ויפחד
וידע שהוא בריה קטנה אפי' עומד בדעת קלה
מעוטה לפני תמים דעות כמ"ש דוד כי אראה שמיך
מעשה אצבעותיך וסמיך ליה מה אנוש כי תזכרנו
ובזמן שאדם מתבונן בדברים גדולים ומתיירא
ממלאך ומלך ויראה חכמתו של הקב"ה בכל היצורי'
ובכל הברואים מוסיף אהבה למקום. ותצמא נפשו
ותצמא נפשו ויכמה בשרו לאהוב המקום. ויירא
ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו כשיערוך עצמו
לאחד מהצורות הקדושים הגדולים. וכמ"ש
אשרי איש ירא ה'. ובמקום אחר הוא אומר ירא
אלהים.

ירא אלהים ביאורו שמתיירא מדין עונש שמים ומ
ומגיהנם ומעונש עולם הזה · וזה המדרה רחוקה מן
אהבה מאד מאד · אבל ירא ה' כמו אדם שאוהב
את אשתו והיא אוהבתו והוא ירא לעשות דבר
כנגדו פן יאבד אהבתו · כן הדבר הזה חושב רשפי
אש אהבת הבורא וירא לעבור על מצותיו פן יפסי'
אהבת הבורא ית' וזהו שכ' עבדו את ה' בשמחה
ביראה · היא יראת האהבה · ועליה כתי' · מרוב
פחד הבורא ית' חקיו לעשות חפצו וזו היא
היראה היא האהבה ועליה כו' יראת ה' היא אוצ
אוצרו · ואין האהבה הזו מתקיימת אלא במי שם
שנתן דעתו לקיים כל המצות כהלכתן · כי מי
שאין יודע המצות אשר צוה יוצר כל · אין זה נקר'
אהוב גמור · לכן יאהב אדם כל מה אשר יבואר לו
לאהבה הבורא ית' שמו״

שער השנאה

במדה הזו יש בה לאו דכ
דכתי' לא תשנא את אחיך
בלבבך · ובזה הזהרנו להר

להסיר מנפשינו מדת השנאה · והיא מדה המרעות
שעות הרבה · כמו לשון הרע · כי השונא חבירו מס
מספר לשום גנותו ומקבל עליו לשון הרע · ותמיד
דורש עליו רעה · ושמח לאידו · ומראות נזקים שיזיק
לו כשיכול להזיק לו · ונוקם ונוטר עליו · ולא ירחם על
עליו אפי' הוא דוחק מאד · ומחמת שנאה יגנה
מעשיו הטובים בעינו ובעיני אחרים · ומונע טוב
מבעליו · ולא יודה לו על האמת · ואם הוא חייב לו
הוא עונשו״ יש כמה מיני שנאה · יש
שונא חבירו עבור שהזיק בממונו · או שהטה לו

או עבור שביישוהו · או עבור שהוציא עליו שם
רע · על כל אילו ונמצא בהן לא ישנא וישתוק כמ"ש
ברשעים ולא דבר אבשלום עם אמנון אלא מעה
להודיעו ולומר לו למה עשית לי כך וכך · שנאמר
הוכיח תוכיח את עמיתך · ואם חזר וביקש למחול
לו צריך שימחול לו ולא יהיה המוחל אכזרי ואף
אם לא יבקש ממנו לא ישנאוהו · אלא יתנהג
עמו באהבה · ובסוף יבא לידי כך שיתקן לו מה
שעוית״ יש שנאה רעה מאד והיא
שנאת חנם · והיא החריבה בית שני · ושנאה
מחמת קנאה היא רעה מאד וראוי לאדם לייסר
את נפשו והתרחק ממנו · אם תרצה שישנאך חבי'
חבירך בקר תמיד · ואם תרצה שיאהבוך בקר
לעתים רחוקים · ועל כן הוקר רגליך מבית רעך פן
פן ישבעך ושנאך״ יש שונא חבירו
עבור שאינו גומל לו חסד · או שאינו נותן לו מתנה
כפי חפצו · או שאינו מלוה לו מעות בשעת דוחקו
כל זה ראוי לאדם לירחק מזה ונמצא בזה · אך
יקבל מאהבה כל מה שיגזור לו הבו' ית' ולא יבטח
באדם · ויחשוב אילו הייתי זוכה מאת המקום
היה נותן לי די זולתי מתנות בני אדם והלואתם״
ואם הוא בעוני ובדוחק או שהוא חולה ומייסר
ביסורין יחשוב אשר הבו' ית' לטובתו גזר עליו כל זה
ויקבל באהבה · ואין ספק בעשותו זה · אז תסתלק א
מאתו כל שנאה · וזה יסוד גדול ושמור חנך לתורה
ולמצות לקבל מאהבה כל דבר · והמנהיג עצמו כב
בדבר זה · ומא' על כל מעשיו גם זה לטובה ומתכוין
כן בלבו ושמח במשפטים הבו' ית' ורצונו הוא קרוב
מאד להגיע אל הבור' ית' וינצל מכל שנאה ומיתה

ואיבה וקנאה · דרך השלום כל אומן שונא. בני אדם
אומנותו · כל זה הבל ורע רבה כי יחשוב כל אדם
שלא יוכל והרוח יותר ממה שנגזר לו הבו' ית'״
והרע שבמיני השנאה והקשה שבה · כגון
בני אדם השונאים מוכיחם והמיישרים אותם
והורותם על דרך ישרה · ויש שנאה רעה ממנה
כגון בני אדם עושה טובה ורודפי צדק · כמ"ש ישנאם
ישטמוני רודפי טוב · והמולכים בדרך זה הם
שונאים הבו' ית' · כי הם שונאים את אוהביו והם
שונאים התורה והמצות · אחרי שהן עושים ומ
ומאוסים המקיימים אותן · וצריך שתדע כי מי
שישנא בני אדם · גם הם ישנאוהו · והמגביר הש
השנאה כלם הוא מביא על עצמו רעה · ויש
אהבה שלא לשם שמים תשוב לשנאה גדולה
והנה ידעת מה שכ' באמנון וישנאה אמנון ש
שנאה כו' · אל תאמין בעצת השונא והאויב
כמ"ש ונעתרות נשיקות שונא · ודע כי הרבה בני
אדם מראים את האהבה בדבריהם · ואפשר
שהן שונאים ואורבים לבם · וצריך שלא תאמין
בהם · כמ"ש בשפתיו ינכר שונא · ואע"פ שמחליק
לך בלשונו ומדבר לך רכות אל יטה לבך אליו · ר
כמ"ש כי יחנן קולו אל תאמין בו כי שבע תועבות
בלבו · וזה שהראה יואב לאבנר בן נר ולעמשא
בן יתר השלום והאהבה עד שהרגם · וכמו כן
ישמעאל עם גדליה בן אחיקם שהרגו·
ומא' אחד מן החכמים הטוב שבכל זה מדה
שתחשוב על שונאיך שתשיבהו אל אהבתך
אם תוכל״ · יש שנאה שהיא מצוה כגון
ושנא אדם רשע שאינו מקבל תוכחה · שנ'

שנ' יראת יי' תתברך שנא רע · ומא' הלא משנ
משנאיך יי' אשנא ובתקוממיך אתקוטט · תכלית
שנאה שנאתים לאויבים היו לי · וישנא שקר ודו
ודובר כזב · סוף דבר ישנא כל דבר המרחיק אל
אותו והמונע מאהבת יוצר הכל כמ"ש כל אורח
שקר שנאתי · וזה כלל גדול שישנא האדם כל
דרך שקר · וכל מה שיוסיף שנאה לדרכי שקר
יוסיף אהבה לתורה דכתי' שקר שנאתי ואתעבה
ותורתך אהבתי · ומאהב אמת ושלום דכתי' אמת
והשלום אהבו״

שער הרחמים

זאת המדה היא משובח
מאד · והיא אחת מי"ג
מדות המיוחסות להקב"ה

דכתי' אל רחום וחנון · וכל מה שיוכל האדם לה
להתנהג בה יש לו להשתדל · וכמו שהאדם רוצה
שירחמו עליו בשעה צרכו · כך ראויה לו שירחם
על מי שיצטרך · כמ"ש ואהבת לרעך כמוך ·
ם הבורא חלק זאת המדות לעבדיו הצדיקים והם
והכירם בם כאשר ידעת ביוסף כי נכמרו רחמיו
וראוי למשכיל שתהיה מדת הרחמים תקועה בלבו
ועושה בו כל הימים · ויש כמה מיני רחמנות · והם
רחוקים זה מזה״ רחמי האב על הבן זה הוא
רחמנות הבא מטבע כל אדם כדרך כ' הכלבים
והבהמות והעופות שמרחמים על בניהן · ואם
האדם מרחם על בנו כדרך שהבהמות מרחמים
אין זה רחמנות משולח · ואם ימנע שבט מוסר
מבנו כי יכמרו רחמיו עליו והכהו ומניחו לילך
בשרירות לבו הרע הנה זה רחמנו' מאבד את
הבן מחיי העה"ב״

הנה האדון מרחם על עבדו׳ ואדם מרחם על
חבירו במקום שמקוה ואין תועלת׳ הכל הוא
טוב מאד״ אבל הטוב והמעולה שבמדת ה
הרחמנות שירחם על בניו להביאו לעבודה הבו׳ ית׳
כדכתי׳ אב לבנים יודיע אמיתך׳ וירחם על נפשו
נשמתו יותר ממה שירחם על גופו׳ וצריך להכותו
בשבט מוסר להדריכו בדרך ישרה׳ אע״פ שרואה
מאכזריות כי זה האכזריות הוא רחמנות׳ ומזה
המדה׳ יתום שנ׳ עליו כל אלמנה ויתום לא תענון
מענה להלקותו להדריכו בדרך ישרה׳ אע״פ שצריך
להיות היתומים ברחמים יותר משאר כל אדם
אך כלו לא יניחו לילך בשרירות לבו וגם צריך שלא
ירחם על עצמו יותר מדיי אלא צריך לייסר עצמו
לטוף יצרו הרע׳ וכן ירחם על קרובין העניים כד
כדכתי׳ ומבשרך לא תתעלם וגם על העניים ירחם
וביותר צריך לרחם על יראי שמים וזהו עיקר הר
הרחמנות׳ החונן והמרחם עבדי הש׳ ית׳ והעוש׳
רצונו׳ אבל יש רחמנות שהוא רע יותר מאכזריו׳
כגון המרחם על הרשעים והמחזיק אותם׳ ויש
מכשול גדול ואיש המגביה רשעים ונותן להם יד
ומשפיל הטובים ומואס בהם ועל׳ זה נא׳ בתורה לא
תחוס עינך עליו׳ גם לא ירחם על עני בדין דכתי׳
ודל לא תהדר בריבו ויזהר שלא יטה משפט עב
עבור רוחקו של עני״ ויש רחמנות שהוא
אכזריות כמו הנותן צדקה לעני ומחב׳ מכביד
על אותו עני עול ואומ׳ נתתי לך כך וכך אתה ש
צריך לטרוח לי ולעבוד אותי ככל אשר אשי
עליך׳ ועל׳ זה רחמי רשעים אכזרי״ וגם

גם על הבהמות צריך לרחם כי אסור לצער בעלי
חיים ועל׳ זה אמ׳ התורה הקים תקים עמו׳ וצריך להא
להאכיל לבהמות קודם שיאכל״ ומדת הרחמנות
הוא סימן לזרע אברהם וזרע ישראל כדכתי׳ ונתתי
לך רחמים ורחמך והרבך׳ וכך כל אדם ירגיל עצמו
לדבר כל דבריו בלשון תחנונים ורחמנו׳ גם
בהתפללו יעשה תפלתו תחנונים׳ ומאוד יקבל אדם
שכר גדול מדברי רחמנות׳ כדברו תחנונים על לב
עני׳ ורבים יודעים מעלת חיוב הצדקה ושכר פכ
פעולתו׳ אבל אין יודעים גדול מעלת הדברים׳ ה
הלא תראה כי אז״ל הנותן פרוטה לעני מתברך
בשש ברכות והמפייסו מתברך בי״א ברכות׳ לכן צ
בדיבור שפתיו ילבש צדקה ודבר על לב עני׳ ויהיו
דבריו בנחת ואבין ויתחנן ומעשיו מעשבן ידיו
ויכבדהו וינשאהו״ ואתה בן אדם תרחם
על נשמתיך המתקיימת לעדי עד להביאה אל תענוג
מופלא אשר לא ראתה עין ולא יביאוך רוב תאוותיך
לחטא׳ ותהיה צרה מאור אל חושך׳ חמול על ע
עצמך׳ וחוס על נפשך ואל תחלל יקר הוד נשמתך
בהבלי תענוגים׳ אמר החכם מן הצריכות שיעמוד
אדם במדת הרחמים ובדברי שומה מצוה על
הרחמים ועל החנינה באומר הט׳ לקוחים למדת
ומעלת המדה הזאת תבחין ותשכיל אשר הבו׳
ית׳ מתנהג בה עם כל ברואים שנ׳ ורחמיו על כל
מעשיו״

שער האכזריות ח׳

האכזריות הוא
הפך מן הרחמנות דכתי׳ אכזרים המה ולא יר
ירחמו׳ ואין המדה הזאת בצדיקים אך היא ב

בנפש הרשעים דכתי' ורחמי רשעים אכזרי' וגם
המידה בזאת הזו נמצאות בשני פנים כדכתי'
גוי עז אשר לא ישא פנים לזקן ונער לא יחון' וגם
וכבר ידעת מדת הרע השנות' עם ומדת רוע ש
האכזריות כי לענין תשלומים איש רע המורד
והמורה שומר אך מרי יבקש רע ומלאך אכזרי
ישולח בו' האכזרי אין בו מדות חסידים דכתי'
גומל נפשו איש חסיד ועוכר שארו אכזרי' ש
האכזרי רחוק מאד מן המדות הטובות כי לא ירחם
על העניים ולא ילוה להם בשעת דוחקם' ולא יתן
להם דכתי' מלוה יי' חונן דל' ונאמ' טוב איש חונן
ומלוה יכלכל דבריו במשפט' ונאמ' אשר משכיל
אל דל ביום רעה ימלטהו יי'' וכל אילו הם הפך בא
באכזרי' גם הוא לא יצטער על צרת חבירו
כאשר תראה בדוד המלך ואני בחלותם לבושי
שק ובאיוב כתי' אם לא בכיתי לקשה יום עגמה
נפשי לאביון' וכל זה רחוק מן האכזרים' ומין
המדה הזו נמצאות אלא באנשים אשר טבעם
מטבע האריות הטורפים והחומסים' ובעת אשר
תחזק הנפש הכעסנית על האדם בורק מדת
הרחמנות' והאכזריות מתגבר להרוס ולנתוץ כד
כדכתי' אכזרות חימה ושטף אף' אין חימה
בקימה אכזרות' אבל במדת הבור' ית' תמצא
ברוגז רחם שנ' ברוגז רחם תזכור' אבל זה רחוק מן
האדם לרחם בעת הכעס' ועוד המדה הזו בא
בנפשו של אדם להשיג נקמה באויבין דכתי' לא
יחמול ביום נקם פי' שמבקש נקמה אין חמלה
ולא אכזרות''

והכתו' אומ' לא תקום ולא תטור' אפי' לנטור בלב
הזהרנו כש"ש שלא לעשות מעשה בזדים להיות חב
חבירו' הלא אמ' אם נפל מפיעתו לא ישמח כדכתי'
בנפל אויביך אל תשמח' והנוטר והנוקם אינו אלא
מעביר על מדותיו ואינו מוחל לחבירו הפושעים
עליו' והוא צרר ומושך המחלוקת והשנאה' וכבר יד
ידעת מה טוב ומה נעים מדת השלום''
והוזהרנו להסיר מנפשינו מדת האכזרות כדכתי'
אלמנה ויתום לא תענון וכתי' לא תונו איש את
עמיתו' ויראת מאלהיך' גם להשיב לו עבוט העני
כדכתי' אם חבול תחבול שלמת רעך עד בא השמש
תשיבנו לו' ונאמר והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי
חנון אני' ונאמ' וגר לא תונה ולא תלחצנו' גם מן
הבהמות ירחיק האכזרות כדכתי' יודע צדיק נפש
בהמתו פי' שלא להטריח יותר מדאי ולא ירעיבנו
אותם' וכן כתי' כי תראה חמור שונאך רובץ תחת
תחת משאו עזוב תעזוב עמו' ואמ' רז"ל צער בעלי
חיים דאורייתא ושנ' בתורה ובאחיכם בני ישראל
לא תרדה בו בפרך' ובזה הזהרנו שלא ישתעבד
אדם בחבירו בעבודה קשה ולא יצוה עליו אלא ע
דבר שעשה מרצונו ומדעתו' ואם היה איש
יראוי ומאימתיך מוטלת על הבריות ומה שתצוה
עליהם יריאים להשיב פניך הזהר כך מאד שלא
להכביד עליהם המשא' ועבדים כנענים מותר
לעבוד בהם בפרך' מעמ"כ מדת חסידות הוא ל
להיות רחמן' ולא יכביד עולו עליו ולא יבזהו לא
ביחד ולא ברבים' לעבודת מסרו הכתו' ולא לבושת
וידבר עמו בנחת אפי' בשעת מריבה וישמע ש
טענותיו' וכן אמר איוב אם אמאס משפט ע

עבדי ואמתי בריבם עמדי הלא בבטן עשני ע
עשהו ויכנן ברחם אחד · חכמי' ישראל' הראשוני'
היו נותנים לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלי'
ומקדימים מזון הבהמות' והעבדים על סעודת'
עצמם שהרי הוא אומ' כעיני עבדים אל יד אדו'
אדוניהם וכעיני שפחה כו' · וחסיד אחד הקדים
ונתן לעבדו מכל תבשיל קודם שטעם הוא · וכל
ובכמות זה הקדים אליהו לדבר עמו'' התורה
אמ' ואהבת לרעך כמוך וכל שיש בו מדת האכזריות
מאד הוא רחוק מזה · האכזרי אין רוח הבריות נוח'
הימנו · ואין חיים נשוי בעיני העולם ואפי' במקום
תוכחה הוזהרנו שלא להוכיח חבירו באכזרות'
דכתי' הוכח תוכיח את עמיתך כו' פי' לא תוכיחהו
בחזקה ובאכזריות לביישו ותקבל עליו חטא · על
עתה ספרנו דעת האכזריות · אך יש מקום שצרי'
להתנהג באכזריות כגון על הרשעים כדרך שאומר
איוב ואשברה מתלעות עול ומשיניו אשליך טרף ·
וכמה שא' תורה להמית הרשעים ולהלקות' · וכן אמר
רבנן מי שאינו רוצה לעשות סוכה ומצות לולב
ומזוזה לפתחו מכין אותו עד שתצא נפשו · וכל זה
צריך אכזריות לרדות הרשעים · ולהכביד עליהם
חרון להחזירם למוטב · וצריך להיות אכזרי בדין ש
שלא ירחם על קרובו ועל אוהביו ועל העניים · אך
צריך למתוח עליהם הדין · ועל אמרו רז"ל במי אתה מו
מוצא דבר תורה במי שמשים עצמו אכזרי על
בניו כעורב · כמו רב אדא שהיה הולך ולבה אמ' לו
אשתו ילדיך מה אעשה להם והשיב איכ' קודמי
באגמי · כי זה דבר ברור המרחם על בניו יותר
מדאי מתוך כך חושב להרבות להרויח ממון ולא

ולא יחוש היאך יבא הממון לידו באיסור או בהי
בהיתר · ומתוך כך מעשין מקולקלים · וצריך להיו'
אכזרי על הרשעים שלא ירחם עליהם · ואמרו רז"ל כל
המרחם על האכזרי לסוף נעשה אכזרי על הרח
הרחמני' · וכן תמצא בשאול כשחמל שריחם על
אגג יצא ממנו המן שמיצר לישראל · גם יהיה
אדם אכזרי על עצמו לטרוח תמיד לעשות עבודת
הבור' ית' ולא ירחם על עצמו לעדן אותו ולילך בשרירו'
לבו אך יתאכזר על עצמו לכוף את יצרו הרע
להחיות חיי צער ולעסוק בתורה ולקיים המצות אפי'
אם הדבר כבד עליו מאד · ולא יהיה אכזרי על עצמו
יותר מדאי לקלקל עצמו אך יתפוש מדת בינוני''
ואתה בן אדם עיין על עצמך ותתרחק מן האכזריו'
אך תרחם על האביונים ועל העניים · ויהיו עניים
בני ביתך · ואמרו רז"ל ונתן לך רחמים ורחמך · כל המר
המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים · לכן
אל תסתלק מעליך רחמי הש' ית' במדת אכזריותך
ואמר הח' שלמה אל תתן לאחרים הודך ושנותיך ל
לאכזרי · והזהר מן הנקמה היוצאה ממקור האכזרו'
אך אם תרצה להנקם מאויביך תוסיף מעשת טובו'
ותלך בדרכים ישרים ובזה תנקום משונאיך · כי
הוא יצטער על מדותיך הטובות ויתמלא בשומעו
שמעך הטוב · ועל שמך הטוב אבל אם תעשה
מעשים מכוערים אז ישמח שונאיך על קלונך ו
וחרפתך והרי הוא מתנקם בך · ואם תרצה לרחם
על בניך ועל קרוביך ולכבדם כבוד גדול תעסוק בתורה
ובמעשים טובים ובגמילות חסדים · וזה הדבר
טוב להם מאד שיתכבדו בך · ואל ישאו עליך חר
חרפה · ואין לך בושת גדול ממי שאבותיו וקרובין

רשעים· כי מי שאביו גנב או גזלן או שאר עבירות
מפורסמות· המגונות בעיני העולם כל זרעו מגונה
אחריו לדורי דורות שיאמרו אילו הם זרעו של אותו
רשע· גם בעון אבות בנים מתים· כדכתי' פוקד עון
אבות על בנים ועל בני בנים וגו'· ראה והבן היאך
יתר אכזרי מאד שבניו מתים בשביל חטאו· ואין
לך מרחם על בניו יותר מהצדיק כי זכותו עומד לו
ולאלף דור· אברהם עקד בנו ונשבע הקב"ה לזכור
הזכות ההוא לבניו לדורי דורות· ובשעה שחטאו
ישראל בעגל עמד משה בתפלה ואמר זכור לאברהם
ליצחק וגו'· וכן שלמה אמר זכרה לחסדי דוד וגו' ונענה
וגם אנחנו מזכירים בכל יום ויום זכות אבות. לכן
תדע כי אין אכזרי כבעלי עבירות· כי בעון שנאת
חנם נחרב בית שני· וכל פורענות באים לעולם
בשביל העבירות· כמו שאמרו רז"ל בעון חלה אין ברכה
במכונס· בעון תרומות ומעשרות השמים נעצרי'
בעון עינוי הדין ועיוות הדין ובעון ביטול תורה
חרב וביזה רבה דבר בא לעולם וכן הרבה· מאות
אילו הצרות והפורעניות האלה אכזרים על עצמים
עצמם ועל בניהם ועל אנשי דורן כדאמ' כל הכ'
העולם ניזון בזכות ר' חנינא בן דוסא· גם זה
תשובה לענין האומר במה נעשה טובה הלא אין
בידינו ממון ליתן צדקה לעניים ואילו דברים
של הבל הם· כי העני יכול ליתן צדקה במעשים
הטובים ובקיום המצות אשר יזהר בעבור האל
ית' בכל יכולתו· ובזכות הטובים והצדיקים הקב"ה
מטיב לעולם ומפרנס היש צדקה גדול מזה·
גם העני יתן מעט לצדקה ואפי' הוא מתפרנס

מן הצדקה ויהיה שכרו כפלו ומכופל· כי המעט
משלו יחשב כמו הרבה של העשיר· ואז"ל אחד
המרבה ואחד הממעיט· ובלבד שיכוין לבו לשמים·

שער השמחה

המדה הזו באה לאדם
לאדם מחמת רוב טובה
בלא פגע רע· ואדם
המשיג תאותו ולא יארעו דבר המעציב אותו בזה
יהיה לו שמחה תדיר· ומי שיש בו שמחה תדיר
יאירו פניו וזיוו מבהיק ונפשו בריאה ואין הזקנה
ממהרת לבא עליו כמ"ש לב שמח ייטיב גהה·
ומן השמחה יבא לידי שחוק· ואין ראוי לאיש לה
משיכו להרבות השחוק כי עם השחוק משתרבב
דעת קלה כמ"ש כי כקול הסירים תחת הסיר כן ש
שחוק הכסילים· וכבר אמ' כי מאותות השוטה
שצוחק במקום שאין ראוי בו הצחוק לשחוק· ואין
ראוי למי שיש לו מוסר להתנהג בשחוק במושבות
ובמשמרות מפני שאמ' מי שירבה שחקו ימעט — ת
מוראו· כי בשעת השחוק אין יכול לחשב שום
יראת המקום עליו· וכ"ש אם ישחוק בטיולים או
בקוביאות שאין יראת אלהים עליו· לכן ייסר אדם
את בנו שלא ישחק ולא יקנה לו רב או חבר המ-
משחק שנ' לא ישבתי בסוד משחקים· וכתי' בכל
עצב יהיה מותר· הרבה רעות יש בשמחה·
ובשחוק כמו השמח במכשול חבירו בעת שמגיע
להם פגע רע מפגעי העולם ועל זה נאמר בנפול אויביך
אל תשמח וגו'· יש עוד שמחה שהיא רעה מאד
מזאת כגון השמח שחבירו נכשלים בעבירות
הבור' ית'· או שמח במשפט ידיעת צריך ש

שתבין עבד המשרת למלך כמוהו יש לו להצטער
בראותו אנשים המורדים במלכו והמחרפים את
אותו · אבל בהיות העבד שמח בראותו לזלזלו ולחר
ולחרפו אין זה עבד נאמן · והנה הכת' אומ' רוצה
ה' את יראיו · ומי ששמח במכשול חבירו אין רצו'
רצונו ברצון הבור' ית' · וע"ש התפלל ר' נחוניא בן הק
הקנה אל יכשלו חבריי בדבר הלכה ואשמח בם ·
ואל אכשול וישמחו בי · וע"כ התפלל ר' נחוניא שזה
כי ראה שזהו דבר מצוי שהאחד שמח בטעות
חבירו כדי שיהיה הוא נוצח את חבירו ויהיה לו
שם · ואף כמה בני אדם אדם חשובים אינם נז'
נזהרים בזה · לכן כל איש אשר רצונו ברצון האלהי'
יצטער על שאין נעשה רצון הש"י ית' · ואפי' על ש
שאין יתפלל אדם שיעבור לפני' ויכוין בתפלתו
בברכת אתה חונן ובברכת השיבנו וסלח לנו · על
כל ישראל אוהביו ושונאיו · וכן בכל הברכות · כי
איך יתכן שיתפלל רופא חולי ושאר ברכות · והוא
לא היה חפץ שחבירו יתרפא או יתחכם · ועבור
שזה היצר הוא רגיל מאד בעיני בני אדם · ואין
מרגיש בדבר זה · לכן נכתב להזהיר יראי הש"י ית'
להכין לבם לאלהי' בכונה שיהיה אמיתית ושפוך
נפשם נוכח פני ה' על כל ישראל אוהביו ושונאיו
ובזה יתקיים ואהבת לרעך כמוך · וטהור ידים
יוסיף אומץ ·   יש עוד שמחה ושחוק רע
מאד כגון המשחק במי שנזהר בכבוד הבורא ית'
והמקיים מצותיו · ויש בזה ד' מדות רעות ·
האחד שהוא מחטיא את רעהו מאור המצות

כשהוא מואס ומשחק במקיימי המצות אז ית'
יתקצו המצות בעיניו ·   השיני כי אולי מתוך ה'
השחוק ימשך הצדיק מצדקותיו · כי לא יוכל לסבול
השחוק ·   השלשה כי אנשים רבים אשר לא נ
ניסו ללכת בדרכי הש"י ית' · לא יכלו לעשות תשובה
מפני השחוק וילכו בחושך כל ימיהם · נמצא שזה
המשחק לא די שמונע מחבירו רב טוב הצפון
לצדיקים · אלא שמוריד אותם לשאול תחתית ·
והנה המשחק הזה בכלל עונש המחטיא את הרבי'
הרביעי שהוא דומה ללסטים השודד כל
של פרשת דרכים וקוצץ רגלי המביאים דורונות
למלך הלא זה שונאו ואויבו של מלך ורשעו רבה
מאד ·   יש עוד שמחה מרה כלענה כגון רודפי
ניאוף וגזל ושאר עבירות ושמחים בהשיגם תאות
הרעות ועל אלו נאמר השמחים לעשות רע י'
יגילו בתהפוכות רע ונענשים גדול עד שאול תחת
תחתית ·   ויש עוד שמחה המערבבת
המעלה עשן לכל המצות והמשכחת יראת הש"י ית'
מלבות בני אדם · כגון אלו המשתכרים ושמחים
בבית המשתה · ואחרית השמחה הזאת תוגה
כי הרבה קלקולים באים מתוך שחוק המשתה ·
ומי בחכמים כשלמה בן דוד אשר אמר למי אוי
ולמי אבוי למי מדנים למי שיח למי פצעים חנם
למי חכלילי עינים · למאחרים על היין לבאים לחק
לחקור ממסך · גם הנביא אמ' הוי משכימי בבקר
שכר ירדופו מאחרי בנשף יין ידליקם · ואמר ויין
משתיהם ואת פועל ה' לא ראו לכן גלה עמי וכו'
וכן הרחיבה שאול נפשה וירד הדרה וכו' ומאמר

וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו כהן ונביא שגו בשכר
נבלעו מן היין וכו' ראה מה קלקול בא מהיין וכתיב
לץ היין הומה שכר וכל שוגה בו לא יחכם'
הנה היין גרם להיות מתלוצץ ולהיות הומה ובעל
דברים' וכל שוגה בו לא ירבה חכמה' כתב רבינו
משה מיימוני הקיבוץ על השתיה המשכרת' ראוי
שיהיה אצלך יותר חרפה מהתקבץ אנשים ערומים
מגלים ערות' והשכרות הוא מעשה האיש הרע
כי הוא מפסיד השכל אשר נפח השם באפיו"
אמנם שתיית היין טוב מאד בזמן שהשתיה כ
כדת על מנהג המשכילים' כדרך שאמ' שלמה
תנו שכר לאובד ויין למרי נפש' ישתה וישכח
רישו ועמלו לא יזכר עוד' שאמר על היין המשמח
אלהים ואנשים ויין ישמח לבב אנוש' וגם אמ' הכ'
כי טובים דודיך מיין' ונאמ' וחכך כיין הטוב' מכל
זה נדע שבח היין כשהוא במשפטי החכמים
השותים כשיעור שיגבר השכל על היין' והשותים
במינים קבועים' באוהבים ידועים ועם צדיקים
ולא עם ריקים' כי היין יוסיף חכמת המשכיל ויכפיל
שטות האויל' ויחדש אהבת אוהב' ויעורר איבת
האויב' ויפתח יד הנדיב' ויחזק לב כסילים' וגם מדת
שותי היין ישים היין רפואה לראשו והתחזק בכל
בתורה ומדה בשמחה בה' כי כל זמן שאדם שרוי
בצער לא יוכל ללמוד' וגם בד' שעורים לא יוכלו לה
לברר המשפט' וגם הצער מבטל כוונת לב בתפלה
גם כשאדם בצער מדבר אלין' או מי שמבקש ממנו
לעשות עמו חסד אין לו לב לעשות בקשתו' וכתיב
בעת רצון עניתיך' לכן על דרך זה יכוין המשכיל

לשתות היין ויזהר שלא ירבה בשתיה שיצטרך
לעשות מלאכתו ועסקיו ועל הכל ישמור מלשתות
כל כך עד שיתבטל מתורתו ומתפלתו' או עד ש
שירבה שחוק וקלות ראש' ולא ישתה עד שיאבד
נכסיו' ולא ישתה עד שיקוטט עם חבירו' או עד
שישבר כלים' ולא ישתה עד שיגלה סודותיו או ס
סודות של אחרים' ואם תשתה כזאת אז יהיה
לך היין לזרה" גם במועדי הרגלים אשר כת
כתו' בהם ושמחת לפני יי' אלהיך' לא ימשוך עצמו
ביין בשחוק וקלות ראש שנ' תחת אשר לא עבדת
את יי' אלהיך וכו' הא למדת שלא כמצוה אלא על
שמחה שיש בה עבודת יוצר הכל' ומי אפשר
לעבוד את יי' אלהיך לא מתוך עצלו ולא מתוך שכרות
בירת השמחה תלוי במעת עשה שיצדיק
הדין על כל המאורע לו שנ' וידעת עם לבבך כי כא
כאשר ייסר איש את בנו כן יי' אלהיך מיסרך'
וגם אחר שעשה אדם תשובה לא יבא עניינו בטוב
כמו בתחלה מעת עשה' שיחשוב בלבו כי לטובתו
נהפך עניינו לרעה' כי קודם שעשה תשובה היה
הקב"ה משלם לו שכר המצות שעשה כדי לטורדו
מעולם הבא שנ' ומשלם לשונאיו על פניו להאבידו
ובדרך שהוא עושה לשונאיו כך משלם לאוהביו'
עונש מ העבירות שיעשו בעולם הזה כדי שיהיו
זכאים ונקיים לחיי העולם הבא' וכל זה תלוי בשמ
בשמחה במדת' מי שהוא שמח בחלקו שחלק לו הא'
ית'' אך הדרך שישמח אדם בחלקו שיקבל בשמח
הרעה כמו הטוב' הדרך הזה מתחלק לכמה דרכי'
האחד צריך בטחון גדול באלהים' השני האמונה'
השלישי השכל' הרביעי ההסתפקות' וכן אמר
החכם כל אדם צריך גדר וסעד והדרך כדי ש

שיתקיימו מעשין הטובים · ומהו הגדר זהו הבטחון
שבוטח תמיד באלהים ית׳ כמ״ש השלך על ה׳ יהבך ו׳
והוא יכלכלך · ומהו גדר הבטחון איזה דבר מביא
שיבטח אדם באלהים זה האמונה מתוך שמאמין
בבו׳ ית׳ שכל הצלחתו בעולם הזה ובעולם הבא הכל
הוא ממנו · ואין אחר זולתו · נותן לבו לאהבה אותו
בכל לבו · ומהו גדר האמונה · איזה דבר מביא אדם
לידי אמונה שלימה · זהו שלא ירא מדבר רע שיקבל
כל הבא עליו בשמחה · וזה דומה לעבד המכיר אדונו
שהוא נדיב ורחמן ומשלם לעושה רצונו ושליחותו
שכר גדול ובעת שיכביד על משרתיו עבודה קשה
הוא מטיב להם טובות גדולות · ומגדלם ומנשאם
ויהיו אנשי עצתו ואוכלים על שולחנו · ומרכיבם ב׳
במרכבת המשנה ומפקיד על ארצו · ואין ספק שזה
העבד · היודע ומכיר זה באדונו שיעבוד כל ימיו ב׳
בעולם · ויעשה רצון אדונו בשמחה · ואף אם העבו׳
קשה עליו מאד בזכרו הטובה אשר תגיע אליו ב׳
בגלל העבודה הזו · אבל עבד הרואה אשר אדונו
מקפח שכר עבדיו וידע כלו אשר אדונו כילי ו׳
וטרחו יותר גדול משכרו אין זה העבד טורח ל׳
לאדונו כי אם בעצבון · כך הוא הענין הזה״
המאמין אמונה שלימה בזכרו שהוא מטיב ומרחם
יותר מכל מרחם ושהוא דיין אמת וכל מה שעוש׳
הכל הוא לטובתו וליתן לו שכר גדול על כל מה שס׳
שסובל לשמו הגדול · ועל כל עבודה ושירות שיעש׳
לשם שמים יתן לו נפלאות גדול כענין שמצינו בש׳
בנבוכד׳ כיון שפסע שלשה פסיעות לכבוד הא׳
ית׳ זכה לגדולה גדולה ·
וכענין שמצינו בעשו עבור שהדר בכבוד אביו
וכך זכה לגדולה בעולם הזה הוא וזרעו אחריו ·

וכן אומר רבי׳ אין ספק בהיות אדם מאמין כל זה בלב
שלם ודאי ישמח בכל דיני הש׳ ית׳ · כי מי לא ישמח
כשמעלין ממנו פרוטות נחושת ונותנין לו תמורתן
ככר זהב · ומי שמאמין באלהים בלב שלם ובוטח בו
בבטחון חזק · יביא אותו הבטחון שלא יפחד מדבר
ולא יעבוד לאדם זולתו להתרצות אליו · ולא יקוה לאיש
ולא יסכים עמהם בדבר שהוא כנגד הבו׳ ית׳ · ולא ש׳
יפחידוהו ענייניהם · ולא יירא מחלוקתם · ואם יוכיח
אותם לא יזהר בכבודם · ואם יכלימם לא יבוש מהם ·
ולא ייפה להם השקר כמ״ש הנביא ה׳ אלהי יעזור לי כו׳
הבוטח באלהים יביאנו הבטחון לפנות לבו מעניני פ׳
העולם ולייחד לבו לעניני התורה והעבודה · וצריך
אדם לחקור הדיעות והמחשבות המחזיקות אות׳
לבו להיות בבטחון עולם באלהינו ית׳״
מחשבה הראשונה שידע בידיעה ברורה כי האלה׳
הוא מרחם על האדם יותר מכל מרחם · והוא מרחם
עליו בסתר ובגלוי ובעת שהוא אינו שומר עצמו ב׳
כראוי · האלהים מרחם עליו ושומר אותו מן הפגעים
כענין שנ׳ שומר פתאים ה׳״
המחשבה השנייה אשר כל הטובות המגיעות אליו
מאביו ומאמו ואחיו וקרוביו הכל מאת ה׳ הוא · ואלו
הם שלוחי הקב״ה״ המחשבה השלישי׳ ש׳
שידע כי כל הטובות מחסדי האלהים · לא שהוא ר׳
ראוי לכך ואין הקב״ה מטיב לו מפני שהוא צריך לו
אך הכל נדבה וחסד · המחשבה הרביעי׳ ש׳
שידע אשר לכל ענייני יש גבול וקץ · ואין שום אדם
יכול להוסיף ולגרוע על מה שהבו׳ ית׳ גזר · ומה שגזר
הבו׳ שיהיה לו מעט אין אדם יכול להרבות או ומעט
הריבוי · ומה שגזר לאחר אין שום אדם יכול והד׳

הקדים ולא יקדים מה שגזר לאחר אך הכל הוא בגזי
בגזיר׳ עליון וברצונו״ המחשבה החמישית
שידע שהבו׳ ית׳ רואה את לבו אם בטחונו שלם בלא
מרמה כי עבד המשרת לאדון בשר ודם יכול העבד
לגנוב לב אדונו׳ שיהא אדונו סבור שהעבד אוהבו
בכל לבו׳ אע״פ שהוא שונאו׳ והאדון יעשה לו טובה
בחזקת שהוא אוהבו׳ וכל זה לא יתכן לבורא ית׳
כי יצר האדם ומחשבו׳ והוא יודע עליונו ותחתונו
אמונתו וכפירתו׳ לכן אין לילך ולפנות בראיות״
המחשבה הששית שיקח כלל וקיים כל מה שצוהו
והמנע מכל מה שהזהירו שלא לעשות כמו שהוא
חפץ׳ שהבו׳ ית׳ יעשה לו כדבר שהוא בוטח בו כמ״ש
כרז״ל עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך
כרצונו׳ בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון
אחרים מפני רצונך״ אבל מי שבוטח בהש׳ ית׳
ומינו מקיים מה שצוהו׳ כמה הוא שוטה וכסיל׳ ועל
זה נא׳ מה תקות חנף כי יבצע כי ישל אלוהי׳ נפשו׳
ונא׳ הגנוב ורצוח כו׳ ובאתם ועמדתם לפני בבית
הזה אשר נקרא שמי עליו ונא׳ המערת פריצים
הבית הזה כו׳״ המחשבה השביעית שידע
כי הבו׳ ית׳ יצר את האדם מוכן למלאכת רבו׳ ובורא
לו צרכו ומזונו עי׳ טורח ועבודה׳ ואם היו כל העניינ׳
והמזונות והבגדים מוכנים לאדם בלא טורח׳ אז
היו רבים מעות בעוולות׳ כגון הערקה והגניבה והגזל׳
והחמדה׳ ורבות מעות כאלה׳ גם לא היה האדם
בוטח באלהים׳ ועל כן גנז חזקיהו ספר רפואות כדי
שיבטח החולה באלהי׳ ולא ברפואה׳ גם אם היה
האדם בעל מלאכה לא היה טרוד לחזור אחר מזונותי׳
היה טועה ורודף אחר העבירות׳ כדכתי׳ וישמן

ישורון ויבעט׳ ונא׳ יפה ת״ת עם דרך ארץ וכו׳
אך היה מוסר הש׳ ית׳ שתי עבודות ביד האדם׳
האחד עבודתו׳ והשני עבודת התורה׳ וצריך אדם
אדם להיות ממוצע בין שתי העבודות׳ ולייחד
שעות מיוחדת לעבודת התורה׳ ולעבודת עולם
זה׳ וצריך שתחזק שכל שתעשה לעולמך ולמח
ולאחריתך׳ ולא יהא אחד מפסיד לחבירו׳ כמ״ש הלא
אביך אכל ושתה׳ ונא׳ טוב אשר תאחוז בזה וגם
מזה אל תנח ידך״ וצריך שיבטח בש׳ ית׳
שיצליחהו בעסקיו ולא יבטח על מלאכתו ועסקיו
אך יחשוב אשר עסקיו ומלאכתו הם דרך לפרנסתו
מאת הש׳ ית׳ כמו אדם הבוקע עצים בגרזן אף
אע״פ שהברזל חותך העץ׳ אין הכח בא מן הברזל
אלא מן האיש הבוקע׳ אך הברזל דרך לחתוך בו
העץ׳ ואדם שיש לו מלאכה או איזה עסק שיהי׳
שיפרנס בו בני ביתו לא יחשוב לולי המלאכה הב
ההיא היה הולך לאבדון׳ אך יבטח בבו׳ ית׳ ויחשו׳
אם לא היה ענין זה העסק שעוסק בו׳ הבורא ית׳
ממציא לו פרנסתו בענין אחר׳ כי כל מעשה
אדם וצרכיו ביד הש׳ הוא׳ והרבה שלוחים ישנו
למקום כשה״ה אין לה׳ מעצור להושיע ברב או במ
במעט׳ ונא׳ כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל׳ ונא׳
לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה׳ צבאות׳
וכן אדם שכל חיותו וצרכיו תלויים בו באדם אחר
לא ישים בטחונו כלל על האדם ההוא׳ אך ישים
שורש בטחונו ומעוזו לכל בבו׳ ית׳ ואין ראוי לו
שיאמר כך ולבו בל עמו

והוא כמו מאה עורים ההולכים זה אחר זה וכל אחד
שם ידו על כתף חבירו ובראש כולם יש אחד הרואה
והוא מנהיג כולם אחריו. הנה כל אחד יודע אעפ״י
ששם ידו על חבירו והוא מנהיגו שאין זאת ההנהגה
בכחו ומכחו אך כולם נמשכים אחר האיש הראשון
הרואה. ואם יהיה נשמט מהם יכשלו כולם ויפלו. כך
זה ישים אדם בלבו ויחשוב שהקב״ה הוא המנהיג
וכולנו כעורים. וכל אחד ואחד מפתיים ונעזר בע
בעזר חבירו. אך אין כח בחבירו. ולולי המנהיג הראשון
העליון הנותן כח. וכל דרכיו ישרים. ואין להרהר
אחריו. וכמו שאין המתפרנס לא יחשוב אלא בה
בהקב״ה. כך המפרנס לא יתגאה שהוא בכחו מפרנס
אך הוא כעור המנהיג עור חבירו בעזר המנהיג
הראשון שהוא הרואה. ועז״נ והולכתי עורים בדרך
לא ידעו וגו׳ והעורים הביטו לראות ומי עור כי
אם עבדי וגו׳. והנה כל הדברים שבוטחים בו
על הבו׳ ית׳ הם ח׳ חלקים. האחד ענין גוף האדם
לבד. השני ענין פרנסתו. השלישי ענין אשתו ו
ובניו. הרביעי חובת הלבבות והאברים שהוא לא
מתייחד בתועלתם ונזקם. החמישי חובת האברים
אשר תועלתם ונזקם לאחרים. הששי גמול עולם
זה. השביעי גמול עולם הבא הצפון לצדיקים.
השמיני גמול ימות המשיח.
הבטחון הראשון שהוא בעניני גוף האדם לבד
לבד. שישליך נפשו וימסור עניניו על רחמיו
הגדולים. וידע שאין לו עצה ותחבולה אלא ברצונו ית׳
וגזירתו. ואעפ״י שכל אבריו ואורח ימיו קשורים
בגזירת הבו׳ ית׳. יש על האדם להתעצל להרויח

כל צרכיו והציל נפשו ותקן לו הרפואות ויבטח
באלהים שירפאהו. והרופא והרפואה הם כאין
ואות הבו׳ ית׳ ורפאהו. ולא יניח ענין זה אלא על
האלהים לבדו ויתן לו היכולת והכח. ואל יאמר אדם
הואיל ואני קשור לגזירת הבו׳ ית׳ אלך בדרכי סכנה
ואשתה סם המות. הלא מצינו בשמואל הנביא ז״ל
באומרו איך אלך ושמע שאול והרגני. ואעפ״י שאמ׳
כך לא נחשב לו כמו מי שממעט בבטחון. והקב״ה
השיב לו עגלת בקר תקח בידך. ועל המכניסי
עצמן בסכנה ואו׳ אנו בוטחים בהבו׳ ית׳ עליהם
אומר וכסיל מתעבר ובוטח. והתורה הזהירה
שכתוב לא תנסו את יי׳ אלהיכם וכו׳ והמכניס עצ
עצמו בסכנה וממית עצמו. ענשו גדול ומי ש
שממית אחרים.

הבטחון השני

בענין הפרנסה. תהיה בטחון שלו על הבו׳ ית׳
שיזמין לו כל צרכו ומזונו די סיפוקו. ולא ירחוק
השעה לרדוף אחר כמה ענינים המטרידים אותו
מהתעסק בתורה. וכאשר יבטח באלהים ימצא
מנוחות לבו ושלוות נפשו. ולא ירדוף יותר מדיי
אך יהא די לו כמה שיכול ומצא בשעה מיוחדת
ושעות הנשארות לא יטרח בהם וקנות חיי
העולם הבא. וכן אחז״ל תרבה בישיבה ותמעט
העסק. עשה דברי תורה עיקר ועסקיך טפל.
וענין זה הוא הגדול שבנסיון האדם שלא יטריד
אותו רוב טרדות העולם זה. וישכח אחריתו.
לכן ז תבטח בהבו׳ ית׳ שיספיקהו צרכיו וספוקו
ויהיה לו שעות פנויות לפנות לבו לאלהים.
הבטחון השלישי שהוא ענין אשתו ו
ובניו וקרוביו ואוהביו.

אם הבוטח הזה נכרי וגר בלא אשה וקרובים
ובלא חבירים יקח האלהים לקרוב ולחבר דכתיב
זה דודי וזה רעי ויחשוב כל מי שיש לו קרובי'
לאחר זמן מועט ישוב לקבר נכרי וכדרך ישב
ולא יועילו אותו לא קרוב ולא בן ולא יתחבר עמו
אחד מהם ויחשוב אח"כ טרדת הקרובי' המוטל'
עליו ויחשוב זה לטובה שאם עוסק בעניני
העולם הזה יהיה טורחו מועט ויהיה לו מנוחה
ואם הוא עוסק בעניני אחריתו בעניני המצות
וייחוד לבו לאלהים יהיה לבו יותר פנוי ומיוחד
בעת שהוא לבדו בלא קרוב ואין ספק בזה ועל
כן היו הפרושים המייחדים את האל לבבם
בורחים מבתיהם וקרוביהם אל ההרים כדי
שיתנו לבותם את האלהים" ואם יהיה
הבוטח בעל אשה ובנים וקרובים ו
ואוהבים יבטח באלהים שיתן לו כח לשלם להם
מה שהוא חייב להם ולמלאות חפציהם
ויבטח שיהיה לבו שלם עמהם ויורה אותם דרכי
הטובים בעניני התורה ועבודת הבו' ית' ולא
בשביל שהוא מצפה שיבא לו ריוח מהם עבור
זה ולא שיכבדוהו עבור שהוא מראה להם
דרך הישר ולא להשתרר עליהם אך יעשה כדי
לקיים מצות הבו' ית' לבד ויחשוב שהוא שלוחו
של מקום ללמד לקרוביו לאוהביו ולא יחניף ל
טובה לעצמו ולא יגבה לבו עליהם ואם הוא יצ
יצטרך מקרוביו וימלאו חסרונו לא יבטח
בהם כלל ואם יבקש מהם דבר וישיבו פניו
ריקם אל ישים עליהם חטאת אך יחשוב כי

כי הרבה

כי הרבה שלוחים למקום למלא חסרונו"
הבטחון הרביעי שהוא בענין יחוד הלב
שהאדם מייחד לבו בתענית ובתפלה ובשאר
המצות כלם ובמניעה מן העבירות וצריך ל
שילך בכל כחו לקיים אותם ויתפלל בלב שלם
ובמחשבה נקייה ובכוונה לשמו הגדול ובזה
אנו חייבים לבטוח עליו ולהתחנן אליו לעזור ל
אותנו בו ולהורות אותנו בדרכים הישרים כמש"ה
דוד הדריכני באמיתך ולמדני ואו' הדריכני ב
בנתיב מצותיך ואו' דרך אמונה בחרתי וכל זה
ראייה שהוא בוחר במעשה העבודה והתפלל
על שני דברים האחד לחזק לבו לייחדו באלהים
ושירחיק מלבו טרדת העולם והשני לחזק עצמו
שיוכל להתחזק במעשים טובים וזה מה שאמ'
הדריכני בנתיב מצותיך סעדני ואומרו והרבה
כמוהו ועל כל זה יבטח באלהים שיצליחהו בעצם
וביחוד לבו לאלהים" הבטחון החמישי
שהוא חובת האברים אשר הוא עוסק להטיב
לאחרים כגון הצדקה ולימוד החכמים והתל'
התלמידים ולמצות על הטוב ולהזהיר על הרע
ולהשיב רשעים לאלהים ולסבול חרפתם בעבור
שהוא מזהירם על העבודה ומייראם בעונו
ועונש ויטרח בכל עצמו בדברים האלה ולעשותם
ויבטח באלהים שיעזרוהו וישלים חפצו והתקרב
בזה אל האלהים לבד ולא לקנות שם עליהם ול
וכבוד ביניהם ולא לעשות הנאות מהם ולא ל
להשתרר עליהם ויזהר כפי יכולתו להסתיר
ואם לא יוכל להסתיר יזהר כי מאד ית' התשועת
והענק לא יהא מן הבוראים כי אם ברשות

אם הבוטח הזה נכרי ואין לו אשה וקרובים
ולא חבירים יקח האלהים לקרוב ולחבר דכתיב
זה דודי וזה רעי. ויחשוב כל מי שיש לו קרובי'
לאחר זמן מועט ישוב לקבר נכרי. וכרגע ישב
ולא יועיל אותו לא קרוב ולא בן. ולא יתחבר עמו
אחד מהם. ויחשוב אח"כ טרדת הקרובי' המוטל'
עליו. ויחשוב זה לטובה. שאם עוסק בענייני
העולם הזה יהיה טורחו מועט. ויהיה לו מנוחה
ואם הוא עוסק בענייני אחריתו בענייני המצות
וייחוד לבו לאלהים. יהיה לבו יותר פנוי ומיוחד
בעבור שהוא לבדו בלא קרוב ואין ספק בזה. ועל
כן היו הפרושים המייחדים את הא' בלבבם
בורחים מבתיהם וקרוביהם אל ההרים כדי
שיתנו לבותם את האלהים״ ואם יהיה
חבר־ הבוטח בעל אשה ובנים וקרובים
ואוהבים יבטח באלהים שיתן לו כח לשלם להם
מה שהוא חייב להם ~~ולמ~~ ולעשות חפציהם
ויבטח שיהיה לבו שלם עמהם ויורה אותם דרכי'
הטובים בענייני התורה לעבודת הבו' ית' ולא
בשביל שהוא מצפה שיבא לו ריוח מהם עבור
זה. ולא שיכבדוהו עבור שהוא מראה להם
דרך הישר. ולא להשתרר עליהם. אך יעשה כדי
לקיים מצות הבו' ית' לבד. ויחשוב שהוא שלוחו
של מקום. לומר לקרוביו לאוהביו. ולא יחזיק
טובה לעצמו ולא יגבה לבו עליהם. ואם הוא
יצטרך מקרוביו וימלאו חסרונו. לא יבטח
בהם כלל. ואם יבקש מהם דבר וישיבו פניו
ריקם. אל ישים עליהם חטאת אך יחשוב כי

כי הרבה

כי הרבה שלוחים למקום למלאות חסרונו״
הבטחון הרביעי שהוא בענין יחוד הלב
שהאדם מייחד לבו בתענית ובתפלה ובשאר
המצות כולם. ובמניעה מן העבירות. וצריך
שילך בכל כחו לקיים אותם. ויתפלל בלב נאמן
ובמחשבה נקייה. ובכוונה לשמו הגדול. ובזה
אנו חייבים לבטוח עליו ולהתחנן אליו לעזור לנו
אותנו בו ולהורות אותנו בדרכים הישרים. כמ"ש
דוד הדריכני באמיתך ולמדני. ואומ' הדריכני
בנתיב מצותיך. ואו' דוד אמונה בחרתי. וכל זה
ראייה שהוא בוחר במעשה העבודה והתפלה
על שני דברים. האחד לחזק לבו לייחדו באלהים
ושירחיק מלבו טרדת העולם. והשני לחזק עצמו
שיוכל להתחזק במעשים טובים. וזה מה שאמ'
הדריכני בנתיב מצותיך סעדני ואומ' והרבה
כמוהו ועל כל זה יבטח באלהים שיצליחהו בעצמו
וביחוד לבו לאלהים״ הבטחון החמישי
שהוא חובת האברים אשר הוא עוסק להטיב
לאחרים. כמו הצדקה ולימוד החכמים
לתלמידים ולצוות על הטוב. ולהזהיר על הרע.
ולהשיב רשעים לאלהים. ולסבול חרפתם בעבור
שהוא מזהירם על העבודה. ומייראם בעמלו
ועונש. ויטרח בכל עצמו בדברים האלה לעשותם
ויבטח באלהים שיעזרהו וישלים חפצו והתקרב
בזה אל האלהים לבד. ולא לקנות שם עליהם
וכבוד ביניהם. ולא לעשות הנאתו מהם. ולא
להשתרר עליהם. ויזהר כמו יכולתו להסתיר
ואם לא יוכל להסתיר יזהר כי מאת ית' התשועות
והצדק. לא יהא מן הבוטחים כי אם ברשות

אם הבוטח הזה נכרי וגר בלא אשה וקרובים
ובלא חבירים· יקח האלהים לקרוב ולחבר דכתיב
זה דודי וזה ריעי· ויחשוב כל מי שיש לו קרובי׳
לאחר זמן מועט ישוב לקבר נכרי· וכדרך ישב
ולא יועיל אותו לא קרוב ולא בן· ולא יתחבר עם
אחד מהם· ויחשוב אח״כ טרדת הקרובי׳ המוטל׳
עליו· ויחשוב זה לטובה· שאם עסק בעניני ה
העולם הזה יהיה טורחו מועט· ויהיה לו מנוחה
ואם הוא עוסק בעניני אחריתו בעניני המצות
וייחוד לבו לאלהים· יהיה לב יותר פנוי ומיוחד ש
בעת שהוא לבדו בלא קרוב ואין ספק בזה· ועל
כן היו הפרושים המייחדים את האל לבבם
בורחים מבתיהם וקרוביהם אל ההרים כדי ש
שיתנו לבותם את האלהים״ ואם יהיה
חבר׳ הבוטח בעל אשה ובנים וקרובים וש
ואוהבים יבטח באלהים שיתן לו כח לשלם להם
מה שהוא חייב להם ולפ׳ ולעשות חפציהם
ויבטח שיהיה לבו שלם עמהם ויורה אותם דרכי׳
הטובים בעניני התורה ועבודת הבו׳ ית׳ ולא
בשבילו שהוא מצפה שיבא לו ריוח מהם עבור
זה· ולא שיכבדוהו עבור שהוא מראה להם
דרך הישר· ולא להשתרר עליהם· אך יעשה כדי
לקיים מצות הבו׳ ית׳ לבד· ויחשוב שהוא שלוחו
של מקום· ולומר לקרוביו לאוהביו· ולא יחזיק ש
טובה לעצמו ולא יגבה לבו עליהם· ואם הוא יצ
יצטרך מקרוביו ומאוהביו חסרונו· לא יבטח בל
בהם כלל· ואם יבקש מהם דבר וישיבו פניו
ריקם· אל ישים עליהם חטאת אך יחשוב כי

כי הרבה

כי הרבה שלוחים למקום למלא חסרונו״
הבטחון הרביעי שהוא בענין יחוד הלב
שהאדם מייחד לבו בתענית ובתפלה ובשאר
המצות כולם· ובמניעה מן העבירות· וצריך ש
שילך בכל כחו לקיים אותם· ויתפלל בלב שלם ו
ובמחשבה נקייה· ובכוונה לשמו הגדול· ובגזה
אנו חייבים לבטוח עליו ולהתחנן אליו לעזור ל׳
אותנו בו ולהורות אותנו בדרכים הישרים· כמ״ש
דוד הדריכני באמיתך ולמדני· ואו׳ הדריכני ב
בנתיב מצותיך· ואו׳ דוד אמונה בחרתי· וכל זה
ראייה שהוא בוחר במעשה העבודה והתפלל ו
על שני דברים· האחד לחזק לבו לייחדו באלהים
ושירחיק מלבו טרדת העולם· והשני לחזק עצמו
שיכול להתחזק במעשים טובים· וזה מה שאמ׳
הדריכני בנתיב מצותיך סעדינו ואומנ׳ והרבה
כמוהו ועל כל זה יבטח באלהים שיצליחהו בגופו
וביחוד לבו לאלהים״ הבטחון החמישי
שהוא חובת האברים אשר הוא עוסק להטיב
לאחרים· כגון הצדקה ולימוד החכמים ותלמ
ותלמידים ולצות על הטוב· ולהזהיר על הרע׳
ולהשיב רשעים לאלהים· ולסבול חרפתם בעבור
שהוא מזהירם על העבודה· ומייראם בגמול ו
ועונש ויטרח בכל עצמו בדברים האלה לעשותם
ויבטח באלהים שיעזרוהו וישלים חפצו והתקרב
בזה אל האלהים לבד· ולא לקנות שם עליהם וכ
וכבוד ביניהם· ולא לעשות הגמול מהם· ולא ול
להשתרר עליהם· ויזהר כפי יכולתו להסתיר
ואם לא יוכל להסתיר יזכר כי מאל ית׳ התשועות
והעזר· לא יהא מן הגאים כי אם ברשות

אם הבוטח הזה נכרי ונד בלא אשה וקרובים
ובלא חבירים· יקח האלהים לקרוב ולחבר דכתיב
זה דודי וזה רעי· ויחשוב כל מי שיש לו קרובי׳
לאחר זמן מועט ישוב לקבר נכרי· וכדרך ישב
ולא יועילו אותו· לא קרוב ולא בן· ולא יתחבר עמו
אחר מהם· ויחשוב אח״כ טרדת הקרובי׳ המוטל׳
עליו· ויחשוב זה לטובה· שאם עוסק בענייני
העולם הזה יהיה טורחו מועט· ויהיה לו מנוחה
ואם הוא עוסק בענייני אחריתו בענייני המצות
וייחוד לבו לאלהים· יהיה לב יותר פנוי ומיוחד
בעת שהוא לבדו בלא קרוב ואין ספק בזה· ועל
כן היו הפרושים המייחדים את האל בלבבם
בורחים מבתיהם וקרוביהם אל ההרים כדי ש
שיתנו לבותם את האלהים״ ואם יהיה
חבר· הבוטח בעל אשה ובנים וקרובים וש
ואוהבים יבטח באלהים שיתן לו כח לשלם להם
מה שהוא חייב להם ולעשות חפציהם
ויבטח שיהיה לבו שלם עמהם ויורה אותם דרכי׳
הטובים בענייני התורה ועבודת הבו׳ ית׳ ולא
בטבעו שהוא מצפה שיבא לו ריוח מהם עבור
זה· ולא שיכבדוהו עבור שהוא מראה להם
דרך הישר· ולא להשתרר עליהם· אך יעשה כדי
לקיים מצות הבו׳ ית׳ לבד· ויחשוב שהוא שלוחו
של מקום· לומר לקרוביו ולאוהביו· ולא יחזיק
טובה לעצמו ולא יגבה לבו עליהם· ואם הוא
יצטרך מקרוביו וימלאו חסרונו· לא יבטח
בהם כלל· ואם יבקש מהם דבר וישיבו פניו
ריקם· אל ישים עליהם חטאת אך יחשוב כי

כי הרבה

כי הרבה שלוחים למקום למלא חסרונו״
הבטחון הרביעי שהוא בענין יחוד הלב
שהאדם מייחד לבו בתענית ובתפלה ובשאר
המצות כולם· ובמניעה מן העבירות· וצריך
שילך בכל כחו לקיים אותם· ויתפלל בלב נאמן
ובמחשבה נקייה· ובכוונה לשמו הגדול· ובמה
אנו חייבים לבטוח עליו ולהתחנן אליו לעזור
אותנו בו ולהורות אותנו בדרכים הישרים· כמ״ש
דוד הדריכני באמיתך ולמדני· ואו׳ הדריכני
בנתיב מצותיך· ואו׳ דרך אמונה בחרתי· וכל זה
ראייה שהוא בוחר במעשה העבודה והתפלל
על שני דברים· האחד לחזק לבו לייחדו באלהים
ושירחיק ממנו טרדת העולם· והשני לחזק עצמו
שיוכל להתחזק במעשים טובים· וזה מה שאמ׳
הדריכני בנתיב מצותיך סעדני ואושעה· והרבה
כמוהו ועל כל זה יבטח באלהים שיצליחהו בעצמו
וביחוד לבו לאלהים״ הבטחון החמישי
שהוא חובת האברים אשר הוא עוסק להטיב
לאחרים· כגון הצדקה ולימוד החכמים והת
התלמידים ולצוות על הטוב ולהזהיר על הרע׳
ולהשיב רשעים לאלהים· ולסבול חרפתם בעבור
שהוא מזהירם על העבודה· ומייראם בעונש
ועונש ויטרח בכל עצמו בדברים האלה לעשותם
ויבטח באלהים שיעזרוהו וישלים חפצו להתקרב
בזה אל האלהים לבד· ולא לקנות שם עליהם ול
וכבוד ביניהם· ולא לעשות הנאתו מהם· ולא ל
להשתרר עליהם· ויזהר כפי יכולתו להסתיר
ואם לא יוכל להסתיר יזכור כי מאל ית׳ התשועה
והעזר· לא יהא מן הבוטחים כי אם ברשות

אם הבוטח הזה נכרי וגר בלא אשה וקרובים
ובלא חבירים· יקח האלהים לקרוב ולחבר דכתיב
זה דודי וזה רעי· ויחשוב כל מי שיש לו קרובי'
לאחר זמן מועט ישוב לקבר נכרי· ובדד ישב
ולא יועילו אותו לא קרוב ולא בן· ולא יתחבר עמו
אחד מהם· ויחשוב אח״כ טרדת הקרובי' המוטל'
עליו· ויחשוב זה לטובה· שאם עוסק בענייני ש
העולם הזה יהיה טורחו מועט· ויהיה לו מנוחה
ואם הוא עוסק בענייני אחריתו בענייני המצות
וייחוד לבו לאלהים· יהיה לבו יותר פנוי ומיוחד ש
בעת שהוא לבדו בלא קרוב ואין ספק בזה· ועל
כן היו הפרושים המייחדים את הא' בלבבם
בורחים מבתיהם וקרוביהם אל ההרים כדי ש
שיתנו לבותם את האלהים״ ואם יהיה
חבר· הבוטח בעל אשה ובנים וקרובים וש
ואוהבים יבטח באלהים שיתן לו כח לשלם להם
מה שהוא חייב להם ~~ולתת~~ ולעשות חפציהם
ויבטח שיהיה לבו שלם עמהם ויורה אותם דרכי'
הטובים בענייני התורה ולעבודת הבו' ית' ולא
בטבעו שהוא מצפה שיבא לו ריוח מהם עבור
זה· ולא שיכבדוהו עבור שהוא מראה להם
דרך הישר· ולא להשתרר עליהם· אך יעשה כדי
לקיים מצות הבו' ית' לבד· ויחשוב שהוא שלוחו
של מקום· ללמד לקרוביו לאוהביו· ולא יחזיק ש
טובה לעצמו ולא יגבה לבו עליהם· ואם הוא צ
יצטרך מקרוביו וימלאו חסרונו· לא יבטח ב
בהם כלל· ואם יבקש מהם דבר וישיבו פניו
ריקם· אל ישים עליהם חטאת אך יחשוב כי

כי הרבה

כי הרבה שלוחים למקום למלאות חסרונו״
הבטחון הרביעי שהוא בענין יחוד הלב
שהאדם מייחד לבו בתענית ובתפלה ובשאר
המצות כולם· ובמניעה מן העבירות· וצריך ש
שילך בכל כחו לקיים אותם· ויתפלל בלב שלם ו
ובמחשבה נקייה· ובכוונה לשמו הגדול· ובמה
אנו חייבים לבטוח עליו ולהתחנן אליו לעזור ל'
אותנו בו ולהורות אותנו בדרכים הישרים· כמ״ש
דוד הדריכני באמיתך ולמדני· ואמ' הדריכני ב
בנתיב מצותיך· ואמ' דרך אמונה בחרתי· וכל זה
ראייה שהוא בוחר במעשה העבודה והתפלל ו
על שני דברים· האחד לחזק לבו לייחדו באלהים
ושירחיק ממנו טרדת העולם· והשני לחזק עצמו
שיוכל להתחזק במעשים טובים· וזה מה שאמ'
הדריכני בנתיב מצותיך סעדני ואושעה· והרבה
כמוהו ועל כל זה יבטח באלהים שיצליחהו בעצמו
וביחוד לבו לאלהים״ הבטחון החמישי
שהוא חובת האברים אשר הוא עוסק להטיב
לאחרים· כגון הצדקה ולימוד החכמים ות
לתלמידים ולצוות על הטוב· ולהזהיר על הרע'
ולהשיב רשעים לאלהים· ולסבול חרפתם בעבודת
שהוא מזהירם על העבודה· ומייראם בעמלו ש
ועונש ויטרח בכל עצמו בדברים האלה ועשותם
ויבטח באלהים שיעזרוהו וישלים חפצו והתקרב
בזה אל האלהים לבד· ולא לקנות שם עליהם ו
וכבוד ביניהם· ולא לעבות הממון מהם· ולא ל
להשתרר עליהם· ויזהר כפי יכולתו להסתיר
ואם לא יוכל להסתיר יזכור כי מאל ית' התשועת
והעזר· לא יהא מן הבוטחים כי אם ברשות

הבורא ית' ונפלו זה ישים בטחונו [illegible]
השם ית' [illegible] על ידו ישועה [illegible] כי [illegible]
[illegible] הבורא ית' שהטיב אליו ולא ישרתו [illegible]
[illegible] אותו בני אדם.

הבטחון השלישי בעולם הזה הוא שיבטח [illegible]
שלא ישלימו בעולם הזה חלק הראוי בעולם הבא
[illegible]

[illegible]

הבור' ית' · ובכל זה ישים בטחונו · וכאשר יקלקל
הש' ית' ויעשה על ידו ישוב בלבו כי קיום טובה
ותאוות הבור' ית' שהטיב אליו · ולא ישבח כמו
המשבחים אותו בני אדם"
הבטחון השישי בעולם הזה · הוא שיבטח באלהי'
שלא ישליכהו בעולם הזה חלק הראוי בעולם הבא
ויבטח בו שישמרהו ממקרי העולם ומיתה ומשבר
ודבר ומחרב ומרעב ומשאר הרעות המתרגשות
בעולם · וכשיבטח כך לא יבטח שבשכרו ומעשיו
הטובים · אך יעשה כן ממעשיו ושם הא-ל ית' אשר
ברא ונשאו בעולם הזה והטיב לו · ואין ראוי כל
ימי חייו שאין טובת הבור' ית' עליו ויחשוב שאם
היו מעשיו כפלי כפליים לא היה אחד מריבוא
מהם שיש עליו מעשות עשר טובות הא-ל ית' שהפרי
עליו בכל רגע · ואחר שיחשוב כל זה יבטח על חס
חסדי הש' ית' שהוא הגדול חסד · והוא המרחם יות'
יותר מרחמיו של אדם · כי הוא ברחמיו נותן לחם
לשרצים ולבהמה לחיה ולעופות · והוא זן מקרני ר
ראמים עד ביצי כינים · וכאשר מרחם על
אלו לא בשכרן ומעשיהם הטובים · אך בשכרו
ומעשיו הגדולים · וכן ירחם עלי"
הבטחון השביעי שיבטח על מלך המשיח על כל
שיבא בימיו תשועה לישראל ויבנה ירושלים ויבנה
בית המקדש בימיו · ולא תהיה טובת בעולם כמו
והעת כעולה גדולה אשר תהיה בימים ההם ולאכל
הפירות הטובות ולשתות יין ענבים · אך תהיה
טובה בטחון שיגיע לימים ההם כי ועשור הבור'
ית' כי בימים ההם יסיר יצר הרע מלב
העולם קטנים וגדולים יודעים את הש' ית' ולא יהי'

יהיה להם מונע ולא רעב ולא דבר ולא מלחמה
ולא טרדה · אך שלום יהיו כולם וכולן ישיגו השגה
גדולה בידיעת הבור' ית' ובימים ההם תרבה הדעה
כמ' כדכתי' כי תמלא הארץ דיעה את הבור' ית'
כמים יכסו על ים" הבטחון השמיני
על עולם הבא אשר בו מעלות ואין קץ ואין חקר
והפה אין יכול לספר יופי העולם הבא ואין העין
יכול לראות זיו הדר הצדיקים · ואין שם לא אכילה
ולא שתיה · ואין לחשוב הגוף ואין שם לא אכילה
ולא שתיה · אם כן מה תענוג יש שם · לכן צריך
שתבין ותדע כי כאשר לא ידע תענוג העוף
מפורח באויר · וכאשר לא ידע העוף תענוג הדג
השט במים · כי התשורה שלהם הפך זה מזה
מזה · כי העופות יורדות במים · והדגים יורדות ביבשה
כך מי שהוא בעולם הזה הנשמה מעורבת בגוף
לא יוכל לדעת תענוג הנשמות · כי אין לו אלא
תענוג הגוף · אבל תענוגי הנשמות והתענוגים
הטללים העליונים לא יכלו להשיגם ולא נכיר
אותם אלא אחרי רוב המחשבה · וזהו שאמרו
בעולם העליון · ועם לא נכיר כי אם תענוגי
האוכלים והמעסקים · אבל תענוגי הנשמה הם
תמיד בלי הפסק · ואין בין אותם התענוגים
ובין אלה התענוגים חיבור ושיתוף ולא שום
קורבה בשום ענין · ודמי שירצה להעלה הבזמן
אחרי זאת לא התענוגים הגשמיים ולא יאהב
אלא כמי שיושב המלך ולקוץ מעליו יקר
תפארתו ולשחוק הקוצות עם הנערים ולפעמי'
יהיה שהולך קטן בשנים ויגביר עליו שטות

השי' ית' ויעשה על ידו ישועה גדולה כי אין טובה
[ר]אות הבור' ית' שהטיב אליו ולא ישרוח [illegible]
שלשבחים אותו בני אדם
הבטחון הששי בעולם הזה הוא שיבטח באלהי'
שלא ישלילהו בעולם הזה חלק הראוי בעולם הבא
ויבטח בו שישמרהו ממקרי העולם ממיתה ומיסור
ומדבר ומחרב ומרעב ומשאר הרעות המתרגשות
בעולם וכשיבטח כך לא יבטח שבשבילו מעשיו
הטובים אך יעשה כל מעשיו לשם האל ית' אשר
בראו ונשאו בעולם הזה והטיבו לו ואין ידאג כל
ימי חייו שאין טובת הבור' ית' עליו ויחשוב שאם
היו מעשיו כפלי כפלים לא היה אחד מריבוא
ממה שיש עליו לעשות עבור טובות האל ית' שהם
עליו בכל רגע ואחר שיחשוב כל זה יבטח על חסדי
חסדי השי' ית' שהוא הנקרא חסד והוא המרחם יו'
יותר ממעשיו של אדם כי הוא ברחמיו נותן לחם
לשרצים לבהמה לחיה ולעופות והוא זן ומ[illegible]
מקרני ראמים עד ביצי כינים וכאשר מרחם על
אלו לא בשביל מעשיהם הטובים אך בשביל חס'
מעשיו הגדולים וכן ירחם עלי'
הבטחון השביעי שיבטח על מלך המשיח על כל כ[ל]
שיביא במהרה תשועה לישראל ויבנה ירושלים ויבנה
בית המקדש במהרה ולא תהיה טובת במשוש כרי
והעת בשלוה גדולה אשר תהיה בימים ההם ולאכל
הפירות הטובות ולשתות יין ענבים אך תהיה הט'
טובת בשמחה שיגיעו לימים ההם כדי לעבוד הבור'
ית' כי בימים ההם יסיר יצר הרע מלב עמו וכ[ל]
וכולם קטנים וגדולים יודעים את השי' ית' ולא יהי'

ולא טרדה אך שלום יהיו עמים וכלן ישיגו השגה
גדולה בידיעת הבור' ית' ובימים ההם תרבה הדעה
כאת כדכתי' כי מלאה הארץ דיעה את כבוד ייי כ[מ]
כמים יכסו על ים'
הבטחון השמיני
על עולם הבא אשר בו מעלות לאין קץ ואין חקר
והפה אין יכול לספר יופי העולם הבא ואין העין
יכול לראות זיו הדר הצדיקים ואין שם לא אכילה
ולא שתיה ואין לחשוב הואיל ואין שם לא אכילה
ולא שתיה אם כן מה התענוג יש שם. לכן צריך
שתבין ותדע כי כאשר לא ידע התענוג העני מן
המתורח באויר וכאשר לא ידע העני תענוג הדר
השש בגדים כי התורה [illegible] שלהם הפך זה מזה
מזה כי העני יודעת בגדים והדרך יודעת בכבשה
כך מי שהוא בעולם הזה הנשמה מעורבת בגוף
לא יוכל לדעת תענוג הנשמות כי אין לנו אלא
תענוג הגוף אבל תענוגי הנשמות ותענוגי ה'
המלאכים העליונים לא יוכלו להשיגם ולא נכיר
אותם אלא אחרי רוב המחשבה וזהו שאמ'
בעולם העליון ועין לא ראתה כי אם תענוגי
האוכלים והעוסקים אבל תענוגי הנשמה הם
תמיד בלי הפסק ואין בין אותם התענוגים
ובין אלה התענוגים חיבור ושיתוף ולא שום
קורבה בשום ענין ודי שיובן לאדם ההוא
אחרי זאת לא התענוגים הגשמיים ולא יאהב
אלא כפי שיאהב המלך לחוץ מעליו יקר ת'
תפארתו ולשחוק הקוסות עם הנערים ולמנעי'
יהיה שהמלך קטן בשנים ויגדיל עליו שנות

הבור' ית' ויבלו זה ימים בטובם ובאשר יקלל
השם ית' ורשעה על ידי ישוב נפשו כי בזה טובה
[illegible] הבור' ית' שמטיב אליו ולא ישרוח [illegible]
[illegible] אותו בני אדם״
הבטחון השישי בעולם הזה הוא שיבטח באלהי'
שלא ישליכהו בעולם הזה חלק הראשי בעולם הבא
ויבטח בו שישמרהו מתענוגי העולם ויתחלו ויאבד
ומדבר ומחרב ומרעב ומאשר הרעות המתרגשות
בעולם ובאשר ירבה בטח כך לא יבטח שבעבור מעשיו
הטובים אך יבטח כי מעשיו ושם האל ית' אשר
גדלו ונטשו בעולם הזה והטיבו לו ואין יגע כל
ימי חייו שאין טובת הבור' ית' עליו ויתחייב שאם
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

יהיה להם חונע ולא רעב ולא דבר ולא מלחמה
ולא טרדה אך שלום יהיו עניים ושלו ישיגו השגה
גדולה בידיעת הבור' ית' וכאמרם להם תרבה הדיעה
כמ' כרכתו כי תמלא הארץ דיעה את כבוד ה'
כמים יכסו על ים״

הבטחון השמיני

על עולם הבא אשר בו נעימות לאין קץ ואין חקר
והפה אין יכול לספר יופי העולם הבא ואין העין יכ'
יכול לראות זיו הדר הצדיקים ואין שם לא אכילה
ולא שתיה ואין לתענוג הוא ואין שם לא אכילה
ולא שתיה אם כן מה תענוג יש שם לכן צריך
שתבין ותדע כי כאשר לא ידע תענוג העני' הלך
חשך בעוור וכאשר לא ידע העני' תענוג הדרך
השט בגוים כי התורה [illegible] שלהם הפך זה זה
וזה כי העני' יורות בגוים והדרך יורות בנפשה
כך מי שהוא בעולם הזה הנשמה מעורבת בגוף
לא יוכל לדעת תענוג הנשמות כי אין לו אלא
תענוג הגוף אבל תענוגי הנשמות ותענוגי ה'
השכלים העליונים לא יכול להשיגם ולא נכיר
אותם אלא מקרי רוב המחשבה וזהו שאמרו
בעולם הצפים ועב' לא נכיר כי אם תענוגי
האוכרים והעוסקים אבל תענוגי הנשמה הם
תמיד בלי הפסק ואין בין אותם התענוגים
ובין אלה התענוגים חיבור ושיתוף ולא שום
קורבה בשום ענין ודי שידבה לדעה ההוגן
אחרי מותו לא התענוגים הגשמיים ולא יאהב
אלא כפי שיאהב המלך לחזור מעליו יקר תפ'
תפארתו ולשחוק הקוצות עם הנערים ולענוד
יהיה שהמלך קטן בשנים ויעביר עליו שטות

בבור׳ ית׳ ובכל זה ישים בטחונו ובאשר יקוה
הש״י ית׳ וישה על ידו ישוב בלבו כי אין טובה
מאת הבור׳ ית׳ שהטיב אליו ולא ישבח …
שמשבחים אותו בני אדם ׃

הבטחון השישי בעולם הזה הוא שיבטח באלהי׳
שלא ישלילהו בעולם הזה חלק הראוי בעולם הבא
ויבטח בו שישמרהו מתענוגי העולם וישתדלו ויעזר
ומרבי והחרב והרעב ומשאר הרעות המתרגשות
בעולם ובשיבטח כך לא יבטח שבטובו ומעשיו
הטובים אך יעשה כל מעשיו לשם האל ית׳ אשר
גדלו ונשאו בעולם הזה והטיב לו ואין ידע כל …
ימי חייו שאין טובת הבור׳ ית׳ עליו ויחשוב שאם
היו מעשיו כולם כפליים לא יגמלו אחד מריבוא
מהם שיש עליו ומשום טובות האל ית׳ …
עליו כבר יגיע ואחר שיחשוב כל זה יבטח על רחמי
הש״י ית׳ שהוא בעל חסד והוא המרחם …
יחוס מעשיו של אדם כי הוא ברחמיו עמו לחסד
ושרעם לכבודו לשוב ולעשות והוא כן …
הדברים … עד כדי כוחם ובאשר ארחם על
אלו לא בטובו ומעשיהם הטובים אך בטובו …
ומעשיו הגדולים וכן ירחם עליו ׃

הבטחון השביעי שיבטח על הלוך המשיח על כל …
שיבא במהרה בימינו וישוב ישראל ויבנה ירושלים ויבנה
בית המקדש במהרה ולא תהיה … בטחונו כי
והעת בגלות גדולה אשר תהיה גדולים הם ולא
הצרות הטובות ולאחרות אין עשים אך תהיה כי
… בטחונו שיקנה … הם כי … הבור׳
ית׳ כי גדולים הם … יותר … עמו …
ושלם … וגדולים ידעם את הש׳ ית׳ ולא יהיה

להם מונע ולא רעב ולא דבר ולא מלחמה
ולא צרה אך שלום יהיו עמים ושלו …
גדולה בדיעת הבור׳ ית׳ וכולם … תרבה הדיעה
כדכתי׳ כי מלאה הארץ דיעה את ה׳ כמים לים
מכסים ׃ הבטחון השמיני

על עולם הבא אשר כל הטובות ואין קץ ואין חקר
ושם אין יכול לספר יופי העולם הבא ואין העין …
יכול לראות זיו הדר הצדיקים ואין שם לא אכילה
ולא שתיה ואין לחשוב היופי ואין שם לא אכילה
ולא שתיה אם כן מה תענוג יש שם ולכן צריך
שתבין ותדע כי כאשר לא ידע התינוק העוני …
התורה באוזר וכאשר לא ידע העוני תענוג הדרך
… בורים כי התורה … שלהם הפך זה זה
וזה כי העוני יודעת בורים והדרך ידועה …
כך מי שהוא בעולם הזה הגשמי המעורבת בעוני
לא יוכל לדעת תענוג הנשמות כי אין לו אלא
תענוג הגוף אבל תענוגי הנשמות והתענוגים
השלמים העליונים לא יוכל להשיגם ולא נכיר
אותם אלא אחרי רוב המחשבה וזהו שאמר
בעולם העליון ועל כן לא נכיר כי אם תענוגים
האוברים והפוסקים אבל תענוגי הנשמה הם
תמיד בלי הפסק ואין בין אותם התענוגים
ובין אלה התענוגים חיבור ושייכות ולא שום
קורבה בשום ענין ודמי שידבר …
אחרי … לא התענוגים הגשמיים ולא יאהב
אלא כמי שיושב המלך … ויעלו יקר …
תפארתו ולשחק החוצות עם הנערים …
יהיה שהמלך קטן בשנים ויבחר עליו שטות

הבורא ית' ובכל זה ישים בטחונו ובאשר יצליח
הש' ית' מעשה על ידו ישוב בלבו כי מיין טובה
[illegible] הבורא ית' שהטיב אליו ולא ישליך [illegible]
כשישבחים אותו בני אדם׃
הבטחון השישי בעולם הזה הוא שיבטח באלהי'
שלא ישליכהו בעולם הזה חוץ הראוי בעולם הבא
ויבטח בו שישמרהו מפגעי העולם ויצילהו מיצר
ודבר וחרב ורעב ומשאר הרעות המתרגשות
בעולם וכשיבטח כך לא יבטח שבטבעו ומעשיו
הטובים אך יבטח בו ומעשיו ושם באל ית' אשר
גדלו ונשאו בעולם הזה והטיב לו ואין יגיע בו [illegible]
ידי חיים שאין טובת הבורא ית' עליו ויחשוב שאם
היו מעשיו כפלי כפליים לא יביא אחד מריבוא
מהם שיש עליו לעשות עבור טובות הא"ל ית' שהם
עליו בכל רגע ואחר שיחשוב כל זה יבטח על חסדי
חסדי הש' ית' שהוא הגומל חסד והוא המרחם יות'
יותר מרחמיו של אדם כי הוא ברחמיו עמו לחבר
לשרצים ולבהמה לחיה ולעופות והוא זן מקרני
ראמים עד ביצי כינים ובאשר ירחם על
אלו לא בשבילו ומעשיהם הטובים אך בשבילו אל
מעשיו הגדולים וכן ירחם עלי׃
הבטחון השביעי שיבטח על מלך המשיח על כל [illegible]
שיבוא במהרה ויושיע לישראל ויבנה ירושלים ויבנה
בית המקדש בציון ולא תהיה טובה בעולם כמו
והדעת בשלוה גדולה אשר תהיה בימים ההם ולא
הפירות הטובות ושתיית יין ישנים אך תהיה [illegible]
טובת בטחון שיגיע לימים ההם כי [illegible] הבורא
ית' כי בימים ההם יכיר יצר הרע [illegible]
ושלום קטנם וגדולם יודעים את הש' ית' ולא יהי'

יהיה להם מונע ולא רעב ולא דבר ולא מלחמה
ולא צרה אך שלום יהיו עליהם וכלן ישיגו השגה
גדולה בידיעת הבורא ית' ובימים ההם תרבה הדעה
כמו שכתוב כי מלאה הארץ דעה את כבוד יי' כ
כמים לים מכסים׃ הבטחון השמיני
על עולם הבא אשר בו נעימות ואין קץ ואין חקר
ולפה אין יכול לספר יופי העולם הבא ואין העין לא
יכול לראות זיו הדר הצדיקים ואין שם לא אכילה
ולא שתיה ואין לחשוב הואיל ואין שם לא אכילה
ולא שתיה אם כן מה תענוג יש שם לכן צריך
שתבין ותדע כי כאשר לא ידע התינוק העני של
מפורח באויר וכאשר לא ידע העני תענוג הדרך
השש בגוים כי המתורה [illegible] שלהם הפך זה מזה
וזה כי העני יודע בגוים והדרך יודע בכושה
כך מי שהוא בעולם הזה הגשמיה ומעורבת בגוף
לא יוכל לדעת תענוג הנשמות כי אין לו אלא
תענוג הגוף אבל תענוגי הנשמות ותענוגי
העולמות העליונים לא יוכל להשיגם ולא להכיר
אותם אלא אחרי רוב המחשבה וזהו שאמר
בעולם העליונים ועין לא נכיר כי אם תענוגי
האוכלים והעוסקים אבל תענוגי הנשמה הם
תמיד בלי הפסק ואין בין אותם התענוגים
ובין אלה התענוגים חיבור ושיתוף ולא שום
קורבה בשום ענין ודמי שירבה לאהוב ההון
אחרי זאת לא התענוגים הגשמיים ולא יאהב
אלא כמי שיאהב המלך ויכיר מעליו יקר תפארת
תפארתו ולשחוק הקוצות עם הנערים ולמעשי
יהיה שהמלך קטן בשנים ויכבד עליו שעות

הבור' ית' ובכל זה ישים בטחונו וכאשר יצליח
הש' ית' מאתו עליו יחשוב בלבו כי היא טובה
מאת הבור' ית' שהטיב אליו ולא ישבח כחו
כמשבחים אותו בני אדם

הבטחון השישי בעולם הזה הוא שיבטח באלהי'
שלא יאכילהו בעולם הזה חוק הראוי בעולם הבא
ויבטח בו שישמרהו מפגעי העולם ומיתה ומאויב
ומדבר ומחרב ומרעב ומשאר הרעות המתרגשות
בעולם וכשיבטח כך לא יבטח שבשביל מעשיו
הטובים אך יעשה כל מעשיו לשם האל ית' אשר
ברא ונשאו בעולם הזה והטיב לו ואין יגיע כל
ימי חייו שאין טובת הבור' ית' עליו ויחשוב שאם
היו מעשיו כפלי כפליים לא היה אחד מריבוא
ממה שיש עליו לעשות עבור טובות האל ית' שהפ'
עליו בכל רגע ואחר שיחשוב כל זה יבטח על חס'
חסדי הש' ית' שהוא הגדול חסד והוא המרחם יות'
יותר ממעשיו של אדם כי הוא ברחמיו נותן לחם
לשרצים לבהמה לחיה ולעופות והוא זן מקרני ר'
מקרני ראמים עד ביצי כינים וכאשר מרחם על
אלו לא בשביל מעשיהם הטובים אך בשביל ה'
מעשיו הגדולים וכן ירחם עלי

הבטחון השביעי שיבטח על מלך המשיח על כל
שיביא בימיו תשועה לישראל ויבנה ירושלים ויבנה
בית המקדש בימיו ולא תהיה טובת בטחונו כדי
להיות בשלוה גדולה אשר תהיה בימים ההם ולאכול
הפירות הטובות ולשתות יין עסים אך תהיה כל
טובת בטחונו שיגיע לימים ההם כדי לעבוד הבור'
ית' כי בימים ההם יסיר יצר הרע מלב עמו וכל
העולם קטנים וגדולים יודעים את הש' ית' ולא יהי'

יהיה להם מונע ולא רעב ולא דבר ולא מלחמה
ולא טרדה אך שלום יהיו עליהם וכלן ישיגו השגה
גדולה בידיעת הבור' ית' ובימים ההם תרבה הדעה
כמ' שכת' כי מלאה הארץ דיעה את הבור' ית' כ
כמים יכסו על ים

הבטחון השמיני
על עולם הבא אשר בו נעימות לאין קץ ואין חקר
והפה אין יכול לספר יופי העולם הבא ואין העין לא
יכול לראות זיו הדר הצדיקים ואין שם לא אכילה
ולא שתיה ואין לחשוב הגוף ואין שם לא אכילה
ולא שתיה אם כן מה תענוג יש שם לכן צריך
שתבין ותדע כי כאשר לא ידע תענוג הדג של
המורח באויר וכאשר לא ידע העוף תענוג הדג
השט בדיים כי התורה כ' שלהם הפך זה מזה
וזה כי העוף יודעת בדיים והדג יודעת ביבשה
כך מי שהוא בעולם הזה הנשמה מעורבת בגוף
לא יוכל לדעת תענוג הנשמות כי אין לנו אלא
תענוג הגוף אבל תענוגי הנשמות ותענוגי ה
המלאכים העליונים לא נוכל להשיגם ולא נכיר
אותם אלא אחרי רוב המחשבה וזהו שאנו
בעולם הגופים ועל כן לא נכיר כי אם תענוגי
האובדים והמפסקים אבל תענוגי הנשמה הם
תמיד בלי הפסק ואין בין אותם התענוגים
ובין אלה התענוגים חיבור ושיתוף ולא שום
קורבה בשום ענין ומי שירבה למעלה ההמון
אחרי זולתו לא התענוגים הגשמיים ולא יאהב
אלא כפי שיאהב המלך לחוץ מעליו יקר תפארתו
תפארתו ולשחוק הקוטנות עם הנערים ולפעמי'
יהיה שהמלך קטן בשנים ויגביר עליו שטות

הקטנות וישתדך עם העשירים ויגיע יקר מלכות
ונהנו מחברת שאין לו רשות להנות בין שני הדברים·
כאשר אמרו חכמים תענוג עולם זה על תענוג
עולם הבא מחרות חסרון ידיעתנו ומיעוט הכרי
הכרתנו עולם הנשמות· ובעולם הזה תוכל להכיר
קצת עולם הנשמות איך התענוג בלא אכילה
ושתייה כמו תענוגות של בני אדם המתענגים
בשמועותיהם· וכמו הכבוד בעת שמכבדין את
האדם· וכשאדם רואה דברים יפים או כשאדם
רואה בני הקציב שלא רואה תוך זמן מרובה· אין
כששומע בשורות טובות· ובכל אלה יש תענוג
גדול בלא אכילה ושתייה והנאה של הגופים· אם
אתה רואה שבנשמה ננעת· וזה תבין תענוג
הנשמה כשתשב לשמי מרומים· ותהנה מזיו עולם
העליון ומזיו השכינה· ואין לתענוג ההוא לא שיעור
ולא תאר ולא ערך לדרותו ולשום תענוג בעולם הזה
אלא כמו הנביא שאמר... על יקר זיו
עולם הבא ואמר מה רוב טובך אשר צפנת·
ועל עולם הבא אשר הוא סוף כל אדם ישים
בטחונו על הא' ית' שיגיעהו לעולם העליון ואל
ישליכהו מפניו ואין לו לבטוח בלא מעשים טובים
והוא שידע אהבת עולם הזה ואכן וילך במקום
ההוא אהבת הבו' ית' וימסור עצמו על קדושת
שמו ויתקדש בו ויבטח בבו' ית' שיתחסד
עמו כאשר עשה לכל הנביאים והחסידים
הבוטח בה' ורק גדולה היא דאמר· וצריך
האדם הבוטח גדולים עם שיבא לידי עוני
הבטחון ·· הבוטח באלהים ומזון לך

לקבל חסד דכתי' הבוטח בה' חסד יסובבנו
ולויה אמר יסובבנו אלא בשביל אשר הבוטח צ
צריך לפרוץ פרצות שאינן טובות לו בעולם הזה
כי צריך להוכיח את הרבים· ומעט שר שצריך
ויראה להם פן יזיקוהו ● בגופו ובממונו· וגם צריך
להתייאש מקרובין ומוהבין שלא ישתתפו עמו בעבירה
כשאינן הולכים בדרך הטובה· ושלא יחניף להם
גם צריך לשוב הרבה עסקים בעולם הזה ולמעט
כל מהבלי העולם הזה ולעסוק בתורה· וזה צריך
בטחון גדול· ובעבור כן אמר הכתו' חסד יסובבנו
והבטחון אי אפשר בלא אמונה· וצריך
ויבטחו בך יודעי שמך· כי היודעים שמו הגדול
מכירים גדולתו וגבורתו· והנוראותיו בו בכל לב
אותם יכולים לבטוח בו כי האמונה והבטחון
שותפין הם· כי אין אמונה אין בטחון והאמונה
היא ראש התורה· דכתי' אנכי ה' אלהיך וגו' ולא
יהיה לך אלהים אחרים· ואם לא יאמין זה תעשה
תורתו· וכמו שאדם מאמין ומשליך הלב שהבו'
ית' יקיים מה שכתוב בתורה ולעשות שלעשות
ולחוטא וישלם שכר טוב למקיים אותה מן שעמיו
התורה· כי אין שום גנב או גזלן אם יודעים שהאמי
שהיו נהרגים על גניבתו וגזילות ולא היו יכולים לה
והראיה היו ... וכל הגנבים והגזלנים
הם בטוחים לשום להנצל ועל כן עושין זה בחוט
אבל אם היה מאמין שרשיי גדול שעונשו לא היה
חוטא וזה כל התורה תלוי באמונה· שריכתי וצדיק
באמונתו יחיה· ועל אברהם אבינו נאמר·

תקנות וישחק עם הנערים ויגיה יקר אלטרית'
ונהו אחרית שאין לו דעת להבחין בין שני הדרכים · כי
כאשר אנחנו רואים תענוג עולם זה על תענוג'
עולם הבא אחרית חסרון דעתינו ואיננו הכר'
הכרתינו עולם הנשמות · ובעולם הזה תכלו והכיר
קצת עולם הנשמות איך התענוג בלא אכילה
ושתייה · כמו תענוגות של בני אדם האיתנקיים
בשוטיהם · וכמו הכבוד בעת שמחבררין את ה
האדם · וכשאדם רואה דברים יפים · או כשאדם
רואה בנו הקטן שלא ראה תוך זמן מרובה · או כ
כששומע בשורות טובות · ובכל אלה יש תענוג'
גדול בלא אכילה ושתייה והנאה של הגופים · אם כ
אנחנו רואין שהנשמה נהנית · ואזה תבין תענוג
הנשמה כשתגיע לשרי מרומים ותהנה מזיו עולם
העליון ומזיו השכינה · ואין לתענוג ההוא לא סיפור
ולא השער ולא ערך לדמותו לשום תענוג בעולם הזה
אלא כמו הנביא שאמר תחיה ונפלא על יקר גנון ה
עולם הבא ואמר מה רוב טובך אשר צפנת · ל
ועל עולם הבא אשר הוא סוף כל אדם ישים ל
בטחונו על הא' ית' שיגיעהו לעולם העליון ואל יש
ישליכו אחריו ואין לו לבטוח בלא מעשים טובי'
והוא שידע' אהבת עולם הזה אלו ויכנע' במוקו'
ההוא אהבת הבו' ית' ויחזור עצמו על קדושת
הבו' ויתקדש בו ויבטח בבו' ית' שיתחסד
עמו כאשר עשה לכל הנביאים והחסידים
הבוטח בה' חרה גדולה היא מאד · וצריך ה
האדם להקדים גדולים עדים שיבא לידי עמוד
הבטחון · · הבוטח באלהים ומזון לך

לקבל חסד רבתי' הבוטח ביי' חסד יסובבנהו
ולזה אמר' יסובבנהו אלא בשביל אשר הבוטח ב
צריך לפרוץ פרצות שאינן טובות לו בעולם הזה
כי צריך להוכיח את הרבים · ואעפ"י שצריך
וירא מהם פן יזיקוהו • בגופו ובממונו · וגם צרי'
להתייאש מקרוביו ואוהביו שלא ישתתפו' עמהם
כשאינם הולכים בדרך הטובה · ושלא יחניף להם
גם צריך לשוב הרבה עסקים בעולם הזה ולפנות
לבו מהבלי העולם הזה ולעסוק בתורה · וזה צריך
בטחון גדול · ובעבור כן אמר הכתו' חסד יסובבנהו
והבטחון אי אפשר בלא אמונה · וברבתי'
ויבטחו בך יודעי שמך · כי היודעים שמו הגדול ה
מכירים גדולתו וגבורתו · והמאמינים בו בכל לב ל
אותם יכולים לבטוח בו כי האמונה והבטחון של
שותפין הם · כי אין אמונה אין בטחון · והאמונה
היא ראש התורה · ברבתי' אנכי יי' אלהיך ול לא כ
יהיה לך אלהים אחרים · ואם לא יאמין מה תועיל ל
תורתו · וכמו כן שאדם מאמין משורך הלב שהבור
ית' יקיים מה שכתוב בתורה ולעשות שכר לעוש
לחוטא ומשלם שכר טוב למקיים אותה אך שומר
התורה · כי אין שום גזל או עון אם יודעים בודאי
שהיו נהרגים על גניבה ועריות ולא היו יכולין לכ
והראיה היו ממונים · וכל הגנבים והגזלנים והמגדלים
הם בטוחים לשום להנצל · ועל כן עושין · וכן בחוט
אבל אם היה מאמין בודאי גדול עונשו לא היה
חוטא · וכן כל התורה תלויה באמונה · ברבתי' וצדיק
באמונתו יחיה · ועל אברהם אבינו נאמר

והאמין בה' ויחשביה לו צדקה ועל כל שעש
לא נכתב כן על משה רעה כתי' בכל ביתי
נאמן הוא ואומר במדרש גדולה האמונה
לפני הקב"ה שבזכות האמונה שהאמינו אבותי
שרתה עליה רוח הקדש ואמרו שירה ויאמינו
בה' אז ישיר משה ובני ישראל ונגאלו בזכות
האמונה דכתי' ויאמן העם ואח' שם כל ההקבל
אמנה אחת באמונה כדי הוא סודי שתשרה
עליו רוח הקדש והגליות והתבונות בזכות אמ
אמונה של תשורי ודרוש אמנה ונאמר ואירשתיך
וארשתיך לי באמונה ועתה טחור
וענין השמחה כי הראוהו לב טוב ובוטח בה'
בשר העיר הוא הוא שמח לעולם והוא סובל כל
דבר כאדם החולה שיודע סמים המרים בשביל
רפואה והסובל הוא חפשי מדאגת העולם
עם הסובל ומסתפק במעט שיש לו כי יאמר דיי לי
כיה שעך לי בכל ית' ועתה בכל וראה כי השמי
השמחה כוללת הכל כיצד האדם הרואה על העולם הזה
אין לו תענוג ותמיד הוא מחשב והרויח ארץ ולא
יסתפק במה שחלק לו הא' ית' ולכן בשמחה בחלקו הוא
עשיר איזו אם הוא עני כי ישמח בה' שהוא חלקו ונח
ונחלתו כי כן כתי' חלקי ה' אמרתי ולכן אמר ישמח
לב מבקשי ה' והדרה הזה היא בנפשות הצדי
הצדיקים שהן בעסק עולם בענין עבודתם ובשמחה
גדולה בתפילותם כמ"ש שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו
כל ישרי לב ולכן הוא אמ' אור זרוע לצדיקים ולישרי
לב שמחה ולכן ישים כל אדם שמחתו על התו'

ובעת שיעשה המצות ישמח לבו על שזכה
להיות ואלך עליך אשר כל בני מעלה ישמחו לו
וכן אמ' דוד שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב
וכל העושה המצות בשמחה יש לו שכר אלף פע
ידות ויותר ומי שהמצוה עליו למשא
אברהם ודוד כל היום היו עוסקים בתורה ובמצוות
ומשבחין בשירות ותשבחות להקב"ה ובריש
קול בשמחה ואז מאמינו מכל דברין ואז שורין
ושולח רוח הקדש בקרבו ולכן שמח והתהלל אש
אהבת הקב"ה ונפשו קשורה בכל ודבקה להם ידים
וחירוש שלמעלה ולפי שהיה ירא השם ית' ויושר
הכעס הטעם בקרבו רש שוחה נפשי ימרה
ברברו ותשוונה כליותי בדבר שפתי מישרים
וכן אמ' דוד ברכי נפשי לפי שהנפש מעלה הכל
העולה וכשהיא יודעת ענין סודה אז היא תאהב
את בוראה ותספק מצותיו וכאשר תגיע הנפש
אל האמונה המעולה הראויה לו אז תייחדיהו כי
במעמונה ותשעשע בחדריה וכל עת ורגע
חושקת אהבתו וזוכר אותו כליה על ישועה הש'
ית' שולחת בה חשק השמחה ולב יבער וידלק
מרוב חשק האהבה כמ"ש שוש אשיש בה' תגל
נפשי באלהי ואשרי הנפש הזוכה לאותה השמחה
אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה
וכל הנביאים לא היו מתנבאין בעת שירצו אלא
מכוונים דעתם ויושבים שמחים וטובי לב
ומתבודדין שאין השכינה שורה לא מתוך
עצלות ועצבות אלא מתוך שמחה ולפיכך בני
הנביאים ומביאים לפניהם נבל ותוף וחליל וכ'

והאמין בה' ויחשביה לו צדקה · ועל כל שעה
לא נכתב כן · על משה רבינו כתי' בכל ביתי
נאמן הוא · ואומר במדרש גדולה האמונה
לפני הקב"ה שבזכות האמונה שהאמינו אבותי'
שרתה עליה' רוח הקדש ואמרו שירה ויאמינו
בה' אז ישיר משה ובני ישראל · ונגאלו בזכות
באמונה דכתי' ויאמן העם · ואמר שם כל הקבלו
מצוה אחת באמונה כדיי הוא שתשרה
עליו רוח הקדש · והגליות מתכנסות בזכות אמו
אמנה · שנ' תשורי מראש אמנה · ואומר וארשתי'
וארשתיך לי באמונה ·   ועתה נחזור
לענין השמחה כי המאמין בלב שלם ובוטח
בשם הצור הוא · הוא שמח לעולם והוא סובל כל
דבר כאדם החולה שיאכל סמים המרים בשביל
רפואה והסובל הוא מפני מראות העולם ·
גם הסובל ומסתפק במעט שיש לו כי יאמר די לי
במה שנתן לי הבו' ית' ·   ועתה נבא ונראה כי [illegible]
השמחה תלוי הכל כי כל האדם הדואג על העולם הזה
אין לו מנוחה · ותמיד הוא מחשב להרויח ממון ולא
יסתפק במה שחלק לו הא' ית' · וכן השמח בחלקו הוא
עשיר אף אם הוא עני כי ישמח בה' שהוא חלקו ונח'
ונחלתו · כי כן כתי' חלקי ה' אמרתי · וכן אומ' ישמח
לב מבקשי ה' ·   והמדרגה הזו היא בנפשות ה
הצדיקים שהן בטעם שלם בענין עבודתם ובשמחה
גדולה בפרישותם · כמ"ש שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו
כל ישרי לב · וכן הוא אומ' אור זרוע לצדיק ולישרי
לב שמחה ·   ולכן ישים כל אדם שמחתו על התו'

ובעת שיעשה המצות ישמח בלבו על שזכה
להיות ממלך עליון אשר כל בני מעלה ישתחוו לו
וכן אמ' דוד שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב
וכל העושה המצות בשמחה יש לו שכר אלף אל'
ידות ויותר ממי שהמצוה עליו למשא ·
אברהם ודוד כל היום היו עוסקים בתורה ובמצוו'
ומשבחין בשירות ותשבחות להקב"ה וברנה
קול בשמחה ומזה אמרו מכל רבנין ואמר שעדין
ושולח רוח הקדש בקרבו · ולכן שמח ומתמלא מן
אהבת הקב"ה ונפשו קשורה בגיל ורנה ובם ירים
וחירוש שמעלה ולפי שהיה ירא הש' ית' וישר
הכעס השטן בקרבו ז"ש שמח נפשי ישמח
בדברו ותשואתה שלותי בדבר שפתי אשרים
וכן אמ' דוד ברכי נפשי לפי שהנפש מעלה השמ'
העלה · וכשהיא יודעת ענין סודה אז היא תאהב
את בוראה ותסגל מצותיו · וכאשר תגיע הנפש
אל המחיצה המעלה הרמה לו אז תייחדיהו כ
בחיצונה · ותשעשע בחדריה · וכל עת ורגע
חושקת אהבתו וזוכר אותו ת' על ישועת הש'
ית' שלחת בה חשק השמחה ולב יבער ויתלק
מרוב חשק האהבה · כמ"ש שוש אשיש בה' תגל
נפשי באלהי · ואשרי הנפש הזוכה לאותה השמחה
כי השכינה שורה אלא מתוך שמחה
וכל הנביאים לא היו מתנבאין בעת שירצו אלא
מכוונים דעתם ומת' ויושבים שמחים וטובי לב
ומתבודדין · שאין השכינה שורה לא מתוך
עצלות ועצבות אלא מתוך שמחה · ולפיכך בני
הנביאים מביאים לפניהם נבל ותוף וחליל וכו'

התבואה רבתי ויהי כנגן רבתי
ופיאר ומבקשים השמחה תפארת הלב

הזמן שתתפאר בתפארת השמחה אשר
התשובה ותבריח זין יראתה והבהיק אור
תשוקת באהבה ותבריח אור חזרתה ויוצרה בגיל
יקר הודה ויתערב אור חזרתה
באהבת תשוקת חשק תאוות עליון והתעשר
עטרת יופי המחשבות הזכות השהורות
ותפיה עתות ויצרו על עליותיה וירידה ידיד
עליון ותתקשר בקישורי חיבה ותהיה דורשת
וחוקרת אחר המעלות ואור באור החיים ובעת
אשר היא מחוברת ומקורות ומתעלות לרשת
קדושה יוצרה אל ומתדבקת באוותה ובראה
אז היא מתפשט בחרות על ומתרחבת בשמחה
באותה שעה מתקדשת קדושת קדש הקדשים
ואז מתאהבת ועושות חן לפני מלך מלכי המלכי
ובעת ההיא מתייקרת ומתייפה בהדר גאון
עוז הדרת האהבה ואז העליון יסגלה והעביר
זיוה והכנסה בחדרי זוהר ושרורה בצרור
החיים עוד יש תועלת בשמחה כי אנשים
אשר עליהם אמרו שהוא מבני חיל העולם
הבא בשביל שהיו אנשים שמחים וכשהיו
רואין איש עצב היו משמחים אותו וכשהיו
רואין שנים מתקוטטים זה עם זה היו אומרים
להם מילי דבדיחותא עד שהיו עושים שלום
ביניהן וכן לענין הלכה מתחלה מילי דבדיחותא
דבדיחותא לפתוח הלב לאור בשמחה אך לא
שמחת נבלה ושמחת הבלים אלא דבר מצוה
המשמח את הלב דכתי פקודי יי ישרים

המשמחי לב וכל זה בשמח מצוה וכן בשיש
יסורין באדם ישמח וכן אמר המבין שלי יסורי
ועל המשמח ביסורים בשלום זה רבים יושע
בעולם הבא ודבר פיו לומר גם זו לטובה
או כל דעביד רחמנא לטב יען כי רעות אשר
סופן טובות וכן דרשו רבו על פי מקרא זה
אודך כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני
משל לשני בני אדם ההולכים בספינה לסחור
האחד יש לו קוץ ברגלו עד שלא היה יכול לי
לילך לספינה וחבירו נכנס לספינה ושבר
התחיל ומקלל יומו ליומים שמע שנשברה הים
הספינה ומתו האנשים אשר היו בה אז
התחיל זה לשבח הבורא יתי כי ראה שהקוץ
היה לחיותו לכן ישמח אדם ביסורין עבשאר
עקין שיהיה לו כי אינו יודע מה טובה עתיד
להיות לו מהן וכן ראייה מנחום איש גם זו
עד טובה השמחה לשמח חתן וכלה שנ קול
ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה
ואמר יהבר שלא לשמחם בנגבו כי כל זאת השמ
בשמחה כיא מבואה קצי יאף וחידה ולא שמחת
אנשים ונשים יחדיו כי זאת השמחה היא קלות
ראש ואפי בשעת ההספד והאבל אסור אנשים
לבר ונשים לבר כש בשמחה ודורשי זה ענין
לכת זו הנשות הגיות והכנסת הכלה לחופה
צריך לספר באהבה עמה ולא להביא קלות ראש
בענייו גם צריך לשמוח ביום טוב
ושבתות ופורים כי כל הימים הם זכר ליציאת
מצרים ולזכר הנסים שהתליא הקב עם עמו

עליו · כן ישמח בלבו בזוכרו חסדי הקב"ה
ויגדל שמחתו על עושה רצונו ועבור כן מתקני
סעודות ומלבושים יקרים ושותים יין כדי
לשמוח הלב · ויזהר שלא ישים בשמחה ההיא
על ההבלים · אלא ישים השמחה על אהבת הש'
הש' ית' ויתענג בשעשוע אהבת הבורא ויש
ישמח ויגיל כאהרן הכהן אשר צוה להתענג ב
ביום הבוא ולשמוח · גם יותר בימים ההם
עולם שלם הבא אשר הוא תכלית הנעימות
ונוה לאדם בעת הביא ויתענג בתענוגים שיותר
בתענוגים הגדולים ויתאוה להם דכתי' אז תתענג
על ה' · גם ישמח כשרואה שמחת רשעים ותענוג
בתענוגים ויחשוב אם לרשעים כך מה יתן לעושי
רצונו ועל זה אמ' דוד נתת שמחה בלבי בעת דגנם
ותירושם רבו · וזה דומה למלך שזימן אורחים
וכשהגיעו לשער המלך ראו הכלבים אוכלים אווזות
ותרנגולים אז ישמחו האורחים ויאמרו אם לכלבי'
כך אנו הקרואים המזומנים מה יהיה לנו
אין לשמוח על טוב הבלי העולם הזה כי המשכיל
עולם זה לא ישמח בטובתו לא ישמח בשום
ענין אלא בדבר המביאו לעבודת הש' ית'
צריך האדם ליזהר מאד שלא ישמח על דבר
שהוא טוב לו ויש בו לשאר בני אדם היזק · כ
כגון אדם שיש לו תבואה הרבה לא ישמח אם
יהיה יוקר ורעב · כי בשביל טובתו לא ישמח ב
בתקלת העולם · גם לא ישמח במיתת מורישו
אף אם שיש לו ירושה הרבה או שאר טובת
סוף דבר לא ישמח בתקלת שום אדם בשבילו

הטובות · ועל"ה ואהבת לרעך כמוך · ויגדל לבו ב
להיות שמח כשיש לאחרים · וביותר ישמח בראות
בראותו בני אדם החוזרים על הרעות לעשות
רצון הבו' ית' · לא ישמח ולא ידאג כמו שאמר
כי עכשיו ערבה כל שמחה · ביום שאוק שהיו
רבים הקדו' היו בא פורענות לעולם · וכן עד שלא
בביאו לידי צחוק ולא נצחק · ומתי יש לשמוח · ול
ולשחוק בעת אשר תחזור השכינה לציון שהיא
השמחה הגדולה דכתי' אז ימלא שחוק פינו
ולשוננו רינה כי הגדיל ה' לעשות עם אלה

שער הדאגה

זאת המדה היא
רעה ברוב ענייניה
והיא ניכרת על הפנים
דכתי' וירא אותם והנם זועפים · וכתי' מדוע
פניך רעים ואינך חולה · ואמ' אחד מן החכמים
אינני רואה כלו לאנשי נפשות העליונות כי אין
דאגה · הדואג על עולם זה להשיג תאוותיו
הוא חטא גדול והיא איננה מידות הצדיקים
הבוטחים בה' והמאמינים בו · הדאגה והיגון
הם מכלים הלב והם חולי הנפש · הדאגה הרעה
שבכל הדאגות היא שידאג אחר עבירות ובעת
שלא ימצאו כל חפצו וכן הוא דואג ומצטער
הדואג ומצטער על עולם זה הוא רחוק מן התורה
והמצוות והתפלה וכן יכחיש ליתן בחירה בבורא
והכיר אותה מאמונה · ואין צריך להאריך בדעה
כל הטובות הבאים מן השמחה הם הפך
בדאגה ואותה תתבונן

גם יש בדאגה דרכים טובים כמו הנביא אומר
יתאונן אדם חי גבר על חטאיו · הכוונה צריך
להגדיל יגון בלבו ולהתאונן במרירות הלב על
שמרד נגד יוצרו כי אם חסר המספר דינר יקשה
בעיני האדם · ואם אבד עשרה ויצא נקי מחטב
מאבדין הלא נפשו עליו תאבל · וכן על הצרות
ברוח שופך ויגון בלבו · ויותר ראוי שישים
שיצטער ויאנח על שהמרה כבוד ית' ולא זכר
חסדיו וטובותיו עליו · דע כי מדרגות התשובה
הכל לפי שיעור היגון · כי היגון בא מאת תאר
הנפש הטהורה העליונה · ועל כן מקבל היגון
והדאגה לפני הש"י ית' · והמשל בזה כי ההולך
שאסר השפיטוהו לידי ביתו הקרובים אליו
והם מאצילי הארץ הנבררים יתן להם חנינה
תחלה ומחילה על הרחוקים והפחותים · וכן
יחמול הש"י ית' על הנשמה כשהיא מעוררת
ודואגת בחטאתה · וכן אמר דוד ע"ה נגדך כל
תאותי ואנחתי ממך לא נסתרה · הדמעות
באות מן היגון והדאגה והנה שערי דמעות
לא ננעלו וכתי' פלגי מים ירדו עיני על לא
שמרו תורתיך · וכתי' כי עוני אגיד אדאג
מחטאתי · ולעולם יקח יגון על מה שעבר וידאג
וידאג על העתיד · ויירא תמיד שמא לא ישלים
חוק התשובה · וכתי' אשרי אדם מפחד
תמיד אפי' אם היה עבודתו שלמה וצדיק גמור
יירא לעולם שמא יבא לידי חטא · וכן מצינו
ביעקב אע"ה שאמר לו הקב"ה ושמרתיך · היה
ירא שמא יגרום החטא

וכן דוד ע"ה שהיה יודע שהיה חסיד גמור היה ירא
שמא יגרום החטא שלא יבא לידי שגגה הצדיקים גם
ולעולם ידאג שמא אין עבודתו מקובלת לפני המקום
ושמא הוא מאוחר של עליהם מי בקש זאת מידכם
על כן יוסיף אומץ בכל יום ויום ומעשה בחכם אחד
שראה אדם אחד דואג אל אם דואג על עולם זה
ימעט הש"י ית' דאגתך · ואם דואג לעולם הבא יוסיף
הש"י דאגה על דאגתך " והדאגה מעשרת
לענין התורה שיחזור תמיד אולי ישכח · גם הדאגה
מועלת לענין שלא יריב אדם עם חכם · כי ידאג
פן ירחיקהו היזק מן המחלוקת · אך כשאדם קם
בלילה לאמר לא ירא משדים ומזיקים ומתוך ויחשוב
כמה הולכים בלילה יחיד ולא יהיה להם הזק ויבטח
בה' ויקום ולא יפחד · גם אם יש רב חסיד רחוק
מעירו לא ימנע מלילך לשם לאמר משום פחד
הדרכים כדרך שאמר העצל ארי בחוץ ברחובות
ארצח אלא אם רוב העולם הולכים ואינם נזוקים
פנה דבר בכל דאגתו ויגונו יתן לשש ואת לו
את יתאבל ויבכה ויצטער כי אולי את עבור
שחטא כי בעון אבות בנים מתים · והנה הוא
כאלו הרגו ויעשה תשובה ונדרים ויתחנן לפני
ית' אם את אדם כשר יצטער ויבכה עליו ומותו
הדמעות הקב"ה סופר אותן ונותן בבית גנזיו
יש צרה בעולם כגון רעב או דבר או שאר של
פורעניות וכיוצא בהן לעולם ידאג שמא בעונו
נראים הענין כי עונו מעל בחרם ונפלו כמה ·

אלפים · ולכן ישים לבו יחד ולפי כחו הלא תראה של
אליהו לא דבר עם ר' יהושע בן לוי בעבור שארי אכל
יהודי ג' פרסאות קרוב לעירו · כי היה לו לבקש
שלא תהיה תקלה על סביביו · וכן תמצא כשהיה
רעב ג' שנים בימי דוד חפש דוד ומצא זה עון
בא ולבסוף מצא שבשבילו בא הרעב··
אם יש לו מזל טוב ושלוה ידאג שלא יאכל עולמו
הבא בעולם הזה · אם הוא עני ומיוסר ביסורים
ידאג העני והיסורי' הם פרי עונותיו והקרן
קיימת לו לעולם · ואם הוא בטל מדברי תורה
מחמת העני והיסורין ידאג עוד יותר · אם
הוא חכם ידאג שמא לא יהא מעשיו לפי חכמתו
אם הוא אינו חכם ידאג על זה · כי אינו יכול
להעמיק בשורש החסידות · אם מכבדין אותו
יזהר שלא ישמח בכבוד ההוא אך ידאג שמא
בכבוד יקבל שכרו · אם הוא חכם והוא נבזה
בעיני העולם ישמח בזה אך ידאג · מתוך שהוא
מבוזה אין העולם מקבלים תוכחתו··
עד עוכת הדאגות והאנחות כדתנן רבי אליהו
כל חכם וחכם מישראל שיש בו דברי תורה לאמיתן
ומתאנח על כבודו של הקב"ה ועל כבודן של ישראל
שמתאוה ומחמד ומתאוה על כבוד ירושלים
ועל בית המקדש ועל הישועה שתצמיח בקרוב
ועל קיבוץ גליות הש' משרה בקרבו רוח הקדש·
וכן ידאג אדם על התורה שנשתכחה · ויאנח
על יראי ה' אשר נמאסו · ויצטער על מיעוט
חסידות · ועל ישראל עם ה' אשר הם נרדפים
ברגל · ויעלה ירושלים על ראש שמחתו · ויזכה

לראות בשמחתה כדכתי' שישו אתה משוש
כל המתאבלים עליה · הש' ית' למען רחמיו יזכנו
יזכינו לחיות מן הרואים גלוי שכינתו כדכתיב
עין בעין יראו בשוב ה' שיבת ציון כו'··

שער החרטה

הוא שאדם שעשה דבר וחוזר בו ומתנחם על
המעשה · והוא דרך ישר מאד לענין התשובה
כי מי שחטא ומתחרט כאלו לא חטא · ומי
אפשר לשוב בלא חרטה · כי לעולם לא יתכפרו
עונותיו אם אינו מתחרט עליהם · גם התפלה
אינה מקובלת בלתי החרטה · כי איך יבקש
סלח לנו אבינו וכו' כשאינו מתחרט על חטאיו
וזה דומה למלך אם העבד אינו מתחרט כלום
וחוזר ועושה הסירחון בכל יום יכעס המלך
עליו יותר · וכן מי שקלל הבריות ובא בכל יום
ומבקש למלך שימחול לו · וחוזר וקלל · אין ספק
שזה הקלון מרבה עליו רוגז המלך בבקשת
המחילה · לכן יתחרט המתפלל והמתודה · ויח
ויחשוב שלא יעשה עוד כזה · ואז תהיה תפלתו
מקובלת·· אבל העושה טובה ומתחרט
זו היא מדה רעה מאד · לכן צריך שתזהר
שלא תתחרט על הטובות שלא תאבד שכרך
אם נתת לעני צדקה ואחר זמן הכעיסך
הזהר בך שלא תתחרט על הטובות שעשית
לו · כי כיון שהיית מושך טובתך בעת העני
ושם שמים הנה שכרך שמור לך··
המדה הזאת היא מגונה מאד אצל הש'

העולם כשאין האדם קיים בענין שלו כשהוא ?
אומר היום לעשות דבר ומתחרט למחר ואינו ?
שומר בדבריו וכשם כשהוא נודר להתענות או
לעשות צדקה או ללמוד ומתחרט שזהו רעה
אבל ויש שטוב הדבר שמתחרט על הרעה
טוב הוא להעמיד עצמו שלא יצטרך לבוא לידי
מאכל ומשקה ומראה לארה וזהו תכלית הטוב
שיחשוב בנפשו ויברור המעשה והמדות הטובות
ולהבין נפשו בהם ויחשוב על כל דבר שיעשה
אם יוכל לעמוד בו אז יתחזק בו ואל ירוץ להתענות
ולהבין כי מאור מדה והענוה ולא שאר שהוא הפכה
והוא נבזה לפני העולם אפי' אם הוא קטן ומדה
טובה ומדה טובה כי יאמרו אין מעשיות בידו
ואין לסמוך עליו בן אדם טוב כזה שהחרטה
שלך מועלת ואל תאחר עד בואך לקבר כי אז
תהיה מתחרט ולא תועיל. אם חבירך פשע
עליך ומתחרט קבלהו אפי' אם ספק לך אם הוא
מתחרט כלכו רק כשהוא מודה עצמו נעדר לך
קבלהו. אם הוכחת אדם בדברים קשים עד
שהוא שומע כדרך שאומר דוד ונתחמץ לבבי
אשקוטט אל תתחרט על אותה הקטטה כי
כי אם תתחרט על אותה הקטטה ותבקש
ממנו מחילה אז יתחזק בטעותו.
החרטה היא דרך לכל המעשים טובים אם
הלך בטל מדברי תורה יתחרט על הביטול
ויתן לבו לעסוק בכל יכולתו אם לא התחזק
והתפלל בכונה גדולה יתחרט וישוב ויאמר
איך עמדתי לפני המלך הגדול בלא לב

אם הוא רגיל בדברים בטלים יתחרט ויאמר
שמוטב זה עשיתי אשר בשעות שהיה לי לקנות
חיי העולם הבא עסקתי בהבלים. אם הקנה לו
ליצנים יתחרט ויאמר אשר עברו ימיו בלא שמירה
הכו ית'. כלל גדול תקח בידך שמוטב כל כך של
כל דבר שעשית ושל כל מעשה שלא נעשה בהם
ותתחרט על כל אחד בפני עצמו ותתשובה
ותתקושט כל כך איך לא רדפתי לעשות רצון בוראי
ואיך עזבתי דברי חכמים ומוסריהם הטובים
עד שלא שהחרטה הוא תיקון לכל המדות ולכל
המדות. ומתה דעתך.

שער הכעס

יב
הכעס היא מדה רעה
וכאשר הקרב מחולל
הקצף בן הכעס מחולל

הנפש. ואמרו רז"ל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו
שנ' הסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך ואין
רעה אלא גיהנם דכתי' כל פעל ה' למענהו וגם
רשע ליום רעה. ולא עוד אלא שהתחתונות של
שולטין בו שנ' ונתתי לך לב רגז וכליון עינים
ודאבון נפש. איזהו דבר שמכלה את עינים
ומדאיב הנפש. הוי אומר זה תחתונות.
ועוד אמר כל הכועס אפי' שכינה אינה חשובה
כנגדו שנ' רשע כגבה אפו בל ידרוש אין אלהים
בכל מזימותיו. ואמר משכח תלמודו ומוסיף
טפשות שנ' כעס בחיק כסילים ינוח. וכתי' וכסיל
יפרוש אולת. וכתי' וכסיל לא יבין. ובידוע שעונותיו
מרובים ומזכיותיו שנ' ובעל חימה רב פשע.

ועניו גדול ואמר שב' גדול היתה עשאה ענוה ואת
רואה רוב בני אדם כשהם כועסים ומתחזקים בכ'
בכעסם אינן משיגים על לב זה שהן שוגים ברוב
הכעס ועושין הרבה עניינים בכעסם וזה שלא היו
עושים בלא הכעס · כי הכעס מוציא שכלו של
אדם ויקרבו עד שמדבר דברי הכעס ונכנס ב'
במחלוקת וקטטות · וכן אי אפשר הכעסן שינצל
מן החטאים הגדולים · וכן אמר אליהו לרב יהודה
לא תרתח דלא תחטי ·   ומאמרי
ג' דברים אדם ניכר ואחד מהם בכעסו · כי
בעת הכעס אדם ניכר · אם יתגבר כעסו על ח'
חכמתו ועושה עניינו בעת הכעס בלי הנהגת
החכמה · או תתגבר חכמתו על כעסו ולא ידבר
ולא יעשה מעשה מחמת הכעס וזה שהי'
עושה בלא כעס כי בזה ניכר חכמתו ·
ואומר ג' הקב"ה אוהבן · ואחד מהם מי שאינו
כועס · ואז' רבו' אין הקפדן מלמד כי מרוב כע'
כעסו התלמידים יראים ממנו לשאול ספיקות
פן יכעס עליהן · ואפי' אם הם שואלים אין לו
לב לפרש לתלמידיו כל הצורך · וגם יש ישיב להם
דרך כעס ומתוך כך לא יבינו והתלמידי' מעט'
שרבן כועסן עליהן ישאלו וידקדקו ולא ימושו ל'
על הכעס ולא ירינו על רבם ועליהם דרשו רז"ל
ואין אף יוצא דם · כל הכועס עלין רבו ראשונה
ושונה ושותק טוב להבחין בין דינו מלומדת לדי'
עפשות ·   הכעסן אין לו חן בעיני הבריות
והוא שנאוי בעיניהם · ומתוך כך אין מעשיו מ'

מקובלים לבריות · ואפי' אם יש בידו תורה ומעשים
טובים אין השלום ומדין ממנו ·   דרש רב ספרא
רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו ואדם מטעינין
לו מעשיו בעולם הזה ·   הכעסן הוא גורם תמיד
על בני ביתו השומעים תמיד כעסו ותלונתו יקום
וקרוב הדבר שיבא לידי תקלה מפני שהוא מטיל
אימה יתירה עליהם כמו ההוא מעשה דאמר פפי
שעקבא אשר בני ביתו בקשו להאכילו אבר מן ה'
החי ·   הכעסן אינו מעביר על מדותיו
ואינו מוחל · אך הוא נוקם ונוטר תמיד · הכעס מ'
מביאו לידי המחלוקת תמיד כי כשהוא עם חבירו   טעם
ואז יריב עמו והוא עמו · וכשיש מחלוקת יש קטטה
ושנאה · וכבר ידעת מחלוקת רעה וכאשר יתבאר
בשער המחלוקת · הכעס מונע לב האדם מכל ה'
טובות כי כשאדם כועס אין לו לב לרחם על העניים
כי מה על ייי' ית' שאמר ברוגז רחם תזכור · וזה רחוק
מאד מדרכי בשר ודם · הכעס מבטל כוונת לב ב'
בתפלה · ואין השכינה שורה מתוך הכעס · כל כו'
כעסן לא יהיה חכם גדול · כי הכעס מבריח ממנו
חכמתו · שלא יעשה כהוגן וכל דבריו לא בהשכל ·
הכעסן מונע ממנו מוסרים ותוכחות · כי אין אדם ר'
רשאי יגלה לו טעותו ודרכיו המכוערים · כי כל אדם
יפחד ממנו להגיד לו עניינו פן ירגז עליו · ואפי' אם
יוכיח אותו שום אדם לא יקבל ממנו מתוך הכעס ש'
כולו של דבר אין הכועס מקבל שום מדה טובה ·
אך לא יסיר הכעס מלבו · כמו שאין הכעסן מקבל
תוכחה מאחרים כך אינו יכול להוכיח את אחרים

כי התורה אמרה הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא
עליו חטא · תחלת תוכיח בנחת ובסתר ותאמר לו
בלשון רכה ותתענם כי לטובתו אתה אומר לו · ואז
לא תקבל עליו חטא · אבל אם תוכיח את חבירך לפני
אחרים ותחלה בקול רעש ובזעם יתבייש ואז תשא עליו
חטא · ואותו חבר לא יקבל התוכחה · כי כך בני
אדם כשאדם בא על חבירו בחזקה אז חבירו
מתקשה ערפו ולא יכנע תחתיו · ועל זו החכם
רבותי' חכמים בנחת נשמעים · וכבר ידעת
משמאי והלל שאול אותם הגרים · קפדנותו של
שמאי בקשה לטורדינו מן העולם · ענוותנותו של
הלל קרבתנו תחת השכינה כנפי · הלל ורוב ענוה
שהיה בו לא היה אדם יכול להכעיסו · כי המונע עצמו
מן הכעס קונה מדת הענוה והרחמנות · כי
מחרון אף יהיה מדת האכזריות כדכתי' וחרה אפי
והרגתי כו' · וכן ושלום אצל חרון אף כתי' הנקמה
כדכתי' וחרה אף י"י בכם ועצר את השמים · וכן
הרבה · הכעס גורם עונות לאדם ולא
ומחמת הכעס לא יזכור · וגם לא יורה על האמת
ואז"ל כשתרצה לחבר עם אדם הכעיסהו ואם
יורה לך על האמת תתחבר לו ואם לאו עזוב אותו
הכעס מביא לידי טעות · מי לנו גדול ממשה רבנו
אשר כעס בג' מקומות · ובא לכלל טעות · כד' ויקצף
משה על אלעזר ואיתמר · וכתי' מדוע לא אכלתם
את החטאת · ונאמר שמעו נא המורים · וכתי' ויך
את הסלע · ונאמ' ויקצף משה על פקודי החיל · וכתי'
ויאמר אלעזר זאת חקת התורה · ואמר שנשתכחה
הלכה ·

ומשה רבה ועתה תבין אם כך הגיע למשה רבינו
כש"כ לכסילים הטפשים · לכן אל שלמה אל תבהל
ברוחך לכעוס · והנזהר בכך יאמר שלא ת
תעשה שום קלקלה מתוך הכעס · כי אמרו רז"ל
המקרע בגדיו והמשבר כליו והמפזר מעותיו
בחמתו יהיו בעיניך כאלו עובד ע"ז שכך אומנותו
של יצר הרע · היום אומר לך עשה כך ולמחר אומר
עבוד ע"ז דכתי' לא יהיה בך אל זר · איזהו אל זר שיש
בגופו של אדם · הוי אומר זה יצר הרע · ראה איך
יצר הרע מגרה האדם בשעת הכעס · ואמרו רז"ל
ארבע מדות בדיעות · נוח לכעוס ונוח לרצות יצא
הפסידו בשכרו · קשה לכעוס וקשה לרצות יצא
שכרו בהפסדו · נוח לכעוס וקשה לרצות רשע
נוח לרצות וקשה לכעוס חסיד · ואלו ד' מדות הן
אמורות בצדיקים כשהוא כועס על השונים
או בעניני העולם · אבל נוח לכעוס על עושי עבירה
ונוח לרצות והם זה מדה רעה שמתרצה לרשע
וכש"כ מי שנוח לכעוס על הצדיקים וקשה לכעוס
על הרשעים · ונוח לרצות לרשעים וקשה לרצות
לצדיקים שזהו רשע גמור · ומכל שהכעס מדה
רעה מאד ולא צריך האדם להנהיג עצמו בקצת
העיתים במדת הכעס כגון לייסר הרשעים · ולהטיל
אימה על בני ביתו · ולזרוק אימה על תלמידיו וכש
וכשכועס על עושי עבירה ישקול כעסו ולפי שיעור
משה על ראובן וגד תרבות האנשים חטאים
וכן בן בגן מנשה בהן ולפסילים · ומעט שלשם שהי
יכעוס · הכל צריך מדה בכל דרכיו של אדם ידאג
היאך לעשות מעשה בין בכעסו בין בשחקו
אדם שיש בו מדת הכעס ומבריח את מדרכיו
ואת המנהג כאלו אינו מבעלי הכעס ועליו נאמר

כי התורה אמרה הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא
עליו חטא · הוכח תוכיח בנחת ובסתר ותאמר לו
בלשון רכה ותפתנו כי לטובתו אתה אומר לו · ואל
תקבל עליו חטא · אבל אם תוכיח את חבירך לו
ותכלימהו בקול רעש ובזעם יתבייש ואז תשא עליו
חטא · ואותו חבר לא יקבל התוכחה · כי כך בני
אדם כשאדם בא על חבירו בחזקה אז חבירו מתחזק
ומתקשה כנגדו ולא יכנע תחתיו · ועל זה החכם
דברי חכמים בנחת נשמעים · וכבר ידעת
משמאי והלל שאול אותם הגרים קפדנותו של
שמאי בקשה לטורדינו מן העולם · ענוותנותו של ה[illegible]
הלל קרבתנו תחת השכינה כנפי · הילל ומרוב ענוה
שהיה בו לא היה אדם יכול להכעיסו · כי המונע עצ[illegible]
עצמו מן הכעס קונה מדת הענוה והרחמנות · כי
מחרון אף יהיה מדת האכזריות כדכתי' וחרה אפי
והרגתי כו' · וכן ושלום איש חרון אף כתי' הנקמה
כדכתי' וחרה אף יי' בכם ועצר את השמים · וכן
הרבה · הכעס גורם עוות לאדם ואל
ומחמת הכעס לא ישנה ולא יורה על האמת
ואמרו רז"ל כשתרצה לחבר עם אדם הכעיסהו ואם
יורה לך על האמת התחבר לו ואם לאו עזוב אותו ·
הכעס מביא לידי טעות · מי לנו גדול ממשה רבינו
אשר כעס בג' מקומות ובא לכלל טעות · כמ"ש ויקצף
משה על אלעזר ואיתמר וכתי' מדוע לא אכלתם
את החטאת · ושכח שאונן אסור בקדשים וכתי' ויך
את הסלע · ושוב ויקצוף משה על פקודי החיל · וכתי'
ויאמר אלעזר זאת חקת התורה · ואמרו שנשתכחה
הלכה

ומדה רעה ועתה תבין אם כך הקנאה ומדה רעה
כמו וכמה הרשעים · וכך אמר שלמה אל תבהל
ברוחך לכעוס · והנזהר בך מאד שלא ת[illegible]
תעשה שום קלקלה מתוך הכעס · כי אמרו רז"ל
המקרע בגדיו והמשבר כליו והמפזר מעותיו ב[illegible]
בחמתו יהיו בעיניך כאלו עובד ע"ז שכך אומנתו
של יצר הרע היום אומר לך עשה כך ולמחר אומר
עבוד ע"ז דכתי' לא יהיה בך אל זר · איזהו אל זר שיש
בגופו של אדם · הוי אומר זה יצר הרע · ראה איך
יצר הרע מגרה האדם בשעת הכעס · ואמרו רז"ל
ארבע מדות בדעות נוח לכעוס ונוח לרצות יצא
הפסידו בשכרו · קשה לכעוס וקשה לרצות יצא
שכרו בהפסדו · נוח לכעוס וקשה לרצות רשע
נוח לרצות וקשה לכעוס חסיד · ואלו ד' מדות הן
אמורות אצל הצדיקים כשהוא כועס על העוברים
או בעניני העולם · אבל נוח לכעוס על עושי עבירה
ונוח לרצות והם זה מדה רעה שמתרצה לרשע
וכמו מי שנוח לכעוס על הצדיקים וקשה לכעוס
על הרשעים · ונוח לרצות לרשעים וקשה לרצות
לצדיקים שזהו רשע גמור · ומשום שהכעס מדה
רעה מאד לכן צריך האדם להנהיג עצמו בקצת
העיתים במדת הכעס כגון לייסר הרשעים ולהטיל
אימה על בני ביתו ולהטיל אימה על תלמידיו וכן
וכשכועס על עושי עבירה ישקול כעסו לפי שאמר
משה על ראובן וגד תרבות אנשים חטאים
וכן כן בגד מנשה [illegible] ועם שלשם [illegible]
יכעוס הכל צריך מדה בכל דרכיו של אדם יראה
היאך לעשות מדה בין בכעסו בין בשתיקתו
אדם שיש בו מדת הכעס ומבריח את מדותיו
ואת [illegible] כאלו אינו [illegible] הכעס [illegible]

טוב ארך אפים מגבור · וארך אפים הוא ואין ולא · אמר החכ'
מדות השומרות בכבוד הקב"ה ·
מי שכעסו בו במחשבה תראה עליו הייסורי
ומי שכעסו עליו שלא במחשבה תראה
ובהרר · ומי שכעסו ורצו א'
עליו השטות ·· ועוד אמרו · מי שכעסו ורצו
אותו אינו רחוק מן המשוגעים הנבעריים · מי
שהוא רגיל בכעס אין חייו חיים ואינו שמח ושלום
וכיון שאינו שמח אינו מקבל מאורעות בשמחה
ואינו מצדיק עליו הדין · ואינו יכול לעבוד את הש'
ית' בשמחה · כשאדם שרוי בתענית או כשהוא
שרוי בשום צרה אחרת · אז הכעס מצוי מאוד —
לכן בזמנים האילו צריך ליזהר ביותר שלא
יכעוס ·· השתיקה מבטל הכעס וגם קול
העינוק מבטל הכעס · לכן כשיראה האדם בפלוני
בשכעסו מתגבר עליו ישתוק או ידבר בנחת · ולא
ירעים קולו · כי הרמת קולו בשעת כעסו אזי יתגבר
יתעורר הכעס · אבל קול הענוג והשתיקה משקיטי
הכעס · ולכן לא יראה בפני האדם שכועס עליו ··
אך ידבר עמו בלא ראיית פנים ואז יברח מלבו
הכעס · ואז כי צער שכלו של אדם כשהוא מושל לו
בכעסו כי שכל אדם האריך אפו · מפני הכעס ··
עשה מאוד אל הגאוה ואין הכועס נקי מן הגאוה
וכבר ידעת רשעת הגאוה ·· ראוי לאדם —
שיתרחק מן הכעס ואפי' על דבר שראוי לכעוס
יעצור את רוחו ולא יכעוס · וכן צריך בעל הכעס
לגעור ולהתחזק שיעלה ברעתו שלא לכעוס ·· —
וצריך שלא ירגיש כלל אפי' אם הוכה וקללו לא ישי'
ישיב ולא יכעוס ולא יקוש וזה דבר ברור ·· ומי
שהוא קפדן הרבה יותר מכן לו שלא ירגיש כלל

ויש יתוק ויעצור רוחו לעזרי מדה שיכעוס מעט
כי זה אי אפשר לכעון לעשות כי אם יראה כלו
מעט מן הכעס לבסוף יכעוס הרבה · ומי שהוא
רוצה לעצור רוחו מכעס ורוצה להטיל אימה על
בני ביתו או אם הוא פרנס ורוצה לכעוס על הצ
הצבור שיחזרו למוטב · כיצד יעשה יראה בעצמו
בפניהם שהוא כועס עליהם כדי לייסרם ותהא
דעתו מיושב עליו כאדם שמדמה שהוא
כועס בשעת כעסו · והוא אינו כועס · וכשהוא
מראה כעסו על בני ביתו יזהר שלא יעשה כן
כשיש לו אורחים עמהם · כי הם סבורים שהוא
כועס עליהם · לכן יראה עצמו שמח בפניהם ··
צוו חכמים להתרחק מן הכעס עד שינהיג עצמו
שלא ירגיש · אפי' בדברים המכעיסים עד שיעקר
הכעס מלבו · וזהו דרך טובה ודרך הצדיקים הם
הנעלבים ואינן עולבים · שומעים חרפתם ואינן
משיבין ושמחים ביסורים כשבאין עליהן כמו ש'
ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ··

שער הרצון

זאת מדה המדה טובה
מאוד ואינה משותפת
אלא בנפש טובה ויקרה · ומי שיש בו מדת הרצון הוא מתרצה
בכל ענייניו לפי מה שיגזור הבו' ית' ולא יהרהר
אחריו · ובעל המדה הזאת אינו מקפיד על הקרן
והכבוד · אך רצונו ודעתו סבלו ולא יתרעם על
ענייניו · ולא יתקצף על הש' ית' למה לא עשה לו
הש' כך · ומן המדה הזאת שהוא בחלקו · וכבר
ידעת מעלות המדה · וגדולתה · ובשמרם הצדיקים

רואה בבני אדם· ובני אדם רואים בו· גם המקום
רוצהו· וגם שונאיו משלימים אתו כדכתי' ברצות
ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו· וכמו שמד
שידעת מאמרת אבימלך באברהם והשלימו אתו
ובמו' באור פני מלך חיים ורצונו כעב מלקוש׃
וזה הענין ליוסף כשרצה בו פרעה אם כך מצינו מי
שרוצים בו בני אדם כמ"ש מי שהבו' ית' רוצה בו
כמה ממשלתו גדולה· לכן יברך עמו ועשות הרעות
ואז ירצה בו הש' ית'· אמ' החכם כל רוצה עשיר
ומן המדה הרצון בא האחוה והסליחה שהוא
מתרצה למי שפשע בו ומעביר על מדותיו· ומי ש
שהוא מעביר על מדותיו תפלתו נשמעת· ואמר
מדה טובה היא לאדם שהוא בעל רצון ומבטל דעתו
מפני דעת חבירו· ודבר זה צריך שיהיה שהכל
כל כשהוא עושה כרצון איש ואיש· והאיש הזה
אמר קרוב דרכי התשובה· כי כשהוא אוחז במעשה
הרע ובא חבירו והוכיחו הוא מתרצה ואומר ועשות
הרע וחוזר ומוטב· נמצא שיש לו נחת רוח בעצמו
שהוא מודה ושב מדרכיו הרעים· וגם יש נחת
רוח לחבירו· וכן אמ' שלמה שומע לעצת חכם· אמ'
שומע· פירושו הוא שהוא שומע לעצת חכם· ומי
ומתרצה לעשות כאשר יגיד לו החכם· נמצא שכל
התורה תלויה במדת הרצון· וכן כל התוכחות וכל
הברכות· כדכתי' בשעת מתן תורה כתי' ועתה
אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי וגו'
ופי' של שמוע תשמעו תקבלו עליכם ותתרצו וגו'
והם השיבו נעשה ונשמע פי' נתרצה· ובענין
הקללות [illegible] והיה אם לא תשמעו וגו'

וכל

וכל השמיעות האילו אין פירושה שמיעת האוזן ל
לבד אלא פי' שיתרצו לעשות· ומצינו ביעקב שנתרצה
אל אמו ושמע לעצתה ובענין הברכה וכה ויקח
הברכות· ונתרצה לשמוע לאביו ולאמו ויקח אשה
מבנות לבן זכה שיצאו ממנו י"ב שבטים וכתי' ועוד
שומע לי ישכון בטח וגו' ושאנן מפחד רעה׃
ארבע שומעין הן· יש שומע ומפסד· ויש שומע
ונשכר· ויש לא שומע ומפסיד· ויש לא שומע ונ'
ונשכר· שומע ומפסיד אדם הראשון שנ' ולאדם
אמר כי שמעת לקול אשתך· וזה המפסד כי עפר
אתה ואל עפר תשוב· שמע שומע ונשכר· זה
אברהם אבינו שנ' כל אשר תאמר אליך שרה שמע
בקולה· וזה נשכר כי ביצחק יקרא לך זרע· לא
שומע ונשכר זה יוסף שנ' ולא שמע אליה לשכב
אצלה להיות עמה וזה שכר ויוסף הוא השליט
על הארץ׃ לא שומע ומפסד· אלו ישראל דכתי'
לא שמעו אלי ולא הטו את אזנכם וזה המפסידן
אשר למות למות ואשר לרעב לחרב· וכת' אם תאבו
ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם
חרב תאוכלו׃ בן סורר ומורה נהרג בשביל
שאינו שומע כדכתי' ותפשו בו אביו ואמו כו' ואמ'
ואמרו בנינו זה סורר ומורה איננו שומע בקולינו
ורגמוהו כל אנשי עירו׃ ועל כל ישראל נאמ' אתם
ואמרים חיים הייתם עם ה'· ועוד נתקנו על כל
שלא עשה רצון ושומע כדכתי' כי עם קשה ערף
הוא· ואמרו שהכל תלוי במדת הרצון· וכן יעשה
כל אדם רצון לעשות מצות הש' ית'· וכן אמרו
עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו

ובטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרי׳
מפני רצונך׳ כלל של דבר לא יתעקש אדם ולא
יקשה ערפו נגד מוכיחיו ונגד מי שמורה לו ד
דרך ישרה׳ אך יתרצה ויקבל דבריהם ברצון נ
נפשו כי על העקשים נאמ׳ צני פחים בדרך ע׳
עיקש ונאמ׳ עקש לב לא ימצא טוב׳ ובכמה מקו׳
מקומות נשתבחו החפצים לשמוע אל דברי תורה
כדכתי׳ כי אם בתורת יי׳ חפצו כו׳ והיה כעץ שתול
על פלגי מים׳ וכתי׳ אשרי איש במצותיו חפץ מ
מאד׳ אינו או׳ ומר אלא חפץ ר״ל שישים אדם חל
חפצו של המצות׳ או׳ ר׳ אבהו לעתיד לבא הכל כ
עתידים להיות תאבים מי שעושה לאלהים ומוא׳
זה הוא שפלו׳ לא קרא ולא שנה והרי יושב עם
האבות ומסב עמהם׳ והאלהים אמר להם זה אתם
תאבים׳ לא כך אלו אלא מפני ששמעו אלי שמוא׳
אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין׳
אעפ״י שהמדה הזאת טובה אל ישתמש בה אלא
הרשעים׳ ולא יתרצה להם ויסיר רצונו מכל דברי
רעים׳ ומכל זה שהזהירה תורה עליו׳ אך יתרצה
במי שהמקום מרוצה בו כדכתי׳ רוצה יי׳ את—
יראיו׳ וישים רצונו של המצות אעפ״י שהן
קשות עליו מאד ישים רצונו עליהם עד שיהיה
חביבות עליהם בעיניו׳ אעפ״י שהיה קשה בעי׳
בעיני אברהם לשחוט בנו יחידו בטל רצונו מפני
רצון הב״ה ית׳ והשכים ועשה בזריזות ובנפש
חפצה ובאהבה׳ אבל מי שישים רצונו וחפצו
במעשים הרעים ומתרצה ברשעים ובמעשיהם
ומואס בצדיקים׳ אותן הרצון מביא אותו

לשאול תחתיות ועליהם נאמ׳ הוי האומ׳ למתוק
מר ולמר מתוק ונאמ׳ מצדיק רשע ומרשיע צדי׳
תועבת יי׳ גם שניהם״ כל מי שרוצה ל
להכנס בדרך החסידות ובעומק הייחוד והכרת
הקב״ה אין לו יסוד להיות אלא חכם ומבין ומש
רצון כלא כנגד׳ כתי׳ ועתה בני שמעו לי ואשרי
דרכי ישמרו׳ ואו׳ הק׳ לישראל איני מבקש מכם
אלא תשמעו לי כבר׳ אם שמעתם לי אני מקיים
זה שנבא ישעיה אם תאבו ושמעתם טוב ה
הארץ תאכלו׳ וכתי׳ אשרי אדם שומע לי׳ לכן ישים
אדם דעתו לעשות רצון בוראו ולא יבטל כבונתו
דברי שקבל מאמו׳ וכן נאמ׳ בתורה ובאת אל הכ׳
הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים
ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט ועשית
ועשית על פי המשפט אשר יאמרו לך תעשה
לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל
והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכה׳
העומד לשרת שם את יי׳ אלהיך או אל השופט
ומת האיש ההוא ובערת הרע מקרבך׳ כל אלה
שרע אשר מדת הרצון מדה גדולה אשר כל
התורה תלויה בה׳ ואמרי׳ אם אומר לך חכמים על
השמאל שהוא ימין׳ ועל הימין שהוא שמאל
תתרצה להם ותבטל רצונך ותעשה כדי לעשות
כדבריהם׳ כש״כ וכש״כ כשאומ׳ על הימין שהו׳ ימין
ועל השמאל שהוא השמאל שתתרצה לשמוע
בהם״ תתבונן שאמרנו מתפללים
בתפלותינו ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל ע
עמך״ הנה תראה אשר כל מעשינו

ועבודתינו כלן תלויין ברצון הש' ית' אך אמירה
פרו ובחר במעשה אשר הזהיר הש' ית' עלין ש
שלא לעשותו · איך יתרצה האל במעשה האיש
ההוא · איך ארצה ואחפוץ במעבאיש אשר איננו
רוצה וחפץ בו ·· לעולם לא יהא סרבן נגד
חבירין ורבותינו וחכמין ומלמדין · כי כך נשתבח
אחד מן החכמים שאמ' מימי לא עברתי על
דעת חביריי ומלמדיי · יודע אני במעשי שאיני
כהן וכי אמרו לי חביריי עלה לדוכן אני עולה ··
איך להאריך במדה הזאת כי היא כלולה במדת
האהבה והשמחה · אין מעלה כשמיעה · וכן ··
אמרו ז"ל כל אדם מן הגג ונשברו אבריו צריך
רטייה ותחבושת על כל אבר ואבר ואבריו
ועם מעשין · והחטא אשר חטא בכל אבריו
של מכף רגל ועד קדקד אין בו מתום · והש"י
הקב"ה מרפא כל אברין ברטייה אחת והיא של
שמיעה · השמו אזנכם ולכו אלי שמעו ותחי כי
נפשכם ··

שער הקנאה

זאת מדת
הקנאה הי
ענף מן הכעס ואין אדם שלא ימצא בו ממנו · כי
אנחנו רואים אשר כל בני אדם מתקנאים
איש אחד רעהו · כי כאשר הוא רואה שחב
שחבירו קונה ענינים מעניני העולם הזה
חפצי המאכלים או בגדים או בונה בית ··
או מאסף הון אז הוא טורח להשיג כמוהו · כי
מחשב חביריי יש לו זה וזה גם לי יהיה כל

והדבר זה רמז שלמה המלך במאמרו וראיתי
אני את כל עמל ואת כל כשרון המעשה כי היא
קנאת איש מרעהו · ומי שמדה הזו מתגברת
עלין הוא מקנא מאד כי הקנאה הביאתו לידי
חימוד · כי כשאדם אינו נותן את לבו מה שיש ב
ביד אחרים אז אינו חומד · אבל בעת אשר ימשיך
לבו ומקנא על מה שיש ביד אחרים אז הוא חומד
והתורה אמרה לא תחמוד כו' · ואדם אשר הקנ'
החמדה מתגברת בו הוא קרוב לעבור על עשרת
הדברות · כי מעשה באיש אחד שהיה לו שכן
רע · והיה מפסיק ביניהם כותל · והיה הרשע אחד
חומד את אשתו וקנאת ומחמדו · יום אחד ערב שבת
שמע שהיה האיש אומר אני רוצה לשאת היום
לסחורה וכן עשה · מה עשה הרשע הלך בליל שבת
ושבר הכותל שביניהם הרי עבר על זכור ושמור ·
ומצא את האשה שהיה חומד · ושכב עמה הרי
עבר על לא תנאף · ואח"כ כשהתחיל וקול האמון
צעקה האשה ועמד עליה והרגה הרי עבר על
לא תרצח · וכשגנב וגזל מה שחמד הרי עבר על לא
תגנוב ועל לא תחמוד · ואחר שהרו אביו ואמו וכ'
והוכיחוהו עמד עליהם והכם הרי עבר על מצות
כבד את אביך ואת אמך · ואח"כ הובא לפני
ב"ד והעיד הוא עם חבירו בליעל שאין חפציך
שלקח מחשבון שלו · היו שמשכנם לו בעל האשה
וחזר הוא והאמינם לו ולא היה יכול להוציא מידו
עד עכשיו שסברו ליסטים את הכותל שביניהם
והרגו את האשה · וכששמע את ההריגה נכנס

גם הוא ולקח שבעון· הרי עבר על לא תעשה· וכל
ומקום שבא נשבע שוא פשע כלל הרי עבר על לאו ו
תשא· וסוף שתגלה רעתו ותתפרסמה פשיעתו· וג
ומחמת הבושת יצא לתרבות רעה· וכפר באלהים
חיים הרי עבר על אנכי· סוף היה ארוך בשם והשת
ומשתחוה ועבד לה הרי עבר על לא יהיה לך· ועל
ואם תשתחוה ועל לא תעבדם· וכל זה גרם לו דר
החמדה· עיננו שהחמדה קרוב לבא ועובר על כל התור
אך יש דרך אחרת קרוב להשכילה
והבין איך הקנאה והחמדה מקלקלות האדם· והוא
על דרך שאמר שלמה המלך בע"ה אל יקנא לבך בח
בחטאים כי אם ביראת יי' כל היום· כשאדם
מקנא בחטאים ורואה עושרם והצלחתם· ורואה
הצדיקים מתדלדלים ומתייסרין ביסורים· ומתוך
כך תגעל נפשם במשפטי האלהים וחוקיו· ויתאו
וימאסו לומדי תורה ומלומדיה· כמ"ש חזקו עלי
דבריכם אמרתם שוא עבוד אלהים ומה בצע כי
שמרנו משמרתו כי הלכנו קדורנית מפני יי' צבא'
צבאות·· ועתה אנו מאשרים זדים·
גם נבנו עושי רשעה גם בחנו אלהים וימלטו· וזה
הדבר מביא לידי הוללות ברעת בני אדם· ויסב
לבם אחורנית· בראותם רשע וטוב לו· וצדיק
ורע לו· ומתוך כך הולכים בשרירות לבם· ואומ'
פלוני עשה כך והוא עשיר ומצליח· וכן נעשה
גם אנחנו· ומה שיקרה לו גם יקרה לנו· וכל זה
בא מחמת הקנאה שמתקנאים ברשעים· וחומדי
עשרם ושלוותם· ומכך פורקים מעליהם עול

המצות· אבל הצדיקים אינן מתקנאים ברשע'
ואינן חומדים לא ממונם ולא שלותם· כי יחשבו ש
שעשרם שמור לרעתם· ושלותם להאבידם· ורוב
טוב הצפון לצדיקים· ויחשבו שעוני הצדיקים
ודוחקם כדי לצרפם וללבנם ולהגדיל מעלתם בעה"ב
ואין ספק מי שחושב כך לא יחמוד ולא יקנא
אלא ישמח בראות שלות הרשעים· ויאמר אם
למכעיסיו כך הק' לעושי רצונו שיתן ויתן ויחזור
ויתן·· הקנאה היא באה מצרות
הנפש· אם הוא מקנא ביופיו של אדם או בגבורתו
או בעושרו הרי אינו חסר כמה שעושר חבירו יתר
וזה דומה (להלך) לעבד אשר יש לו תלונה על מעש'
אדונו ואינו מתרצה בעניינו אין זה עבד נאמן
כמ"ש וכ"ש שאין להתרעם על הבו' ית' אשר כל מ
מעשיו נכונים· ואין להרהר עליו··
מן הקנאה יבא מחלוקת כמו שתראה בקרח שקנא
בכבוד אליצפן בן עזיאל· ומתוך כך שאבד הוא ו
וסקי שרים וסיעתו מן העולם· הקנאה לבני
האדם כחולי הגוף והיא מביאה לידי סכנות··
אמר החכם לבני השמר מן הקנאה כי היא עברת
בך· שפעך משתנים מרוע לבך ומותן האיש··
שאתה מקנא בו הוא שאם בצרה לבך· ומה גם
תשמח שושן ויגדם בך·· המקנא חומס
נפשו· כי הוא מתאבל תמיד ושכלו מתאחרת
ומתחסרת מרוב הקנאה השוכנה בקרבו· אין
לבו פנוי ללמוד ולהתפלל ולעשות מעשים טובי'
·· כל אדם ומצא טעם ערב בראשו

חוץ מהמקנא שאינו טועם טעם ערב עד שתסור
הטובה מחבירו״ וכל שנאה יש תקוה
שאם ישנא חבירו עבור שגזלו׳ תסיר השנאה
כשתשיב לו הגזילה׳ וכן כל השנאה התלויה בדבר
אחרי שיתקן לו אותו דבר תבטל השנאה חוץ מ
אוי שנאתו מחמת קנאה׳ אמ׳ החכם אל תקנא
בשמחך על עושר לו כי הוא יגעם בחיין ואתה׳
תשבע רעבה וצער״ ואמ׳ החכם לא נבראו הקנאה
והמקנא אלא לצער״ חכמים הראשונים היו א׳
מתפללים לא תהא קנאתינו על אחרים׳ ולא קנאת
אחרים עלינו׳ ולמה היו מתפללים על אחרים בל׳
במדה הזאת יותר ממדות אחרות׳ אלא כך
הענין׳ כי הרבה בני אדם צריכים שאחרים יתק׳
מתקנאין בהם׳ כשהם לובשים בגדים נאים
ואוכלים מאכלים טובים בפני העולם׳ או בונים
בתים נאים׳ ואינן מבינין שאחרים משלהם׳ אז
הם צריכים שיתקנאו בהם ויחמדו משלהם״
וכן היו מתפללים׳ כי אולי הם גרמו הקנאה לא׳
לאחרים והתורה אומר לפני עור לא תתן מכשול׳
וכן מדה טובה לאדם שלא ילבש בגדים משובחי׳
יותר מדאי לא הוא ולא אשתו ולא בניו״ וכן את
ענין המאכלים ושאר עניינו כדי שלא יתקנאו
בו אחרים׳ גם״ גם מי שהשפיע לו הקב״ה
עושר ונכסים יהיה והכן לאחרים ולעשירים
ולעניים ויתנהג עמהם בנחת׳ ויעשה עמהם
חסד וכבר הארכנו לדבר במה יהא שאהב על ה׳
על הבריות״ וכשהוא שאהב לכל אדם׳ אז לא

יקנאוהו ולא יחמדוהו משלו׳ אך ראוי לאדם שי׳
שיגלה על מעלות הטובות יותר הם תפארתו ם
ויתקנאו אחרים ויעזרו לעשות כמוהו׳ ומי שאינ׳
שנזהר שלא יקנאו אין קנאה כלה׳ ואין התלמידים ש
שונין בו כדרכם׳ ורקב עצמות קנאה׳ מי שיש לו
קנאה עצמותיו מתרקבות׳ לכן יתרחק אדם מן ה
הקנאה ומן החמדה ולא יחמוד שום דבר מה׳
שביד אחרים׳ ולא יאמר אחמוד עניני חבירו׳
ואתן לו מעות עבור הענין׳ כי אין דעתו למכור ש
ענייניו אז אסור לזה והמצער בו׳ כי זה יתאבל ש
השיב פניו ריקם׳ אם כן הוי כמו אונס׳ וכמו אם
זה החומד איש עבור אם ישאל שאלה אור פניו
לא ימלאך שאסור לשאול מחבירו מקח או מתנה
אם אינו יודע שיתן בנפש חפצה׳ משלו משלו
בחומד וקנאי׳ פגע בהם מלך ואמ׳ אחד מכם
ישאל ממני דבר מה ויתן לו ולחבירו כפליים״
והחומד היה מתאוה לשתיהן רחק החומד את
הקנאי לשאול שאול שיעקרו לו עין אחת ולחבירו
שתים׳ עתה ראה כמה רעות תלויות בקנאה
נחש הקדמוני שקנא באדם וגרם מיתה בעולם
ועליו נגזר ילך על גחון ולאכול עפר׳ וכן ראה
מה אירע לקין וקרח בלעם דואג ואחיתופל ש
גחזי ארונה אבשלום ועוזיה שנתנו עיניהם
במה שאינו ראוי להם׳ לא די מה שבקשו לא
ניתן להם אלא אף מה שבידם נטל מהם׳ א
מכל אלה ילמד אדם ויזהר מן הקנאה ומן
החמדה׳ ויחשוב אפי׳ הממון שבידו אינו
שלו׳ כי מחר בא ומען זה יעזבו לו אחרי

שאינו שלו · שכר גדול יש לאדם הנזהר מן הקנאה
והחמדה · כי רוב עבירות אם אדם שבר יתבייש
ומית בשביל הבושת · עכשיו ששכר המונע עצמו
מגזל וגניבה פחות משכר מי שמונע מן החמדה
כי המונע מגזל וגניבה הרי ירא שמא יורש ויתגלה
ויתפשוהו ויתבייש ויפסיד הרבה · אבל הקנאה
והחמדה הן בלב ואין אדם מכיר בו אם יחמוד
או יקנא והוי דבר המסור ללב · וע"ז ויראת מאלהיך
אע"פ שהקנאה היא מדה רעה מאד יש מקום שהיא
טובה מאד והיא מדה עליונית כשישים קנאתו
על יראת הש"י ית' כמ"ש אל יקנא לבך בחטאים כי
אם ביראת ה' · וע"ז אחז"ל קנאת סופרים תרבה
חכמה · כשתראה אדם שלומד יתפוש קנאה בלבו
ויאמר זה לומד כל היום גם אני אעשה כמוהו · וכן
בענין כל המצות והמדות הטובות יקנא כל אחד
לחבירו ותפוש מעשים טובים של חבירו · אם
יראה רשע ויש בו מדה אחת שהיא טובה
יקנאהו על אותה המדה ויעשנה גם הוא · אבל
המקנא בחבירו שהוא עוסק בתורה ובמצות ואינו
מקנא בו שיחשוב זה כך וגם אני אעשה אלא ?
מחשב בלבו ומקנא בו ומפני שיש בו מעלות טובות
יותר ממני ומחמת כך הוא נכבד בעיני עולם יותר
ממני ומחשב תחבולות כדי לבטלו ולבטלו מתורתו
וממעשיו הטובים הרי זו הקנאה רעה חולה
והוא חוטא ומחטיא שותפו של ירבעם בן נבט
יכבד אדם יראי שמים ועוסקים במצות ויתן להם
יד ויסייעם בגופו ובממונו ואל יקנאו אחרים · גם
אתה עשה כן ויכבדוך ויעזור לך ה' ומתוך

שלא לשמה בא לשמה —— [illegible]
הקנאה אין העולם עומד · אין אדם נוטע כרם
ואין אדם נושא אשה · ואין אדם בונה בית
כי כל אלו הענינים מחמת שאדם מתקנא בחבירו
הבונה בית יתן דעתו גם הוא לעשות כן · וכן לענין
אשה כל אחד מתקנא בחבירו ובכן שקיום העולם
תלוי בקנאה ישים כל הקנאות לשם שמים · כגון
אם יבנה בית יבנה בו חדר ללמוד תורה ושיהיה
ביתו בית וועד לחכמים · ולהכניס בו אורחים
ולעשות בו חסדים טובים לבני אדם · וכן אמ' רז"ל
אלמלא שקינא אברהם לא היה קונה שמים
וארץ · ואימתי קינא כשאמר ולואי צדק כי צדי יצאת
מן התיבה אלא בצדקה שהייתם עושים שם אמר לו
וכי מה צדקה היה לכם לעשות בתיבה וכי עניים
היו שמה והלא לא היו שם אלא נח ובניו ועם מי?
עשית צדקה · אלא עם הבהמה והחיה והעוף לא היו
ישנים אלא היו נותנים לפני זה ולפני זה · אותה
שעה אמ' אברהם אילולי שעשו צדקה עם הבהמה
ועם החיה והעוף לא היו יוצאים מן התיבה · ומכיון
שעשו צדקה יצאו · אני אעשה צדקה בבני אדם
שהם בצלמו של אלהינו על אחת כמה וכמה · אותה שעה
ויטע אשל בבאר שבע · אכילה שתיה לויה
ועל זה הדרך ירבה אדם קנאה · גם יקנא ברשעים
ובחוטאים ולחם כנגדן ולהוכיחן כאשר אחז"ל ד'
הבועל ארמית קנאים פוגעים בו · מה"ע קינא
באשרי ויך את האשרי · וכן מצינו באליהו דכתי'
ויאמר קנא קנאתי לה' צבאות כי עזבו תורתך
בני ישראל · וכן שאומר בם... בפנחס בקנאו

בקטנו את קטנותי ובש"י ית' נתן לו גדולה על דרך כמ"ש
לכן אמור לו הנני נותן לו את בריתי שלום

שער הזריזות

ט"ו

הזריזות היא מדה
טב טובה ותורה ולחץ
וגם לענין תקנת הגו
השלם הזה והיא מדת הצדיקים ובדרכי הזריזו
ומנעים הצדיקים לעבודת הבו' ית' וארז"ל זריזי'
מקדימים למצות הנה תראה באברהם אבינו
בענין העקידה וישכם אברהם בבקר כי אע"פ שהיה
קשה לו לשחוט את בנו יחידו עשה רצון בוראו במהרה
בזריזות והשכים בבקר ומי שעושה מעשיו בז'
בזריזות בזה יש הוכחה גדולה שהוא אוהב בוראו
כעבד האוהב אדונו ומזרז עצמו לעשות רצונו · כי
הזריזות תלוי בלב · כשאדם מפנה מלבו כל המחשבות
האחרות שיש בו ותופש מחשבה אחת אז הוא
מזרז בלי ספק · וכן עשה אברהם הסיר מלבו אהבת
בנו ואחז רצון בוראו ונתבטלה אהבת בנו מפני א'
אהבת בוראו ית' ועל כן נזדרז והשכים · כי היית'
דעתו קשורה בחשק גדול באהבת האלהים ית'
ועל כן נשבע הקב"ה לאברהם לזכור לזרעו מעשה
העקידה · כי יש אדם שעושה עבור אוהבו דבר
שקשה לו מאד אבל לבו עקמו לעשות · אבל אברה'
ויצחק שניהם עשו מחפץ לבם · כי מדרגת האבות
היית' גדולה מאד שבהם נתקרבו עם יי' בידיעת
עד שנתאחדו עמו בייחוד גדול כי כל כוונתם היית'
לפרסם ייחוד יי' בעולם ולהיישיר בני אדם לאהבתו
ובעת שעשו האבות עבור יי' ומצותיו נתבטלו כ'
כח גופם ונדבקה דיעתם באהבת עד

השואים · לכן עשו שניהם בזריזות · ואתה צריך לדעת
כי מדת זריזות היא תחלה לכל המדות · כי אין אדם
יכול להיות תדיר על ספרו כי צריך לאכול ולישן ורק
ולעשות צרכיו לכן צריך הזהירות וזריזות לחזור
לספרו למהר · ואל יחשוב היום גדול והשעה גדולה · כי
עכ' ארז"ל אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא ת'
תפנה · וגם אל יאמר עת ערב הוא כבר יום אלך לה
למחר אלא צריך לשמור מיד ולהתפלל כי טובה שעה'
אחת שהוא לומד ואפי' דיבור אחד מכל מה שבעולם
ועכ"ל אותם אומנין ושמועות תורה עם תפלתו תשובה
וכן כתי' טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף · ואמ' הכ'
טוב לו שעה אחת שאתה עוסק בתורה מאלף עולות
שעתיד שלמה להקריב לפני" אומר ר'
פנחס בן יאיר זריזות מביאה לידי זהירות · וזהירו'
מביאה לידי נקיות · נקיות לידי פרישות · פרישות
לידי טהרה · טהרה לידי קדושה · קדושה לידי יראת
חטא · יראת חטא לידי ענוה · ענוה לידי חסידות ·
חסידות לידי רוח הקדש · רוח הקדש לידי תחיית'
המתים · תחיית המתים לידי אליהו · בא וראה כמה
גדול כח הזריזות שמביאה לידי מדות האלו · וכן ?
יהא אדם זהיר וזריז לכל המצות ולרוץ אל הספר
להשכים ולהעריב" מדת הזריזות
היא תכשיט לכל המדות והיא מתקנת כל טוב'
ועתה יש להזכיר לך דברים הנוהגים תמיד ודרך
בני אדם להתעצל בהם · אם צריך אתה לראות
שום דבר בספר תהיה זריז והבא הספר · וכך
תהיה זריז וחפש הענין שתחפוץ · ותהיה זריז
ללך ולשאל למי שיודע אותו הדבר"

אם יבא עני אל ביתך לבקש לחם אל תאמר לו ש
אוכל לילך ולהביא אך תלך בזריזות ותביא אם
אתה בא לנטול ידיך ויש לך מים מעטים או מים
מאוסין או אם הכלי אינו כשר כל כך כגון שיש לו
בו סדק ואתה רעב לאכול אל תביאך תאוותיך להקל
בנטילה אלא הזדרז והביאו מים וכלי הראוי לנטילה
וצריך זריזות ביותר שלא ישהא נקבין ש
גדולים וקטנים אפי' רגע אחד שלא יעבור על בל תש'
תשקצו · וגם המשהא נקבין מביא עליו חלוי
גדולים · וצריך זריזות והזהירות גדול לשמור עצמו
בנקיות שיהיו בגדיו נקיים וגופו נקי ולרחוץ ופני ז
הטבע אחר שעשה צרכיו · כי אי אפשר שיתקנח
יפה בלי מים · גם צריך זריזות ועושה צרכיו בכלי
בלילה על מטתו שיקום ויטול ידיו וילך למקום נקי
ויטול ידיו ויברך אשר יצר · או השותה בלילה
על מטתו שילך למקום נקי ויטול ידיו ויברך על ז
המים תחלה וסוף · ואם הוא על מטתו ושומע קול
רעם או רואה ברקים שישמור ויטהר ויברך
וגם צריך זריזות לקום ממטתו ולהעביר תנומה
מעפעפיו להשכים לתורה ולומר וצריך
זריזות לפרוש ממחשבותיו הרעות כגון השטות
והקנאה ומהרהורי נשים כל אלה צריכי' זריזות
גדול ביותר ומאוד והטות כל מחשבתו אחר רצון
בוראו ית' · ואם יבא לו שום צער באיבר
מאיזו או במיתת אוהביו או יסורין צריך זריזות
מאוד להעביר במחשבתו אהבת עד השולחים
ובטל הצער מלבו ויהיה לבו זך ולהצדיק הא' כב
בוראו ובמשפטיו ולקבל מאהבה ולהדבק בתור

בתורה ובמעשים טובים ולהתחזק בכח שונא ז
לאל עליון כללו של דבר יבדוק אדם עצמו בכ
באיזה עבירה שהוא רגיל לעשות יותר לעשות
גדרים והזהר ולהשמר מן העבירה · גם יבדוק ז
עצמו באיזה מצוה הוא רפוי יכוין תחלה תרד'
גרם לו שהוא רפוי כגון אדם שהוא בטלן יכוין ב
תחלה שהבטלה בא מדברים בטלים ומי שקובע
עצמו לשיחה בטלה הוא מתבטל מתורה ותפלה
ומכל טוב · וכן יהא זריז והסתלק מן האנשים
המדברים דברים בטלים · ולא יתחבר עמהם
וכה יש לו רפואה לחולי זה · וכן יעשה לכל המדות
הרעות יכוין תחלה היסוד הקבוע ויהרוס אותו ז
ויסר מעיניו המסך המחשיך אור נפשו · ולכל זה
צריך זריזות והסתלק · כי אם יתעסק לעקור הע'
המדות הרעות לא יעשו כלום שורשו ועושה עש
שלא יוכל לקצצם ויהיה זריז לבקש שלום ולרדוף
אחרין שנא' בקש שלום ורודפהו
ויהיה זריז לבקש ידיעת התורה וידיעת
הבו' ית' שנא' דרשתי דרשה את יי' ויהיה זריז לבקש
צדקה רדפתי צדק צדק תרדוף · וכתי' שמעו אלי
רודפי צדק מבקשי יי' · וצריך זריזות לכתוב
ספרים אשר הוא צריך מהם · או כשיראה או
ישמע דבר חידוש יהיה זריז לכתבו ולא ימתין
עד שישכח · וכן אז"ל הוי קל כנשר וגבור כארי
לעשות רצון אביך שבשמים · ראה איך [illegible]
חכמים לעשות עצמו קל וגבור על המצות · וכן
אמר דוד חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך
וכן דרשו רז"ל ושמרתם את המצות אל תקרי

המצות אולם המצות · כי תבא מצוה לידך אל ד
תחמיצנה אלא עשה אותה מיד · וצריך מאד קלות
וזריזות וגבורה ולהלחם עם הרשעים ולהיות
אביר לב כמשה רבינו ע״ה שאמר שימו איש
חרבו על ירכו · וכפנחס שנ׳ וירא פנחס בן
אלעזר ויקח רומח בידו · וכך הזהר בנפשך להיו
זריז מאד והפרד מחבורת הרשעים שלא להיות
בעצתם ובהסכמתם ועל הכל צריך זריזות ועשו
תשובה יחיש ואל יאחר בגדרי התשובה · ולא יהי׳
שעה אחת רשע לפני המקום · ראה איך משרתי
המלכים והשרים הם זריזים בשליחות ובעבודות
כ״ש וכ״ש שיש להזדרז לעשות עבודת מלך מה״מ ·
אעפ״י שהזריזות טוב מאד יזהר שלא ימהר בכמ
בעטרתו יותר מדיי כי הרוכב במהירות הוא
קרוב מאד להכשל · וכן מי שהוא רץ במהירות
בוא עמו ולא יתכן עם המהירות מעשה ולך
מתוקן אבל במתון יתקנו העניינים · וכן אז״ל
הוי מתונין בדין · והזריזות הוא טא
שיהיה ער בלבו ויקץ מחשבותיו ויקבץ ד׳
אבריו למלאכתו אך לא ימהר בשום מעשה ·
וכל אלו העניינים צריכים חכמה גדולה מתי
ימהר ומתי יאחר · ואעפ״י שמדת הזריזות ט
טובה מאד לא יהיה זריז לרדוף אחר תאוותו
ולשרוף אחר הבלותיו ולרדוף אחר מעשים
רעים · כי כאשר הזריזות לענין התורה מביא
את האדם לחיי העולם הבא · כן כשירדוף אחר
תאוותו מביא את האדם לשאול תחתית ·
וכאשר צריך זריזות לתורה כך צריך זריזות

לעניני העולם הזה שיהיה זהיר במלאכתו ויש
הצלחה גדולה ומי שעושה צרכיו בזריזות · וכן בן
תהיה זריז לשני עוונות ועשי מלאכתך שהיום
צרכי העולם בזריזות כדי שתקנה מהכל ולא
ולא שואלים ·

שער העצלות

מדת העצלות
היא רעה מאד
ומי שמדת העצלה גוברת בו עניינו מקולקל בעולם
הזה ובעולם הבא ועליו אמר שלמה על שדה איש
עצל עברתי והנה עלה כלו קמשונים וגדר אבניו
נהרסה · ראה חכמת העצל ושדה איש עצל
כמו שדה עצל לא די שאינו מגדל תבואה אלא
שאינו עובד אותו כראוי אלא מגדל אף דברים
רעים כגון חוחים וקמשונים המזיקים · ואפילו
אם היה זורע בשדה שתגדל תבואה מחמת ה
עצלותו יפסיד התבואה כי אבניו נהרסה והוא
עצל ואינו מתקן הגדר ומתוך כך יכנסו הבהמו
והגנבים ולוקחים הכל ואם גדר אבנים נהרסה ·
אעפ״י שגדר אבנים הוא חזק מאד אעפ״כ הוא
נהרס מחמת עצלותו שלא יתקן פי חסרונו ·
קודם שיפול כולה · כך הענין העצל בתורה
ובמצות כי העצלים אוהבים המנוחה · ומתוך כך
המצות קשות עליהם · ולימוד התורה כבד על
נפשם · ויברחו מבית הכנסת ומקום מנוחה
וכשהם יושבים בבית המדרש ובבית הכנסת
הם ישינים כ״ש בעת תפלה ותרומה · כי העצלות
מביא השינה בטבע האדם וכבר הזהיר
שלמה המלך מעט שינות מעט תנומות מעט

המצות אלא המצות · כי תבא מצוה לידך אל ת'
תחמיצנה אלא עשה אותה מיד · וצריך מאד קלות
וזריזות וגבורה ולהלחם עם הרשעים ולהוכי'
אבירי לב כמשה רבינו ע"ה שאמר שימו איש
חרבו על ירכו · וכפנחס שנ' וירא פנחס בן
אלעזר ויקח רומח בידו · וכך הזהר בעצמך להיו'
זריז מאד להפרד מחברת הרשעים שלא להיות
בעצתם ובהסכמתם ועל הכל צריך זריזות לעשו'
תשובה יחיש ואל יאחר בדברי התשובה · ולא יהי'
שעה אחת רשע לפני המקום · ראה איך משרתי
המלכים והשרים הם זריזים בשליחות ובעבודות
כ"ש וכ"ש שיש להזדרז לעשות עבודת מלך מה"מ
אע"פ שהזריזות טוב מאד יזהר שלא ימהר בכ'
בעבודתו יותר מדיי כי הרוכב במהירות הוא
קרוב מאד להכשל · וכן מי שהוא רץ במהירות
הוא נופל ולא יתכן עם המהירות מעשה ולכ'
מתוקן אבל במתון יתקנו העניינים · וכן אז"ל
הוי מתונין בדין · והזריזות הוא שלא
שיהיה עצל בלבו ויקץ מחשבותיו ויקבץ כ'
אבריו ומלאכתו אך לא ימהר בשום מעשה:
וכל אלו העניינים צריכים חכמה גדולה מתי
ימהר ומתי יאחר · ואע"פ שמדת הזריזות ט'
טובה מאד לא יהיה זריז לרדוף אחר תאוותו
ולרוץ אחר הגאותו ולרדוף אחר מעשים
רעים · כי כאשר הזריזות לענין התורה מביא
את האדם לחיי העולם הבא · כך כשרודף אחר
תאוותו מביא את האדם לשאול תחתית ·
וכאשר צריך זריזות לתורה כך צריך זריזות

לענייני העולם הזה שיהיה זהיר במלאכתו ויש
הצלחה גדולה ומי שעושה צרכיו בזריזות · וכן בן
תהיה זריז לשני עולמות ועשה מלאכתך שיהיו
צרכי העולם בזריזות כדי שתפנה ותהגה ותלמ'
ולמד שמים ·

שער העצלות

מדת העצלות
היא רעה מאד
ומי שמדת המדה נכרת בו עניינו מקולקל בעולם
הזה ובעולם הבא ועליו אמר שלמה על שדה איש
עצל עברתי והנה עלה כלו קמשונים וגדר אבניו
נהרסה · דימה חכמת העצל לשדה איש עצל
כמו ששדה עצל לא דיי שאינו מגדל תבואה מפני
שאינו עובד אותו כראוי אלא מגדל אף דברים
רעים כגון חרולים וקמשונים המזיקים · ואפילו
אם היה זורע בשדה שתגדל תבואה · מחמת ש'
עצלתו יפסיד התבואה כי אבניו נהרסה והוא
עצל ואינו מתקן הגדר ומתוך כך יכנסו הבהמו'
והגנבים ולוקחים הכל ומה גדר אבניו נהרסה ·
אע"פ שגדר אבניו הוא חזק מאד אעפ"כ הוא
נהרס מחמת עצלותו שלא יתקן מעט חסרונו ·
קודם שיפול כלה · כך הענין העצל בתורה
ובמצות כי העצלים אוהבים המנוחה · ומתוך כך
המצות קשות עליהם · ואיסור התורה כבד על
נפשם · ויברחו מבית הכנסת ומקום מנוחה
וכשהם יושבים בבית המדרש ובבית הכנסת
הם ישנים כ"ש עצלה תפיל תרדמה · כי העצל
מביא השינה בטבע האדם וכבר הזהיר
שלמה המלך מעט שינות מעט תנומות מעט

חינוך ירים לשכב · ולא די שהעצל לא יגע להדי
וידיעת התורה כיון שאינו עוסק בו כראוי · ולא
אמתת העצלות ועלה בלבו סברות של שטות ·
כי העצל ירא היותר לעשות ואומר כך · טוב לעני
המעולה כדי שיתחזק · כי כשאדם חזק יכול לעשות
יותר מן החלש · ומטה אזנו לדברים בטלים · ואמ
שבזה יהיה לו פתוח עינא שהעצלות צריך
שיתפש סברא לומר שיעשה מצוה בהתבטלו מן
הלימוד · אע"פ שזאת הסברא היא אמת שטוב ל
לעת כדי להתעסק או לשמוע אילו דבריחות ·
ולפתוח הלב זה דווקא לאדם הצריך ועוסק כראוי
כי אין כח אבנים כח האדם או שיהיו עצמותיו
בנחושת וברוח תמיד · ופעמים צריך לעת כדי
שיתחזק · אבל העצל מייטר זאת הסברא ומושך
אחריה עד שמתבטל מכל וכל · ועולם כבל מצוה
שיש בו עורך שעה סברא ולפי העצלות להתב
התבטל מן המצוה ·· כללו של דבר כיון
העצל יטה כל סברותיו לפי העצלות · העצל הוא
רך הלבב ואינו עולה למקום תורה ועליו אומר
שלמה שבעה דברים · כך אמ' לעצל רבך בעיר
לך ולמוד תורה היאנו והוא משיב להם מתירא
אני מן הארי שבדרך שנ' אמר עצל שחל בדרך ז
ארי בין הרחובות · אמ' הרי הוא דר אצל ביתיך
והוא משיב להם הארי בחוץ שנ' אמר עצל א'
ארי בחוץ בתוך רחובות ארצח · אמ' הרי הוא
בתוך הבית והוא משיב אם אני הולך אני
מוצא הדלת נעול ואני צריך לחזור · אמ' פתוחה
היא ועדיין לא יקום שנ' עד מתי עצל תשכב ·

עוד מעטו ומתגבן לפניו לאחוריו ומתעצל להר׳
ומתוך פיו שנ' טמן עצל ידו בצלחת נלאה להשיבה
אל פיו ·· ומיזהו שביעי שנ' מחורף עצל לא יחרוש
ושאל בקציר ואין מהו מחורף עצל לא יחרוש ·
אמ' ר' שמעון בן יוחי זהו שלא למד תורה בנערותו
ורוצה ללמוד בזקנתו ואינו יכול וזהו ושאל בקציר
ואיין · עכ"ב גינה שלמה המלך את העצל · ומד"עה אמ
דבר יותר מכולן שנ' כי קרוב אליך הדבר בפיך
ובלבבך לעשותו תוציא הדברים מתוך פיך · ומי ש'
שמתעצל בזה שלא יוציא הדברים מפיו אין עצלו
גדול מזה ·· ראה איך העצל יחוק מכל
המדות הטובות · ואינו שוה לכלום · שליחות אינו
שוה דכתי' כחומץ לשינים כעשן לעינים כן העצל
לשולחיו · ומאי' תאות עצל תמיתנו כי מאנו ידיו
לעשות · ומא' חכם עצל בעיניו משבעה משיבי
טעם · פירוש של זה הפסוק כך הוא · מלך יש לו
רעים ושלוחים הרבה ועשאן כולן שלוחותיו · ועבד
השיבו דבר המלך כשיחזרו משליחותם · ואחד
מעבדי המלך היה איש עצל ומעשים לומר הולך
אני ונח ואכל משולחן המלך · וכשראה חביריו
יגיעים מטורח הדרך החזיק עצמו חכם בעיניו
מכל חביריו · שטות הוא בידו כדכתי' חזית איש
מהיר במלאכתו לפני מלכים יתייצב אני כמו המלך
ישלם גמול לפקחים שהיו משיבי טעם · והעצל ל
לא יקוש לו המלך · כללו של דבר העצל ·
אינו שוה לא לעולם הזה ולא לעולם הבא כי מאנו
ידיו לעשות · אמ' החכם העצל שבבני אדם
שמתעצל בקיעת אוהבים ומטה ויראה · קיש

ויש עצל יותר ממנו שכל אילו היו בידם ומכרם
הקב״ה בראשונה חושה המוכרת לחמה ומורחת
כרי והחכמים הע״ט טרכתי אך אם שוה עצל ראוה
רכוה וחכם ולכן יתבייש הע״ט בראותו השוה
חושה ורזה על עניינה ויאמר מאמה לאחוז בו
במדת הזריזות ולעשות מתחת יד העצלות ולהשיב
נפשו אינו שחת ויש עצלות שהוא טוב מ
מאד כגון היושב ומתעצל לעשות רעות ולרדוף
אחר התאוות אמר על האדם אחד שרצה הולך
לשלוח ולקום סכנה ולא רצה ללכת וחרפו וגדפו ו
הולך ואמר ולא הלך טוב שתחרפני ואני חי ולא
ושתתפללו בעדי ואני מת ועל ענין זה אמרז״ל יש
זריז ונשכר יש זריז ונפסד יש עצל ונשכר
יש עצל ונפסד זריז וג׳ ונשכר שעושה מלאכ
כל השבוע ואינו עושה בערב שבת עצל ונשכ
שאינו עושה כל השבוע וגם אינו עושה בערב
שבת עצל ונפסד שאינו עושה כל השבוע ועושה
בערב שבת ראה דברי חכמים איך העלו כלכן
שיש זריזות שהוא טוב ויש זריזות שהוא רעה
וכן עצלות לכן תחשוב שתעשה הטוב בכל אד
אבריך ובכל תנועתך ותברור מכל אבר ואבר ו
קצת קולות וקצת גבורות והכל לשם שמים
ותהיה קל לשבת עם חבירים המתחברים בתור׳
ובמצות ותהיה כבד לשבת עם הליצים ועושי
רעה ותהיה קל בעיניך לראות דת ודין ומעשי
ועייני המצות ותהיה כבד בעיניך לראות
מעשה הבלים ולהסתכל בנשים ולהסתכל בעו״ה
ותהיה קל באזניך לשמוע מוסרים ותוכחות

ודברי תורה ותהיה כבד באזניך לשמוע ניבול
פה ודברים בטלים ותהיה קל באפך להריח
של הרשעים ותהיה כבד לבשם של הטובים
ותהיה כבד בלשונך בגם במריבות ובשקרים
ובליצנות ובלשון הרע ותהיה בפיך קל לדברי
תורה ותוכחות ולצות של הטוב ותהיה כבד
והרים יד ברעה ותהיה קל ביד ליתן צדקה
ולעשות מלאכתך באמונה ותהיה כבד ברגליך
ללך בדרכי הרשעים וללך לבתי משתאות ול
ללכת בטיולים ותהיה קל ברגלך לרוץ בבתי כ
כנסיות ולבתי מדרשות וללכת לבקר חולים ולעשו
לויה ולכל המצות ותהיה כבד בלבך לחשוב מ
הרהורים רעים ותהיה כבד על הקנאה והשנא
ותהיה קל בלבך לחשוב הרהורי תורה ולהשיג
מעלות אהבת הש״י ויראתו הטהורה במדה
תהיה קל וזריז בלבך והדבק באור העליון

שער הנדיבות

מדת הנדיבות
הוא המדה אשר
בה יגיע האדם

למעלות גדולה וכשהנדיבות על דרך טובה אז
היא משובחת מאד ובה יגיע אל מעלות רבות
בעולם הזה ובעולם הבא כש׳ מתן אדם ירחיב
לו ולפני גדולים ינחנו כי בעבור המתנות יאהבהו
מלכים ושרים ופרשים וכל אדם ואין דבר
בעולם המביא את האדם לידי אהבת עולם
כמו הנדיבות וגם בעולם הבא יגיע לו שכר
טוב עבור מתנותיו וגם ג׳ נדיבות האחד
נדיב בממון השני נדיב בגוף השלישי נדיב

בחכמה ואלו השלשה היו באברהם אבינו
ע"ה שהיה נדיב בממון רבתי' ויטע אשל כמו
נדיב בגופו כשהציל את לוט בן אחיו ונלחם
עבורו ונדיב בחכמתו כי יאמר כל אדם העם דרך
הישר עד שנתגיירו דכתי' את הנפש אשר עשו
בחרן וזאת המדה משובחת מאד ומפני אורך
מתכבד בה כדכתי' רבים יחלו פני נדיב ודבריו
נשמעים כשהוא מוכיח בני אדם לשוב לעבודת
הבו"ית אם הוא צריך לעזר הכל יעזרוהו והכל
בשלום עמו. ודע המתנה במקום
שאינו ראוי כגון צדקה לראוי שהם עניים אותה
המתנה היא מגונה כמו שאינו נזכר בנדיבות
הימים אך הוא נזכר כל הימים וזו היא כוונת
שלמה שאמר שלח לחמך על פני המים כי ברוב
הימים תמצאנו ופסק הפסוק מעה על הנדיבות
כי מי שנודע חסד יקצר תבואתו ומי שיש בו ד'
המדה הזאת הוא מתעשר כמ"ש יש מפזר ונוסף
עוד וכתי' נותן לרש אין מחסור ואמר דוד במעשי
הנדיבות פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד
המדה החשובה הזאת היא הלואה אצל הבו"ית
שנ' מלוה ה' חונן דל ואמר החכם עשה חסד עם
מי שראוי לו ועם מי שאינו ראוי לו כמי שראוי
לו יהיה החסד במקומו ועם מי שאינו ראוי תהי
תהיה אתה ראוי לעשות. אמר אחד מן החכמים
שנותן מתנה גדולה למי ששאל מתנה הוא חצי
נדיב אבל נדיב השלם הוא אשר נותן תדיר
מעט או רב קודם שישאלו ממנו. ועוד אחז"ל
מדת הנדיבות תלויה בהרגל כי אינו נקרא

נדיב עד שיהיה רגיל בכל עת ובכל שעה להתנדב
כפי יכולתו. כי אדם שנותן למי שראוי אלף זהובי'
בפעם אחת אינו נדיב כמו מי שנותן אלף זהו'
באלף פעמים כל זהו' וזהו' במקום הראוי. כי מה
שנותן אלף זהו' בבת אחת נתעוררה נדיבתו
והתנדב ואח"כ פסקה ממנו. וגם לענין השכר. אין
שכר מי שפדה שבוי אחד באלף דינרי' או נתן
צדקה באלף דינרין שהוא די מחסורו כמו מי שפדה
עשרה שבוים או השלים חסרון עשרה עניים כל אחד
באלף דינרין. ועל זה אחז"ל הכל לפי רוב המעשה ולא
על פי המעשה. וכל המעלים עינו מן הצדקה נקרא
בליעל רשע אכזרי וחוטא. שנ' השמר לך פן יהיה
דבר בליעל עם לבבך. ונקרא אכזרי דכתי' ורחמי
רשעים אכזרי. ומכחישו יחוסו שאינו מזרע אברה'
יצחק ויעקב שהם רחמנים אלא מזרע העמים ש
שאינן רחמנים שנ' אכזרי המה ולא ירחמו. וכל
המרחם מרחמים עליו שנ' ונתן לך רחמים ורחמך
והנותן צדקה לעניים בסבר פנים רעות איבד זכ
זכותו ואפי' אם נותן הרבה ועובר על לא ירע לבבך
בתתך לו. וטוב ממנו הנותן פרוטה בסבר פנים יפ
יפות. וטוב ממנו הנותן כראוי לעני הראוי בסבר
פנים יפות. וטוב שיתן קודם שישאל. וטוב שיתן
בסתר כדכתי' מתן בסתר יכפה אף. ויש שהיו
קושרים מעות בבגד ומזרקים לאחריהם כאים
עניים ונוטלים. והנותן אינו יודע למי נותן. והעני
אינו מתבייש. כללו של דבר כל מה שיוכל
להסתיר שלא יודע העני מי נותן. ושלא יודע ד

המקבל יש לו להסתיר ובשמרם ששה צדקה
ועושה עם הצדקה חסד כגון שיקנה כותנות דבר
הצריך לעני שלא יצטרך העני לטרוח ולא יאכל אם לא
ימצא צרכי העני כגון והעני אין לו לקנות בגנה יד
ודקדק שיתן לו בשעתו שעה ובזה עושה עמו
חסד ועל זה אמ׳ הנביא זרעו לכם לצדקה
וקצרו לפי חסד פי׳ השכר הוא הכל לפי החסד
ועתה שמע חשיבות הצדקות של בעלי הצדקה
דכתי׳ צדקה תרומם גוי בא וראה כמה גדול כח
של צדקה שהיא נקראת בשמו של הקב״ה שנ׳ צדק
מלא ימינך גדולה היא צדקה שבה
נשתבח אברהם אבי׳ ע״ה שנ׳ והאמין ביי׳ ויחשבה
לו צדקה ואמ׳ כי ידעתיו למען אשר יצוה את
בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך יי׳ לעשות
משפט וצדקה גדולה צדקה שבה נשתבח דוד
מלך ישראל שנ׳ ויהי עושה משפט וצדקה לכל
עמו גדולה צדקה שבה נשתבח שלמה דכתי׳
יהי יי׳ אלהיך ברוך לעשות משפט וצדקה גדולה
צדקה שמגעת עד לרקיע שנ׳ צדקתך אלהים עד
מרום וצדקתך כהררי אל גדולה צדקה שמגעת
עד כסא הכבוד שנ׳ צדק ומשפט מכון כסאך גדולה
צדקה שבה נשתבחו ישראל שנ׳ וצדקה תהיה לנ׳
גדולה צדקה שבה עתיד הקב״ה להשתבח ביום הדין
שנ׳ ויגבה יי׳ צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש
בצדקה גדולה צדקה שהיא מנחלת כבוד וחיים
לעושיה שנ׳ רודף צדקה וחסד ימצא חיים וכבוד
והגאולה תהיה בצדקה שנ׳ ציון במשפט תפדה

ויח׳ שב׳ ה׳

ושביה

ושבים בצדקה · ולאחר פטירתו של אדם היא לו
עושה לו לויה שנ' והלך לפניך צדקך · וגדול החסד
שבו נבנה ירושלים שנ' עולם בחסד יבנה ·
וכן ידבק אדם במדת הנדיבות הגדולות כל הטובות
האלו · ועוד יהיה נדיב בממונו לקנות המצות כגון
רק שקונה אתרוג באלף זוז · ויהיה נדיב בממונו ל
לכתוב ספרים · ויהיה נדיב בממונו להדר המצות
הידור מצוה עד שליש · וישאיל למי שאין לו ובזה
יהיה צדקתו עומדת לעד · ויהיה וותרן בזה
שלא לחוש אם יקלקלו הספרים עבור שלומדים
בהם · ועל כל כלי ביתו יהיה נדיב לשכיניו ולמיודעיו
ויהיה נדיב להלוות כספו לעניים ואם יוכל להספיק
ילוה גם לעשירים · ויהיה נדיב במשאו ובמתנו · ושלא
ידקדק עם חבירו לדבר מועט אם הוא מודד ···
או שוקל או אינה דבר שיהיה לו ישועם · ויהיה
נדיב בגופו לטרוח עבור כל אדם לסבול עולם ומש
ומשאם ולהצטער בצרתם ולהתפלל בעדם · ולשמוח
בשמחתם · ולבקר חולים · ולעשות חסד עם המתים ·
וביותר צריך להיות נדיב בחכמות תורתו ולמוד כל
אדם דעת ולהמשיך לבם לשמים וזהו נדיבות
הגדול שבכל מיני נדיבות המתנדב לאדם להביאו
לחיי העולם הבא · ומעט שמדת הנדיבות היא טוב
מאד צריך להזהר שלא יהא פזרן להשיג תאוותו
וכן במיני המאכל ומשתה ולתת הון לזונות ולעשות
בגדים יקרים · ולפזר במיני התחבולות שאינן מ
מביאות אותו ליראת שמים · וצריך נדיב הלב ליזהר
מאד שלא לפזר לריק · ושלא לרדוף אחר התאוות
המתאוות כל רע · אך ידקדק להיות וותרן לעניים

יחוש

[illegible]

ושכיבה בערכה ולאחר פטירתו של אדם היא ?
עושה לו לויה שנ' והלך לפניך צדקך וגדול החסד
שבו נבנה ירושלים שנ' עולם חסד יבנה
וכן ידבק אדם במדת הנדיבות הנזכרות כל הטובו'
האלו ועוד יהיה נדיב בממונו לקנות המצות כגון
ר"ג שקנה אתרוג באלף זוז ויהיה נדיב בממונו ל
לכתוב ספרים והיה נדיב בממונו להדר המצות
הידור מצוה עד שליש ויש אומ' עד שאין לו ובזה
יהיה צדקתו עומדת לעד ויהיה נותן בנה-
שלא לחוש אם יקלקלו הספרים עבור שלומדים
בהם ועל כל כלי ביתו יהיה נדיב לשכיניו ולמיודעיו (יחוש)
ויהיה נדיב להלוות כספו לעניים ואם יוכל להספיק
גם לעשירים ויהיה נדיב במשא ובמתן ושלא
לא ידקדק עם חבירו לדבר מועט אם הוא מודד...
או שוקל או איזה דבר שיהיה לא יצמצם ויהיה ([illegible])
נדיב בגופו ולטרוח עבור כל אדם לסבול עולם וחו
ומשאם ולהצטער בצרתם ולהתפלל בעדם ולשמוח
בשמחתם ולבקר חולים ולעשות חסד עם המתי'
וביותר צריך להיות נדיב במקנות תורתו ללמד כל
אדם דעת ולהמשיך לבם לשמים וזהו נדיבות
הגדול שבכל מיני נדיבות המתנדב לאדם להביאו
לחיי העולם הבא ומעלת מדת הנדיבות היא טוב
מאד צריך להזהר שלא יהא פזרן להשיג תאוותי'
לכן במיני המאכל ומשתה ולתת הון לזונות ולעשות
בגדים יקרים ולפזר במיני התכשיטות שאינן רק
מביאות אותו ויראת שמים וצריך נדיב הלב ליזהר
מאד שלא לפזר לריק ושלא לרדוף אחר התאוות
המתאוות כי רע אך ידקדק להיות נותן לעניים

ושכינת בצדקה · ולאחר פטירתו של אדם היא לו
עושה לו לויה שנ' והלך לפניך צדקך · וגדול החסד
שבו נבנה ירושלים שנ' עולם בחסד יבנה ·
לכן ירבה אדם במדת הנדיבות הגורמות כל הטובות
האלו · ועוד יהיה נדיב בממון וקנות המצות כגון
רג' שקנה אתרוג באלף זוז · ויהיה נדיב בממון ל
לכתוב ספרים · והיה נדיב בממון להדר המצות
הידור מצוה עד שליש · וישאיל למי שאין לו ובזה
יהיה צדקתו עומדת לעד · ויהיה ממון בזה
שלא לחוש אם יקלקלו הספרים עבור שלומדים יחוש
בהם · ועל כל כלי ביתו יהיה נדיב לשכיניו ולמיודעיו
ויהיה נדיב להלוות כספו לעניים ואם יוכל להספיק
· וגם לעשירים · ויהיה נדיב בגופו ובממונו · ושלא
לא ידקדק עם חבירו לדבר ולומר · אם הוא חוזר ·· [illegible]
או שוכן או איזה דבר שיהיה לא ישמעם · ויהיה
נדיב בגופו לטרוח עבור כל אדם לסבול שלום וה
ומשאם ולהצטער בצרתם ולהתפלל בעדם · ולשמוח
בשמחתם · ולבקר חולים · ולעשות חסד עם המתי'
וביותר צריך להיות נדיב בחכמות תורתו וללמד כל
אדם דעת ולהמשיך לבם לשמים וזהו נדיבות
הגדול שבכל מיני נדיבות המתנדב לאדם להביאו
לחיי העולם הבא · ואע"פ שמדת הנדיבות היא טוב'
מאד צריך להזהר שלא יהא פזרן להשיג תאוותו
לכל מיני המאכל ומשתה ולתת הון לזונות ולעשו'
בגדים יקרים · ולפזר במיני התכשיטים שאינן מה
מביאות אותו ליראת שמים · וצריך נדיב הלב ליזהר
מאד שלא לפזר לריק · ושלא לרדוף אחר התאוות
המביאות כל רע · אך ידקדק להיות ממון לעניים

ושבית בצדקה · ולאחר פטירתו של אדם היא לו
עושה לו לויה שנ׳ והולך לפניך צדקך · וגדול החסד
שכן נבנה ירושלים שנ׳ עולם בחסד יבנה
לכן ידבק אדם במדת הנדיבות הנדיבות כל הטובו
האלו · ועשיר יהיה נדיב בממונו ויקנה המצות כמו
רז״ל שקנה אתרוג באלף זוז׳ ויהיה נדיב בממונו ל
לכתוב ספרים · והיה נדיב בממונו להדר המצות
הידור מצוה עד שליש · וישאיל למי שאין לו ובזה
יהיה צדקתו עומדת לעד · ויהיה ותרן בגה׳
שלא לחוש אם יקלקלו הספרים עבור שלומדים יחוש
בהם · ועל כל כלי ביתו יהיה נדיב לשכיניו ולמיודעיו
ויהיה נדיב להלוות כספו לעניים ואם יוכל להספיק
·לוה גם לעשירים · ויהיה נדיב במשא ובמתן · ושלא
לא ידקדק עם חבירו לדבר מועט · אם הוא מודד ··· [illegible]
או שוקל או מונה דבר שיהיה לא ימעט · ויהיה
נדיב בגופו לטרוח עבור כל אדם לסבול עולם וגם
ומשאם ולהצטער בצרתם ולהתפלל בעדם ולשמוח
בשמחתם · ולבקר חולים · ולעשות חסד עם המתי׳
וביותר צריך להיות נדיב בחכמות תורתו ללמוד כל
אדם דעת ולהמשיך לבם לשמים וזהו נדיבות
הגדול שבכל מיני נדיבות המתנדב לאדם להביאו
לחיי העולם הבא · ומ״מ שמדת הנדיבות היא טוב
מאד צריך להזהר שלא יהא פזרן להשיג תאוות
לכן מיני המאכל ומשתה ולתת הון לזונות ולעשו׳
בגדים יקרים · ולפזר במיני התכשיטות שאינן מ׳
המביאות אותו ליראת שמים · וצריך נדיב הלב ליזהר
מאד שלא לפזר לריק · ושלא לרדוף אחר התאוות
המביאות כל רע · אך ידקדק להיות ותרן לעניים

הטובים להלביש ולהאכיל מן המיטב כדכתי' כל
חלב לה' · ויהיה שכרו שמור ברב טוב הצפון בעדן
אשר לא עין ראתה"

שער הציקנות

זאת המדה היא מצויה
ברוב עניינה ועל הציקן
אומר שלמה אל תלחם
את לחם רע עין ואל תתאו למטעמותיו אכול וש
ושתה יאמר לך ולבו בל עמך · וזאת מדת צר עין ד
מקבץ הון ולא ירחם על העניים · וכשיש לו משא
ומתן עם חבירו אז הוא מדקדק יותר מדאי ולא
יוותר להם מאומה · אינו מאכיל ואינו מלביש ולא
יהנה שום אדם ממנו ואין לו בשחוק על מי שנתן
לו הממון והוא שנאוי על הבריות · ואינו מהדר
מצוה · ולא יקנה לו לא רב ולא חבר ומתוך כך יש
ישאר ריק מן התורה ומן המצות · ואם הוא צר
עין בנפשו גם זה רע מאד שלא יערך לעשות
חסד עם בני אדם ורע על כל רשות · אם הוא
כילי בחכמות או בספרים כיון שהוא אינו חסר
בזה מאומה · כי החכמה דומה לאש שאינו חסר
כשמדליקין ממנו נרות או אש אחר · ועל"כ מונע
בר יקבהו לאום · אבל על המשביר אומר וברכה לראש
משביר · ופשט הכתו' בצדקה והמשל על החכמה ·
והטוב שבזאת המדה שאינו מפקיד ממונו בהבלי
ולפעמים נמנע מעבירות גדולות ומחמת שמחסר
נפשו מטובה ההנאה שיש לאדם יבעט ומתוך
כך אין לו תאוות כמו שיש לעשיר מרוב הטובה
וההנאה שיש לאדם יבעט בבוראו · לכן ידקדק
אדם בעצמו ויהיה עשיר כפי יכולתו במקום

שראוי לו להתערב · ובמקום שאין ראוי להתערב
יהיה ציקן וכילי · וישקול כל זה במאזנים של התורה
ולמוד מיעקב אבינו שהיה ציקן שאין דוגמתו
דכתי' ויותר יעקב לבדו ואז"ל ששכח פכין קטני'
וחזר עליהם ואמר שהצדיקים חביב להם ממונם
יותר מגופם לפי שאין פושטין ידיהן בגזל · ראה
עבירות גדול שעשה אדם שהיה עשיר כמו
יעקב אבינו ע"ה שחזר על פכין קטנים · ומעות כל
במקום אחר שהיה ממון שאין דוגמתו שדרשו
רז"ל על אשר כריתי לי · כריתי לשון כרי · ומה לעשו
עול זה בשבילו חופר במערה היש וממון כזה · לכן
ילמוד אדם שלא יפזר אדם פרוטה לריק ושלא
לצרך · ובמקום מצוה יתן בצדקה ובשאר
מצות התלויות בממעות ולקנות רב חבר וספרי'
יהיה ותרן ויהיה ותרן גדול כדי להשיג מעלות
העליונות להשיב הנפש ומקום טהרה · שתהא
צרורה בצרור החיים דכתי' והייתה נפש אדוני
צרורה בצרור החיים"

ט'

שער הזכירה

מדת הזכירה היא
המדה שאין העולם
הזה יכול להתקיים
בלא זכירה כי כל משא ומתן של העולם הזה
הכל תלוי בזכירה · כי לא היה אדם מאמין את
חבירו או מלוה לו אם לא היה זכור וכל העניינים
שבעולם כגון מקח וממכר אם היו שוכחים
דבריהם לא היו יכולים לעשות מקח וממכר
בלא זכירה ואין צריך להאריך בזה כי דברים
ידוע וכל · לכן יקח אדם זאת המדה להשתמש

בה לענין מעשה׳ כי הזכירה צריך היא לאמת׳ היאך
אם שדר דבר יזכור דברין שדר ויקיים׳ ואם יש
דבר בינו ובין חבירו יזכור הענין כהויתו ולא כמו
ישנה בדברין׳ ואם גלה לו חבירו דבר סתר ועצה
עלין שלא לגלות יזכור צווי חבירו ולא יגלה״
ואם לוה מחבירו מעות או שאל ממנו כלי ביתו
יזכור כמה מעות לווה ממנו וידקדק בחשבונו כדי
וישלם לו הכל׳ ומי שיש לו עסקים רבים וטרוד
צריך ליזהר מאד שלא ילוה מעות או ישאל שום
ענינים מבני אדם כי כיון שטרוד ישכח הכל ל
ולא יזכור׳ אם גמל לו חבירו טובה יזכור שיוכל
להטיב לו גמולו׳ לענין הצדקה צריך לזכור העני׳
והעלות על לבו דוחקם ומתוך כך יעזור להם׳
אם יבא להעיד עדות על מה ששמע וראה׳
צריך ליזהר מאד שיזכור מהכל לא יפחות ולא
יוסיף על מה שראה או שמע׳ ראה
איך הזהירה הקב״ה על הזכירה שנ׳ השמר לך
פן תשכח יי׳ אלהיך לבלתי שמור מצותיו ומשפטי׳
וכו׳ וזה דבר גדול הזוכר הש״י׳ בכל מעשיו״
וכן דוד א״ה שויתי יי׳ לנגדי תמיד׳ הזכירה היא׳
מעלה עליונה׳ מאדם והיא כלי המחזיק כל ש
המצות והתורה׳ בציצית כתי׳ למען תזכרו
את מצות יי׳ ובתפילין שמו׳ ולזכרון בין עיניך
למען תהיה תורת יי׳ בפיך׳ וכתי׳ וזכרת כי עבד
היית בארץ מצרים ושמרת ועשית כל החוקי׳
האלה׳ וכיון שהכל תלוי בזכירה יש לכתוב לך ש
שלשים דברים שתזכור בכל יום ותכניסם בל
בציוני מחשבותיך׳ לא שתזכור בפיך כדבר

אלא אך תכתבם על לוח לבך ואז תהיה עבודתך
מקובלת לפני המקום ותשא חן וחסד לפניו
הזכירה הראשונה שתזכור איך הוציאך מאין
ליש ותזכור הטובות שעשה עמך ומשרך עד היום
הזה׳ ואיך גדלך ונשאך על כל הבריות׳ וכל זה עשה
לך לא שהיה חייב לך לעשות אלא בחנם עשה לך
כל זה ומרוב חסדיו גמל לך כל זה׳ ועבור זה אתה
חייב להודות לבו ית׳״ הזכירה השנית׳
שיזכור חסדי הש״י ית׳ עמו שהוא שלם כאבריו
ואם היה חסר אבר אחד ובא רופא אחד ורפאו
כמה היה נכנע ומחזיק טובה לרופא כן שיעשה
כן לפני הקב״ה שעשאו שלם״ הזכירה השלישי׳
שיזכור חסדי הא׳ ית׳ שנתן בו חכמה ויראה אם
היה שוטה ויקרע כסותו כמה היה עליו מקולקל
ולא היה מחשב לכלום ואם היה רופא ורפא שט
שטותיו כמה היה ראוי לשבחו כן לפני הש״י
הזכירה הרביעי׳ שיזכור הטובה שעש׳
לו הא׳ ית׳ שנתן לו תורתו הקדושה להורות לו ל
דרכיו הישרים ולקבוע לעבודת המלך ויתר עד׳
כל אל האדון העליון ובה יזכה לאור באור החיים
וליהנות מזיו השכינה׳ החמישי׳ שיזכור
רחמי הא׳ ית׳ שירחם עלין ולתת תורתו הטהורה
בידו׳ ואלו היה מלך בשר ודם ששלח לו כתב ומ
וקרא כל הכתב׳ והיה בו דבר שלא הבין כמה היה
מצטער על זה שלא היה יודע מה צוהו המלך
ואין ספק אם היה יודע כתקונו אפי׳ קטן שבן ל
הקטנים שהיה יודע ופירש לו מה שלא הבין כד
היה מתהדר ללכת אליו ולא היה מתבייש כ״ש

בה לענין משא׳ כי הזכירה צרי׳ היא למאוד׳ היאך
אם דבר דבר יזכור דבריו שדבר ויקיים׳ ואם יש
דבר בינו ובין חבירו יזכור הענין כהויתו ולא
ישנה בדבריו׳ ואם גלה לו חבירו דבר סתר ועצה
שצוו שלא לגלות יזכור צווי חבירו ולא יגלה״
ואם לוה מחבירו מעות או שאל ממנו כלי ביתו
יזכור כמה מעות לוה ממנו וידקדק בחשבונו ל
וישלם לו הכל׳ ומי שיש לו עסקים רבים וטרוד
צריך ליזהר מאוד שלא ילוה מעות או ישאל מ
עניינים מבני אדם כי כיון שטרוד ישכח הכל ל
ולא יזכור׳ אם גמל לו חבירו טובה יזכור שיוכל
להשיב לו גמולו׳ לענין הצדקה צריך לזכור העניי׳
והעלות על לבו דוחקם ומתוך כך יעזור להם׳
אם יבא להעיד עדות על מה ששמע וראה׳
צריך ליזהר מאוד שיזכור מהכל לא יפחות ולא
יוסיף על מה שראה או שמע׳
ראה
איך הזהירה הקב״ה על הזכירה שנ׳ השמר לך
פן תשכח יי׳ אלהיך לבלתי שמור מצותיו ומשפטי׳
וגו׳ וזה דבר גדול הזוכר הש׳ ית׳ בכל מעשיו״
וכן דוד אמ׳ שויתי יי׳ לנגדי תמיד׳ הזכירה היא׳
מעלה עליונ׳ מאדם והיא כלי המחזיק כל ש
המצות והתורה׳ בציצית כתי׳ למען תזכרו
את מצות יי׳ ובתפילין שמו׳ ולזכרון בין עיניך
למען תהיה תורת יי׳ בפיך׳ וכתי׳ וזכרת כי עבד
היית׳ בארץ מצרים ושמרת ועשית כל החוקי׳
האלה׳ וכיון שהכל תלוי בזכירה יש לכתו׳ לך ש
שלשים דברים שתזכור בכל יום ותכניסם בל
בעיניך ומחשבותיך׳ לא שתזכור בפיך בלבד

אלא אך תכתבם על לוח לבך ואז תהיה עבודתך
מקובלת לפני המקום ותשא חן וחסד לפני
הזכירה הראשונה שתזכור איך הוציאך מאין
ליש ותזכור הטובות שעשה עמך מעודך עד היום
הזה ואיך גדלך ונשאך על כל הבריות וכל זה עשה
לך לא שהיה חייב לך לעשות אלא בחנם עשה לך
כל זה וברוב חסדיו גמל לך כל זה ועבור זה אתה
חייב להודות לו ית׳״ הזכירה השנית׳
שיזכור חסדי הש׳ ית׳ עמו שהוא שלם באבריו ל
ואם היה חסר אבר אחד ובא רופא אחד ורפאו
כמה היה מכבדו ומחזיק טובה לרופא ק״ו שעשה
כן לפני הקב״ה שעשאו שלם״ הזכירה השלישי׳
שיזכור חסדי הא׳ ית׳ שנתן בו חכמה ויראה אם
היה שוטה ויקרע כסותו כמה היה ענינו מקולקל
ולא היה נחשב לכלום ואם היה רופא ומרפא שט
שטותיו כמה היה ראוי לשבחו ק״ו לפני הש׳
הזכירה הרביעי׳ שיזכור הטובה שעש׳
לו הא׳ ית׳ שנתן לו תורתו הקדושה והורה לו ל
דרכיו הישרים להגיע לעבודת המלך ויתקרב
כל אל האדון העליון ובה יגיע לאור באור החיים
ולהנות מזיו השכינה׳ החמישי׳ שיזכור
רחמי הא׳ ית׳ שירחם עלינו ונתן תורתו הטהורה
בידו׳ ואלו היה מלך בשר ודם ששולח לו כתב יד
וקרא כל הכתב׳ והיה בו דבר שלא הבין כמה היה
מצטער על זה שלא היה יודע מה שצוהו המלך
ואין ספק אם היה יודע במקומו אפי׳ קטן מן ה
הקטנים שהיה יודע ופירש לו מה שלא הבין ה
היה מהדר ללכת אליו ולא היה מתבייש כש״

בה לענין מעשה · כי הזכירה גדר היא למצות היאך
אם נדר דבר יזכור דבריו שנדר ויקיים · ואם יש
דבר בינו ובין חבירו יזכור הענין כהויתו ולא ס
ישנה בדבריו · ואם גלה לו חבירו דבר סתר וצוה
עליו שלא לגלות יזכור צווי חבירו ולא יגלה ··
ואם לוה מחבירו מעות או שאל ממנו כלי ביתו
יזכור כמה מעות לוה ממנו וידקדק בשמנו ל
וישלם לו הכל · ומי שיש לו עסקים רבים וצריך
צריך ליזהר מאד שלא ילוה מעות או ישאל של
עניים מבני אדם כי כיון שטרוד ישכח הכל ל
ולא יזכור · אם גמל לו חבירו טובה יזכור שיוכל
להטיב לו גמולו · וענין הצדקה צריך לזכור העניי'
והעלות על לבו דוחקם ומתוך כך יעזור להם ·
אם יבא להעיד עדות על מה ששמע וראה ·
צריך ליזהר מאד שיזכור מהכל לא יפחות ולא
יוסיף על מה שראה או שמע · ראה
איך הזהירה הקב"ה על הזכירה שנ' השמר לך
פן תשכח יי' אלהיך לבלתי שמור מצותיו ומשפט'
וכו' וזה דבר גדול הזוכר הש' ית' בכל מעשיו ··
ובן דוד שויתי יי' לנגדי תמיד · הזכירה היא
מעלה עליונה' מאדם והיא כלי המחזיק כל ש
המצות והתורה · בציצית כתי' למען תזכרו
את מצות יי' ובתפילין שמו' ולזכרון בין עיניך
למען תהיה תורת יי' בפיך · וכתי' וזכרת כי עבד
היית בארץ מצרים ושמרת ועשית כל החוקי'
האלה · וכיון שהכל תלוי בזכירה יש לכתב לך ש
שלשים דברים שתזכור בכל יום ותכניסם בל
בעיונך מחשבותיך · לא שתשמור בפיך כדבר

אלא אך תכתבם על לוח לבך ואז תהיה עבודתך
מקובלת לפני המקום ותשא חן וחסד לפניו
הזכירה הראשונה שתזכור איך הוציאך מאין
ליש ותזכור הטובות שעשה עמך משרך עד היום
הזה · ואיך גדלך ונשאך על כל הבריות וכל זה עשה
לך לא שהיה חייב לך לעשות אלא בחנם עשה לך
כל זה ומרוב חסדיו גמל לך כל זה · ועבור זה אתה
חייב להודות לבו' ית' ·· הזכירה השנית ·
שיזכור חסדי הש' ית' עמו שהוא שלם באבריו ·
ואם היה חסר אבר אחד ובא רופא אחד ורפאו
כמה היה נכנע ומחזיק טובה לרופא כן שיעשה
כן לפני הקב"ה שעשאו שלם ·· הזכירה השלישי' ·
שיזכור חסדי הא' ית' שנתן בו חכמה ויראה אם
היה שוטה ויקרע כסותו כמה היה עניינו מקולקל
ולא היה נחשב לכלום ואם היה רופא ורפא שט
שטותיו כמה היה ראוי לשבחו כן לפני הש'
הזכירה הרביעי' שיזכור הטובה שעש'
לו הא' ית' שנתן לו תורתו הקדושה להורות לו ד
דרכיו הישרים להגיע לעבודת המלך ויתרצה
כל אל האדון העליון ובה יגיע לאור באור החיים
ולהנות מזיו השכינה · החמישי' שיזכור
רחמי הא' ית' שירחם עלינו ותת תורתו הטהורה
בידו · ואלו היה מלך בשר ודם ששלח לו כתב וד
וקרא כל הכתב והיה כל דבר שלא הבין כמה היה
מצטער על זה שלא היה יודע מה צוהו המלך
ואין ספק אם היה יודע מקומו אפי' קטן שבן
הקטנים שהיה יודע לפרש לו מה שלא הבין ה
היה ממהר ללכת אליו ולא היה מתבייש כ"ש

וכמ"ש שיעשה כן בתורת אלהים״ הששי
שיזכור אם יש לו שום אבר שעבר בו על המצות שלא
שעשהו יוצרו ויחשוב על זה שכל הדברים שברא ה׳
הא׳ ית׳ הם עושים מצותיו׳ החמור נושא משאו״
הפס הסוס והשור חורשים׳ ואין שום יום שלא
ומדרין כאדונם׳ השמש עושה בכל יום מה שצ
שעשהו הא׳ ית׳ ואם היה יום אחד שלא היה זורח
והיה חושך כמה היה נחשב בעיני העולם׳ או
אם מי הים היו עוברים הגבול שנתן להם המקום
היו מקולקלים כל העולם׳ או אם האדמה לא היית׳
נותנת יבולה ופירותיה כל העולם היו מתים״
ועתה ראה כל הדברים עושין שליחתם׳ ואיך לא
יתבייש האדם שלא להרגיל אבריו שנבראו לשמור
התורה׳ והוא חוטא ומרגיל אבריו לעבור על התורה
השביעי שיזכור בעניני העולם׳ עבד של
שרואה את אדונו מטיב עמו ומספיק לו כל צרכיו
כמה צריך אותו העבד לקבל עליו מורא אדונו׳
ואהבתו ושיכנע לפניו וישתדל בכל כחו שימצא
חן בעיני אדונו ק"ו שהאדם יקבל עליו עול מלכו׳
שמים׳ ויחשוב עצמו כעבד לפני רבו ולא יראה
בעצמו שום שררה או גאוה״ השמיני״
שיזכור אדם שיש לו אשה שאוהב אותה כנפשו
או בנו שהוא אוהב אותו בכל לבו הוא צריך תמ
תמיד להטיב להם ולעשות כל רצונם׳ ואינו ל
עושה זה בעבור שירא מהם׳ או שהם ייטיבו ל
עמו עבור שהוא עושה רצונם אלא מרוב אהבה
שהוא חושק בה הוא עושה ק"ו שיעשה כן לפני
הקב"ה שיתן כל מעשיו לשמו הגדול וברו׳ לא
יעשה מצות מאהבת בני אדם או מיראתם

או שהיה מקוה לקבל טובה מהם אלא ישלו ל
ויחד כל מעשיו לשמו הגדול ית׳ וברו׳ ולא ישתתף
עמו דבר אחר׳ התשיעי שיזכור כל ע׳
עבדי המלך איך הם זריזים ומשתדלים בעבודת
בעבודתו׳ ואם עבדי המלך יעשו מעשה המלך
דבר שצריך חכמה ועצה הנה יפנו לבם מכל ד
דבר׳ וישימו כל מחשבותיהם וחכמתם לעשות
ענין המלך בתבונה ובחכמה ובכיון כל אשר
יכולין לעשות׳ ואם יבא אדם לשבח המלך ולהחזיק
לו טובה על הטוב שעשה לו הן אם יכתוב לו כתב
או ישמור פני אלו לשבחו על פה יחפש בלבו כ
לשון צח ונאה לשבח בו המלך ק"ו שיעשה כן לפ
לפני מלך מה"ה שישים כל כוונתו בעבודת הבו׳
ית׳ לעשותה כהלכתה ומצותה׳ והנה כל מעשה
האדם בעבודת הבו׳ ית׳ נחלק לג׳ חלקים׳ האחד
חובת הלב וכו׳ אם יתעסק במחשבותיו לייחד
הש׳ ית׳ בלבו יפנה לבו מכל המחשבה ויהיה ייחודו
שלם לאלהים ית׳ וכו׳ הב׳ עסק הגוף והאברים
כגון התפלה שצריך לנענע לשון ושפתותיו כ
ולכוין לבו התפלה יפנה לבו מכל עסקיו ויעמוד
בכונה לפני הא׳ הגדול ית׳ הג׳ במצות סוכה
ולולב וציצית וכיוצא באלו המצות האברי׳ וכו׳
ואין עיקרם הכונה כמו התפלה כי עיקר התפלה
היא הכונה׳ אבל אלו העיקרים באברים בלא לב
אפי׳ הכי קודם שיעשה יזכור מצות מי יעשה
ויעשה בהידור מצות אדון העולם״
העשירי שיזכור מה היו עסקיו עד
היום הזה׳ אם עסק בעבודת יוצרו ית׳ או יצרו

וכן צריך שיזכור בכל יום כמה עשה עבודת הבו'
ית' וכמה מרד נגדו · ועולם יתן לבו שיעסוק יותר
יותר בעבודתו ממה שיעסוק בצרכיו · ואם לא
חטא כל ימיו בעבודת הבו' ית' · לכל הפחות מעתה
ואילך יעסוק בעבוד הש' ית'' העשתי עשר
שיזכור איך הוא מהיר וזהיר בעניניו
לאסוף וחושב יומם ולילה בזה · ואינו חושב ואוהב
אלא למי שיעזרהו לקבץ כסף וזהב · ואפשר
שתהיה יגיעתו לריק שיאבד הכל שלא היה מה
מאומה לדעתו · ושלא ימות מהרה · ואעפ"כ עורך
כ"כ · ואם כן מה יעשה לנשמתו הזכה הקיימת
עולם ועד · כמה אתה חייב לתקן ענינה ולהיות
זריז לנטר תמיד לזכותה ולהצליחה בזכות הקיים
לעולם ולעולמי עולמים · ואתה רואה מה חילוק יש
בין שני העולמים · ומעלת האחד מן האחר כמו
מעלת האור מן החשך'' שתים עשר
שיזכור שהקב"ה רואה מחשבות לבו · ראה איך
מקשט עצמו ומייפה עצמו ההולך לפני מלך כ"ש
כי אין לבא בשער המלך בלבוש שק · וכאשר תר
תראה ביוסף הצדיק ע"ה ויריצוהו מן הבור ויגל'
ויחלף שמלותיו · הנך רואה שאין מכניסין השחור
לפני המלך ופרקים · א"כ אנחנו השחורים ולפני
המלך לעולם כי הוא רואה במחשבות ובין כל
בסתר ובגלוי ואין תמס ממנו כי בכל מקום הוא
שיש לנו לחשוב תמיד בגדולתו ולהסכים לבינו
לעשות רצונו ולקשט המחשבות ולפנו''
השלשה עשר שיזכור אשר חכמתו
יותר ממעשיו · שאינו עושה כפי חכמתו'

ויש לו ממון ואינו עושה ממנו טובה לפי עושרו
ויחשוב מי האיש אשר אדם בא אליו ויאמר לו הילך
אלף זהובי' על מנת שתתן למוהבי עשרה זהובים
שלא יעשה כך · ק"ו שיעשה כן לבו' ית' · ואל תאמר
אלו הגעתי לעושר כך וכך · או אלו ידעתי ליזהר
יותר ממה שאני יודע הייתי עושה זה שאני
חייב מן העבודה · כי כל זה הבל גדול מי שאומר
כך · כי כך דחיית היצר הרע אל כל אדם יעשה מיד
לפי חכמתו ועושרו לפי מה שהוא עתה · ואם יהיה
לו יותר יעשה יותר'' ארבע עשרה
שיזכור האדם המסביר פנים לחבירו · איך לבו
נוטה אליו לאהבה אותו כמאמר הכתו' כמים פנים
לפנים כן לב האדם לאדם · כ"ש אם עשיר או מלך''
יקבלהו בסבר פנים יפות ומראה לו שהוא אוהבו
כמה יאהבהו · וכמה ישתבח ויתהלל כמה ק"ו לבו' ית'
שהוא אוהב אותנו ועוזר אותנו והבטיחנו אלינו
בכל דור כ"ש ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביה'
כו' שאנו חייבים לאהבה אותו בכל לב''
חמשת עשר שיזכור שהאדם מזמין
צרכיו קודם שצריך להם ואינו יודע אם יחיה כ"כ
עד שיהנה ממנו וההולך לדרך רחוקה איך הוא מזמין
צדה לדרך ק"ו שנעשה כן לעולם הארוך שהוא דרך
רחוקה ובפתאום שולח המקום שלוחו להביא האדם
לו יקדים להזמין צידה לדרך'' ששה עשר
שיזכור האדם אשר ראה בימיו חבירין בחורים
גבורים יותר ממנו שהיו בחשובה גדולה ולא האריכו
ימים · ואין המות מתעכב לבא בכל שעה · ואין לו
אדם שולט בו · והנשמה היא פקדון בידו ואינו יודע

מתי יבא בעל הפקדון ויתבע פקדונו שיזהר לנקות
הפקדון שיחזירנו בנקי כאשר באה לידו״

שבעה עשר

שיזכור מצוה אחת טובה מאד
והסתלק מבני אדם כשיוכל להנצל מהם וישב יחידי
בחדרו׳ כי רוב העבירות אינן נגמרות אלא בשנים
כגון זנות ולשון הרע וחניפות׳ ומכל אלה ינצל היושב
יחידי׳ כי הוא אינו מתנאה של בני אדם ואינו שומע
לעצת שלהם ובעמדו עם הוא חייב להוכיחם בשלש׳
עניינים בפניעת יד כפתחם שוקח רוקח בידו״
דברים כמו שמשה רבי׳ ע״ה פ שאמר לרשע למה
תכה רעך׳ וכוב כ״ש דוד ע״ה שנאתי קהל מריעים
ומי יוכל לעשות זה להתקוטט שהם תמיד כיון שהן
שברין תמיד וכשאתה יושב יחיד בטל ממך כל
זה שנכש׳ ואתה ניצל ממצות הרבה״ אם עשי
החסידי׳ והחכמים יתחבר וישב עמהם ויעמוד מהם
דרכי׳ הולך את חכמים יחכם״

שמנה עשר

שיזכור ויתבונן בין העליונים והתחתונים והוא מבין
שהוא קטן ושפל עד דברים העליונים׳ ויבין שהם
שחוק לו בכל יתב׳ חלק והשליטו על כל העולם בהמות
וחיות ועופות ודגים ועשבים וצמחים׳ והודיעו
סודות גדולתו וגבורתו ונפלאותיו׳ וכמה הוא חייב
להודות לו עבור זה׳ כמו עבד נבזה שגדלו אדון
גדול אשר הוא אדון האדונים׳ שחייב להשפיל ש
עצמו לפניו ולשבחו״

תשעה עשר

שיזכור חסדי הא׳ יתב׳ שהוא מציל אותו מפגעי ד
העולם׳ שהוא רואה כמה בני אדם מתים ביסורים
קשים ברעב ובצמא ובשאר המות׳ ובצרעת ובחרב

ובחרב ובמים ובאש ובאש והוא יודע בעצמו שהוא
ראוי לכל הצרות׳ כי עבר כמה עבירות ולא שמר משמרת
הבו׳ ית׳ אעפ״כ שהוא חייב לזכור חמלו שאין הש׳ ית׳ והצילו
מכל הצרות׳ וידע כמה הוא ראוי להכנע לפני בוראו ש
ולבקש ממנו מחילה בכל פעם ויזהר בעבודתו ושבחו
ולבקש ממנו שישמרהו מן הצרות המתרגשות בעולם
כשה״ והיה אם שמוע תשמע כו׳ ואחז״ל אין ערוך ש
ממיתה אלא חולאים ומיתות״

עשרים

שיזכור ויחשוב אם יש לו ממון שהוא פקדון בידו ש
וכשירצה הש״י ית׳ יקחנו מידו ויפקידנו ביד אחר׳
וכן לא יצטער לפרוע כל מה שהוא חייב׳ כגון אם קבל
ישיב הגזילה בשמחה וישבח לא׳ ית׳ שידו משגת
לפרוע הגזילה׳ והזהר שלא יפחד ולא יחשוב מה
שירצה הב״ה ית׳ יעשה כי הכל הוא שלו׳ כשרצה נתן
נתנה בידו כשרצה לקחה ממנו׳ ולא יבטח על בס
בשכלו עצמו׳ ולא יחשוב שבחכמתו באה לו ממונו׳
אך שהא׳ ברחמיו נתנו לו ויבקש ממנו שישליטנו
על ממונו לעשות בו רצון הא׳ ית׳ ולא יהיה עשרו
לרעתו״

אחד ועשרים׳

שיזכור תמיד
על מעשה המלך וירגיל עצמו תמיד לעשות הטוב
עד שיראה בו רגיל מאד ואח״כ יוסיף יותר׳ וישאל ש
מאלהים עזר שיעזרוהו שמי שיודיעו חכמה ויחזיק ש
איבריו לסבול מצותיו ולעלות מדרגה אחר מדרגה״

תשנים ועשרי׳

כשיזכור לעולם לבו ש
לעשות טובה עם חבירו ולסייע להם בגופם ובמ׳
ובמאמם׳ ויאהב להם מה שהוא אוהב לנפשו׳ וישנא
להם מה שהוא שונא לעצמו׳ וישתדל לקנות אוהבי׳
ורעים נאמנים שיעזרוהו לישא על תורתו

כי כשלבך שלם שהם אז יחבבוך ורבים בני שלומיך
ולא לאחד ולא לאחר איש אלא בודך״ שלש ועשרי׳
שיזכור תמיד גדולות הא׳ ית׳ ויבין בבריות השמי׳
הרחמיים גדולים וקטנים ואיך הגלגלים הולכים והשמש
והירח והכוכבים וירידת הגשמיים ונשיבת הרוחות׳
וכאלו עד הרבה מאד ומספר״ ובמשלי שאדם רואה ד׳
אלו הנפלאות תמיד אינו נותן לבו כ״כ להבין ׳ אבל כש
כשהחמה לוקה או הלבנה אז הם תמיהים מאד זהו
במשלי שאינו תמיד ורגיל כמו סיבוב החמה בכל יום
ממזרח למערב ׳ ולכן הבט עליהם ועשה עצמך כאלו
לא ראית הפלאות מימיך והיה נראה כאלו היית
סומא עד עתה ועכשיו פתחת עיניך אז היה נפלא
בעיניך מאד כן תעשה עצמך בכל יום ׳ וכן אמ׳ דוד
ע״ה נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד״
ארבע ועשרים שיזכור ויחשוב אדם
שעיניו רכות אינן יכול לראות בכלי כסף וזהב המ׳
המצויירים בעבור רק מעט שרואה יופי הכלי מאד ו
אינן יכול להסתכל כ״כ בעבור הרק כמו מי שעיניו חזקות
כך יום ולמד אדם תורה וחכמה בנערותו ונראה לו שה
שהיה מבין אותן כראוי לא יסמוך על אותה ההבנה׳
כי החכמה מתחזק כשיגיע לימים יותר ממה שהיה
בנערותו ׳ ולכן בעת שחכמתך מתחזקת תתחיל לה
להתבונן על ענייניך ואז תבין ותוסיף להבחין ותעמוד
ותעמוד על בירור העניינים יותר מבתחלה ותוסיף
לעולם לחקור מכל אדם מה שלא ידעת׳ כ״ש דוד ע״ה
מכל מלמדי השכלתי׳ ואל תחשוב מי יוכל לחדש לך על
מה שידעת מכבר בנעוריך ׳ וע״ז ראית איש חכם ב
בעיניו תקוה לכסיל ממנו״ חמשה ועשרי׳

שיזכור תמיד מעלות עולם הבא וימאס אהבת
עולם זה מלבו ויגביר אהבת עולם הבא בקרבו ׳ וכבר
אמ׳ אחד מן החכמים כמו שאין מים ואש מתחברים
בכלי אחד כך לא יתחברו בלב המאמין עולם זה ועולם
הבא ׳ ולא יאהב עולם זה אלא משום עולם זה יקח צ
צידה לעולם הבא״ הששי ועשרי׳
שיזכור על אותם העומדים במעלת המלך היושבי׳
יראים ונבהלים מעונש המלך כן שיירא מעונש
מלך מה״ה ויזהר לרוץ לעבודתו״ השביע ועשרי׳
שיזכור את מי שהכעיס המלך ונתחייב מיתה
ומחל עליו וייסר אותו מעט והחזירו על כנו כמה
ישמח אותו המכעיס לסבול מעט יסורין תחת
המיתה ׳ כך יחשוב מי שהוא מיוסר שהוא עבר
על מצות הב״ה ית׳ ונתחייב מיתה והקיל לו והביא
יסורין או איבוד ממון תחת המיתה שנתחייב״
לכן יקבל בשמחה ובאהבה והן סימן גדול שחטא
בגזירת הב״ה ית׳״ השמיני ועשרי׳
שיזכור מי שנתן ביתו לאדם אחד במתנה גמורה
ורצה המקבל להרוס ולבנות לפי דעתו שלא יוכל
הנותן לעכב ׳ כך ימסור אדם את נפשו ומשרתו
ובניו וכל ממונו ביד הב״ה ית׳ ויביא הכל נתן לו ב
במתנה ׳ וכיון שמתחלה מסר עצמו ביד הב״ה ית׳
הרי שם בטחונו על הב״ה ית׳ וכבר הזמין לכל וקבל
מאהבה מה שיגזור הב״ה ית׳ עליו ואפי׳ אם שלח
לא שלח לו הב״ה ית׳ רעה על עצמו ולא על ממונו ולא
יש לו שכר גדול על דעתו הנכונה אשר הבין לכל
לסבול הכל לאהבת יוצרו״ תשע ועשרי׳
שיזכור על בני אדם ויראה שיש אדם אחד ש

שקול כאלף ואין זה מחמת הגוף אלא מחמת תבונה
חכמתו וערכתו ולכן תזהר על תקנת נשמתך כי ז
כל הם חכמה כי אם היה אדם חזק ובריא ויפה ת
תואר שאין דעתו לא היה נחשב כלום אם היה
שוטה ואם היה אדם מכוער וחלש והיה מופלג ב
בחכמה היה עולה לגדולה ולחשיבות"
השלשים שיזכור אם אדם בא לארץ נכריה
ולא הכיר שם שום אדם ואין שום אדם מכיר אותו
ומצא עליו אדון המדינה ונתן לו מזונות בכל יום
ויום והזהירו שלא ימרוד בו ושלא יעבור על מצותיו
והודיעו גמול הטוב עבור עבודתו והזהירו מעל ט
הנסיעה ולא הודיעו העת באותו זה העבד חל
חייב להכנע ולעזוב הגאוה ויחקור של מעבודת
המלך במה יעשה רצונו ויאהב לו כמוהו וישתדל
וקרבת בעבודת המדינה מפני שאין לו חמול ש
שיפגע בעדו כן באותו האדם גר בעולם כי כמה
כשהגיע זמן עלותו לאויר העולם אם היו משתדלים
כל העולם להקריבו רגע או לאחרו או לקשור אחד
מאבריו לא היו יכולים כל בני העולם ויתן לו מזונות
זולת הא-ל הנאמן ית' והוא יחיד שאין לו חבר
כי אם אדוננו ולא חומל כי אם בוראו"
הנה השלמת שלשים פעמים שיזכור אדם תמיד
ואמנם הזכרנו אותם בדרך קצרה וכל
אחד יוסיף להעמיק בהם כפי חכמתו ויאמר
והם כל מדות טובות ויגיע אל מדות המחוורות
והם זכות הלב והובנת הנפש והצירה אשחרוריתה
ואם תהיה גריז ביותר ומכרם ותחדש לך כמו
שיהם אשר לא ידעת"

מחויב אדם מאלו הזכירות לעולם בכל שעה ובכל
רגע שבן ואם יוכל לזכור בכל נשימותיו כדי שלא יסור
ממנו האור והפחד והבושת מאלהים ית' הרואה
עליו בכל עת תמיד"   ש"א ולזכור שהזהירה
תורה למלך וכתב לו את משנה התורה ואמר לא ימ
ימוש ספר התורה הזה מפיך ואמר והיו הדברים הא
האלה ושננתם וקשרתם וכתבתם ואמר והיו לכם
לציצת ולמען תזכרו ולפי זה ראוי לזכור האלהים
בכל רגע דכתי' בכל עת יהיו בגדיך לבנים' ראה
מדת הזכירה כמה היא רחבה מאד כי בזה יזכור
כל מדת הטובות' ואלו הזכירה היה שוכח הכל ול
והיה נשאר ריק מכל המדות' לכן בזאת המדה
יתחזק בכל המדות וזה תקנה גדולה לקנות כל כל
המדות שיהיה רגיל לחזור זה הספר ואז יזכור
כל המדות וישוב מהם' ולכל הפחות יחזור אותו
פעם אחת לשבוע וסימני כללות של המדות הם
הכתובים בסוף הספר יחזור בכל יום פעמים וי
ויבדוק עצמו תמיד אם קיצר לקיים המצות עד
שיהיה רגיל ליקח מכל מדה הטוב שבה' ודע לך
שהזכירה מביאה לידי עשייה כדכתי' וזכרתם
ועשיתם' לכן התחזק מאד מדת הזכירה והזהר
לזכור בכל מעשה ומעשה למי תעשה ומי בעל מל
מלאכתך' ויזהר אדם מאד שלא יזכור אם חבירו
עשה לו דבר רעה ועל"ז לא תטור ולא ישכח מלבו
כל שנאה' ואם הוא הרע לחבירו יזכור כדי שיתקן
מה שעשה לו' ואם שמע דברים בטלים לא
יזכרם אך יהיה כנפה שקולטת הסולת ומניא

שקול כנגד ואין זה מחמת הענין אלא מחמת תבונה
חכמתו וערמתו לכן תזהר על תקנת נשמתך כי ז
כל הם מחמה. כי אם היה אדם חזק ובריא ויפה ת
תואר שאין דעתו לא היה נחשב כלום אם היה
שוטה. ואם היה אדם מכוער וחלש והיה מופלג ב
בחכמה היה עולה לגדולה ולחשיבות״

השלשים   שיזכור אם אדם בא לארץ עבריה
ולא הכיר שם שום אדם ואין שום אדם מכיר אותו
וחמל עליו אדון המדינה ונתן לו מזונות בכל יום
ויום והזהירו שלא ימרוד בו ושלא יעבור על מצותיו
והודיעו גמול הטוב עבור עבודתו. והזהירו מעל ה
הנסיעה ולא הודיעו העת. באותו זה העבד חי
חייב להכנע ולעזוב התאוה ויחקור על עבודת
המלך במה יעשה רצונו וימהר בכוונו. ויחתור
וקרבות בעבודת המדינה מפני שאין לו חמל כ
שיפגע בעדו. כן באותה האדם בעולם כי כשהוא
כשהגיע זמן עלותו לאויר העולם אם היו משתדלים
כל העולם והקרובים רצעו לאחרו או לקשור אחד
מאיבריו לא היו יכולין כל העולם ליתן לו מזונות
זולת האל הנאמן ית' והוא ביחיד שאין לו חבר
כי אם אדונו ולא חומל כי אם בוראו״

הנה השלשים שלשים פעמים שיזכור אדם תמיד
ואשתו הזכרתי אותם בדרך קצרה וכל
אחד יוסיף להעמיק בהם כפי חכמתו ויאמר
והם כל מדות טובות ויגיע אל מדות החמודות
והם זכות הלב והלבנת הנפש והעבירה אשתרוריתה
ואם תהיה נזיר ביותר ותכירם ותחדש לך כמ
עליהם אשר לא ידעת״

וחייב אדם באלו הזכירות לעולם בכל שעה ובכל
רגע שן. ואם יוכל לזכור בכל נשימותיו כדי שלא יסור
ממנו. המורא והפחד והבושת מאלהים ית' הרואה
עליו בכל עת תמיד״   של"א ולזכור שהזהירה
תורה למלך וכתב לו את משנה התורה ומה לא י
ימוש ספר התורה הזה מפיך ומה והיו הדברים הא
האלה ושננתם וקשרתם וכתבתם ומה והיו לזכר
לעינות ולמען תזכרו. ולפי זה ראוי לזכור האלהים
בכל רגע דכתי' בכל עת יהיו בגדיך לבנים. ראה
מדת הזכירה כמה היא רחבה מאד כי בה יזכור
כל מדת הטובות. ולולי הזכירה היה שוכח הכל ול
והיה נשאר ריק מכל המדות. לכן בזאת המדה
יתחזק בכל המדות וזה תקנה גדולה לקנות כל ה
המדות שיהיה רגיל לחזור זה הספר ולו יזכור
כל המדות וישוב מהם. ולכל הפחות יחזור אותו
פעם אחת לשבוע וסימני כללות של המדות הם
הכתובים בסוף הספר יחזור בכל יום פעמים ול
ויבדוק עצמו תמיד. אם קיים לקיים המצות עד
שיהיה רגיל ויקח מכל מדה הטוב שבה. ודע לך
שהזכירה מביאה לידי עשייה כדכתי' וזכרתם
ועשיתם. לכן התחזק מאד מדת הזכירה והזהר
לזכור בכל מצוה ומצוה ומי תעשה ומי בעל תר
מלאכתך. ויזהר אדם מאד שלא יזכור אם חבירו
עשה לו דבר רעה ועל"ז לא תטור ולא ישכח מלבו
כל שעה. ואם הוא הרע לחבירו יזכור כדי שיתקן
מי מה שיעשה לו. ואם שמע דברים בטלים לא
יזכרם אך יהיה כנפה שקולטת הסולת ומניח

הפסולת· אבל לא כמשמרת שקולטת השמרים
ומוציאה את היין·· ענין זכירת התורה
נבאר בע"ה בשער התורה··

שער השכחה

השכחה היא יער
ואדם מאור בעיני ם
העולם הזה ובעוה"ב ומי

שהוא שכחן יכתוב כל ענייניו שיש בינו לבין אדם
ומען שיזכור אם הוא לוה או מלוה יכתוב הכל· ואפי'
אם הוא לוה פרוטה מחבירו יתן לב שלא ישכח ס
ויכתוב הכל· וראוי לאדם שהוא נבער ושכחן שלא
יהיה לוה מבני אדם כי הם מתביישין לשאול ממנו·
והוא שכח ולא יפרע ויצא עון· ומי שיודע בעצמו
שהוא שכחן יזהר מאד לחזור ענייניו כמו שעשה מ
מלך אחד שנתן לאחד מעבדיו המשרתים לפניו
כתב ואל' כשתראה אותי בכעס הרבה תן הוא לי
והיה כתוב בכתב כן הרפה כי אינך אלהים אבל אתה
[illegible] כלה שיאכל קצתו את קצתו ·פי' שיצאו תולעי'
מקצת בשרו שיאכל שאר בשרו וישוב בקרוב לרימה
ותולעה ועפר· והיה מלך אחד עבד ומצוהו שיעמוד
לפניו בשעה שעולה והטות בני אדם בשכבים וי
ויאמ' לו אדוני זכור ליום הדין שכן יתן אותך בשבטו'
של אש והיה אומ' לו כך והכניע לבו·
ומזה יומר אדם כמה דברים שהוא שוכח ·יעשה לו ע
זכרונות וצריך גדרים גדולים שלא ישכח התורה דכתי'
השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים
אשר ראו עיניך· וצריך ליזהר שלא ישכח מדות ה
הטובות· אך ישתמש במדת השכחה לשכוח המעשה

שעשה· כי אם יתן לב לזכור מעשיו וטובותיו וישכח
רעותיו ותחבולותיו אז יהיה צדיק בעיניו ולא ישוב
אך יזכור פשעיו ויכתבם על ספר כדי ויקרא אז
אותם כדי שיזכור הכל וישוב על כל אחת ואחת
ויתודה עליהם אך על מעשיו שעשה לא יחוש
לזכור· ולעולם יראה בעיניו כאלו הוא ריק ממעשי'
ומלא מעבירות וישכח חטאת חביריו וימחול וישכח
מלבו שנאה וקנאה והרהורים רעים· ובעת התפלה
ישכח מלבו כל דבר שבעולם אך יעלה במחשבותיו
עד הש"י ית' וידבק בו בדבק גדול וכשהוא עושה
צרכיו בבית הכסא ישכח מלבו כל דבר תורה ודברי
קדושה אך יחשוב בצרכי ביתו כמות' שעה
ויחשוב שהוא מלא צואה ובזה ישפיל לבבו··
כללו של דבר לכל מצוה ומצוה יעשה ענין שלא ש
ישכחנה כי נר מצוה ותורה אור··

שער השתיקה והדברים

כא אמר רבן שמעון

כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב א
משתיקה וכן אמ' שלמה ע"ה אויל מחריש חכם
יחשב· ואמר החכם כשאני מדבר מתחרט על מה
שאמרתי וכשאני שותק לא אתחרט ואם אתחרט
על השתיקה פעם אחת· אתחרט על
הדבור פעמים רבות·· ואמ' החכם
כשאני מדבר הוא ו מושל בי· אם אני מדבר על פ
אדם דבר שאינו הגון אותו הדיבור מושל בי ומצ
ומצריכני ליכנע לפניו ולבקש ממנו מחילה· וכשאיני
מדבר אני מושל מלאומרו ולהסתירו··

הפסולות. אבל זו כמשמרת שקולטת השמרים
ומוציאה את היין. וענין זכירת התורה
נבאר בע"ה בשער התורה.

שער השכחה כ'

השכחה היא רעה
ואדם מאד בענייני ם
העולם הזה ובעה"ב ודי
שהוא שכחן יתעב כל ענייניו שיש בינו לבין אדם
ומשאין שיזכור אם הוא לוה או מלוה יתעב הכל. ואפי'
אם הוא לוה פרוטה מחבירו יתן לב שלא ישכח ם
ויתעב הכל. וראוי לאדם שהוא עבר ושכחן שלא
יהיה לוה מבני אדם כי הם מתביישין לשאול ממנו.
והוא שכח ולא יפרע ויצא שם. ומי שיודע בעצמו
שהוא שכחן יזהר מאד לחזור ענייניו כמו שעשה ם
מלך אחד שנתן לאחד מעבדיו המשרתים לפניו
כתב ואמ' כשתראה אותי כעס הרבה תן הוא לי
והיה כתוב בכתב כן הרפה כי אינך אלהים אבל אתה
עני כלה שימות קצת את קצתו. פי' שיצאו התולעי'
מקצת בשרו שימות שאר בשרו וישוב בקרוב לרימה
ותולעה ועפר. והיה מלך אחר עבד וצוהו שיעמוד
לפניו בשעה שעולה המטות בני אדם במשפטים ויא'
ויאמ' לו אדוני זכור ליום הדין שכן יתן אותך במשפט'
של אש והיה מזה לו כך והכניעו.
ועוד יומר אדם כמה דברים שהוא שוכח יעשה לו
זכרונות וצריך דברים גדולים שלא ישכח התורה דכתי'
השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים
אשר ראו עיניך. וצריך ליזהר שלא ישכח מדות ם
הטובות. אך ישתמש במדת השכחה לשכוח הרעות

שעשה. כי אם יתן לב לזכור מעשיו וטובותיו וישכח
רעותיו ותחבולותיו אז יהי צדיק בעיניו ולא ישוב
אך יזכור פשעיו ויכתבם על ספר טוב ויקרא את
אותם כדי שיזכור הכל וישוב על כל אחת ואחת
ויתודה עליהם אך על מעשיו שעשה לא יחוש
לזכור. ולעולם יראה בעיניו כאלו הוא ריק ממעשה
ומלא מעבירות וישכח חטאות חביריו וימחול וישכח
מלבו שנאה וקנאה והרהורים רעים. ובשעת התפלה
ישכח מלבו כל דבר שבעולם אך יעלה במחשבותיו
עד הש"י ית' וידבק בו בדבק גדול וכשהוא עושה
צרכיו בבית הכסא ישכח מלבו כל דבר תורה ודברי
קדושה אך יחשוב בצרכי ביתו בחות' שער'
ויחשוב שהוא מלא צואה וכזה ישפיל לבבו.
כללו של דבר לכל מצוה ומצוה יעשה ענין שלא ם
ישכחנה כי נר מצוה ותורה אור.

כ"א שער השתיקה והדברים

אמר רבן שמע'

כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב מ
משתיקה. וכן אמ' שלמה ע"ה אויל מחריש חכם
יחשב. ואמר החכם כשאני מדבר מתחרט על מה
שאמרתי. וכשאני שותק לא מתחרט. ואם מתחרט
על השתיקה פעם אחת. מתחרט על
הדבור פעמים רבות. ואמ' החכם
כשאני מדבר הוא ז ומשל בי. ואם אני מדבר על ם
אדם דבר שאינו הגון אותו הדיבור מושל בי ומא
ומשיכני ויכנע לפניו ובקש ממנו מחילה. וכשאינו
מדבר אני מושל מלאומרו ולהסתירו.

אחז"ל שנים היו עומדים לפני אדריינוס׳ היה אחד
מהם מלמד על הדיבור שהוא יפה ואחד היה מלמד
על השתיקה שהוא יפה׳ אמ׳ המלך לאותו שהיה
מלמד על הדיבור שהוא יפה היאך א"ל אילולי הדיבור
היאך היו המלכים מתמלכים בעולם׳ והיאך היו
הספינות פורשות בים׳ והיאך היו החתנים עושין
חסד׳ והיאך היו הכלות מתקלסות׳ והיאך היה
משא ומתן בעולם מיד א"ל אדריינוס יפה דברת׳׳
אמ׳ לו לאותו שהיה מלמד על השתיקה שהיא יפה
מיד בא לדבר עמד אותו שהיה מלמד על הדיבור
שהוא יפה וסטרו וסטרו א"ל למה סטרת אותו א"ל
מורי למדתי משלו על שלו׳ למדתי מדיבור על הדיבור
והוא בא ולמד משלו על שלו לכן סטרתי אותו׳׳
אומר שלמה ע"ה לא את האלהים שתהא יושב ושו
ושותק כחרש ולא ברוב דברים יחדל פשע וחושך
שפתיו משכיל׳ וחושך פי׳ מונע שפתיו מלדבר עם
בחבירו׳ אין לך גדול ממרים ומאהרן הבאר ע"ה ש
ומשקה בזכות מרים׳ וענני הכבוד מקיפין ישראל
בזכות אהרן׳ וכיון שנתנו רשות לפיהם והשיחו
במשה מיד נצרעו על כמה דברים שכינה מסתלקת
מישראל והחמורים שבהם הם ש"ד ולשון הרע׳׳
מעשה בר"ג שעשה סעודה ונתן לעבדו לשוק׳
לכשו עשה מהן מבושלין ועשה מהן קשין׳ הכניס
לפניהם הרכים וחזר לפניהם הקשין׳ קרא לעבדו
לו לעבדו א"ל מה ראית לעשות כך מהן קשין
ומהן רכין והשיב שהכל מן הלשון אם אדם ש
רוצה אותו רך או קשה׳׳ אמ׳ החכם
מה הוא זה שאמר מרבה בשתיקה אמ׳ בחנתי

אמר בחנתי הדברים ומצאתי׳ נחלקים לארבע ה
חלקים׳ האחד כלו נזק כגון בני אדם הרגילים לקלל
בני אדם ודברי נבלה׳ השני נזק מצד אחד ותועלת
מצד זה כגון שמשבח אדם אחד לקבל ממנו תועלת
ובאותו שבח שהוא משבח הוא מכעיס את שונאו
ומזיק למי שמשבחו׳ השלישי לא נזק ולא תועלת
כגון דברים של הבל איך נבנית חומה פלו׳ וכן ס
הוציא עליה וסיפורי מלכים ושרים׳ הרביעי שכלו
תועלת כגון תורה ודברין שחיין תלוים בהם׳׳
אבל יש מחכמי התורה המחלקים על ה׳ חלקים׳׳
אחד מצוה בו׳ השני נזהר ממנו׳ ג׳ נמאס׳ ד׳ ש
שאהב׳ ה׳ מותר׳ מצוה הייני לדבר בדברי תורה
ויראת שמים׳ נזהר ממנו כגון עדות שקר ורכילות
ונבלות פה׳ נמאס שאין בו לא עבירה ולא תועלת
ברוב סיפור העולם כגון לדבר כמה שנעשה כבר
ומנהגי המלכים וכמה דברים מענייני העולם
הנאהב הוא הדיבור בשבח המעשים הטובים
ובגנות מעשים הרעים ושבח הצדיקים כדי
שישו שיישרו מנהגם בעיני בני אדם וילכו
בדרכיהם׳ ובגנות הרעים כדי שיתגנו במנהגיהם
המותר הוא דבור של סחורה ופרנסה ומענין׳
מלבושין ומענין מאכל ומשתייה ושאר צרכין׳׳
ומי שממעט דברין בזה הענין הוא משובח
ולפי דברי חכמים ז"ל רוב דברי העולם אין בו צ
צורך ומדבר הדברי׳ שיש איסור גדול למדבר בו
בהם כגון ליצנות וחניפות ושקר ומספרי לשון
הרע׳ ועל אלו הד׳ יש לכתוב לכל אחד שער׳׳

בפני עצמו בטוח ומקוואות טובה השתיקה כגון ל
אם פגע בו מדת הדין כמו וידום אהרן׳ ואם שמע
דבר חרפתו ישתוק וזו היא המעלה גדולה העליונה
ושתוק ומחרפתו׳ גם ירגיל אדם לשתוק את עצמו
בבית הכנסת שזהו צניעות וזה צריך זהירות גדול
ושתוק בבית הכנסת והמנע מלדבר אפי׳ בדברי
תורה קו׳ ושאר דברים׳ והכל כדי שיוכל לכוין לבו
ותפלה ואם הוא יושב בין החכמים ישתוק וישמע
דבריהם כי כשהוא שותק שומע מה שלא ידע ו
וכשהוא מדבר אינן מוסיפין ידיעה׳ רק אם הוא מ
מסופק בדברי החכמים ישאל מהם כי זאת הש
השתיקה רעה היא מאד׳ שזה מלך ישראל ע״ה
אמ׳ עת לדבר ועת לחשות׳ פעמים שהדיבור טוב
ופעמים שהשתיקה טובה׳ ואמ׳ החכם כשלא ת
תמצא אדם שילמדך מוסר הדבק בשתיקה׳ פן
תדבר שטות עבור שהלשון קל מאד לדבר צריך
ליזהר מאד להכביד את הלשון ולשמור אותו שלא י
ידבר רוב דברים הוא יותר כבד מכבידות של רוב
שתיקה אם שומע שחבירו מדבר ט׳ ישתוק עד
שיסיים דברין כי משיב דבר בטרם ישמע אוולת
היא לו וכלימה׳׳ מי שהוא רגיל בשתיק
הוא מציל מכמה עבירות מחניפות מליצנות מלש
מלשון הרע משקרים מחירופים וגדופים׳ כי כשם
כשאדם מחרפו ומגדפו אותו אם יענה לו יוסיפו לו
לדבר עוד כפלים׳ וכן אמ׳ החכם מה שומע הדבר
הרע ומה שותק אמ׳ לו וזה אלו אם אשיב ואענה

לחרפני אני ירא שאשמע חירופים אחרים יותר
קשים מהראשונים׳ ואמ׳ שהכסיל חולק עם החכם
והחכם שותק תשובה גדולה לכסיל שהכסיל מ
מצטער בשתיקת חכם יותר משאם הוא משיב
לו ושע״ה אל תען כסיל באולתו׳ ועוד יכול אדם
לקנות לו סודות כיון שאינו רגיל ברוב דברים לא
יגלה׳ ועוד אינו רגיל ברכילות ושע״ה מות וחיים
ביד לשון׳ כי אדם עושה בלשון יותר ממה שע
שעושה בחרבו כי אדם עומד כאן ומוסר חבירו
חרד הרחוק וממנה למיתה׳ אבל החרב אינו מ
ממית אלא בסמוך לו׳ וכן נבראו לאדם ב׳ עינים
וב׳ אזנים וב׳ נחירים ופה אחד לומ׳ שימעט דיבורו
השתיק יפה לחכמים וכ״ש לטפשים׳ סייג לחכמ׳
שתיקה׳ סמא דכולא משתוקא׳ ופעמים השתיק
רעה כדכתי׳ ענה כסיל באולתו בדברי תורה׳ אם
רואה פה שהכסילים מלעיגים על דברי חכמים
יענה להם להשיבם מטעותם ושלא יהיו חכמים
בעיניהם׳ אם רואה אדם שעבר עבירה ימחה ב
בידו ויוכיחו׳ וכבר אמר שלמה מענה רך ישיב
חימה ולשון רכה תשבר גרם׳ וכן ירגיל אדם ע
עצמו שיהיו לו דברים רכים ולא יהיו רגיל בדברי
קשים׳׳ והזהר בלשונך ושמרו כאישון
בת עין כי פי כסיל מחיתה לו ושפתיו מ
מוקש נפשו׳ ואומר שומר פיו ולשונו שומר מ
מצרות נפשו׳ ונאמר מי יתן החרש תחרישון
ותהי לכם לחכמה׳ אם תשב בחבורה טוב ש
שיאמרו לך דבר למה אתה שותק כב״י מאחר
שתהיה מדבר ויהיו דבריך להם למשא׳

רכה

ויאמרו לך שתוק׳ ויזהר מאד שלא יביישו אדם
או יצערו בדברין׳ אם ישב אצל אדם שיש לו מום
בגופו שהוא מתבייש ממנו או שיש מום בבנו או
או באשתו שהוא מתבייש בו או שיש פגם במש
משפחתו יזהר מאד שלא ידבר באותו מום או
באותו פגם אפי׳ אינו מדבר עליו אלא מדבר מזה
מאיש אחר שיש בו זה המום או זה הפגם כי הוא
סבור לשום שידבר ממנו ויתבייש״
אם אדם עשה דבר גנאי וחזר בו ועשה תשובה
גם יזהר שלא ידבר באותו מעשה לפניו׳ או לא יאמר
לו אפי׳ דרך שחוק היאך עשית כך ולמה לא שהרת
ממנו כי היה לך לעשות בענין אחר״ אם אדם
אומר לך דבר תורה שידעת כבר שתוק עד שיג
שיגמור הדבר כי אולי יחדש בו דבר שלא ידעת
מתחלה׳ גם יש לו הנאה שיאמר לך הדבר
ואפי׳ שאם ידעת שלא יחדש לך תשתוק עד
שיגמור״ שעם שהיה להם מריבה זה עם זה
ואחר כך נתפייסו יחד אין לשום אחד מהם [illegible]
לדבר אתה עשית לי כך ולכן עשיתי לך כך ואפי׳
אם אין דעתו למחלוקת כי מתוך שזה יאמר אתה
עשית לי כך וכך ישיב לו חבירו אדרבה כל הפ
הפשיעה היית שלך׳ ומתוך כך יתעוררו המריב׳
פעם אחרת ואפי׳ אם לא תתעורר המריבה
יתבייש אותו שפשע״ יש מי שיושב לפני
אדם שהוא חכם ושותק ויש לו שכר כגון שיכוין
לשמוע׳ ויש שותק ויש לו עבירה כגון שיחשב ז
זה אדבר לפניו כגון שאינו יודע והשיב לו כל
כראוי הוא אינו יודע כעדי כלום״
ויזהר מאד כשאמר רז״ל שבעה דברים בגולם

ושבעה בחכם׳ החכם אינו מדבר בפני מי שגדול
ממנו בחכמה ובמנין ואינו נכנס לתוך דברי חבירו
ואינו נבהל להשיב׳ משיב כענין ושואל כהלכה ואומר
על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ועל מה שלא
שמע אומר לא שמעתי ומודה על האמת וחילופיה
בגולם״ אמר החכם מי שמדבר בחכמה
ובהשכל הוא כמו כתבשיל ויש חן לדבריו הנבוע
כעסק במשכיות זהב״ חכמת המסכן בזויה
ודבריו אינן נשמעים ונפק מינה אם יראה אדם
שאין דבריו נשמעים לך אצל אדם שדבריו נש
נשמעים ויטים דבריו בפניו כדי להשמיעם אבל
הוא ישתוק״ כללו של דבר כמו שאדם עושה
דלת לפתחו ויש לו עת לסגר ועת לפתוח כך יפתח
ויסגר דלתי פיו׳ כי יש לו ב׳ דלתות השפתים
והשינים׳ והזהר מאד לפתוח פיך׳ ושמור לשונך
כמו שתשמור כסף וזהב ומרגליות בתוך חדרך
בתוך תיבה ותעשה מסגרת ומסגרת כך תעשה
לפיך״ ראה איך היו הראשונים נזהרי׳
משיחה בטילה שהיו משתבחין שלא היו משיחין
שיחה בטילה כל ימיהם׳ ובזה הענין יש תקנה
גדולה להתפלל בכונה כי רוב ביטול הכונה בתפלה
הוא בבא הדברים בטלים הקבועים בלבו׳ גם השת
השתיקה היא גדר גדול ליראת שמים כי אי אפשר
להיות יראת הש״י עם המרבה דברים״
עתה יש לפרש לך ד׳ שערי׳ על ד׳ כיתות שאינן
מקבלים פני שכינה׳ כת לצים דכתי׳ משך ידו
את לוצצים׳ כת דברי שקרים דכתי׳ [illegible]
[illegible]

[illegible]

כת דוברי שקרים דכתי' ודבר שקרים לא יכון לנגד
עיני'. וכת של חנפים דכתי' כי לא לפניו חנף יבא'
כת מספרי לשון הרע דכתי' כי לא אל חפץ רשע
אתה ולא יגורך רע'. ועתה יש להשכיל שחקיהם
וחלק חלקיהם כי בערך החלקים יש חטאות הרבה
והבן הענין על כרין'' הליצנות נחלק לחמישה
חלקים' האחד איש הנותן דופי בבני ש
אדם כמ"ש תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי'
ומי שעושה כן נקרא לץ דכתי' לץ יהיר שמו
בעברת זדון'. פי' הפסוק כך הוא' זד יהיר לץ ז
הליצן יש בו שתי מדות רעות' האחד שהוא זיד
ושעושה בעברות זדון'. והשני שהוא מזיד על ש
חבירו בדבר שאין לו ריוח שעושה נזק והפסד גדול
לחבירו' כי כשהוא נותן בו דופי ומבאיש ריחו בעיני
בני אדם ומשנאו וזהו תכלית הזדון יותר מן ל
הגנב וגזל כי כשהוא גונב אין זדון הלב כי אם
התאותו הוא מכין להרבות לו הון אבל הנותן ל
דופי אין לו ריוח והוא פריצות הלב'. והוא הלץ
הוא יהיר בעל גאוה והוא נותן דופי בבני אדם
אבל השפל הוא מכיר מקומו ומומו ומתוך כך
לא יתלוצץ בבני אדם ליתן להם דופי ברכי' כל
הליצנות היושבים ומו' פלו' עושה כך זכך ול
ומתלוצצם בו'' השני שלועג
על בני אדם עבור שהם בזו להם מחמת שלא
הצליחו גם הם בממון ובכבוד ולועג בעניים לא
המיתן לא שיתן בהם מום אלא הם נבזים בש
בעיניו'. וזה הענין בא מחמת הגאוה או ש

ולפעמים

לפעמים בא מחמת שלוה ורוב תענוג כמ"ש רבת
שבעה נפשינו הלעג השאננים'. וזה ראיה שמחמת
השאננים הם לועגים'. ושמים ברוב שלותם ולועגו
בנביאים ובצדיקים כמ"ש כלו לועג לו'. ושמא לועג
לרש חרף' עושהו'. פי' מי שלועג לרש עבור שהוא
רש ובגזה בעיניו וזה שהוא רש עבור חסרון
מחמת חסרון חכמתו'. וזה שהוא עשיר הוא
מחמת חכמתו וכחו כמ"ש ואמרת בלבבך כחי
ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה וזה האיש
הלועג הוא מחרף' עושהו ובוראו ית' שה' כי
הכל בא מאת הש"י ית' דכתי' עשיר ורש נפגשו
עושה כולם יי'. הרי עשה ליצנות על מעשה
הש' ית'''' השלישי אם לועג לדברי
ולפעולות ואין דעתו להבזות בעליהן אך ולר
מרחיק הדברים שאין להרחיק ומרחיק פעולו'
שיש תקוה ואחרית לתעלתם והוא זה הוא
חכם בעיניו'. וכל מעשה שהוא לא התחיל ע
רואה שטות בעיניו ולועג עליו ולפעמים''
תביאהו המדה הזאת לידי מיתות להלעיג על
המצות דכתי' זרים הליצוני עד מאד ומתורתך
לא נטיתי. וזה הלועג איש מקבל תוכחה. שנ'
אל תוכח לץ פן ישנאך'. ואמ' יוסר לץ לוקח לו
קלון'. ועבור שהוא חכם בעיניו מתלוצץ בפעולו'
אנשים אחרים והיא המדה שאין לה תקוה
שנ' ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו
הרביעי הקובע עצמו תמיד
לשיחה בטילה ודברים בטילים כמו יושבי

קריעת והם מחפשים בכל יכולתם למצא ליצנות
כי אין להם מלאכה אחרת כי אם שיושבים אל
ליצנים לבני אדם ומתלוצצים במעשיהם׳ ושתי
רשעת יש בדבר׳ האחד שכל המרבה דברים
מביא חטא׳ והשני שמבטל מדברי תורה׳׳
ויש בדבר הזה דרכי מות כי לא שם אל
על לבו כי בעת הזאת שהוא יושב ומתלוצץ
היה יכול ללמוד או לעשות מצוה ולקנות חיי
העולם הבא׳׳ החמישי המתלוצץ
על המעשים ועל הדברים ולא מחמת שהוא
בז לאותו מעשה שהוא מתלוצץ אלא הוא
לועג כדרך השמחים ודרך השחוק ופעמים
שגורם לזה משתה היין שבלע היין הומה של
שכר׳ ודע כי לא יהיה מהם הליצנים קטנה בעיני
באדם עד שהוא פורק עול שמים מעליו׳ ע״כ
יקבל עונש ותחת עליו יסורין מרה כעפר מרה
שנ׳ ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסרותיכם
והחכמים היו מזהירין תלמידיהם שלא יהיו
מתלוצצים אפי׳ על דרך מקרה ועראי ועל זה
[illegible] הם והזהיר תלמידיהם כי רבים נכ
נכשלים בליצנות על דרך מקרה׳ השישי הוא
המתלוצץ על עושי מצות זה הדבר עשוי
ומצות שאינן מאמינין במצות הש״י׳ והרי
זה כמי שמתלוצץ על מצות המלך כלום חיים
יש לו׳ ועוד זה המתלוצץ מחטיא את הר
רבים׳ כי אותן שעשה המצוה יהיו נרפה
מן המצות׳׳

וגם אחרים לא יעשו המצוה כי הם יראים
מן הליצנות׳ אבל בע״ה יכול להתלוצץ׳ ויכול לה
התלוצץ בעושי עבירות כדי למונען מן העבירות
וגם אחרים לא יעשו העבירות שמתלוצצין בהם

טב

שער השקר

דע כאשר ישקול
האדם בכסף והזהב
במאזנים ומבחין
בין קל לכבד כך ישקול האדם במאזנים החכמה
להכיר האמת והשקר ויש חילוק בין שקר לשקר
כי יש האומר על העץ שהוא זהב זה השקר ידוע
הוא׳ האומר על נחשת קלל שהוא זהב זה השקר
צריך הבחנה כי יש לשניהן דמות אחד׳ ויש
זייפנים שעושין דמות הנחשת כמות זהב [illegible]
ואז אפי׳ הבקיאים אינן יכולין להבחין אלא בקושי
גדול׳ כך ענין המחשבה יש מעולם ועושי סברות
לקיים השקר עד שהוא נראה שהוא אמת׳ אבל
החכם מבין כל אחד ואחד להבדיל בין השקר
והאמת׳ וזה דבר ידוע לכל שהשקר והאמת
שונים בלב האדם׳ יש אדם מזוייף ואפי׳ כשיודע
בודאי שהדבר שקר הוא נמשך אחרין כ״ש כשיש
ראיות וצדדין לשקר שדומה להיות אמת שאז בו
ודאי ימשוך אחר שקרו׳ אבל יש אדם אמיתי
ולא יעשה שקר אלא כשיש לו סברות לשקר ואז
הוא נמשך אחר השקר׳ והחכם יכחיש סברת
השקר בחכמתו׳ ויש לך לדעת שכל אדם מושך
סברתיו אחר מדותיו כי הבעל יעשה כל סבר
סברתיו אחר הבעלות׳

וכן הכעסן אחר כעסו׳ וכן הגאה אחר גאותו׳ וכן
כל המדות שאמר׳ ולפי שהמדות יש בו הוא עושה
סברות׳ הפזרן על הפזרנות׳ הציקן על הציקנות
האוהב לפי אהבתו׳ השונא לפי שנאתו׳ ולפיכך צ'
אדם שהוא רוצה להיות איש האלהים אמיתי
צריך להסיר תחלה ממנו כל המדות הגרועות
כדי שלא תמשיכהו המדה שיש בו לפי עניינה
ואז יוכל להשיג האמת׃ יש בענין
השקר תשעה חלקים׃ האחד המכחש בע
בעמיתו בפקדון או בהלואה או המעיד שקר
וכהנה רבות׳ ויש בזה השקר שני ענינים
האחד מחמת השקר כי השקר בלא נזק היא גכ'
תועבת ה' שנ' שש הנה שונא ה' לב חורש מח
מחשבות און עינים רמות לשון שקר׳ ולא' פי' ש
תהפוכות שאמ'׳ והענין השני מחמת הנזק
שהזיק לחבירו׃ השני המשקר ואין בלבו
השקר נזק לחבירו אך מתכוין להטעות חבירו ש
שיאמין בו ויבטח בו ולא ישמור ממנו ואז יטל
והדריך ועליו רעה׳ כמ"ש בפיו שלום ידבר ובקרבו י
ישים ארבו ואף בעיני בשר ודם כתעב השקר
שנ' תועבת מלכים שפתי שקר׃
השלישי המשקר בחבירו לא לגזול ממנו דבר
שהוא שלו אך רואה שטובה עתידה לבא לחבירו
והוא מחזר אחר אותה טובה לקחתה אלין גם
בשקר וברמאות׳ או ידבר שקרים לחבירו עד
שיתן לו מתנה כגון שמבשר אותו בשורת הש
השקר ויתן לו מתנה עבור זה וכיוצא בדרך
הענין׳

ואז"ל המחליף בדבריו כאלו עובד ע"ז שנ' אולי
ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע׳ ואמ' על ע"ז
הבל המה מעשה תעתועים׳ ולאו דווקא עובד
ע"ז ממש אלא הדמיון או קצת אחד׳ כי הוא נסתר
בשקר ונעזר בשוא׃ הרביעי
המשקר בסיפור דברים ששמע ומחליף מקצת
ומתכוין להחליף ואין לו שום ריוח באותו השקר
וגם לא יזיק אותו השקר לחבירו׳ ופעמי' שהוא
מספר דברים שהוא ברא הכל מלבו׳ ויש ענין ש
לו שהוא אוהב שקר בלא תועלת ועליו אמ' שלמה
יפיח כזבים עד חמס פי' אם תראה בני אדם ש
שיפיח כזבים בדבריו יש לך לידע שזאת המדה
תביאהו להעיד שקר באחיו מחמת שהוא אוהב
שקר׃ ויש אנשים שיחליפו מקצת הדברי'
שישמעו בלא שמת דעת כי אינם שמים על לב
בעת שהם שומעים הדברים לחקור על אמיתתם
גם זה מדה רעה׳ ועל זה אמ' שלמה ע"ה ואיש שומע
לנצח ידבר׳ פי' שנתן לב לשמוע ולהבין הדברים
אשר יספרו עבור שיספרו אותם על דרך האמת
שלא ימצא בפיו לשון שקר אותו האיש לנצח יד
ידבר כי יאהבו בני אדם לשמוע דבריו ל ולא יערערו
בו על דבריו׃ החמישי האומר
לחבירו שייטיב לו או שיתן לו מתנה או יעזור לו
ולא אמ' על דרך הבטחה שיבטח בו לב חבירו׳ ש
ובשעה שאמ' כך היה בלבו שלא לתת ועל זה אמ' רז"ל
שלא ידבר אדם אחד בפה ואחד בלב׃
הששי המבטיח חבירו להטיב

לו והבטיחו כ"כ עד שבטח בו לב חבירו אין לו ל
לחזור מהבטחתו. ואם הוא משקר בזה יש בו יו'
יותר עונש מן הראשון שלא עשה אלא דיבור בל
בעלמא והוי כאדם עבר ברית. והאומר לחבירו
ליתן לו מתנה מועטת אע"פ שלא הזכיר לו אלא ל
לשון אבטחה. אחז"ל כל החוזר בו יש בו משום
מחוסרי אמנה כי לב חבירו סומך עליו ובוטח בו
אחרי שהמתנה מועטת. ואם איש עני הוא אע"פ
שהמתנה מרובה אם חוזר בו רשע רבה כי נדר
נדר ולא יחל דברו. וכן מי שמתפאר בפני רבים
לתת מתנה לאדם זהו כמו הבטחה. כיון שהוא מ
מתהלל על נדיבתו ואין נכון שישוב מדבריו אחרי
שנתכבד ונתהלל בדבר״

השביעי

המתעה חבירו לומר כי עשה עמו טובה או ב
דיבר עליו טוב ולא עשה ועל אחז"ל אסור לגנוב
דעת הבריות. ואפי' דעת גוי ויש בזה חטא. כי
נתחייבנו על ידי האמת כי הוא מיסודי הנפש

השמיני

המשתבח במעלות
שאינן במעלות בו וזהו חטא גדול ואפי' אם היה
אמת. כי כשהוא מתהלל משמע לדבריו שלא עשה
צדקותיו ונדיבותו אלא לשם ותהלה. ואחז"ל מי
שמכבדין אותו בחזקת שהן סבורים שהוא יודע
שני מסכתות ואינו יודע רק אחד שיאמר להם
אחת איני יודע כ"ש שאסור לכזב לו ולהתפאר
במעלות שאין בו״

התשיעי

המשקר בסיפור דברים ששמע ומחליף הדברי'
הדברים על אודות חפצו ואין חסרה הפסד
לשום אדם בזה אך יש לו מעט הנאה בשחקו

אע"פ שאינו מרויח ממון כגון לרב שאמ'
לאשתו תעשה לי טלפחי ועשתה חמצי וכשא
לו עשי לו חמצי עשתה לו טלפחי. הלך בנו
והיפך הדבר לה כשאמר לו אביו אמר לאמך
עשות לו טלפחי אמר לאמו תעשי חמצי
והיא עשתה טלפחי וזה הבן עשה לכבוד
אביו כדי שיתקני לו המאכל שהוא חפץ ואף
על פי מיחה האב ביד בנו שלא לעשות משום
שנ' למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו. אך אין
עונש בזה השקר כעונש המשקרים ולא דבר
כמו שהזכרנו בחלק הרביעי״ עד כאן ל
תשעה חלקי השקר״ שיזהר אדם אם
יבא חבירו אצלו וישאל ממנו דבר שיש בידו
אל יאמר אין לו אך ידחה אותו בענין שלא ישקר
ויש בספר חסידים אפי' אם יבא עני לבית יהודי
ויבקש להלוות לו מעות ויש ליהודי מעות אך אין
דעתו להלוות לזה העני לא יאמ' אין לי מעות אך
ידחה אותו איך שיוכל בלא שקר. אבל אם יודע בדברי אחרים
העני שיש לו מעות ולא יוכל להשמט ממנו בלא ווייק
שקר היה יותר טוב לומר אין לי משום דרכי
שלום. והכל תלוי בדעתו של אדם איך שרא'
לו ענין העני אם יוכל לומר יש לי אבל אני צריך
אותו במקום אחר אם כענין הזה יכול לדחות
בלא איבה יעשה. גדול עונשו של שקרן אפי'
כשיאמר אמת אין שומעין לו. שקר אין לו
רגלים) לא יקום אדם שאחרי
שקרו היאך כשאדם רואה שנים מדברים
יחד ויש ביניהם דבר סתר לא ילך אצל ש

האחר לבקש ממנו שיגלה לו הענין שהוא לא י
ירצה לגלות לו והוא מתבייש לומר שלא ירצה
לגלות לו ומתוך כך יסלק אותו בדבר אחר—
ונמצא שמשקר· וכן ידקדק בכל ענייניו שלא
ישקר הוא במשא ומתן שלו ושלא יגרום של
שאחרים ישקרו· ויזהר שלא יתחבר עם שקרן
ולא ישא ויתן עם שקרן וימעט דבריו עמו· ו
וצריך חכמה גדולה להנצל מן השקר· כי יצר ל
הרע לעולם אורב לאדם ומביא לו ראיות של שקר
להפילו ברשתו· פעמים שהתירו חכמי'
לשקר כגון לעשות שלום בין אדם לחבירו· וכן
מותר לשבח הכלה לפני החתן שהיא חסודה
ונאה אע"פ שאינה כך· ובאושפיזא אם יש לו
בעל הבית שהוא מטיב לו לא יאמר בפני רבים
כמה פלו' אדם טוב שטרחתי בביתו כמה
עשה לי טוב וכבוד גדול פן יבאו רבים להתארח
בביתו וזהו שאמ' הכתו' מברך רעהו בקול גדו
גדול קללה תחשב לו· ובמסכת ובמסכת' אם
שואלים לו מסכת' זו אם סדורה לו בגירסה מד
מדת ענוה שיאמר לאו· ובמטה אם שהה
ובא לבית המדרש מפני ששימש מטתו ושאלוהו
למה שהא יתלו בדברים אחרים· ובכל אלו ש
שהתירו חכמים לשנות אם יוכל לעשות הכל
שלא ישקר הוא יותר טוב ממה שישקר· כגון
אם שואלים לו אתה יודע מסכתא פלו' ישיב
וכי אתה סבור שאני יודע· ואם יוכל לסלק ש
השואל בענין שלא ישקר טוב הוא יותר ממה
שישקר בהדיא וכן יעשה לכל ענייניו׃

שער האמת

הנשמה נבראת מ
ממקום רוח קדשו
של הק' שנ' ויפח ש
באפיו נשמת חיים· ונחצבה ממקום טהרה
ונבראת מזוהר העליון מכסא הכבוד· ואין ש
שקר למעלה במקום קודש הקדשים אלא אמ
אמת· שנ' וה' אלהים אמת· ואלהים עשה את
האדם להיות יושר ולהשתמש במדותיו· כי ש
חותמו של הקב"ה אמת· וכתי' דובר שקרים לא
יכון לנגד עיני· וכשאדם עוסק בשקר אז אין
השקר דובק לאמת· וכשיש אמת כביכול מטן
שבחו בשמים כנגד בני אדם· כי כשיש אמת
בבני אדם אז הם מודים שעשה שמים וארץ
והים וכל וזהו עושה שמים וארץ את הים
ואת כל אשר בם· וסמיך ליה השומר אמת
לעולם· וכשיש בבני אדם שקר כביכול אין
מטן שבחו בשמים וארץ· ומי שזכה להתבונן
בדברים האלו איך נשמתו נחצבת ממקום
אמת· ויעשה כל ענייניו באמת· ולא יכניס ש
השקר במקום קדושת האמת· לכך נא' קרוב
ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת
כי הקב"ה שהוא אמת מתקרב למי שקורא לו
באמת· ואיזה דבר נקראת קריאת האמת
זהוא המפנה לבו מכל ענין שבעולם ומי
ומתקרב אל הש' לבד· ושכלו הולך ומתחזק
והדבק באור העליון וישים מחשבתו בחשקו

תמיד׳ וזה ׳ הענין ישים אדם כשהוא מתבודד
בחדרו׳ ומפני זה ירבה כל חסיד להפרד ולהתבודד׳
ולא יתחבר עם אדם רק לצורך גדול׳ אבל אם
יתפלל בהנעת שפתיו יהפך אל הכותל׳ ואתה
מחשב בעיניך ערכך ותקרא בלשונך בעיני
ביתך׳ או שתחשוב והתכבד׳ כי תחשוב בלבבך
היאך קולך ערב ותשתדל בתפילותיך למצא חן
בעיני בני אדם וקבל שבח מהם אז אין עבודתך
באמת׳ ואתה מאותם שנ׳ בהם קרוב אתה׳
בפיהם ורחוק מכליותיהם׳ ולכן אם מתפלל יפה
ושהר וכיון לעובדך באמת׳ שנעשה כל עבודתיך
באמיתות ולהאמין בלב שלם ובנפש חפיצה׳
ולא בפני האנשים׳ ולא בשביל ממון׳ או רעות
רוח׳ וזהו שנ׳ אם תשוב עד שדי תבנה׳ פי׳
אם תשוב עד שדי שאין שום מחשבה מח
חוצצת בין שדי ובינך אז תבנה בענין חזק
זוהר השכינה׳ ולכך אמר דוד אלהים מי יגור
באהליך מי ישכון בהר קדשיך הולך תמים
ופועל צדק ודובר אמת בלבבו׳ התבונן במה
שאמ׳ ודובר אמת בלבבו ולא אמ׳ ודובר אמת
בפיהו אלא ר״ל שיהיה האמת תקוע וקבוע ׳
בעיני בני אדם ובלבו׳ לכך החסידי׳ הראשני׳
כשהיה להם מקח או ממכר היו עתנים אותו
וקונה כפי הסכמת לבבם איך שהיו מסכימין
ליתן אפי׳ היה הקונה להוסיף רוצה לא היו
לוקחין אלא כפי הסכמת לבבם׳ אדם
חשוב ההולך בדרך זה ודבר אמת בלבבו

אם

אם קבל עליו במחשבותיו לעשות דבר אחד׳
יכתוב אותה המחשבה שלא ישכחנה ולא יחל
דברי מחשבותיו׳ ואם אינו יכול לשמור כל ילך׳
אצל חכם ויתיר לו מחשבותיו שגמר בלבו׳ אעפ״
שלא הוציאם מפיו׳ ולפיכך על כל מחשבותיו יז
יזהר שלא יהיו מחשבותיו כלום כל זמן שלא
הוציאם מפיו׳ וכל הדובר אמת בלבבו ואינו
רוצה לשקר לחשוב או אינו רוצה לדבר שקר
אפי׳ דברים שיחשוב ושידבר אעפ״ שלא יתן
להם אל כל דבריו יתקיימו מהן שנ׳ ותגזור אומר
ויקם לך׳ ומי שהוא איש אמת בכל מש
משא ומתן שלו הן במקח וממכר הן בהלואה
ושלום יאמר בפעם הראשון סוף דעתו וירצו
אותם המתעסקים עמו שידע שום יש שלא
ישנה את דבריו ולא יצריך ולא יחסיר׳
אומר החכם תשים דעתך תמיד האמת ושמ
לשומתך ר״ל שיעשה סימן לעצמו בכתיו לעשות
משא ומתן שיזכור ולא ישקר׳ ויכתוב בכתב
וישא אצלו אותו הכתב ויראה כל קודם משאו
ומתנו׳ וכן יכתוב בבית מדרשו׳ ועל שולחנו
שיזכור ולא ישקר׳ וכדי שלא ישתכר ולא ידע
לדבר אמת׳ וכן עשה חכם אחד כתב על כותלי
ביתו ועל שולחנו ובבית מדרשו של כל הכתלי׳
ומעלה ׳ זכור את יום המיתה ולא תחטא׳
ומי שאינו מדבר אלא אמת יחיה ויאריך ימי׳
וינצל מכל רע וסמך לדבר מזה שאמ׳ הפסוק
וי״י אלהים אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם
ואם לא ידבר אלא אמת ינצל כל ימי חייו׳

וכתי' תורת אמת היי' הייתה בפיהו ועולה לא
נמצא בשפתיו כי מלאך יי' צבאות הוא· כי
המלאכים העליונים הם עדת אמת ואינם
כקצפות והנשמות עדות מהם כאור היוצא
מן השמש והנשמה הם בקצפות על כן אינמו
יודעות הנסתרות רק מעט ובמראה הלילה
שאין הנשמה מתעסקת בצרכי הגוף והיודע
סוד הנשמה יעיד כדבר כי החלומות מענין
המחשבות כדכתי' רעייניך על משכבך סליקו
והחלומות על ידי מלאך המלוה לאדם· ולפי
שאין כל המחשבות אמת· על כן אין כל החלומות
אמת·· ומי שמרגיל עצמו שיהיו כל
מחשבותיו אמיתיות גם יראה בלילה מראות
אמת וידע העתידות כמו המלאכים··
המדבר אמת אין מעלה טובה כמוהו· וכן
ראש דברך אמת· והנזהר מדבר שקר תרחק
גם הרמיזות של האדם יהיו אמת· כי שכר
האמת גדול מאד· וכן ירגיל אדם עצמו לילך
באמת· ולומד התורה כדי לידע האמת·
וכדי שיוכל לעשות המצות על אמיתתן וכד'
וכהלכתן· ושלום יורה של האמת· ואפי' בדבר
מעט שאין בו קיום מצוה ילמוד שידע כדי
שיאמין הלב דבר אמת· אל תבוש וקבל האמת
האמת מאיזה מקום שיבא אפי' מקטן שבקטני'
ובזה שכבנים תקבל האמת ממנו· כי מד
מדרגות טובה שהיא ביד קטן ובזה ושלום
היא חשובה כמרגלית··

ועתה בעו"ה שהאריך הגלות יותר מראוי ש
יש לישראל להגדיל מהבלי השלום ולאחוז במדותיו
של הקב"ה שהוא אמת· ולקדש עצמם אף במדות
שלהם· ושלא לשקר לא לישראל ולא לגוי· ולא ס
להטעותו בשום ענין שנ' שארית ישראל לא
יעשה עול ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם
לשון תרמית· ואשר כתי' וזרעתים לי בארץ
שום אדם יודע זורע כור אחד אלא ומוצא כ
כמה כורים· כך זרע הקב"ה ישראל בארץ
כדי שיתוספו עליהם גרים· וכל זמן שמתנהגי
עמהם ברמאות מי ידבק בהם· והנה הקב"ה
הקפיד על גזל של רשעים· שנ' ותמלא הארץ
חמס·· ומעשה היה בר' שמעון
בן שטח שלקח חמור אחד מישמעאל הולך ס
תלמידיו ומצאו אבן טובה תלויה בצואר של
החמור והביאו האבן לר' שמעון בן שטח ואמ'
לו ר' ברכת יי' היא תעשיר· אמר להם חמור
לקחתי והאבן הטובה לא לקחתי· הלך והחזיר
האבן לאותו ישמעאל· וקרא אותו ישמעאל ש
ברוך יי' אלהי שמעון בן שטח·
וכן יש בירושלמי כי החכמים הראשונים קנו
חטים מגוים ומצאו בהם צרור של משרד
והחזירו להם· ופתחו הגוים ואמרי' ברוך הוא
אלהיהון דיהודאי· וכן יש שם הרבה מעשי
שהחזירו על קידוש הש' ית'·
וכשיש אמת ומעט אז ישקיף הש' ית' על ד
הארץ בצדקה· שנ' אמת מארץ תצמח וצ

וערך המשחים בשקרו לכן תשתדל באמת ואם
איך שיהיה ענייך רע או טוב האמת אל
תנח ותסמוך על האל הנאמן דכתי' וידעת
כי יי' אלהיך האל הנאמן שומר הברית והחסד
לאוהביו וגו' ומה היא שומר אמונתו שהוא
שומר הברית' ואם יש צדיק כו'
שהמין חטא היה פורע לו עונו בעולם הזה
וזהו דבר ברור שיותר טוב לצדיק להיות נדון
אפי' ביסורין של איוב כמעט כל ימיו שהוא דבר
כלוי ובזמן הקצר שהוא עולם הזה ולתת שכרו
הטוב דבר הנצחי בעולם העליון' והנפש לו
ומעלה עליונית ובזמן הטוב שכולו ארוך ואינו
פוסק עולמית זה יותר טוב לצדיק ומזה שיש
שיהיה לו שלום בעולם הזה ולא היה נפרע לו
מחטאיו בעולם הזה והיה נדון בעולם הבא'
ביסורי גיהנם או מחמת חטאו יותעב לנשמתו
ומעלתה בעולם הנשמות' והדבקה וזיו ומעלת
העליון אסור לו לזו ההנאה אין ערך ודמיון
ורשעים כמו להם שלום בהנאה מועטת
הנפסקת' ובעולם הקצר הוא עולם הזה'
ומחטאיו שאור לעולם ארוך ובצער גדול שהו
גיהנם שאין ערך לאותו צער''

הרחמן הוא ית' ידריכנו באמיתו
ויביאנו לחדרין והנפש לאור
העליון אשר שם חביון כו'
עוזו וכו' תפארתו''

שער החניפות

חלק לתשעה
חלקים הראשון
שהוא מכיר כו'

בחבירו שהוא רשע ורמאי' ושהוא מושיע לו
שם רע על הכשרים' ושהוא מלין קצת ממון כו'
חבירו ובא זה החנף לו שהוא משבחו אולם
מחליק לו לשון ויאמר לו לא פעלת און בדרך
שעברת' יש בזה הרבה עבירות ועונשים'
האחד שהיה לו להוכיחו על חטאו ולא די כו'
שאינו מוכיחו אלא אומ' לו לא חטאת ומחזיק
ידי מרעים' ויש לזה החונף עונש שלא קינא
על האמת' ויש עונש שהוא מסייע לשקר'
ויש לו עוד עונש שזה החונף גורם מכשול לפני
החוטא כשיאמר לו לא חטאת לא ישוב מרשעו
ועוד יוסיף לחטא יותר מלבד העונש שנענש
על ידי שקר ובצער בני אדם שהזיק ובצער החוטא
לו ישלם להם ולא יפייסם מחמת החניפות
של זה מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת
יי' גם שניהם' ואם עשה זה החוטא גלוי וברבי'
וזה מחניף ברבים ואומ' לו זך וישר אתה אז חי'
מחלל הש' ית' ומבזה דת ודין' וחייב אדם למסור
עצמו בסכנה ולא ישים עצמו בעון זה' ואז"ל
על אגריפס המלך שהיה קורא בתורה וכשהגיע
לפסוק זה לא תוכל לתת עליך איש נכרי' זלגו
עיניו דמעות ואמרו לו אחינו אתה' באותה
שעה נתחייבו שונאי של ישראל כליה שהם

על שהחניפו לו לאגריפס · עם היושב בדין ...
אין לסמך ולאיש כ"ש לא תקרן ותפני איש · ובהם
ובחנופות כזה יש בו עונש שקר וחניפות·
השני · החלק המשבח רשע בפני
בני אדם בפניו שלא בפניו אעם שלא יצריך
אותו על מעשיו הרעים אלא אומר בסתם איש
טוב הוא ושלא עזבו תורה אם יהללו רשע כי
זה המשבח ולו אומר עזב התורה לא היו ...
השבר על דבריה · ולא יליץ על הרשע בפני
בני אדם לומר הוא עשה טובה זאת ולכך
תהללו שלא לי שעושה כך זהו רעה ואומר כי
השומעים הם סבורים שהוא צדיק ויתן לו
כבוד ויש מכשול גדול בכבוד הרשעים כי כש
כשיש כבוד וחכמים הצדיקים והם עלובים
אז כל העם ישאו לעצתם·
ועוד שאחרים יקשו בהם ויוסיפו לקח ותרבו
הרעות ותתך שלא לשמה בא לשמה· ועוד יש
הקב"ה בני אדם כראותם הדר התורה יכירו
מעלתה ויבא חשקם בלבם ויאהבו לש"ית בלב
שלם · ועוד יש טעם טוב בכבוד החכמי' הצדי
כי יסוד נפש האדם הוא להיות בו עבודת
הש"ית ויראתו ותורתו ובעבור זה ברא הקב"ה
כל העולם שלא המכבד הצדיקים הוא מ
מעליר ומקיים טובת הש"ית בבריאת כל
העולם · והמבזה ת"ח וצדיקים ויראי שמים
כזה מבטל טובת הש"ית · והוא כלו מי שאומר
אין עבודת הש"ית עיקר · על כן יכבדו שברי

הש' לכבוד הש"ית להודיע כי עבודתו ובודה
היא העיקר · אבל בכבוד הרשעים יש חילול ה
התורה והעבודה וזהו עון המלכה עגם ובשר
ועוד רבים נמשכים אחריהם ועושין כמעשיה
ואפי' אינן עושין כמעשיהם מקבלים פורענות
כיוצא בהן · אוי לרשע אוי לשכנו · ועוד בכבוד
הרשעים ממעטין כבוד ת"ח הצדיקים ואין כ
כבוד לצדיקי' אלא אחרי השפלת הרשעים
ועתה אחרי שיש מכשול ועוון בכבוד הרשעים
יזהר שלא יספר טובה מהרשעי' אם לא יזכיר גם
הרעה שלהם · שנ' ושם רשעים ירקב · וכתיב
תועבת צדיק איש עול · ואם אינו רוצה לספר
רשעו גם טובתו לא יספר·· השלישי·
חנף המשבח רשע בפניו ואו' כמה אתה איש
נחמד ואדם טוב · אף אינו משבחו לרבים שלא
שלא יהיה לרבים למוקש · גם זה החונף גדול מ
שני כדכתי' בפה חנף ישחית רעהו · כי כשיש
כשישבחנו יאמין לו ויחשוב שהוא טוב · וירום
לבו ויתגאה ולא ישוב · כי כל מי שאינו צדיק ו
כשמשבחין אותו יאמר בלבו אומנם ידעתי שכך
הוא · והנה זה נשחת בחניפותו של זה · אבל
הצדיקים אם ישבח אותם אדם לא יתגאו בזה
עבור שיודעים אפי' כל אדם העולם אומרי' עליך
שאתה צדיק היי בעיניך כרשע · ואל אם יש ל
לך ריעים מקנטים משבחין אותך מקנטם מוכיחי'
אותך אהוב את המוכיחים ולא את המשבחים
כי אלה לחיי עולם יביאוך ואלה ברעתך ישחקוך

כי ישבחוך · ועל פה חלק יעשה מדחה · המשל פה
חלק לדרך חלקלק ומלאך ה׳ דוחה · כי ידחה האדם
ויפול בפה חלק והוא פה חטא · ועל זה הענין נא׳
יכרת ה׳ כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות·
קילל פה חלק בשביל שמשחית רעהו וקילל לשון
הקשה שהוא הפך החלק והוא לשון הרע״
ויש חניפים שמחניפים לבעלי זרוע כדי שיאהבו
אותו ויכשלו ויגדלו אותם ע״ש ואחז״ל כל המחניף
לחבירו לשם כבוד וסוף נפטר בקלון״

הרביעי   המתחבר לאדם רשע אעפ״י שאינו
מחניף לו ואינו משבחו אלא שהוא מקרבו ומת־
ומתחבר עמו יש לו עונש · לא די לו שאינו
מוכיחו אלא שמקרבו ויש לו עונש בזה ·
ועוד מוסיף עונש על הקריבות שהוא מקרבו·
כמ״ש בהתחברך לרשע פרץ ה׳ את מעשיך״·
והצדיקים הם מואסים את הרשעים· ואחז״ל
לא לחינם הלך הזרזיר אצל העורב אלא מפני
שהוא · שנ׳ שמא עורב יקרא · ומצא מין את
מינו ועמו · וכן אדם מתחבר לרעיהו הדומה
לו · ואמ׳ אסור להסתכל בפני אדם רשע · שנ׳
לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נשא אם־
אביט אליך אם אראך · וכל המסתכל בדמות
אדם רשע עיניו כהות לעת זקנתו כי יצחק
כהו עיניו מפני שהסתכל בעשו אעפ״י שלא
היה מכיר מעשיו · ויש מכשול גדול בחבורת
הרשעים · האחד מפני שהוא אוהב שונאו ש
של יוצר הכל ית׳ ואין עבד שונא לאדון המאת
המתחבר לשונאו״

השני שהוא לומד ממעשיו · השלישי שגם
אחרים יתחברו עמו ויאמינו לו · והוא יקלקל אותם
וגם הם ילמדו ממעשיו · ואם לא ילמדו ממנו הם
רואים ממנו דברי׳ שאסור לראותם · וגם הוא ל
לא ישוב · כי אם היו מוכיחים אותו והיו נבדלים
ממנו היה שב מדרכו הרעה · ומי שמתחבר
לרשע הרשע מושל עליו לא יעזבו לו לעשות
טובה · וגם צריך לחוש מיראתו שהוא ירא
ממנו כמה דברים טובים · וכן לא יתחבר אדם
אלא עם יראי שמים כי ריש לקיש עם מי שהיה
מדבר בשוק היו מאמינים לו סחורה בלא עדים·
כי ידעו בודאי כיון שדיבר עמו בשוק שהיה של
נאמן הרי החיבור הזה כמו חתימת״

החמישי   איש שהוא נאמן בעיני כל אדם
וכיון שמאמינים לו והוא מעמיד קרובו להיות פרנס
או להיות רב · ואמ׳ עליו שהוא חכם ואינו כן יאמ׳
כל העם סומכין אותם על הוראותיו ועל הנהגתו
וכן האומ׳ על מי שלא הכיר בו שהוא נאמן והעם
מפקידים בידו פקדונות ומכחש׳ · ואמ׳ החכם כל
המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נוטע אשירה
והמעמיד ת״ח שהם הגונים כאילו נוטע המזבח
ועתיד הקב״ה ליפרע מן המעמיד״

הששי   מי שיש בידו למחות ואינו מוחה
ואינו נותן לבו על מעשה החוטאים · והם חושבי׳
כיון שאינו מוחה בידינו · ואינו מקטרג אותנו·
כל מעשינו הם טובים · ומעשינו ובער הרע
כמ״ש ובערת הרע מקרבך״

ואז"ל מי שבידו למחות על ביתו ואינו מוחה
נתפס על אנשי ביתו· ומי שיש בידו למחות
בכל העולם ואינו מוחה נתפס על כל העולם·
שנ' וכשלו איש באחיו· ודרשו רז"ל איש בעון
אחיו· ואמ' כל ישראל ערבים זה לזה״
השביעי הרואה אנשי מקומו עם קשי
עורף ואומ' בלבו אולי לא יקשיבו אם אוכיחם·
ועל כן הוא מונע מתוכחה גם זה ישא עון· כי
לא ניסה להוכיח ולהזהיר אולי ישובו· ונע' כענשן
צדיקים גמורים בחורבן הראשון· אבל אם הדבר
גלוי וידוע לכל ונבחן ונחקר כי החוטא שונא ל
מוסר ולא ישמע למוכיחיו· עז"נ אל תוכח לץ פן
ישנאך· ואמ' כשם שמצוה לומר דבר הנשמע
כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע· ואומר
מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין״
השמיני השומע מדברים לשון הרע
או נבלה או יושב בסוד משחקים· ובוזה תורה
ומצות· ויודע שהם קשי עורף ולא יקבלו תוכחה
ועל כן שותק גם זה יענש· כי היה לו לעמוד מש
שלא יאמ' כ כי הוא כמותם ושהוא מודה לדבריהם
כי הוא חייב לעמוד בהם לתת גדולה לתורה ולמע'
ולקנא לכבוד הצדיק שהרשיעו· וזה אחד מהדברי'
אשר חייב אדם לעזוב חברת רשעים כי הוא
נתפס ונענש כששומע דבריהם הרעים תמיד
והוא אינו יכול לעמתם תמיד״
התשיעי המכבד את הרשעי' ודרך שלו
אותם לא ידבר טוב על הרשע· ולא יתנהג על

כבודו על דרך אשר יחשבו בני אדם שהוא נכר
נכבד בעיניו· ואין לחלוק לו כבוד אלא כדרך שבני
אדם מכבדין את העשירים בעבור שצלחה דרכם
ולא מפני חין ערכם ואף בזה יש חטאת ואשמה
כי אם הותר לכבד הרשעי' מחמת מורא שיירא
שיזיק לו הרשע· ויגרום לו הפסד בזמן שיד הרשעי'
תקיפה עכ"פ הותר לכבדו כדרך שמכבדין אדם
בעלי גדולה· אך לא ישבחנו ולא ידבר עליו טובו—
לבני אדם· וכן אז"ל מותר להחניף את הרשעים
בעולם הזה· ויש רשעים שאין מחניפין להם·
מניין ממרדכי שאמרו לו עבדי המלך החניף לו
להמן והשיב להם לא תדרוש שלומם וטובתם·
א"ל והלא התירו חכמי' ואמ' מחניפים הרשעים
מפני דרכי שלום· ולא קבל עליו כרכתי· ולא קב'
ולא נעתמע· שלשה יש שמחניפין להם
לאשתו משום שלום בית· ולבעל חובו שלא ילחצנו
ולרבו כדי שילמדיהו תורה· ומצוה גדולה להחניף
לחבירו ולתלמידו כדי שילמדו וכדי שישמעו
לדבריו ולקבל תוכחות ולקיים המצות· וכן לכל
אדם שהוא סבור שימשוך אותו אליו שישמע
לו ולקיים המצות· ואם יבא אליו בכעס לא ישמע
לו· אלא בחניפות יקבל תוכחתו· והרי זה מצוה
גדולה להחניף לו כדי להוציא יקר מזולל״
כי יש כמה בני אדם שאינן מקבלים תוכחה
בגערה אלא בנחת· שנאמר דבר חכמים בנחת
נשמעים· ויש שצריך גערה כמו שכ' תחת
גערה במבין· ויש במלקות שנ' ומהלומות לגו
כסילים״

ויש שאמ׳ בהכאות לא יועיל שנ׳ מהכות כסיל
מאה׳ אם כן מה שנ׳ נעשה לו אין לו תקנה אלא
ברשיהן׳ יש חניפות רע מאד כגון אדם
המחניף לחבירו ומדבר עמו דברים מתוקים
כדי שיאסוף עליו ויאמין לו ויאמר לו מדברי
טובו׳ ואחר אשר האמין ונסמך עליו הולך
עמו ברמאות׳ ונ״א כי חנם מזורה הרשת
בעיני כל בעל כנף׳ והם לדמם יארבו יצפנו
לנפשותם׳ פי׳ הפסוק כי הציידין זורקים חי
חיטים ברשת כדי שיבאו העופות ויאכלו ואז
יהיו נלכדים׳ ולזה דומה זה החנף״
ואסרו חכמים להחניף ואמ׳ שלא ישלח אדם
דורון לחבירו ויודע בו שאינו מקבל או יסרב
לחבירו שיאכל אצלו ויודע שאינו אוכל׳ וכן אם
אדם רוצה לפתוח חבית יין כדי למכור ובא חבירו
לקנות יין לא יאמר לו אני רוצה לפתוח
החבית בעבורך וכל זה וכיוצא בזה נקרא
גניבת דעת׳ וזה אסרו להחניף ולגנוב דעת
הבריות״ א״ר שמעון בן חלפתא מיום
שגברה אגודה של חנופה נתעוותו הדינין
ונתקלקלו המעשים׳ ולא היה אדם יכול לומר
לחבירו מעשיי גדולים ממעשיך׳ א״ר אליעזר
כל אדם שיש לו חנופה מביא חרון אף לעולם
שנ׳ וחנפי לב ישימו אף׳ ואין תפלתו נשמעת
ואפי׳ עוברין שבמעי אמן מקללין אותו ונופל
בגיהנם׳ וכל המחניף לרשע נופל בידו׳ ואם
אינו נופל בידו נופל ביד בנו׳ ואם אינו נופל

ביד בנו נופל ביד בן בנו׳ וכל עדה שיש בה
חנופה מאוסה כנדה ולבסוף היא גולה׳ וכן
יתרחק אדם מן החנופה ולא יחניף לאדם
להחזיקו ברשעו׳ גם אם יש לו וקבל טובות
הרבה ממנו לא יחניף׳ ולא יחניף לא לקרוביו
ולא לבניו בזמן שאינן הולכי׳ דרך טובה׳ כי יש
בני אדם שאדרים ברשעם מחמת שרואין שאין
להם בושת עבור דרכיהם המכוערים ועכ
שרואין שמחניפים להם ואין דבר בשום הנעל
פתחי התשובה כמו החניפות״
מעשה באדם כשר שהיה לו בת והשיאה והיו
בעירו שני בני אדם אשר כל אחד היה חפץ
שישא בתו׳ והלך אותו אדם כשר ובקש מאדם
אחר שיעשה עמו מריבה׳ ולבסוף יקחו אותן
השנים לדון ביניהן כדי לנסותם מעשיו וכן עשו׳
ואותו השנים אחד היה מחניף ואותו אדם הכשר
כדי שישא בתו והיה מזכה בכל דבריו׳ ואז הלך
ונתן בתו לאותו שהיה מחייבו אותו׳ כי אמר
ודאי הוא אדם טוב שלא החניף לי׳ ולא נשא לו
פנים״ לכן צריך מי שהוא פרנס או דיין
או גבאי צדקה שלא יהא חנף׳ כי אם יחניף
הפרנס לשום ולא יוכיחו לעשות הטוב ולסור מן
הרע אז יהיו כל הקהל מקולקלים׳ כי כל אחד
יאמר הפרנס מחניף לפלוני ולמה יוכיחני כיון
שמחניף לפלוני ולא יקבלו תוכחתו׳ וכן דיין
המחניף לאחד מבעלי דינין אז יסתרו דברי

השני ולא ידע לטעון כראוי ונמצא שלא יצא ו
הדין לאמיתו · וכן גבאי צדקה החניפים יתנו
הצדקה לאחר המחניף להם או שהן יחניפו לו ויתנו
לו מעה״ם שאינו ראוי לכך · וכן צריך הצדיק להת
התרחק מאד מן החניפות · ולא שיהא מחניף ש
לאחרים · ולא יקבל חניפות מאחרים · ויזהר מאד
כשיעשה מעשים הטובים שלא יתכוין בהם
להחניף לאחרים אלא לשם הש״י ית׳ לבד״
והגדול שבכל החניפות המחניף לחבירו כדי
להחטיאו כגון שיש לו מחלוקת עם בני אדם
ואין הדין עמו והוא מחניף לבני אדם לסייע לו
להחזיק טענתו · או מי שהוא רודף אחר העבירו
כגון זנות ושאר רשעות והוא מחניף לחבירו
שיעשה כמוהו · ירובעם בן נבט זכה למלוכה
בשביל שלא החניף לשלמה המלך ע״ה אלא
הוכיחו על ענין בית מלוא · הרוצה לינצל מן
החניפות יותר יזהר שלא להרחיק מן הכבוד · כי
מי שאינו חושש להתכבד לא יצטרך להחניף · וגם
צריך ליזהר שלא ליהנות מאחרים · כי רוב המחניפי׳
הם מחניפים לאדם שהן סבורין שיהיה להם
הנאה ממנו · וכן מי שמתרחק מאילו שני דברים
הנאה וכבוד הוא ניצל מכמה עבירות כי כמה
בני אדם עושים מעשים טובים כדי שיקבלו
כבוד מבני אדם · וזה הענין מקלקל עבודת כמה
כי יש כמה שהן מתפללים ויש להן קול ערב ו
והוא מהרהר בלבו בשעת התפלה כמה קולי
ערב וכמה בני אדם נהנים ממני כשומעים

אותי

אותי · וכן דרכי של יצר הרע · וכן שעשה יצר הרע
וכל המצות כדי להפיל את האדם ברשתו ולא יהין
מש מעשין לשם שמים · וכן לענין ההנאה מי
שנהנה מן חבירו אפי׳ אם יראהו שהוא עובר
על כל עבירות שבעולם לא יהא רשאי להוכיחו
כי ירא שלא יהנה ממנו עוד״ וזה הענין היא
תקלת חכמי הדור הזה · כי הם רודפים ליהנות
מן העם על כן יחניפו להם כדי שיחזיקו אותם
בחזקה גדולה · ולא די שאינם מוכיחים אותם
על עניניהם אלא מתוך שהם מחניפים להם
הם בעצמם אוחזים מעשיהם ונמשכי׳ אחריה׳
וכן צריך אדם שיהא צדיק כדי שילמד ממעשיו׳
שכן דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בריעותיו
ובמעשיו אחרי ריעיו וחביריו · ונוהג כמנהג של
אנשי מדינתו איך שהם עושים יעשה גם הוא
ולפיכך יש לאדם להתחבר עם הצדיקים ולישב
אצל חכמים תמיד כדי שילמד ממעשיהם
ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא
ילמד ממעשיהם · וזהו שאמ׳ שלמה המלך ע״ה
הולך את חכמים יחכם ורועה כסיל ירוע · ואמ׳
אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים כו׳
וכן אם היה במדינה שמנהיגיה רעים ואין
אנשי המדינה הולכים בדרך ישרה · ילך במקום
שאנשיה צדיקים ומנהגם בדרכי טובים · ואם
כל המדינות שהוא יודע ושומע שמנהגן
בדרך לא טובה · או שאינו יכול לילך למדינות
שמנהגיהם טובים מפני הגייסות

או מפני החולי אז ישב לבדו יחידי כענין שנ׳
ישב בדד וידום. ואם היו רעים וחטאים שאין
מניחין אותו במדינה אלא אם כן נתערב עמהם
ועמהם במנהג הרע יצא למערות ולמדברות ואל
יתהלך עמהו בדרך החוטאים כמ״ש מי יתנני
במדבר״

שער לשון הרע כ״ה

זהו לשון הרע
זהו המספר בגנות
חבירו אע״פ שאו׳
אמת. אבל האומר שקר הוא נקרא מוציא שם
רע. אבל בעל לשון הרע שיושב ואומר כך וכך
עשה פלוני כך וכך היו אבותיו וכך וכך שמעתי
עליו. ואמר דברי׳ של גנאי. עליו אומר הכתו׳ יכרת
ה׳ כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות. ואמ׳
ואמרז״ל כל המספר לשון הרע כאילו הוא כופר
בעיקר שנ׳ אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו
אתנו מי אדון לנו. ולכך לשון הרע הוא חטא
גדול כל כך כי הוא עושה רעה גדולה לחבירו.
שהוא מבאיש את ריחו בעיני העם ושאר
ההפסדות. ואין לו ריוח ובעל הלשון. ובתר אי הרגיל
בלשון הרע פורק עול שמים מעליו כי הוא חוטא
בלא הנאה. והוא יותר רע מגנב או מנאף
שהם רודפים אחר תאותם ואינם פורקים
על כתו לשון הרע. ועוד אמ׳ רז״ל שקול לשון הרע
כנגד ע״ז וגלוי עריות ושפיכ׳ דמים. ודבר זה
תימה מאד ששקול לשון הרע כנגד אילו
העבירות ועל כל אחת מהן יהרג ואל יעבור׳

ואמ׳ חמורה ע״ז שכל המודה בה ככופר בכל
התורה כולה. ואו׳ כי המשומד לע״ז משומד לכל
התורה כולה. ויש ליתן טעם בדבר כי בעל
הלשון שונה באיוולתו עשר פעמים ויותר בכל
יום מלטים ומבייש בני אדם ולבו זה שיזיק לו
ומי שאומר עליו הרע. ואפי׳ עבירה קלה כשאדם
עובר עליה כמה פעמים היא נעשית גדולה׳
ואפי׳ שער אחד שהוא דק כשמתקבצין הרבה
שערות יחד תעשה מהם חבל גדול. וזה שאמ׳
ששקולה לשון הרע כנגד אותן שלש עבירות
כך הפי׳ מי שעובר על אותן עבירות פעם
אחת מחמת רוב היצר. ולא כנגד המשומד
והיוצא מן הכלל לעבור עליהם בכל עת. ועוד
בעל לשון קשה לו לעשות כיון שהורגל בכך ולומד
לשונו לדבר שקר. ועוד החטא קל בעיניו כי
הוא אומ׳ לא עשיתי כי רק דיבור בעלמא ואינו
נותן לב לרוב נזוקין שעשה. ואפי׳ אם ישוב
אין תשובתו שלימה. כי אינו מכיר גודל החטא
שעשה. והוא צריך לבקש מחילה מאותם
שדיבר עליהם והוא אינו זוכר מספר כולם״
ועוד יש שדיבר עליו ועשה לו רעה והזיק לו׳
ואותו אינו יודע מי דיבר עליו. כי לשון הרע
מכה בסתר. כי הוא עומד כאן ומכה אחר
שהוא רחוק ממנו. וגם החוטא מתבייש בו
להודיע אשר גמלו רע. ופעמי׳ ידברו על
פגם משפחה ויזיק לדורות הבאים אחריו
ואין לו מחילה בזה״

אז״ל המדבר בפנים משפחה אין לו מחילה׳
עולמית. ושר ומי שרגיל בלשון הרע פעמי׳ ידבר
כלפי מעלה דכתי׳ שתו בשמים פיהם. ואין
בכל העבירות שיש עונש עליהם כמו זה ש״
שמשיח דברים כלפי מעלה. כי אז״ל עשרה
נסיונות נסו אבותינו ובכולם לא נחתם גזר
דינ׳ אלא לשון הרע. שנ׳ אם לא כאשר דברתם
אלי וגו׳. ומה׳ וישמע ה׳ קול דבריכם. ואין הת
התורה מגינה על לשון הרע בעו׳. ואז״ל דואג
כיון שסיפר לשון הרע לא עמדה לו חכמתו ולא
הגינה עליו תורתו. ומה שאז״ל עבירה מכבה
מצוה ואין עבירה מכבה תורה. שנ׳ כי נר
מצוה ותורה אור. על אותו העובר דרך מקרה
אז״ל ולא על הפורק עול מאזהרת העבירה״
ואז״ל כנסת ישראל אהובה בקולה שנ׳ כי קולך
ערב. ושנואה בקולה כמ״ש נתנה עלי קולה על כן
שנאתיה. ונש״ה מות וחיים ביד לשון ואוהבי׳
יאכל פריה. פי׳ אוהב הלשון. פי׳ אדם החפץ
לדבר תמיד עיצה נכונה עליו שאל׳ ואוהביה
יאכל פריה. פי׳ שלא ידבר דברים בטלים
אלא ידבר בדברי תורה ומוסר והבאת שלום
כדי ללמד לרבים לעשות טובה. ולהורות להם
הטוב ולהרחקם מן הרע. ולעת האמת. כי
אין קץ למעלת שיזכה לעשות בלשון. וזה הוא
מות וחיים ביד לשון. כת מספרי לשון הרע
נחלק לשלשה חלקים. האחד

כמו שהוא מדבר רע על האדם כן יעשה לו
ופעמי׳ מות דופי על אדם נקי ובשקר ואז הוא
משקר. והזהרת התורה שלא לקבל לשון הרע
אולי הוא שקר. וכמו שהוא מספר לשון הרע
כך הוא מקבל לשון הרע״ ודע כאשר יודה
השומע על לשון הרע אז הוא כמו המספר. כי
כל השומעים שהוא מודה יאמר כיון שהוא מו
מודה אז אמת הדבר. ואפי׳ אם לא יודה אלא
ששמע לבד ומראה עצמו כמקשיב על הדברי׳
ומאמין לדברים בפני בני אדם גבה יאמינו גם
אחרים. וגם הוא מסייע למספר לשון הרע.
כי אם היה גוער במספר לשון הרע היה מונע
עצמו מלספר יותר לו׳. אבל עתה שהוא מקשי׳
ומראה לו פנים אז הוא גורם שיבוא לו דיבה
יותר. והזהרת התורה באלה לא תשא שמע
שוא. פי׳ שלא תאמין למספרי לשון הרע כלבין
ולהחזיק כמחשבותינו כי הדברים הם אמת
והבנות בעיניו אותו שאומר הדיבה עליו׳

השני   כשאומ׳ לשון הרע שהוא
אמת אם יזכיר לו בינו ובין עצמו מעשה אבותיו
הרעים עובר על מה שכתו׳ בתורה לא תונו גם
איש את עמיתו באונאת דברי׳ הכתו׳ מדבר״

השלישי   אם יכלימנו לפני אחרים
על מעשה אבותיו הרעים. על זה אמ׳ רז״ל ס
המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם
הבא״   הרביעי   אם הוא מודיע

מ תועבת מזמותיו בפני בני אדם שלא לפניו
כדי לביישו בעיני בני אדם ולהשניאו על זה אמ'
רז"ל כת מספרי לשון הרע אינם מקבלים פני
השכינה״ החמישי אם הוא בעל
תשובה והוא מספר עליו עונות הראשונים · בזה
יש לו עונש גדול כי השב בתשובה · אפי' עונות
שלו נעשו לו זכיות וזה מביישו בעבירות שהם
זכיות · ועוד הוא נותן מכשול לפניו כי יחשוב
בלבו כמה שמביישני גם אני אביישהו · ויכנס
עמו במחלוקת ומתוך כך יתבלבל זה בתשובתו
ויחזור לעניין הראשון · ועוד אחרים השומעי'
הבושת של זה בעל התשובה ימנעו ולא יעשו
תשובה כשרואים שזה נעל דלתי התשובה · ודע
שאם יראה איש שחבירו יעבור על דבר תורה
בסתר והוא גלה לרבים יש לו חטא בזה כי אולי
החוטא שב מדרכו הרעה ולא היה לו לגלות אלא
אלא לרבו וחכם אחר שלא היה מפרסם הדב'
הדבר כדי שירחיק מחברתו עד אשר יודיע
לו ששב מדרכו הרעה · ואם החוטא ת"ח וכו'
ואיש ירא חטא ראוי לחשוב עליו בברור
שעשה תשובה — ואם תקפו יצרו פעם אחת
שנתחרט אחר כך · והמספר לשון הרע יש לו
עונש מן השקר והבושת שגורם לחבירו · ועוד
עונש עונש שהוא שמח בקלון חבירו וכתיב
ואהבת לרעך כמוך · וצריך שהוא אוהב כך
יאהב כבוד חבירו · וכתי' שמח לאיד לא ינקה ·
ויש עוד שיש עון גדול על המספר לשון הרע
שהוא אמת יותר מן המספר על דרך

שהוא שקר · כי כשאדם מספר דברים כעס על
חבירו יאמינו לו ויהיה לבושת בעיניהם אחר
שנתחרט ועשה תשובה ונסלח לו החטאת
אבל לשון הרע על דרך השקר יבינו הכל שהוא
שקר ולא יאמינו לו · ולעולם רוב פעמים השקר
יש בו עונש יותר מן האמת״ הששי
המספר לשון הרע על גבאי צדקה שהם כשר
כשרים ונכון באמונה וגם מחזקין באמונה
לתת לדלי ליראי שמים · והמספר עליהם לה"
ואמ' שהן גונבים הצדקה ונושאים פנים לאי
שהם רעים · ומרבים לקרוביהם · ולשון הרע
הזה אין לו ערך לעונשו · כי הוא גורם שאותם
הכשרים יסתלקו ויבואו אחרים רעים במקומם
ונמצא שזה מונע טוב מן המתנים צדקה · וגזל
העניים הטובים · ונמצא שזה ביטל עבודת ה'
הבו' ית' ובייש עבדי הש"י הם ובניהם וקרובה
כי תחת אשר היה לו לכבדם · ולא די לו שלא
כבדם אלא גם הרע להם · והוא מונע יראי שמי'
שלא יהיו גבאים · כי יחשבו ומה נעשה דבר
זה שיחשדו אותנו כאשר נחשדו פלו' ופלוני
יראי שמים · ואז"ל לשון הרע הורגת שלשה
בני אדם האומרו והמקבלו ואותו שאומרו הרי
עליו ויותר נענש המקבלו מן האומרו · ואז"ל
בעלי לשון הרע אסור לדור בשכונתם · וכ"ש
לישב עמהם ולשמוע דבריהם · ולא נחתם גזר
דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע בלבד
עוד יש דעה על לשון הרע כי המספר לשון
הרע על חבירו אין הוא צריך בעיניו ·

כי יחשוב פלו׳ עשה כך וכך ואני לא עשיתי
כך נמצא שהוא מתגאה ומחזיק טובה לעצמו
ואילו עשה מצוה והיה מחזיק טובה לעצמו
היה רעה מאד ועתה שעשה עבירה גדולה
בלשון הרע ומחזיק טובה לעצמו׳ ואם אדם
מספר לשון הרע על היתומים ועל האלמנות
אז ענשו יותר כי הם בלא זה נצערים׳ והוא
מצער אותם ביותר׳׳ מי שאומר לחבירו
היכן יש אש אלא בבית פלוני דשכיחי ביה
בשר ודגים אפי׳ זהו לשון הרע׳ בא וראה איך
צריך אדם לזהר בדבריו כי אפי׳ זה שאין בו
אדם מעלה בלבו שזה נקרא לשון הרע׳ אעפ״כ
כן הוא לשון הרע׳ ויש אבק לשון הרע כגון מי
שאומר תשתקו מפלוני איני רוצה להודיע מה
שאני יודע ממנו׳ וכן כיוצא בו׳ ועוד אזהר
אל יספר אדם בטובתו של חבירו כי מתוך
טובתו בא לידי רעתו׳ פי׳ אם מספר טובתו
לפני שונאו אז הוא ישיב איך תשבחיהו וה׳
והלא עשה זה וזה ועל זה שאמר מברך רעהו
בקול גדול קללה תחשב לו׳ אבל בפני אוהביו
מותר לשבחו׳ כדתנן חמשה תלמידים לר׳ יוחנן
בן זכאי הוא היה מונה שבחן׳ וכן המספר
לשון הרע דרך שחוק וקלות ראש כלו׳ שאינו
מדבר בשנאה׳ והוא שאמר בפסוק כמתלהלה
היורה זיקים וחיצים כן איש רימה את
רעהו ואמר הלא משחק אני׳ וכן המדבר
דרך רמיות והוא שיספר דרך תמימות כאילו

אינו יודע שדבר זה לשון הרע אלא כשמקנין
בירו ואומר איני יודע שאילו מעשיו של פלו׳
או שזה לשון הרע׳ המספר דברים שגורמים
לחבירו היזק אם כשמעו איש מפי איש והזיק
חבירו הן בגופו הן בממונו ואפי׳ להיצר לו או
ולהפחידו הרי זה לשון הרע׳ והאומר דבר
לחבירו אין לו לגלות בלא רשותו׳ וכל דבר
שאומר לפני שלשה אז הוא כמו שידוע לכל
ואם סיפר אחד מן השלשה אין בו משום
לשון הרע׳ אבל אם הוא מתכוין להעביר
יותר יש בו משום לשה׳ ואם האומר הזהיר
השומעים שלא יגלו אפי׳ אם אמר בפני רבים
יש בו משום לשון הרע׳׳ מעשה בתלמיד
אחד שגלה דבר שנאמר בבית המדרש אחר
כ״ב שנים והוציאוהו מבית המדרש ואמר לו
מגלה סודות אתה׳׳ ויש עוד עבירה אחת
הנקראת רכילות ואיזה נקרא רכילות זה
שהולך מזה לזה ואומר כך וכך שמעתי על
פלוני אעפ״י שהוא אמת הרי הוא מחריב את
העולם והזהרת בתורה כדכתי׳ לא תלך רכיל
בעמיך׳ ואיזהו רכילות המגלה דברים לחבירו
שדבר ממנו בסתר׳ ותנא מנין לדין שלא
יאמר אני מזכה וחביריי מחייבין אבל מה
אעשה שחביריי רבו עלי לכך נאמר לא ת
תלך רכיל בעמך׳׳ הזהר בך מאד מאד
מלשון הרע כי בזה אתה מבזה עצמך ומבייש
אותך כי כל הפסול פוסל ואינו מדבר בשבחו

של אדם ודרכו לפסול בני אדם במומו כי בל
האדם שיש בו הוא מונה כל היום כלו. וכיון
שהוא כלו הוא מוציאו על כל אדם שבדין
ועכר בדבריו. הייך אם תראה אדם שהוא
רגיל לשבח נשים ולדבר מהם תמיד דע לך
שהוא אוהב נשים. ואם הוא משבח תמיד
מאכלים טובים ויין ובזה הוא רגיל דע לך
שהוא זולל וסובא. וכן בכל הדברים וראיה
מן הפסוק דכתי׳ מה אהבתי תורתך כל היום
היא שיחתי בשביל שאני אוהב התורה בה
אני אדבר ממנה כי כל דבר שאדם אוה״ב
כלו הוא צריך לדבר ממנה תמיד״
בעל הלשון מחפש בעלי מומין והוא מדבר
בהם והוא דומה לזבובים שהם לעולם ינוחו
על מקום הלכלוך וכמו אם יש באדם שחין
הזבובים מניחין כל הגוף ויושבו על השחין׳
כן עושה בעל הלשון מניח כל טוב האדם ב
ומדבר הרעה׳ מעשה באדם אחד שהלך
עם חכם אחד בשדה וראה נבילה אחת ל
אמ׳ אותו האדם כמה מסרחת נבילה זו׳
אמ׳ החכם כמה לבנים שיניה׳ והתחיל ה
החכם להוכיח לאותו אדם ואמר לו ואמ׳
מה תספר בגנאי שלה תספר בשבחה׳ כי
לעולם יספר אדם בשבחו של עולם׳
אם תראה אדם אשר ידבר דבר או יעשה
דבר ויש לדון דבריו ומעשיו לצד חובה וגם
לצד זכות אם הוא ירא אלהים אז שתחייבת

לדונו לכף זכות של דרך אמת אפי׳ אם עשה
הרבה לצד חובה יותר מן הזכות׳ ואם הוא ל
אדם בינוני אם יזהרו מן החטא ופעמי׳ יכשלו
בו יש עליך להטות הספק ולהכריע לכף זכות
והמקום ית׳ ידינך לכף זכות׳ והיא מצות
עשה מן התורה שנ׳ בצדק תשפט את ע
עמיתך׳ ואם הרבה עשה לצד חובה אם רוב
מעשיו של אותו האיש לרעה וידעת כי אין
יראת הש׳ ית׳ בלבו לפי מעשיו ומעלליו אז תכריע
מעשיו ודבריו לצד חובה׳ ואם גלה אדם חטאתך
אל תאמר כאשר גלה זה חטאתי כמו כן אגלה
חטאתו אשר עשה כי בזה הזהרנו בתורה כמ״ש
לא תקום ולא תטור׳ וגם לא תאמר אע״פ שהוא
גלה עלי אני לא אגלה עליו כי בזה הדיבור הוא
מגלה החט׳ וזה הדבר הוא עיקר גדול ביראת
שמים״ ואם החוטא אינו ירא השם
כמו הפורק עול מעליו ואינו נשמר מעבירה
אחת וכל בני עירו יודעים שהיא עבירה מצוה
לספר בגנותו ולגלות חטאיו כדי והבאיש בעלי
עבירות בעיני בני אדם כדי שישנאו העם
וימאסו בו וירחיקו עצמם מן העבירות כדכתי׳
תועבת צדיק איש עול׳ ונאמ׳ יראת ה׳
שנאת רע׳ ואמ׳ רבו׳ ז״ל רשע בן צדיק
מותר לקרותו רשע בן רשע צדיק בן רשע
מותר לקרותו צדיק בן צדיק׳ ודוק׳ על דרך זה
מותר להכלימו לשם שמים׳ אבל מי שמתקוטט

עמו ותכוין לחרף ולהשוות לבו ולא לשם שמים
אסור לגלות חטאתו׳ וכן אם המעלה הזה הוא
אין לו לגלות פשע של חוטא אחר כי ודאי אין
מעלה ומסתרין לטובה ודבר שפתים אך למחסור
אך מיעוט פעמי׳ שלשון הרע מעט כגון ש
שני רשעים שמתייעצין לעשות רעה מותר
לגרום כלה ולגרום שישנאו זה את זה ויעשו
הרעה זה לזה ושלא יעשו הרע לטובים׳׳
וכן שאני מחבר אחר שמספר מעט ודבר בשבחן
לשון הרע שלא יעשו העבירה׳ ופעמי׳׳ אפי׳
כשהחוטא רשע גמור אין להכלימו ברבים
במקום שיש לירא שמא יצא לתרבות רעה׳
ומותר לספר לשון הרע על בעלי מחלוקת של
ואני אבא אחריך ומלאתי דבריך׳ ועכשו
שהרבה דברים תלויים בלשון צריך האדם
לשמור לשונו מאד׳ ועל זה דוד נצור לשונך
מרע ושפתיך מדבר מרמה׳ ואמרז״ל מעשה
באדם אחד שקרא ברחוב העיר ואמ׳ מי שם
שרוצה לקנות סם חיים יבא אלי ויקנה באו
כלם אליו לקנות הלך והוציא ספר תהלים
והראה להם מה שכתוב בו מי האיש החפץ
חיים אוהב ימים לראות טוב׳ נצור לשונך מ
מרע ושפתיך מדבר מרמה׳ וכשראה זה ר׳
ינאי הכניסו לביתו והאכילו והשקהו ונתן לו
מעות׳ באו תלמידיו ואמר׳ לו ר׳ עד עתה לא ב
ידעת פסוק זה א״ל ידעתי אבל לא שמתי על
לבי להזהר בדבר זה׳ וכשהייתי קורא אותו

פסוק לא חששתי עליו ועברתי אותו ולא שמתי
שמתיהו על לבי עד שבא זה וקיימו בידי מעשה
אזהר בלשוני יותר׳ וכן אדם שהורגל בלשון
החנופה והתלוצצות ולספר לשון הרע ולדבר כזבי׳
ושקרים ודברי׳ בטלים ועתה הוא רוצה לתוכן
מהם ולעשות תשובה צריך לעשות גדר גדול
וחזק מאד מאד׳ ומהו הגדר שיתרחק מאד
מחבירין הראשונים שהיה רגיל לדבר עמהם
ליצנות וחניפות ושקרים ולשון הרע כי אם
יתקרב אצלם אז לא יוכל למנוע כי הם יתחילו
לדבר עמו כמו שהורגלו ואז לא יוכל להתאפק
מלדבר אלא הוא כמו שהורגל׳ וצריך להרגיל עצמו
בשתיקה מאד מאד כדי להרגילו למעט פתיחת
פיו׳ וירבה לישב בחדר לבדו ולעסוק בתורה׳
ויתחבר עם חסידים שאינם מדברים כי אם
מדברי תורה ויראת שמים׳ ובזה הענין ירגיל
עצמו ימים רבים ואז ימצא רפואה למכתו׳
כתי׳ מות וחיים ביד לשון ואוהביה יאכל פריה׳
מעשה היה במלך פרס שחלה אמרו
לו הרופאים אין לך רפואה עד שיהיה לך חלב
לביא ואז נעשה לך רפואה׳ אז ענה אחד מהם
ואמ׳ אני אביא לך חלב לביא אם רצונך יתנו
לי עשרה עזים׳ ויצו המלך כן ויתן לו י׳ עזים
הלך עם העזים לגוב אריות והיתה שם לביאה
אחת מניקת׳ ביום הראשון עמד אותו האיש
מרחוק והשליך לה עז אחת׳ ביום השני נתקרב
מעט והשליך לה אחרת ואכלה וכן עשה עד

שבא אליה ולקח מן חלבה וחזר לו · כשבא בדרך
ראה בחלום והיו איבריו מתריבים זה עם זה ·
הרגלים אמ׳ אין בכל איברים הדומים לנו אם לא
הלכנו לא היה יכול ליקח מן הלביאה החלב · אמרו
הידים אין כמונו לפי שאם לא היינו עושים לא
היה הדבר כלום · אמ׳ הלב אם לא נתתי לכם עיצה
מה הועלתם כולכם · אמ׳ העינים אין בכולכם
דומין לנו כי אנו הראיתיכם את הדרך ואת
הכלב ואת הלביאה · אמ׳ הלשון אין אתם כולכם
דומין לי לפי שאם לא אמרתי אני את הדבר
מי היה עושה אותו · השיבו לה כל האיברים איך
לא יראת לדמות אותך לאחד מאותן בלא אתה
שוכבת בין שני חומות ובמקום חושך ואין לך
עצם כשאר האיברים · ענה להם הלשון היום
תראו שאני שולט עליכם · שמר האיש את
הדברים והלך אצל המלך ואמ׳ לו אדוני המלך
הא לך חלב כלבא ויקצוף המלך מאד וחמתו בערה
בו ויצו המלך לתלות על עץ כשהוליכוהו לתלותו
התחילו האיברים לבכות · אמ׳ להם הלשון הלא
אמרתי אליכם שאין בכם ממשות אם אתם
מודים לי שאני מולך עליכם אציל אתכם אם
לאו אל כן · אמ׳ הלשון אל התליין הושיבוני אל
המלך אולי אנצל אותי הושיבוהו אלין אמר אל
המלך אדוני המלך למה צוית לתלות אותי א״ל המלך
על שהבאת לי חלב כלבא · א״ל ומה איכפת לך
אם תהיה לך רפואה · ועוד לביא כלבא קורין לה ·
לקחו ממנה וניסה אותה ונמצא שהיא חלב
לביאה ויתרפא המלך מחליו ויצו המלך ולהקיותו

וליתן לו מתנות יפות · אז אמ׳ כל האיברים
אל הלשון מעכשיו אנו מודים לך וזהו שנ׳ מ
מות וחיים ביד לשון · לכן אמ׳ דוד אשמרה
מחטוא בלשוני ·· ראה כי הלשון הייא
חשובה יותר מן הקרבנות שנ׳ אהללה שם אלהי
בשיר ואגדלה בתודה ותיטב לי״י משור פר
מקרין ומפריס · לכן צריך כל אדם להתבונן
ולהבחין ענייני הלשון אשר כל ענייני האדם
תלויין בה לרעה ולטובה · כי האדם יכול לעשות
עבירות גדולות ועצומות אין מספר בלשון
כגון מלשינות ולשון הרע ורכילות ולצנות ושקר
וחניפות וכיוצא באילו · וכל אילו הם עבירות
גדולות ואין ריוח לבעל הלשון · וגם יכול האדם
לעשות מצות גדולות ואין חקר בלשון · ויש כמה
בני אדם האומ׳ מה נוכל לעשות מצוה והלא
אין בידינו לתת צדקה לעניים והם אינם יודעים
אשר מקור של המצות קרוב להם מאד מקור
חיים בעולם הזה ובעולם הבא והוא הלשון ·
וכן אמ׳ דוד מי שרוצה לקנות עולם הזה ועולם
הבא א״ל אין אדם יכול לשמור בשניהם · אמ׳ להם
כולו הם מאד · וכן הוא אומ׳ מי האיש החפץ
חיים אמ׳ לו מי יוכל לקנות חיים אמ׳ להם נצור
לשונך מרע · איך יגדל אדם את לשונו לדבר
דברי תורה ויראת שמים ולהוכיח בני אדם
ולשאת בעון אחריו לקיים את התורה ולשמור
ולעשות · ולנחם אבילים ולנחם עניים ולדבר
על לבם דברים של תנחומין טובים · ולדבר אמת
ולהרגיל בשירות ותשבחות ואז יהיה אה

ט׳ אהוב במטה ונחמד למעלה ויהיה שכרו ש
רב טוב הצפון לצדיקים״

שער התשובה

אמר ר׳ יוחנן
גדולה התשובה
שמגעת עד
כסא הכבוד שנ׳ שובה ישראל עד יי׳ אלהיך
ואח״כ כשעלה משה ורקיע ראשון ומצא כיתות
של מלאכים פתחו ספר תורה וקראו לפניו
מעשה יום ראשון ופסקו והתחילו לספר בשבחה
של תורה׳ עלה לשני ומצא שם המונות של
מלאכים והיו קוראים המעשה יום שני ופסקו
והתחילו לספר בשבחה של תורה ושל ישראל״
עלה לשלישי ומצא שם מלאכים גדודים והיו
קוראים במעשה יום שלישי ופסקו והתחילו ל
לספר בשבחה של ירושלים׳ עלה לרביעי ומצ׳
שם אראלים והיו קוראים במעשה יום רביעי
ופסקו והתחילו לספר בשבח של משיח׳ עלה
לחמישי ומצא שם מחנות מחנות והיו קוראי׳
במעשה יום חמישי ופסקו והתחילו לספר
בפורענות של גיהנם״ עלה לששי ומצא שם
מלאכים והיו קוראים במעשה יום ששי ו
ופסקו והתחילו לספר במעשה גן עדן והיו
מבקשין לפני הקב״ה ליתן חלקם של ישר׳
בגן עדן׳ עלה לשביעי ומצא שם אופנים
ושרפים וגדודים ומלאכי רחמים ומלאכי חסד
ומלאכי צדקה ומלאכי רתת ומלאכי זיע׳
מיד אחז משה בכסא הכבוד והתחילו לקרו׳

במעשה יום שביעי ויכלו ופסקו והתחילו לשבח
בשבחה של תשובה ללמדך שהתשובה מגעת
עד כסא הכבוד שנ׳ שובה ישראל עד יי׳ אלהיך
שבעה דברים קדמו לעולם ואילו הן׳ תורה א׳
תשובה ב׳ גן עדן ג׳ גיהנם ד׳ כסא הכבוד ה׳
בית המקדש ו׳ ושמו של משיח ז׳ ולמה אילו
שבעה דע לך שעיקר בריאת עולם הוא בשביל
האדם כי אין צורך בעולם התחתון אלא באדם
והוא משל בכל העולם התחתון בבהמות וחיות
ובעופות ובדגים ובשרצים׳ ומאחר שעיקר
הבריאה היא בשביל האדם לכך הוצרך להקדי׳
התורה שהיא קיומה של עולם שנ׳ אם לא
בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי
וכיון שהקדים תורה הוצרך גם כן להקדים
התשובה׳ כי כיון שיש בתורה עשה ולא תעש׳
ועונשים המפורשים בתורה הוצרך על כל פני׳
להקדים התשובה׳ שאם יחטא אדם שיש לו
זמן ארוך דאל״כ לא יהיה העולם קיים דור
אחר שאין אדם צדיק שיעשה טוב ולא יחט׳
כי מיד שהדור חוטא הוא ראוי לכלותו ולהשמידו
ולכך כתב מעשה סדום בתורה להודיע לחוטא׳
שהם ראוים להיות כלים הם וכל אשר להם
וגם ראויה הארץ ליהפך כמו סדום׳ אלא״
שהקב״ה הקדים תשובה ומאתן דור אחר דור
וכיון שהקדים הקב״ה תורה ותשובה הוצרך
להקדים כמו כן גן עדן וגיהנם וכסא הכבוד
שהם המקומות לשלם שם לכל איש כמעשיו״

וכיון שהקדים כל אילו הוצרך להקדים יאורות
המשיח ושמו של משיח כי בימים ההם
תמלא הארץ דיעה ולא יהיה שולט יצר הרע
בבני אדם וכולם גדולים וקטנים יודעים הש׳
ית׳ בידיעה גדולה ואז ידעו כולם שעיקר
בריאת העולם הוא בשביל עבודת הבו׳ ית׳
לכן הקדים אילו השבעה לעולם״
עבור שבעה דברים יקדים האדם לשוב
בבחרותו כשהוא בחוזק כחו׳ האחד׳
כי עבודת התורה ויראה וכל המצות והמעש׳
שהאדם חייב הם רבים מאוד וע״ז אמר ארוכה
מארץ מדה ורחבה מני ים והיום קצר׳ כי
העולם הזה הוא זמן קצר מאוד כצל יחיין עלי
ארץ לא כצל אילן אלא כצל עוף הפורח באויר
והפועלים עצלים זהו האדם שיש בו מד״רע
העצלות׳ ועתה התבונן אדם שמחוייב ללכת
מהלך יום אחד עשרה פרסאות ויותר והדרך
מלא מכשולות מטיט ואבנים ויש ליסטים
ורוצחים באותו הדרך והוא צריך ללכת אותו
על כל פנים כי כן צוה לו המלך ולא יוכל לדחותו
מה צריך אותו האיש לו להשכים בבקר ולחגור
מותניו בגבורות וללכת במהירות כדי שילך
ותמהר׳ לכן יש להם להשכים ולהקדים לעבוד
הבו׳ ית׳ ואפי׳ כשיעשה כל יכולתו יחסר מעט
מן המצות כענין שדרשו רבות׳ כי הוא ידע
יצרינו׳ משל למלך שנתן שדה לעבדיו
ואמר להם לעבדה ולשמרה ולהביא מנחה ש

מדי שנה בשנה ל׳ כורים והם טרחו בה ועבדו
היטב והביאו מנחה לפני המלך חמשה כורי׳ אמר
להם המלך מה זאת עשיתם אמ׳ לו אדונינו המלך
השדה שנתת לנו היא ניבורית ומנחנו עבדנו
בה בכל כחינו ולא עשתה יותר מזה השיעור
כך האדם אפי׳ כשיעבוד בכל כחו עבודתו
קטנה׳ ואם יאמר אדם אמתין עד שאהי׳
פנוי או עד שארויח כסף די סיפוקי הנה רוב
טרדות העולם אינם פוסקות׳ וע״ז אמ׳ רבי׳ ז״ל
אל תאמר כשאפנה אשנה כי שמא לא תפנה׳
השני׳ אם ידחה אדם תשובתו עד
שיכנס ויאסוף הון או יחמוד ויכסוף יותר כמ״ש
שא׳ רבו׳ אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו
בידו׳ כי אם יש בידו מנה אחת אז הוא מתאוה
לעשות מאתים׳ השיגה ידו למאתים אז יתאוה
לעשות ד׳ מאותים׳ וע״ז אמ׳ שלמה המלך בחכמ׳
אוהב כסף לא ישבע כסף לכן אל ידחה אדם
התשובה בשום פנים״ השלישי׳
הזמן המתמעט לו והמלאכה מרובה מלאכת התורה
ותיקון הנפש והשגת המצות כמו היראה״
הרביעי׳ כשיתאחר לתקן נפשו אז היצר
הולך ומתגבר ויתקשה הלב וכבר הורגל בעבירות
וכל העבירות הן בעיניו כהיתר ולא יוכל לטהר
את עצמו״ החמישית מי שאינו רוצה
להקדים לשוב אולי לא יאריך ימים וימות בלא
תשובה על כן יזהר בכל עת שתהיה שב ויהיו
בגדיך לבנים״

השיטות כשיאחר לשוב יהיו עונותיו ישנים
וישכח אותן ולא ידאג להם כאשר בתחילה
כשהם חדשים״ השביעי כשבא
לימים ויחלוש כח היצר ואז לא יקבל שכר על
התשובה כאילו עשה תשובה בימי בחרותו
כשהיה בחוזק כחו׳ ובעבור אילו שבעה דברי׳
יקדים אדם את עצמו לתקן נפשו לפני מלך
מלכי המלכים הקב״ה״ ואחרי שיעלה על לב
האדם לשובת תשובה לא יוכל לעשות תשוב׳
שלימה אלא א״כ שישים אל לבו אילו שבעה
דברים׳ האחד שידע השב את ל׳
מעשיו ויזכרם כולם׳ כי כל אדם שלא הורגל לק
וקיים המצות מנעוריו כל ימיו יעשה עבירות
וטעו בני אדם סבורים שאין אדם צריך לעשו׳
תשובה אלא א״כ הבא על אשת איש או הבא
על הנדה או שיצא לתרבות רעה וכיוצא באיל׳
העבירות הגדולות אבל בשאר עבירות אינם
יודעים שהם צריכים לשוב עליהם׳ וזה אינו כן
כי על כל מה שהזהירה התורה הקדושה על מ
מצות עשה ומצות לא תעשה ועל כל מה שגד
שהזהירו רבנן שעליהם צריך לשוב׳ ויותר חמור
דברי חכמים מדברי תורה כי כל העובר על
דברי חכמים חייב מיתה׳ והעובר על דברי תור׳
ועל דברי חכמי׳ צריך לשוב׳
ועתה שמע כי רוב העולם אינם נזהרים
בדברים בטלים ומהסתכל בנשים ומדבר

שהם דברים שלא לצורך׳ גם לא נזהרו לד
להתפלל בכוונה ומלדבר בבית הכנסת ומשחוק
וקלות ראש׳ גם לא נזהרו לתת הצדקה ומי ש
שהגון לה ולאמץ הלב ולקפוץ היד ולדבר דברי׳
קשים לעניים׳ גם לא נזהרו בשבועת חנם׳
וקלל חבירו או עצמו בשם׳ והזכרת שם
שמים לבטלה׳ או במקום שאינו טהור׳ או
בידים שאינ׳ נקיות׳ וביטול תלמוד תורה׳
כנגד כולם׳ גם לא נזהרו מקנאה ושנאה ולשון
הרע ומגאוה ומכעס ומכל המדות האמורות
בספר הזה׳ וגם לא נזהרו בעניני קיום המצ׳
התלויות במעשה כגון נטילת ידים ועניני ם
שקים לחבירו אדם׳ וקיים שבת כדין רבים
שבשלום כל כ׳ דבר פשוט הוא ומאד מי שאינו
בקי במצות הוא נכשל בהרבה מקומות וכהנה
יעשה אדם עבירות גדולות כל ימיו ולא ירגיש
לכן צריך השב לידע העבירות שעשה׳
והיאך יכול לידע אותם ילמד המצות ויבין
בכל מצוה ומצוה מה חיסר ממנה שלא קיים
ובמה שעבר׳ כי אם לא ידע במה שעבר איך
יתחרט אלא א״כ שידע העבירה שיתחרט
עליה כמ״ש הפסוק כי פשעי אני אדע וחטאתי
נגדי תמיד׳ השיני אם אפי׳
כשהוא ידע העבירות שעשה לא יתחרט
עליהם אם לא ידע גודל רעת העבירות
שעבר׳ כי אם יחשוב אם נגעתי מן העולם

בלא ברכה׳ בלא ביטולי דבר מן התורה וזה
בכך אין זה כל כך דבר רע ואלו׳ שחושב כך אז
לעולם לא ישוב ולא יתחרט ולא ישוב בנפשו
שלום אך צריך לחשוב אין שום דבר רע בכל
העולם כמו מי שאינו חושש על מצות המלך
המרומם׳ כי העובר על מצות מלך בשר ודם
כמה הוא רע קל על מצות הבה׳ ית׳ השבר
עוון שהוא דבר רע׳׳ השלישי
כי החוטא צריך לידע ולהאמין מעומק הלב
שיש לו צער ועונשי׳ רבים בדינים קשים
על העבירות שעבר׳ ואם לא יאמין זה ל״א
יחוש לשוב לשלום׳ אבל אחר שיתברר אצלו
העונש אז ישוב ויתחרט ויבקש מאת הא׳
המחול מחילה כמ״ש סמר מפחדך בשרי׳׳
הרביעי צריך שידע החוטא שכל עבירה
שעשה כל ימיו עבירות קטנות וגדולות וכל
המעשים והמחשבות רעות ודברים בטלים
וכל ענייני מקטן ועד גדול הכל הם כתובים
בספר ואין שכחה לפני הש״י ית׳ כמ״ש הלא
הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי׳ ואומר ביד
כל אדם יחתום׳ ואם יחשוב שיש שכחה
לעונותיו אז לא יתחרט ולא יבקש עליהם
מחילה׳ כי רבים החושבים בשביל שהקב״ה
מאחר כ״כ לפרוע העבירות שישתכחו ולא
יבא לדין עליהם כמ׳ שנ׳ אשר אין נעשה
פתגם מעשה הרעה מהרה על כן מלא לב בני

אדם הכללות׳׳ החמישי זה שידע
באמת שהתשובה היא רפואה שלימה לעבירו׳
כי החולה שאינו מאמין שהרפואה שהרפא׳
נותנים לו שהיא תרפא אותו אז לא יחוש גם
החולה לקבל הרפואה ולאכול המרה או לשתות
המשקה שלה׳ אבל כשהוא ידע בודאי שיש
תועלת בסם ובמשקה אז יתאוה לסבול
מרירות הרפואה׳ כך כשיודע בודאי תועלת
הרפואה והתשובה אז הוא יתאוה להגיע אל
מעלות התשובה׳׳ הששי צריך
השב שיחשוב בלבו הטובה שעשה לו הבו׳
ית׳ שמו מעודו עד היום הזה׳ ויש לו להודות
עבור הטובות׳ וזה לא עשה אלא עבר על
מצותיו׳ ויש לו לשקול עונש העבירה כנגד
המתיקות׳ ושכר המצוה כנגד צערה בעולם
הזה כמ׳ שאמרז״ל מחשב הפסד מצוה כנגד
שכרו ושכר עבירה כנגד הפסידה׳׳
השביעי צריך שידע שצריך להר
והתחזק מאוד לסבול סבל גדול להמנע מן הרע
הרגיל בו כי זה דבר פשוט מאוד עבירה אשר
הורגל בה האדם כל ימיו שהיא דומה לו כהיתר
וקשה לו מאוד לפרוש ממנה׳ ועל כן צריך אדם
חיזוק גדול וגדרים גדולים לפרוש מהם׳ וצריך
הסכמה גדולה בכל לבו ובכל נפשו להמנע ממ
ושיב ההרגל מלבו כאילו לא הורגל׳ ויגעל גם
וימאס בלבו הרשעות כמ״ש בפסוק קרעו לבבכם

לבבכם ואל בגדיכם · וכשהחוטא קובע בלבו ל
אילו שבעה דברים אז הוא קרוב לדרך התשוב'
והנה רבות מדריגות לדרך התשובה · ולפי הה
המדריגות יתקרב אדם אל הש"ית"
ולעולם אין הנשמה טהורה בטהרה שלימה עד
שיהיו העונות כלא היו אלא אחר שיטהר
האדם את לבו כמו בגד המלוכלך אם יכבס ט
אותו מעט אז יסור הטינוף אבל רושם וכתם
ישאר בו אך באם ולפי רוב הכיבוס יתלבן ט
ויטהר · ועל דרך זה אנו מפרשים הפסוק בת
בתפילותינו כשאנו מתפללים הרב כבסני
מעוני · וכן תכבס לבך מעון כדכתי' כבסי
מרעה לבך ירושלים" ועתה יש לכתוב לך
עשרים עניינים שהם עיקרי התשובה"

הראשון . יתפעם במרירות החרטה .

וישים אל לבו כי יש עונש גדול במי שיעבור
במצות המלך הגדול כדכתי' תנו לאלהים כבוד
בטרם יחשיך ט' וכשאדם חושב יום החושך
אשר יחשיך על אותו שפשע באלהי יעקב אז
יירא מאד ויתחרט על מעשיו הרעים ויאמר
בלבו מה עשיתי איך לא היה פחד אלהים לנגד
עיני ואיך לא יראתי מהתוכחות על עוני · ואיך
לא חמלתי על יצרי בהטות רגע אחת · ואיך
טמאתי נשמתי הטהורה אשר היא נחצבה
בי ממקור הקדוש · ואיך החלפתי עולם גדול
וארוך וקיים לעולמי עד בעולם הקטן והבלה'

ואיך לא

ואיך לא זכרתי את יום המות אשר לא ישאר
לפני נשמתי בלתי אם גויתי ואדמתי · וכן ירבה
בלבו כמה מחשבות על עניין זה · וכזה העניין ג
דבר ירמיה אין איש נחם על הרעה לאמר מה
עשיתי · משמע שיש לכל אדם לומר מה עשיתי

השני עזיבת החוטא

שיעזוב החוטא דרכיו הרעים · ויגמור בכל לבו
שלא יוסיף לבא בדרך הזה עוד · וזהו ראשית
התשובה לעזוב דרכיו ומחשבותיו הרעים
והסכים בלבו לקבל עליו שלא יוסיף לחטוא עוד
וישיב מחשבתו הרעה אשר חשב ויבריח
מעשיו הרעים ממנו"

השלישי

היינו שיאנח במרירות הלב · כי אם אדם
הפסיד דינר קשה לו · ואם אבד עשרה יתאבל ט
ולבו מר בקרבו · וכן אם יפגעהו שאר צורך
יצטער אותו מאד · ק"ו שיצטער על שמרד
באדון הכל והשחית דרכו לפניו · והוא עשה לו
חסד שיצטער בכל רגע · ודע שמדריגת התשוב'
ומעלותיה הכל לפי גודל המרירות · כי הצער בזה
מטהרת הנשמה העליונה · והקב"ה מרחם על
האדם בהיות נשמתו שרויה בצער על פשעיו
מה והמשל בזה כי המלך ירחם יותר על יולדי
ביתו הקרובים אליו והם מאצילי הארץ הנבחרי'
מזה שהוא מרחם על הכפריים · וכן כשהנשמ'
שנפרדה ממעלה ממקום קדש כשהיא
מצטערת על עונה אז יקבלה מהרה יוצר
הכל"

הרביעי יגון וצער במעשה׳ עד כאן
דברינו ויגון וצער בלב׳ וזה ענין הרביעי הוא
צער ויגון במעשה׳ כענין שנ׳ וגם עתה נאם
ה׳ שובו עדיי בכל לבבכם ובכל נפשכם בצום
ובבכי ובמספד׳ וצריך להראות סימני צער
ויצער במלבושין כמו לחגור שק כרכתי׳ על זאת
חגרו שקים׳ וגו׳ ויתכסו שקים האדם והבהמ׳
ויסיר בגדים החמודים ממנו וימעט תענוגי
בחייו מאכלים ובמשקים ובמשכב ובטיולים
ואחז״ל הלב והעינים הם שני סרסורי החטא
וכן כתי׳ ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכ׳
וכן יכפר עון הסרסורים׳ עון סרסרות הלב י״כ
יכפר במרירון וצער׳ ועון סרסרות העינים
יכפר בדמעות שנ׳ פלגי מים תרד עיני על
לא שמרו תורתיך׳ ולא אמ׳ על לא שמרתי
אלא על לא שמרו פירו׳ ש שהעינים הם מרגלים
לדבר החטא על כן הורידם פלגי מים״
וכשיבכה על פשעיו יאמר דמעותי יכבו לפני
חרון אפיך׳ ותשובת המעשי׳ ישיבו אפך וכס
ממני׳ וערך שולחני אשר ערכתי יחשבו לפני
כמזבח ערוך׳ והסיר אשר לא הועלתי על קחוי
יחשוב כאשר תוקד על המזבח׳ וזאת חסרון דמי
יכפר על קרבת המזבח׳ ומיעוט חלבי כחלב
אימורים׳ קול בכיי כקול שירים שוררים׳
וריח דעכון נפשי כריח הקטורת׳ וחלשות
איבריי כנתוח קרבן׳ ושברון לבי יקרע הסם

הספרים אשר כתובים בהן עונותי׳ ושיני
בגדיי אשר היו חמודות כבגדי כהונה׳ ומניעת
רחיצה כקידוש ידים ורגלים׳ ותשובתי ישיבוך
אלי כי נחמתי על רוע מעללי שעשיתי ולא
אשוב להרע לפניך״ **החמישי**
הדאגה שידאוג וישגש שעתיד׳ כי יש עונות
שהתשובה תולה כפרתן ויסורין ממרקין׳ כמש
כי עוני אגיד אדאג מחטאתי׳ וזה חילוק יש בין
היגון והדאגה׳ כי היגון על מה שעבר כבר׳ והדאגה
על העתיד שידאג ושלום אולי יקצר בענין התש׳
התשובה ולא ישלים חוק התשובה׳ וידאג שמא
יתגבר יצרו עליו כשרז״ל אל תאמין בעצמך עד
יום מותך״ **הששי** הבושה כמש
בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי
והנה החוטא יתבייש מאד ועבור עבירה לפני
בני אדם ואיך לא יבוש לפני הש׳ ית׳ שמו וכ
וכבר מבואר ענין הבושה בשער הבושת״
השביעי ההכנעה בכל לב והשפלות
כי המכיר את בוראו יעשה כמה השבר של
דבריו שפל וכרע כרכתי׳ זבחי אלהים רוח נש׳
נשברה לב נשבר ונדכא אלהים לא תבזה׳ רוח
נשברה היא רוח שפלה׳ ההכנעה היא מש
מעיקרי התשובה׳ ובהכנעה יתרצה האדם
על הש׳ שנ׳ ואל זה אביט אל עני ונכאה רוח׳
והמדרגה העליונה בהכנעה המחויבת בדרך
התשובה שיקדיש ויאדיר בעטרת הב׳ ית׳

כי המכיר
את בוראו
ידע על מה
שעבר על דבריו
וישפיל דעתו
ויכנע

ולא יחזיק טובה לעצמו אלא הכל יהיה קטן ב
בעיניו כנגד מה שהוא חייב בעבודת הש"י ית'
ע"כ יכנע וישבור בהכנע ולא יחמוד כבוד על
ומעשיו הטובים" השמיני ההכנע
במעשה שיתנהג בהכנעה רך · אם חירפו' אותו
אדם על מעשיו הראשוני' ישתוק או ישיב ידי
ידעתי כי חטאתי · ולא יעשה מלבושים נאים
נאים ותכשיטים כמ"ש הורד עדייך מעליך""
ויהיה תמיד עיניו שחות כמ"ש ושח עינים יושיע
וסימני ההכנעה מענה רך וקול נמוך ושיחת
העין ואילו העניינים מכניעים הלב"
התשיעי שבירת התאוה ישים
אל לבו כי התאוה מקלקלת כל המעשים · ויפרוש
מן המותרים אפי' בדבר היתר · ולא יאכל רק
לשובע נפשו ולקיים גופו · וכן לענין האשה · כי
כל זמן שאדם הולך אחר התאוה נמשך אחר
תולדת הגוף ויתרחק מדרך נפש המשכלת
דכתי' וישמן ישורון ויבעט · וכתי' פן אשבע
וכחשתי ואמרתי מי ה' · והנה התאוה
הנטועה בלב האדם הוא שורש כל הפעולות
וכן יזהר לתקן התאוה · וכבר הארכנו
לעי' ויש בשבירת התאוה תועלת גדולה · כי
בזה יגלה שלב טוב וישר · כי הוא מואס הטבע
אשר גרם לו החטא · והפורש אפי' מן המותר
הוא גדר גדול שלא יגע באיסור · כאומר בלבו מ
אפי' במותר לא אמלא תאותי ואיך אשלח

ידי באיסור" העשירי והשיב
פעלו · כאשר הסתכל בשריות יתנהג באיכות
ענינם · חטא בלשון הרע יעסוק בתורה · ובכל
אבריו שחטא ישתדל לקיים בו מצוה · וכן
את חטאו' הצדיקים במקום שחוטאים בו ומ
מתרצים בו · ועוד את חטאי אם עשית חבילות
של עבירות עשה כנגד חבילות חבילות של מ
מצוה · רגלים ממהרות לרוץ לרעה יהיו ממהרין
לרוץ לדבר מצוה · פה שדיבר סרה אמת יהגה
חכו ופיו יפתח בחכמה · ידים שופכות דם יד
יפתח ידו לעני · עינים רמות יהי' דכא ושח עיני'
לב חורש מחשבות און בלבו יצפון אמרי הת
התורה" · האחד עשר חיפוש דרכיו
כמ"ש נחפשה דרכינו ונחקורה · והחיפוש הוא
הוא שיבדוק עצמו מן העבירות שעשה
באיזו · ויש בזה תועלת לג' דברים · הא' שיזכור
כל הדברים שחטא בהם ויתודה על כולם · כי
הוידוי מעיקרי הכפרה · הב' שידע כמה הן
עבירות וחטאיו ובזה יוסיף ההכנעה · הג' כי
אעפ"י שהוא מקבל עליו לעזוב כל חטא צריך
לידע במה שחטא עליהם כדי לעשות גדר
להזהר מאותן הדברים שנכשל בהן כי צריך
האדם יותר שמירה מאותה העבירה שהורגל
בה ושהיא קלה בעיניו לעבור והיצר שולט ב
בהם · והיא כחולה כשהוא מתחיל להבריא ש
צריך להזהר מכמה ענינים שלא יחזירהו לחוליו
כך מי שהוא חולה מן העבירות כשיתחיל ל

לשוב צריך להזהר מאד״ השנים עשר
שיחקור וידע גודל כל אחד ממעשיו באיזה
עבירה יש מלקות או מיתת ב״ד או כרת וכש׳
וכשידע גודל החטא יצטער יותר לבו בוידוי ויוסיף לו
הכנעה״ השלשה עשר שיהיו העבירות
הקלות חמורות בעיניו כחמורות׳ כגון הסתכלות
נשים והרבות עמהם דברים׳ או דברים בטלי׳
או הולך בטל או להזכיר ש״ש לבטלה׳ כל אילו וכו׳
ועוד רבות הם קלות בעיני אנשים רבים
ואפי׳ בעיני גדולי הדור הזה כל אילו יהיו חמ
חמורות מאד ויש בזה ד׳ טעמי׳ הא׳ אין לו
לו להביט לקטנות העבירה אלא יביט לגדולת
המלך שהזהיר עליה׳ משל למלך שצוה לשני ע
עבדיו לאחד צוה להביא לו שתיה׳ כי הוא צ
מאד עמו׳ ולשני צוה לעשות דבר שאינו צריך
כל כך והזהיר כל אחד בנפשו בודאי כל מי ש
שעבר חייב מיתה׳ כי תולין אותו שגנב דינר
אחד כמו שתולין אותו שגנב אלף כי כל מי
אחד עבר מצות המלך׳ כך על כל התורה הז
הזהיר שמור את כל המצוה אשר כתי׳ ארור
האיש אשר לא יקים״ הב׳ כי מי שעובר
הקלה הרבה פעמים אז היא כחמורה כי ש
יצטרפו עונש כל פעם ופעם׳ הג׳ כי כשהוא
מורגל בעבירות והם לו כהיתר ולא ישתמר
מהם ונחשב עם פורקי עול ומשומד לדא״
הד׳ כי דרך היצר כשהוא מפתה בדבר קל אז
יפתה בדבר חמור׳ לכן את חטאי׳ הוי זהיר
במצוה קלה כבחמורה׳ ועוד שמצוה גוררת

מצוה ועבירה גוררת עבירה״
הארבעה עשר הוידוי שנ׳ והתודה אש׳
אשר חטא עליה׳ ויש חובה עליו להזכיר עונותי׳
ועונות אבותיו וזהו יתודה על חטאת אבותינו
משום שהיה נענש להם כשאוחז מעשה אבותי׳
בידו׳ וכן כתי׳ והתודו את עונם ואת עון אב׳
אבותם׳ ויזהר מאד בעת הוידוי שיגמור בלבו ל
לעזוב דרכיו הרעים כי אם לחזור עליהם אז הא׳
הוא כטובל ושרץ בידו כי הוידוי הוא כטבילה
והחוטא כשרץ וזה דבר ברור שאין טבילה
מועלת ואחוז בשרץ״ החמשה עשר
התפלה שיתפלל החוטא לש׳ ויבקש מאת הש׳
ית׳ שיעזרהו על תשובתו ויפתח לו שערי
טהרה״ הששה עשר
תיקון המעוות שיתקן כל מה שעוית כמו אם
גזל אדם ישיב הגזילה קודם הוידוי כדי שיתקבל
הוידוי׳ ואם גזל את האדם ואין לו לפרוע יתפלל
לאלהים שיתן לו השגת יד שיפרע״
השבעה עשר לרדוף מצות החסד והאמת
שנ׳ בחסד ובאמת יכופר עון׳ ואם החוטא לא
שב אל הש׳ לא יתכפר עונו בפועלו חסד כש׳
אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד׳ ופי׳ חכמי׳
לא יקח שוחד למחול המצות ולהעביר העונות
וזה הפסוק בחסד ובאמת יכופר עון על בעלי
תשובה דיבר כי יש עבירות שהתשובה ויום
הכיפורים תולין ויסורין ממרקין״ והנה החסד
מגין בעד החוטא וישמור עליו מן היסורים

גם ינצל מן המות כמ"ש וצדקה תציל ממות״
ואם יש עון חלול הש' שהתשובה ויה"כ תולין
ומיתה ממרקת כמ"ש אם יכופר העון הזה לכם
עד תמותון· וכשאדם משתדל לאחוז בידו ם
האמת· ויחזיק ידי חש' אנשי אמת וישא כ
ראשם· וישפיל אנשי שקר ויגיעם עד העפר
הנה זה דרכי קידוש הש'· והנה כשישדר אדם
בעברת האמת אז יסלח לו עון חילול עם התשוב׳
השמונה עשר שיהיו חטאיו נגדו
תמיד ולא ישכח אותם· כמ"ש כי פשעי אני אדע
וחטאתי נגדי תמיד״ התשעה עשר
עזיבת החטא כשבא החטא לידו והוא בחוזק
תאותו· ואמ' חכמי' איזהו בעל תשובה אשר
תשובתו מגעת עד כסא הכבוד זהו כאשר נבחן
ויצא נקי באותו פרק ובאותו מקום ובאותה אשה
פי' כי כשיזדמן החטא לידו והוא בתוקף יצרו
ותוקף יצרו בעוז יראת הש' ית'· ואם לא נזדמן
בידו כענין זה יוסיף בנפשו יראת הש' דבר יום
ביומו ככה יעשה כל הימים וזה מדרגה העליו׳
מן התשובה״ העשרים והשיב
רבים מעון כאשר תשיג ידו שנ' שובו והשיבו ש
מעל כל פשעיכם· ומדרש שזה מעיקר התשובה
ואמ' הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו
חטא· ומדרש אם לא יוכיחם יענש על חטאיו·
וכן אמ' דוד אלמדה פושעי' דרכיך וחטאים
אליך ישובו״ כ"ד דברים מעכבין את
התשובה· ד' מהן עון גדול והעושה אחת מאלו

הד' אין הקב"ה מספיק בידו לעשות תשובה
לפי גדל חטאו· ואלו הן המחטיא את הרבים
ובכלל עון זה המעכב את הרבים מלעשות מצוה״
והמטה את הרבים או חבירו מדרך טובה לדרך
רעה כגון מסית ומדיח· והרואה את בנו בא
בתרבות רעה ואינו מוחה בידו כי אם היה
מוחה בידו היה פורש ונמצא כמחטיאו אותו״
ובכלל זה העון כל שאפשר בידו למחות לאחרים
בין רבים בין יחידים ואינו מוחה אלא מניח אה
אותם בכשלונם״ והאומ' אחטא ואשוב ובכלל
זה האומ' אחטא ויה"כ מכפר כי כל המחשב כך
תשובתו קשה מאד· כי לעולם יחטא כיון שחושב
שישוב אז העבירה קלה בעיניו״ ומאותן כ"ד
דברי' יש ה' מהן שנועלין דרכי התשובה בפני
עושיהם· ואילו הן הפורש מן הציבור כשעושין
תשובה והוא אומ' שלום עלי נפשי ואיני ומ
מצטער בצער הציבור לכן אינו זוכה בזכות
שעושין״ והחולק עם חכמים לפי שמחלוקת
גורמת לפרוש מהן ואינו יודע דרכי תשובה״
והמלעיג על המצות וכיון שנתבזו בעיניו ב
אינו קושש עליהם לעשותם· ואם לא יעשה
במה יזכה״ והמבזה רבותיו ודבר זה גורם
לדחפו ולטרדו מן העולם כישן הנערי· ובזמן
שנטרד לא ימצא מלמד שמורה לו דרך האמת״
והשונא את התוכחות שהרי לא הניח לו דרך
תשובה שהתוכחות גורמות לתשובה· שבזמן·
שמודיעים לאדם חטאיו ומכלימין אותו בו

חוזר בתשובה כמש' זכור ואל תשכח כו' וממרים
הייתם כו' ולא נתן הש' לכם לב לדעת עם נבל ולא
חכם' וכן ישעיה הוכיח את ישראל עד שחזרו
בתשובה' לפיכך צריך להעמיד בכל הקהל וקהל
אחד מחכמיהם זקן וירא שמים מנעוריו ואהוב
להם שיהא מוכיח לקהל ולהחזירם בתשובה'
וזה ששונא את התוכחות אינו בא להוכיח ולא
שומע דבריו לפיכך יעמוד בחטאיו שהן טובות
בעיניו' ומאותן כ"ד דברים יש ה' דברי' הנעש'
אותו אי אפשר לו שישוב בתשובה גמורה לפי
שהן עבירות שבין אדם לחבירו' ואינו יודע במי
שחטא לו שיבקש ממנו מחילה' ואילו הן המקלל
את הרבים ולא קלל ידוע שיבקש ממנו מחילה" אדם
והחולק עם גנב כי חושב אין זה גנבה כי אינו
אינו גנב ואפי' אם ירצה לשוב ולהחזיר למי
יחזיר כי הוא אינו יודע ממי גנב הגנב ועוד
מחזיק ידי הגנב ומחטיא אותו' והמוצא אביד
ואינו מכריז עליה להחזיר לבעליה' וכשרוצה
לעשות תשובה אינו יודע של מי הוא" והאוכל
שוד עניים יתומים ואלמנות אילו בני אדם
אמללים הם ואינם ידועים ומפורסמים וגולין
מעיר לעיר וזה האוכל אינו יודע של מי הוא
שיחזיר לו' ואמ' שודי בר' לשון דוחק פי' שהוא
דוחק אילו העניים בחוב שהן חייבים לו עד
שמחליטין לו קרקעותיהם או מטלטלין שוה
בפחות משוים ואינו חושב שיש בזה חטא
כי יאמר שלי אני נוטל'

והמקבל שוחד להטות דין ואינו יודע עד היכן
מגיע הטייה זו וכמה כחה כדי שיחזיר הדבר
ועוד הוא מחזיק יד זה שהטה לו הדין ומחטי'
אותו" ומאותם כ"ד דברים יש ה' דברי' והעוש'
אותן אין חזקתו לשוב מהן לפי שהן דברים
קלים בעיני רוב בני אדם' ונמצא חוטא והוא
אין נראה לו חוטא" ואילו הן האוכל מסעוד'
שאינה די מספקת לבעלה כגון שאדם יכנס ל
בבית עני והוא מזמן לו הרבה ואין שעה
ברצון כך אלא שהוא מתבייש ממנו והנאין ?
מגע וזה אינו נראה לו חטא בזה כי הוא
שאוכל ברשותו ולא לקח בע"כ" והמשתמש
בעבוטו של עני וזהו עבוטו של עני אלא
קרדום ומחרישה ואומ' בלבו לא חסרתי מהם
והרי לא גזלתי" והמסתכל בעריות כי
המסתכל חושב בלבו אין בכך כלום שהוא את
וכי בעלתי או קרבתי והוא אינו יודע שראיית
העינים עון גדול שהיא גורמת לגופן של
העריות שנ' לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי
עיניכם" והמתכבד בקלון חבירו ואו' בלבו
שלא חטא לפי שאין חבירו עומד שם ולא
הגיע לו בושת ולא ביישו אלא שהוא עורך
מעשיו הטובים וחכמתו וחריפתו יותר
ממעשה חבירו וחכמתו וחריפתו" והשומע
דברים ומתקין יהיה הוא מכובד בעיניו ו
וחבירו בזוי"

והחושד בכשרים בלבו ואומ' שאינו חוטא לפי
שהוא אומר מה עשיתי והלא לא עשיתי שו
שום דבר אלא חשד בעלמ' והוא אינו יודע
שהחשד עון גדול שמשים אדם כשר בדעתו
כבעל עבירות" ומאותן כ"ד דברי' יש
ה' מהן העושה אותן נמשך אחריהם תמיד
והם קשים לפרוש מהם לפי' צריך האדם
להזהר בהם מאד שמא ידבק בהם והם
כולן דיעות רעות עד מאד" ואילו הן
רכילות ולשון הרע ובעל כעס ובעל מחשבה
רעה והמתחבר לרשע מפני שהוא לומד
ממעשיו כי כשהוא תמיד אצל הרשע ורואה
מעשיו אז הם רשומים בלבו והוא שאמ' שלמ'
ורועה כסילים ירוע. כל אילו הדברי' כיוצא בהן
אע"פ שמעכבין את התשובה מ"מ אינן מונ
מונעין את התשובה אלא אם עשה אדם מהם
הרי הוא בעל תשובה ויש לו חלק לעולם הבא'
השגגות ב' מינין הם המין האחד שבינו
ולבין המקום לבד כגון תפלין וסוכה כיוצא
באילו" והמין השני שבין אדם לחבירו אותן
העבירות שבין אדם למקום יעשה תשובה
באותו ענין שעבר. כגון אם לא קיים מצות
עשה ישתדל לקיים. אם לא עסק בגמילות
חסד ירבה בעת התשובה ואילך לגמול חסד
אם עבר על מצות ל"ת יתן בלבו שלא יעבור
מעתה ואילך" כלל של דבר מי שרוצה

להיות מבעלי התשובה השלימים צריך לערוך
מלחמה גדולה בלבו ואין הענין כמו שחושבים
העולם כי לא יחשבו בעלי תשובה אלא מי שעבר
מעבירות ידועות כגון מי שבא על נדה או על
אשת איש או שגנב או כיוצא באילו. אבל
אין הענין כן כי יש עולם הרבה שאינן יודעי'
שהן עונו' כגון מי שקורא חבירו לדין שלו ויודע
שאינו חייב לו מאומה אבל הוא מתכוין להקניטו
להקניטו ולצערו ולהפסידו שיפזר מעותיו
וזה הדבר אינו מגלה בלבו שהוא עון"
אדם המשביע את חבירו שבועה אעפ' שדין
יש לו עונש כזה. וכענין זה אדם עושה בכל
יום ובכל שעה חבילות חבילות. כיצד אדם
חייב להתפלל בכונה ולברך כל ברכות בכונ'
ויש מעטים בעולם המכוני' בכל לבם. וכבר
יש בכל המצות עניינים רבים שאפי' גדולי
הדור הזה וחכמיו אינן נזהרין בהם מחמת
שאינן שמין על לבם ומחמת שאינן לומדין
המצות והמדות הטובות. ולכן מי שנדבו
לבו לעשות תשובה שלמה יהיה רגיל להגות
בספר המדות הזה. וכן יראה שעושה במה'
שעה כל יחזור ויבין על כל דבר ודבר שיקר'
אם קיים אותו אם לאו. ואם יראה שלא
קיים ישתדל ויטרח בכל כחו כדי לקיימו"
וגם יהיה רגיל בס"ה להגות בו ולהבין כל מצוה
כמשפטה. ויתן לב על כל מצוה לקיים כב

במאמרה· וזה הענין הוא הדרך הגדול
בדרכי התשובה ועשות תשובה מכל דבר
ודבר בפני עצמו· יש עבירות שבין אדם
לחבירו הן קשות מאד לתקן ולעשות תשוב'
כגון אדם שהורגל בגזל כל ימיו ואינו יודע
ממי גזל או אינו יודע היכן הוא דר או שהוא
הלך לו למדינת הים· או שהוא אבד הממון ו
ויש לו להשיב· ויש שנהג בעבירות כל ימיו ל
עד שהוא מורגל בהם ומלומד כמ"ש למדו לש
לשונם דבר שקר העוה נלאו" ויש מי שבא
שבא על הערוה והוליד ממנה בן והחרפה
לא תמחה· ויש מי שרגיל בדברי כזב ולספר
בגנותן של בני אדם והחטיא אותן ודבר איסור
ויש מי שרואה בני אדם הולכים בדרך רשע
ותעה מן הדרך הישר וזה היה ירא מהם
להוכיחם או היה מתבייש מהם עד שנמנע
להורות להם דרך הישר עלין הכתו' את הרשע
בעונו ימות ודמו מידך אבקש· בכל אלה
הדברים וכיוצא בהן קשה מאד התשובה
אך יש תקנה גדולה לתקן הכל· מתחילה
ישוב החוטא בכל עניני התשובה ויראה
ויבין בכל חוקי התשובה· וימסור נפשו לקבל
לעשות והכל יעשה לשם שמים בכל כחו
ובכל לבו בסתר ובגלוי אז הקב"ה מקל עליו
עניני התשובה ומדריכו לדרך ישר לתשוב'
כגון אם הוליד בן מעריות הקב"ה יכרית

יכרית אותו הזכר וישתכח הדבר כאילו לא כ
היה· ואם גזל ממון הקב"ה יזמין לו ממון ויפרע
לנגזל ויבקש וימחול לו· ואם עשה לאדם דבר
צער או בממון יכניס לו הבל ית' רצון ואהבה
בלבו כמ"ש ברצות יי' דרכי איש גם אויביו יש
ישלים אתו· ואם אותו שגזל רחוק ממנו הקב"ה
יקריבנו אצלו עד שירצהו וימחול לו· ואם לא
ידע חשבון הממון ואינו מכיר האנשים אשר
גזל יתן לו הקב"ה שיעשה צרכי רבים· כגון לב
ולבנות גשר או לתקן בארות או לבנות בתי
כנסיות או שאר צרכי רבים ויהיה לו הנאה
ממנו לכל העולם ומי שגזל ממנו וגם לאחרים
ואם ימות הנגזל ישוב הממון ליורשיו· הזיקו
בגופו או דיבר עליו דופי ילך על קברו במעמד
עשרה בני אדם ויבקש ממנו מחילה ומאת הש
ית' ומאותו והקב"ה ימחול לו" ואחז"ל אין ד
התשובה שמנעת מן החוטא אלא מחמת
רוע לבו· אבל מי שרוצה להתקרב אל האלהים
לא יסגר שערי התשובה לפניו אך פותח לו
שערי תשובה ומורה לו דרך הישר כדכתי'
טוב וישר יי' על כן יורה חטאים בדרך· ואו'
ובקשתם משם את יי' אלהיך ומצאת כי תדרשנו
בכל לבבך ובכל נפשך· ואו' כי קרוב אליך הדבר
מאד בפיך ובלבבך לעשותו· ואומ' קרוב יי' לכל
קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת"
הטובה הגדולה שהטיב הקב"ה עם בני אדם

היא אשר ה' הכין דרך לפושעים ולחטאים
ועם מחשך לאור ואין סוגר דרכי התשובה
אף אם הרבו לפשוע שנ' שובו בנים שובבים
ארפא משובותיכם והתשובה מקובלת בין
אם ישוב החוטא מרוב צרותיו כמ"ש אם ישוב
מיראה שנים שנ' בצר לך ומצאוך כל הדברי'
וגו' ושבת עד שישיג עניני התשובה שנאמ'
ושבת עד ה' אלהיך והקב"ה עוזר לשבים לעשות
תשובה אפי' בדבר שאין כחו של אדם יכול לב
והשיג יחדש בקרבו רוח טהורה עד שישיג
עניני התשובה שנ' ושבת עד ה' אלהיך ואחר
ושמעת בקולו ואומ' בסוף ענין ומל ה' אלהיך
את לבבך ואת לבב זרעך פי' אפי' דבר שאין
בך כח להשיג הקב"ה ימול לבבך ויתן לך כח לעשו'
ויש ד' בעניני התשובה הראשון השב מחוזק
הכרתו מאליו והוא כמו עבד הבורח מאדונו
וכשחושב בטוב אשר היה לו שהיה לו מאדונו ומבקש
מחילה ממנו ובטוחו אומר הכתו' אם תשוב
ישראל קודם בוא העונש ואומ' שובו אלי ואשובה
אליכם הב' השב מחמת שישלו מוכיחי'
המכלימין אותו שישוב והוא כעבד שברח בה'
מאדוניו ופגע בו עבד נאמן והוכיחו והכלימו
על שברח מאדוניו ויעץ אותו לשוב והבטיחו
שימחול לו ושב אליו ונכנע הג' כשהוא
רואה עונשי' שהביא ית' מענש למי שיצא
מדרכיו ואז ישוב אל ה' מיראת עונשו והוא

כעבד הבורח מאדוניו כשישמע העונשין
שעשה למי שברח ממנו ואז ישוב הד'
שבאו עליו עונשי' וצרות ושב וכן כעבד שברח
ופגע בו ייסורי' ותפשוהו ויסרו אותו על בורח
בריחותו ושב והמשכיל יאחוז תשובתו
בדרך הראשון לשוב מאהבת קונו
שלשה דברים ישררו לב האדם לשוב
הראשון כאשר תמצאנה את האיש צרות
ישיב אל לבו ויאמר אין זה כי אם מחמת עו
עונותיו ודרכיו הרעים וישוב אל ה' וירחמהו
שנ' ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום
ההוא על כי אין אלהי בקרבי וגו' והתשובה
הזאת מקובלת לפני הש"י ית' לא כמנהג בשר
ודם כשיקצוף איש לאיש ובעת צרתו
מתחרט ונכנע אליו מפני שהוא צריך לו
לעזרתו זאת החרטה היא רעה בעיניו מאד
כמ"ש יפתח מדוע באתם אלי כאשר צר לכם
אבל מן חסדי הש"י ית' שהוא מקבל תשובה
מתוך צרה והוא מתרצה בה שנ' שובה ישראל
עד ה' אלהיך כי כשלת בעוניך וכתי' את אשר
אשר יאהב ה' יוכיח וגו' ואם אין האדם
עושה תשובה בעת צרתו אז עונשו כפול
כמו מלך בשר ודם אם איש חטא לו והוא
מייסר ואינו רוצה לקבל מוסרו יוסיף לייסרו
ויכבד עולו וכן מדת הקב"ה כדכתי' ואם עד
אלה לא תשמעו לי ויספתי ליסרה אתכם
שבע על חטאתיכם

ואם לא יתבונן שהרעות באות עליו מפני
חטאיו אלא יאמר מקרה הוא בזה יש קצף
גדול על האיש ההוא שאינו מאמין שמחמת
שעותיו באין לו יסורין תדע ותשכיל כי מוסר
הש' שהוא מייסר את האדם הוא עושה
להטיב לו ב' טובות הא' לכפר חטאיו כמ"ש
ראה עניי ועמלי ושא לכל חטאתי' והב' כדי
להוכיחו ולהשיבו מדרכיו הרעים כמ"ש אך
תיראי אותי תקחי מוסר' ואם לא עשה תשובה
מפני הצרות אז אוי לו שסבל יסורין ולא נת
נתכפרו שעותיו' ועוד נכפלו עונשין שאינן
מאמין שבעבור חטאין נתייסר' ויש על כל
הבוטח ביי' וידע כי הצרות הם לטובו' ולהטי'
באחריתו שנ' אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי
קמתי כי אשב בחושך יי' אור לי' ואמ' חכמי'
אלולא שנפלתי לא קמתי ואלולא שישבתי
בחושך לא היה אור לי' לכן כל איש כשיש
לו צרה בגופו או בממונו או בבנין יתן לבו
להתענות עם התשובה כמו שהציבור חייבי'
להתענות בעת צרתם כאשר תקנו חכמי'
לכן בעת צרה יחפש במעשיו חיפוש ולא
יעשה שאן בדרך שיסורין של אהבה הן"

השני

כאשר יבאו ימי הזקנה
ויראה חולשות כחו אז ישוב לאחריתו ויזכור
קיצו וישוב אל יי' וירחמהו' ומי שאינו חוזר
לעת זקנתו יהיו עונשין כפולים' כמ"ש חכמי' ז"ל
ג' הקב"ה שונא דל גאה עשיר מכחש זקן

זקן ומאוס' וכשאדם רואה שימיו הולכים
וכלין מעט מעט והולך וזהו התחלת הנסיע'
שהוא נוסע לבית עולמו הולך ונוסע יומם ולילה
זהו תימהון גדול איך לא יתן אל לבו ולהכין צידה
לדרך הגדול והרחוק' אין זה כי אם מחמת
מיעוט מוחו והם חטאי' כמ"ש אמר שלא יראו
אור התשובה' והם כמו חולה שאינו מרגיש
בחוליו ומתוך שאינו מרגיש חוליו לא יחשוב
על ה[illegible] הרפואה כך זה האיש אינו
מרגיש חטאיו ואינו מתבונן לקיצו' ועל כן לא
יחוש לתקן עניינו' ויש עונשים אנשים אשר
כל חפצם וכל מחשבותיהם וכל עינייהם
על ענייני עולם ועוסקים כל היום בהבלי
העולם ולא יתנו חוק חלק לתורה וליראה את
יי' כמה הם במדרגה התחתונה' לכן מי שהולך
בשרירות לבו בנעורין לעת זקנה יתן אל לבו
לגרש מקרבו ענייני העולם הזה' ויתייחד
תמיד להתבונן ביראת יי' ולבקש תורה מה
רז ומצות"

השלישי

כאשר
ישמע מוסר חכמי' וישמע המוכיחים אותו
בזה יעורר לבו לחזור בתשובה' ויקבל עליו
כל דברי התוכחות' ואחרי שיקבל עליו אז
זכה זה האיש זכות גדול ובשעה קטנה יצא
מאפילה לאור גדול ויש לו שכר וזכות על
כל המעשה' ועל כל המוסרים כיון שגמר
במחשבתו לקבל עליו ואשרי לזה המקבל

שזכה בשעה קלה וכן אמ׳ חכמי׳ ז״ל ויכלו ש
ויעשו בני ישראל וכי כבר עשו והלא לא עשו
עד י״ד לחדש אלא כיון שקבלו עליהם לעשות
מעלה עליהן הכת׳ כאילו עשאן ומה״ל כל
שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימ׳
שנ׳ נעשה ונשמע פי׳ זה הענין אדם שקבל
על עצמו בלב שלם לשמור ולעשות את כל
דברי התורה ולעשות כאשר יאמרו לו חכ
חכמי׳ ואחרי אשר קבל עליו וקיים הכל ש
דורש וחוקר ושואל לחכמים מה לעשות כ
אז יש לו שכר אפי׳ מאותן המצות והאסורי׳
שאינו יודע כיון שקבל עליו ואמר בלבו לשמ
ולעשות כש׳ ישראל על הר סיני נעשה ונשמע
שהקדימו עשייה לשמיעה״ ובענין אחר
לא יתכן שיהיו מעשיו מרובין מחכמתו
ובענין זה נאמ׳ בדניאל איש חמודות כרכתי
אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר
נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך
נשמעו דבריך׳ אלמא כשאדם נותן על
לבו לעשות הטוב מיד מתקבל לרצון לפני
ה׳ ומי שאינו מתעורר לטוב מקודם מוכיחין
יהיו עונשין כפולים״

הרביעי

כשיקרא האדם מצות הל׳ ויקרא בנביאים
ובכתובים ובדברי חכ׳ חכמי התלמוד ורואה
אזהרות ועונשין והמצות והאסורים הנעלמי׳
אז יתעורר לבו ויחשוב איך יקרא עלין
התורה כאלו בעולם״

איך יתן אל לבו דברי תורה כל אשר יקרא
כש׳ בירמיהו ויהי כשמוע המלך את דברי
ספר התורה ויקרע את בגדיו ובענין עזרא
אומר כי בוכים כל העם כשומעם את דברי
התורה ואדם שלא ישית אל לבו דברי הש׳ רבו
על פשעיו כש׳ ולא פחדו ולא קרעו בגדיהם
ואמרו חכמי׳ כל הלומד ואינו מקיים נוח לו שנהפ
שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם
ונא׳ אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו
ונא׳ איך תאמרו חכמי׳ אנחנו ותורת הש׳ את
אתנו לשקר עשה עט שקר סופרים״

החמישי

כאשר יקבע לעצמו ימי הת
תשובה אז כל אדם יעורר ויזדעזע עד יסוד
הדין כי ד׳ יחשוב כי כל מעשיו בספר נכתבים
ובעת ההיא האלהים יביא במשפט את כל מ
מעשה ועל כל נעלם אם טוב ואם רע כי האדם
נדון בר״ה ועד דינו נחתם ביה״כ הלא בשעה
שמביאין האדם למשפט לפני מלך בשר ודם
הלא יחרד חרדה גדולה וישים עצות בנפשו
ולא יעלה על לבו לעשות שום דבר אחר זולתי
ולבקש זכות איך ינצל מן המשפט׳ וכן ומה״
כאלו וזה שנדונין אילו שאין יודעי׳ איך יהיה
משפטם ועוסקים בדברי׳ בטלים זולתי התשוב
ולבקש חן לפני הדיין הגדול׳ וכן ראוי לכל ירא
אלהים ומכל עסקין במשמרות והתעסק
בדרכי התשובה׳ לא שיעשה כענייני העולם

המתענים ומקדימין להתפלל אבל אין ערבי א
הערבות עד השעות לסוף מהן כל דבר ומעשר
אלא כל איש שהתפלל והתענה והתודה ומודה:
דרכיו הראשונים אין זה דרך התשובה אלא יד
יתעורר האדם לשוב בתשובה שלמה כי עשר
ימי תשובה הם עת רצון והתפלה נשמעת בהם
כד' בעת רצון עניתיך ארז"ל דרשו ה' בהמצאו
אלו י' הימים שבין ר"ה ויה"כ וארז"ל כי יה"כ מכפר
עם התשובה על הזהירנו הכתו' שנשוב ונטהר
לפני השם ה' בתשובתינו ויכפר עונינו ביום
הזה לטהר אותנו ״ השעה ״
לעולם יראה אדם עצמו כאילו הוא נוטה למות
יאמר ולא וכשמזקין ישוב שמא ימות קודם
שיזקין על כן בכל עת הטוב ויראת אלהים כי אין
אדם יודע עתו על כן ישיר את נפשו להיות
טהור להשיב רוחו בטהרה אל האלהים אשר
נתנה כן ״ ויחפש ומעשיו בכל
רגע במאמר ר' אליעזר שוב יום
אחד לפני מיתתך אל תאמרין רבי וכי
אדם יודע מתי ימות אל היום שמא ימות
למחר ונמצא כל ימיו בתשובה ויהיה מקשט
בכל שעה כאילו עתה יבא לפני המלך הגדול
וכן ידאג אדם לעולם אפי' כשהוא שליו ושקט
וירעד מיום המות ואל עריך ליתן דין וחשבון
ויחרד בכל עת כלב נשבר ונדכה כאילו
עתה ימות ויהא מורא שמים עליו ויש לאדם
לחדש המעשה בכל יום אולי הגיע עת מותו״

ואם יעשה כך אז אין חסר מכל המצות
אפי' אחד כי ארז"ל כל העושה מצוה אחת
סמוך למיתתו כאילו בטל כל התורה כולה
דומה כמי שקיים כל התורה כולה ולא היה
חסר אלא אותה מצוה וכל העושה עבירה
אחת סמוך למיתתו דומה כאילו בטל כל התו'
כולה לכן יקיץ אדם משינת תרדימתו ויתעורר
ויבין אחריתו ויקשט עצמו בתכשיטי המצות
להיות לפני האלהי' בכל רגע״
ד' מיני תשובות הן תשובת הבאה תשובת
הגדר תשובת המשקל ותשובת הכתו'״
תשובת הבאה כיצד אם חטא באשה או
בגנבה ובאת האשה או אותו השן לידו והיה
יכול לחטא כבראשונה והוא עדיין בחוזק
תאוותו ובחשק יצרו ולבו נמשך אחריה והיא לא
התרצית לו ושבר רוחו והפסק תאוותו מיראת
שמים לבד זהו תשובה שלמה״
תשובת הגדר כיצד לא יראה שחוק נשי' ובתולו'
ולא יעשה בפעם או בין דריה ואפי' במשרת
בעוד שלא טבלה וכן יעשה גדר לכל המצות
וכמו ר"א בר דוד ורבינו ורבותינו שהיו חסידי'
גמורים והיו גודרין עצמם בגדה גדרים והיה
מהם מי שפירש מאשתו אחרי שקיים מצוה
פריה ורביה וכל אחד ואחד היה גודר עצמו
לפי מה שהיה מכיר את עצמו אדם שיש לו
תאוה לעבירה אחד ואין לו תאוה לעבירה

אחרת כגון לאחד יש תאוות לזנות ולא לגנוב׳
ולשני יש תאוה לגנוב ולא לזנות. לכן כל אחד
יעשה גדרים לפי מה שרואה שיצרו מתגבר
עליו. אם דעתו נמשך לנקבה יתרחק מהסתכל
ולקבל פקדונות ולהשתדל בשל אחרים. וכן
יעשה גדרים לכל דבר. וכן אחז״ל על אברהם
שהיצר השלים עמו. ועה״כ ברצות ה׳ דרכי
איש גם אויביו ישלים אתו. דוד עשה מלחמ׳
עם יצרו וראה שלא היה יצרו רך ושבעו כרך
ולא היה יכול לו ועמד והרגו שנ׳ ולבי חלל בקרבי
פי׳ אברהם היה יצרו רך ושבעו עמו וערב ולא
היה צריך לעשות עמו מלחמה כ״ש בתחלה
לא היה אברהם מלך אלא של רמ״ח אברים ולבס
ולבסוף המליכו של רמ״ח אברי׳ והוסיפו לו חמש
ממשלה על ב׳ עינים וב׳ אזנים ועל הפייה״
אבל דוד היה לעולם יצרו קשה וחזק והיה
צריך לעשות עמו מלחמה בכל יום וכיון שראה
שלא היה יכול לעמוד בו עמד עליו והרגו
י״א שהרגו בתענית וי״א שפירש מן האשה
ואמרי׳ כי ראה כי מן ההיתר יסיתו לאיסור
ומן עבירה זה ובין עבירה זה. אחר שראה
שיצרו מתגבר עליו שם פניו והכריש ולחם
עמו עד שהכניעו והכריעו הגדר המשורר
והכנעת היצר הוא רעבון הנפש ולמעט
תענוגים והנאות במאכל ובמשתה רק
שיהנה מן הריח הטוב ומן רחיצת קמין

ופי

ולפי שהחזין עריבין עליו״ והמאכל המועט
יהיה מתוקן ומתוקן יפה בעבור שיערב עליו כ
ותהיה נפשו מקבלתו ומתפייסת במעט וממן
ולעולם יניח מעט מכדי שבעו״ ומשלמת כל
תאוותו ולא ישתה יין כי אם מזוג כדי שלא
ישתכר. ועז״א חז״ל סעודה שהנאותך ממנה
משוך ידך הימנה. וב׳ תקנות יש בעניין הא׳
שלא תתיקן מאכלותו. והב׳ היא כניעת היצר
ושבירת התאוה. ומ״ש בסעודה כן הדרך
בכל ההנאות שבעולם ותענוגי׳ שלא ימלא אדם
כל תאוותו. ומזה אמ׳ שישמור אדם עצמו מן כ
המאכלים שהוא מכיר שהן מזיקים אותו. כי
המועט דברים שמזיקים אותו ומפסיד לו במאכל
אחד הרי הוא פושע בנפשו. ולפי שהולך אחר
תאוותו ואינו חושש על אבידת נפשו והרי זה
דרך יצר הרע ועצתו שמסית מדרך החיים
אל דרך המות. וידע כל חי שאין דרך ויצר הר׳
אלא מדרך הסתה. ומתחלה מסית אל המותר
ולא תאוותו ואחר שהורגל ולא מן היתר
והרעיב נפשו והיות שוקקה בכל עת ולא ימלא
תאוותו. אז מסיתו אל איסור הקל ומן הקל אל
החמור. על כן הנזהר בהיתר לעשות גדר ולמעט
התאוה מן המותר ואז אם יעלה לבך אל דבר
האיסור מנה אותה עשה קו׳ בעצמך ומובטח
לך שאתה פורש מן ההרהור וכ״ש מן המעשה.
ואל יתענה אדם עינוי נפש כן יחוש לכל ה

וישבר ומחו ויהיה הפסדו מרובה משכרו כי יבטל
מן התורה שילך בטל מן חלשות ואפי' בשעה
שלומד לא יוכל לדקדק כראוי ולהבין העניינים
ואפי' שאין התורה קבועה אלא מתוך שמחה
ואל יתענה עצמו אלא שמחת מצוה ומלא המצות
מצוה כדי שיהיו עיניו פקוחות כענין ישר הר'
ויהיה שגר עליו פן ימלא כל תאותו ואם ימלא
יחוש לבו על מעשיו אכילתו טוב לו שיאכל שני
פעמי' ביום מעט מעט ולא ימלא כריסו בפעם
אחת ואם לא יכון ואכלו שני פעמי' יהיה
אלו המרקחות המושך הלב ויאכל מהן ש
מעט ויתחזק לבו עם אם יראה בעיניו שיהיה
צריך להתענות יום או יומים בשבוע יתענה
ואפי' תקנתו כי היושב בתענית והוא צריך
לו נקרא קדוש וסבר שלא יתבטל מן התורה
ומן המצות עבורו כל אדם יכול לדעת בעצמו
איך ינהג לפי עניינו והראש לכל הדברים
שישמור עיניו במה שאינו שלו ואם ימצא
ראייתו ממה שאינו שלו נקרא צנוע ובוייטן
כמ"ש על אותה אשה שהיית צדקת ולא הכיר
בה בעלה עד יום מותה ואמר עליו כמה
צנוע איש זה שלא הכיר באשתו ואמרו
ישמור עיניו שלא ישלוט שמור ומתוך שלבו
ועיניו שמורים נמצא כולו שמור"
תשובת המשקל כפי העון שעשה מן
העבירה יעשה לו צער בתעניות ובאיסור

אכילה ושתיה בענין משכב ובענין כל הם
העונות ומעט" תשובת הכתוב
אם בא על הערוה הנה יש לו בזה כרת או
שעבר על חייבי ד' מיתות ב"ד או מלקות
יקבל עליו להצטער ולעשות צער לעצמו כענין
הכתו' בתורה והנה הרוקח כת' היאך יעשה
צער לעצמו על כמה עבירות וכן מצינו בתלמוד
שהיו רגילי' בתעניות אפי' על חטא קל מאוד
אפי' בדבור בעלמא כמו חכם אחד שאמר
בוטש מדבריכם כמ"ש וישב בתענית עד (כל יזן)
שהושחרו פניו וכן מעשה ברב חסדא ש
שאמר לרב הונא תלמיד ורבו צריך לו ומהו
שישמור ופניו את רב חסדא לא צריכנא לך
וישב ישבו בכמה תעניות וכן מצינו ברוך
שנסתלקה שכינה ורוח הקדש ממנו כ"ב שני'
בכל יום ויום היה מוריד דמעות והיה אוכל
פתו בעפר שנ' כי אפר כלחם אכלתי ואמ' ופני
רבינו של עולם קבליני בתשובה שלימה ומניך
כדי שתהבה הרשעי' לשום שנ' ואלמדה
פושעי' דרכיך כל אדם ואם מדוד בענין כ
התשובה" וכן אדם הראשון כיון שימה
שנתקנסה מיתה על ידו ישב ק"ל שנה בתעני'
ופירש מן האשה והעלה דירדי תאנים על
בשרו ואם אדם עושה תשובה וחוזר לסורו
ואפי' שעשה כן הרבה פעמים לשום
יכול לעשות תשובה אך יש להחמיר בתשוב' (והחריך)
שנייה ושלישי' יותר מבראשונה"

ואפי' בירושל' אפי' שהיה רשע כל ימיו ואח'
ועשה תשובה הקב"ה מקבלו' ואמ"ר יוחנן ולא
עוד אלא כל עבירות שעשה נחשבת לו כזכיו'
בפני ערב יום הכיפורי' מכפר אם עשה
תשובה מאהבה עבירות נעשה לו כזכיות
אם מיראה זדונות נעשו לו כשגגות וכל
אותן שאין להם חלק לעולם הבא נידוני'
בגיהנם לדורי דורות דווקא אותן שמתו
ברשעם אבל אם עשו תשובה אין לך דבר
שעומד בפני בעלי תשובה" ואל יחשוב
אדם הואיל וחטאתי והחטאתי את הרבים
לא אוכל לשוב ותרפה ידו מן התשובה חלילה
מעשות זאת כי אם בשר חלק אפי' ירבעם
שחטא והחטיא את הרבים אפי' הכי הקב"ה
אמ' לו עשה תשובה ולא רצה: עם לו ואמר
מן אחאב מלך ישראל שגזל וחמד ורצח וקרא
ליהושפט מלך יהודה ונתן לו מלקות בכל יום
ויום ג' פעמי' בשק ובתפלה והיה משכים
ומעריב לפני הקב"ה ולא שב אלא ממעשיו ב'
הראשונים שנ' הראית כי נכנע אחאב מפני
בפסיק' אם היה לומר לאכול בג' שעות היה
אוכל בו' ומהו וילך אט א"ר יהושע בן לוי שלא
שהיה הולך יחף ומאמן ילמוד כל אדם' ועוד
שא ואמר ומנשה בן חזקיהו שעשה כל הת
התועבות הרעות שבעולם וקבלו הקב"ה
בתשובה' ותני תנ' קמי' דר' יוחנן מנשה

ולעשיה זהיר כל ימיו מחניפות ולה ונגיפי דת
לשון הרע
דתשובה

עשה תשובה שלשי' ושלש שני' וקבלו הק'
ועתה בהתבררות האילן אשר בני אדם חלו
חושים מאד בגופם ואין להם כח כבראשונ'
מה יעשה אדם שחטא כל ימיו בחניפות
ובלשון הרע ובכל המדות טלם' ולא היה נזהר
כל ימיו בגופי המצות ומחזות שלא ראה אדם
שהיה מקיים אותם שיאמר ומזן ולא ~~חטא~~ חט
כל ימיו והתפלל כל ימיו בטובה' ולברך ~~בכ~~
הברכות וכל המצות כן בכל המצות אמר
יסבול צער לפי מה שעבר כי אין חקר ואין
מספר לרוב העבירות ואדם שאינו מדקדק
במעשיו' לכן יש לשום דרך לפני בני אדם
המתרבים לשוב' ויש חילוק בין אדם לאדם
כיצד אם זה החוטא בעל תורה אם יכבידו
עליו בעניני הצער והתעניות אז לא יוכל
ללמוד תורה ולתקן מעשיו ומדותיו הרעות
אז יש להקל עליו בעניני תעניות וצער' ויש
להורותו שיעסוק בתורה עסק גדול' וכן יש
שיקרא רב' נכשל אדם בעבירה ונתחייב
מיתה בידי שמים מה יעשה כדי שיחייה
אם היה לומד תורה והיה רגיל לקרות דף א'
אחד יקרא שני דפים' ושנה פרק אחד
ישנה שני פרקים' אלא יש לו כפרה ברוב
לימוד ויעשה חסד ואמת' ובזה נתכפרו
עונותיו שנ' בחסד ואמת יכופר עון' וירבה
מעשות כל מצוה ומצוה'

ויערך לזכות הרבים ולגמול חסדים לבני אדם
ולהתפלל בכוונה ובהכנעה ובקריעת הלב
ולבקש מחילה מאת הש"י על כל פשעיו וכ'
וימנע עצמו משחוק ומטיולים ומדבר בטלים
ולשמוע חידושי העולם הזה וכן ימנע עצמו
מכל התאות וישער בעצמו בשיעור מזון מ'
איזה דבר יוכל לעשות ומה שיוכל לסבול עם
עסק התורה והמצות וישתדל לעולם שיהיה
לבו נכנע לאלהים" ויתענה לכל הפחות
יום אחד לשבוע ובאותו היום יפנה עצמו מ
מכל עסקיו ומכל דבר שבעולם וישב יחידי
ויערוך מחשבות בלבו לאלהים והדבק בו ולהיות
מר רוח על שמרד במרד זמן ארוך עד
המלך הגדול ויבכה ויתאבל בשברון הלב"
וירבה תחנונים והרבות בשבחות ויקד'
עצמו באותו יום ג' פעמי' ובשעה שמלקין
אותו יאמר והוא רחום יכפר עון ולא ישחית
והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו לכל מ
מלקות ג' פעמי' וכן יעשה כל הימים עד
שימצא חן לפני מלך העליון ית' שמו"
ואם החוטא הבא לעשות תשובה הוא אדם
שאין יכול ללמוד' או שהוא מטופל' או שהוא
עם הארץ' או שהוא זקן ואין יכול לכוף מ
אותו לשמור את כל דברי הספר הזה' לכל
אלה יש להמיר לסבול יסורים קשים' ואין
הייסורים שוים לכל אדם כי יש אדם בריא

מאד ויש שהוא חלש מאד" הלא
בהיות ב"ד בירושלים והיה דנין דיני נפשות
כשרפת הצלית ומלקיות הוו אומ' במלקות
כפי כח האיש הלוקה' וכן יעשה יש ענשין
הכל לפי ענין האיש' כי יש אדם אם ד'ין
מחמירין לו בענין העונש שישוב לעבירו ולא
יעשה תשובה' לכן צריך החכם לחקור ענין
האיש ולהורות לו לפי ראות עיניו"
ועתה יש לכתוב עניני העונש לפי כל עבירה
ועבירה" הבא על הנדה יתענה מ'
וילקה ולא יאכל בשר ולא ישתה יין לכל הפחות
מ' ימים או יתענה ג' ימים לילה ויום שלשה
שנים פעם אחת לשנה' ואם אחר התשובה
יחזור לסורו יחמיר יותר עליו בימות החמה
ילך במקום שלגים הרבה וישב ביניהם ערום
ובימות החורף ישבר הקרח וישב במים עד
החוטם' ואם עוד יחזור לסורו יחמיר עליו כל
יותר" המוציא שכבת זרע לבטלה
יתענה מ' יום ואפי' אינן רצופים וישב במים
בימות החורף' כדי עשיית ביצה ומשה כל
מ' יום' ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ודבר חם
לבד משבתות וי"ט וירחץ ראשו מעט במים
פושרים או שלש כל אותן מ' ימים"
הבא על אשתו נדה מ' ימים רצופי' וילקה
בכל יום ג' פעמי' ולא יאכל בשר ולא ישתה
יין ולא יאכל דבר חם לבד משבתו' וימי' טובי'
ולא ירחץ כל אותן הימי' ויתודה בכל יום"

ואם חבק או נשק אשת איש ערוה יתענה מ׳ יומי׳
המנשק שאר נשים או מחבקן יתענה שני
וחמישי ושני ויתרחק מפתח ביתה״
רבע בהמה וחיה או שנה בשעה שנזקקין
יתענה ולא ירחץ מ׳ יומים ולא יסתכל בבהמה
וחיה ועוף בשעה שנזקקין זה לזה״
רוצח ילך בגלות שלש שנים וילקה בכל עיר ועיר
ויאמר רוצח אני ולא יאכל בשר ולא ישתה יין
ולא יגלח שער ראשו וזקנו ולא יכבס בגדיו ול׳
ולא ירחץ עצמו אך יחוף את ראשו פעם אחת
בחדש ויקשור ידו אשר רצח עמה בגרונו ב
בברזל ובצוארו וילך יחף ויבכה על רציחתו
ויתענה בכל יום עד שיגמור תעניתו ויודה
ואחר כך יתענה שנה אחת שני וחמישי׳
ואם יחרפיהו אדם ישתוק ואותם ג׳ שנים
לא ילך בטיולים ולשחוק ובשילקה ישכיב ש
עצמו לפני פתח בית הכנסת ויעברו עליו ה
העוברים ושבים אך לא ידרכוהו״
המשומד יסיר בגדיו הנאים ויתאבל ויבכה
ויצטער כל ימי חייו וישפיל רוחו וגאותו ש
ויתענה בכל יום ג׳ פעמי׳ ולא יאכל בשר ולא
ישתה יין כי אם בשבתות וי״ט ירחץ מעט
ולא יחוף ראשו כי אם פעם אחת או שני ל
פעמים בחודש ולא ילך לשחוק ולנשואין
כי אם בברכת נשואין לברה׳ ויתרחק מעש״
ומשוברים׳ ולא ישב אצל צלמים וטמרים
ולא במקום שמדברים דברי מינות׳ ויתרחק

מפתח ביתם ולא יהנה מהם׳ ומיד כשישוב
צריך טבילה ויסבול צער ויסורין כנגד חטאיו׳
כי כפר בעיקר וחילל שבתות ובעל ערוות וע
ועבר כריתות ומיתות ב״ד ולכן צריך יסורין
גדולים ותשובה גדולה״
הבא על אשת איש או על נערה המאורסה
הרי הוא אוסרת אותה לבעלה כיון שנתרצית
וחייב עליה מיתת ב״ד לכן יסבול צער הקשה
כמות׳ וישב בשלג או בקרח בכל יום שעה
אחת כן יעשה כל החורף בכל יום פעם אחת
או פעמים או ג׳ פעמי׳ ובימות החמה ישב
לפני זבובים או לפני הדבורים או שאר יסורי׳
הקשים כמות ויתודה בכל יום בבכי ואנחה׳
ושנה תמימה לא יאכל בשר ולא ישתה יין
לבד משבתות וי״ט ופורים ולא יאכל לחם חם
ולא ירחץ כי אם בערבי ימי׳ טובי׳ מעט ולא
יראה שום שחוק רק לשמוע ברכת חתנים
ולא יעדן עצמו בשום דבר וילקה בכל יום ויש
וישכב על הארץ או על דף אחד בלא כר וכסת
כי אם בשבתות וי״ט ישכב על תבן וקש וכר
תחת ראשו כי יסיר רוחו הגסה שבו וחמדת
התאוה וחיי צער יהיה׳ וילבש שק על בשרו
ולא ידבר מענין תאות נשים׳ ולא יסתכל ב
בנשים ובתכשיטיהן אפי׳ כשאינן עליהן׳
ולא ישמע קול נשים׳ ולא יהיה עם הנשים
כלל לא בראייה ולא בשום דבר אפי׳ באשתו
כשהיא נדה לא יתייחד עמה בשום ייחוד״

הנשבע לשקר או הנעל בחרם יש לו ללקות כח'
פעמים כל ימי חייו ויתודה ימים רבים ולאחר
כך יזהר שלא ישבע אפי' באמת לא בתורה
ולא בנשמת אבותיו אך ידור בחיי ראשו אבל
שבע לקיים המצות ויזהר שלא יוציא שם
שמים לבטלה אפי' ויזדעזעו איבריו כשיזכור
את הש' ית' ויזהר בברכה לבטלה' ואם שוגג
ובירך ברכה לבטלה יאמר אחריו ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד' ואותן המרגילים
בפיהם ובפי זרעם להזכיר שם שמים לבטלה
במרחצאות ובמקום הטינופת ולהזכיר ש"ש
לבטלה אוי לנפשם ולזרעם כי כן למדו לשונם
לכן ישמור ויזהיר עצמו וזרעו וחביריו הנשמעים
לו מלהזכיר שם שמים לבטלה' ואם הוצרך
זה השב לעשות שבועה לבעל חובה אפילו
באמת יתענה אותו היום בכל שנה ושנה"
ואם הורגל לדבר בבית הכנסת שום דבר של
חול אפי' שלא בשעת התפלה' וישב במורא
גדול ויתפלל בכוונה ובהכנעה ויתענה מ'
יומים בין רצופים בין מופלגין וילקה בכל יום
גנב או לקח ריבית ישיב ויבקש ממנו
מחילה ויתענה מ' יום או יותר ויתודה בכל יום
ויזהר מלקבל פקדונות' ולא ירגיל ללכת של ממון
חבירו' ויעשה צדקות חסד בגופו ~~[illegible]~~
ובממונו' ויוותר משלו לשומרי תורה ויראי
שמים' וזה שלקח ריבית אם היה יכול שלא
ליטול ריבית אפי' מן הגוי היה טוב"

המלשין את חבירו הרי הוא משניאו בעיני
השר ומעליל עליו ולוקח ממונו וממית רעהו
ואשתו ובניו התלויין בו יפרע לחבירו כל מה
שהפסיד ויבקש ממנו מחילה וילקה ויתענה
יותר משנתים ויתודה כל ימי חייו כי נחשב
כאילו הרג חבירו ואשתו ובניו וכמה עבירות
עשה על כן ישבר רוחו ואם אין לו מה לשלם
ירבה עליו רעים ויבקש ממנו מחילה ויעשה עם
יפרע לו או ליורשיו"

רכיל כיוצא בו
אין רפואה לו ויבקש ממנו מחילה וילק' ויתענ'
מ' יום או יותר וילקה בכל יום כל ימי חייו ויהיו
כל עסקיו באמת ובעסק שלום בין כל אדם
ובין איש לאשתו"

המכה חבירו או
ציערו בין בממון בין באונאת דברים אין לו
כפרה אם לא ירצה חבירו' ואין יום הכיפורים
מכפר אלא על עבירות שבינו ובין המקום"
אבל שבינו ובין חבירו צריך לפייסו"
המגביה ידו על חבירו נקרא רשע ויבקש מ
ממנו מחילה ויתכפר לו"

המלבין
פני חבירו יתענה מ' יום או יותר וילקה בכל
יום ויתודה כל ימיו"

המכנה שם לחבירו
יבקש ממנו מחילה בפני רבים וילקה ויתענה
ויתענה מ' יום ויתודה בכל יום בענוה"
האונאה המאנה את הגר יבקש ממנו מחילה
וילקה ויתענה מ' יום"

המקניט את
חבירו יביא שלשה שורות של בני אדם ויאמר
חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי'

ויבקש ממנו מחילה שלשה פעמים ולא יותר
ואם מת מוליך עשרה בני אדם על קברו ואומ׳
חטאתי לי״י אלהי ישראל ולפלוני זה
שהקנטתיו ומתחלה ילך המקניט ולפי שהקניט
ויאמר לו פשעתי בך ואם אינו מקבל יביא לו
עשרה בני אדם ומבקש מחילה בפניהם
ודוקא שלא ביזהו ברבים כי אם ביזהו ברבים
לא היה די לו מתחילה בפיוס בינו וביניו ואל
יהא המוחל אכזרי ואם הקניטו והלעיגו
עליו שם רע אין לו מחילה עולמית אלא אם
כן יתפשטה וילכה בינו ובין עצמו ג׳ יום או יותר
והמחלל את השם חילול השם הוא
עון גדול מאד ומהו חילול רב אמר הדין דאזלינא
לבי טבחא ושקילנא בישרא ולא יהבנא דמי
לאלתר פי׳ מביא עצמו לידי זילזול דקל והעול
לומדין ממנו ומזלזלים יותר ר׳ יוחנן אומר
כגון אנא דמסגינא ד׳ אמות בלא תורה ובלא
תפילין והשלום לומדין ממנו והקל יותר
דבר׳ ר׳ אמי אמר כל שחבירו בושים משמועתו
פי׳ שאומר עליו מעשים שאינם מהוגנין ובני
אדם לומדין ממעשיו ד״ך ואמ׳ ר׳ אילעי
הזקן אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך
ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים
ויכס שחורים ויעשה מה שלבו חפץ ואל
יחלל שם שמים בפרהסיא ופי׳ חכמי׳ חס לא
שהותר לו לעבור עבירה אלא חטא אומרים
שישמוד עד יצרו הרע כיון שאינו מתאוה

ד״ך ומורים היתר על עפי עבירות״ אמ׳ ר׳ אבהו משו׳ ר׳ חנינא
בן עזאי נוח לאדם לעבור עבירה בסתר ואל יחלל שם
שמים בפרהסיא פי׳ שלא ילמדו בני אדם ממעשיו״

אלא כל זה שאסור לו ולמלאות תאותו וכיון
שעולה ומרחוק ולובש שחורים אז ישבר ויכנע
וימנע מן החטא אבל לעשות איסור כלל וכלל
לא אך מעשים הללו משבר יצר הרע ומונעין
אותו מלעבור. פרש ר׳ אילעי כי יגיעת דרכים
ומכסיאות ולבישת שחורים משברים יצר
הרע ומונעים אותו מן העבירה. ואמ׳ כל
שלא חס על כבוד קונו ראוי הוא לו שלא בא
לעולם. ואמ׳ בגמ׳ אמ׳ רב יוסף זהו העובר
עבירה בסתר כר׳ יצחק דאמ׳ ר׳ יצחק כל
העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי
השכינה״ חילול השם היא עבירה
שיש לה פירות כי כשעושה דבר רע אז
אחרים לומדים ממנו ומוצאת העבירה יש
לכל אדם לירא ממנו מאוד מאוד כי חילול
השם ישנו בכמה דברים ואין לו שיעור כי כל
המגנה אפי׳ מעט אחת ומיקל בכבוד של
שמים נקרא מחלל השם כי אחרים ילמדו ממנו
ויקילו יותר. לכן צריך אדם ליזהר מאוד
מאוד בכל מעשיו שלא ילמדו ממנו להקל ולזל
ולזלזל. עבר אדם על כריתות ועל מיתות
ב״ד במזיד תשובה ויום הכיפורי׳ מכפר
מחצה ויסורין מכפר מחצה. אבל אם חטא
שחלל שם שמים על ידו אין כח בתשובה
לתלות ולא יום הכיפורים לכפר ולא ביסורי
למרק אלא הכל תלוין ומיתה ממרקת״

על כן יזהר כל אדם מחילול השם ויתרחק מאד
מן הכיעור ומן הדומה לו׳ ועיקר
תשובה של חילול השם שיודה פשעו נגד
רבים ויאמר להם אל תלמדו ממני כי אני חט
חטאתי עויתי פשעתי חיללתי את השם
באוולתי׳ ויתענה כמה תעניות ויתודה בכל
יום עד יום מותו על כל עבירה ועבירה שאדם
עושה בין בשוגג בין במזיד׳ כגון שעשה בער ס
בשבת או הדליק נר בשבת ואינו זוכר שהוא
שבת׳ או שעשה בלא ידיעה׳ יש לו להתודות
ולהתענות לכל הפחות שני ימים שני וחמישי
וכן יעשה לכל העבירות גדולות וקטנות
שאדם עושה יתענה ובזה יש בו שתי טובות
האחת שתענית מכפר והשנית שימנע מן
העבירות׳ כי יחשוב בלבו מה אעשה זה אז
אני צריך להתענות וימנע מתוך כך מן הס
העבירות׳ וזהו הגדר הגדול ואפי׳ כל העבירות
שיקום עמהן׳ או ליתן צדקה׳ או לעשות צער
בגופו כשעובר עבירה׳ וכן יעשה לכל העבירות
שהוא רגיל בהם כגון קטטה ושבועה׳ ושמח ס
לאיד חבירו׳ ודברים בטלים ולשון הרע׳ או
שלא התכוון בברכות ובתפלה שצריך ברכות
ותפלה בלא כוונה׳ וכל היוצא באלו הרבה מאד
וכן יערוך עמהן בכל יום באלו העניינים
אם פגע באחת מאלו ועבר עליהם אז יזהר
להצטער עליהם ולהאבל ולהתודות על איזה

עון שיעשה לבקש מחילה מאת השם ית׳ בלב
נשבר׳׳ עניין גדול היא הוידוי כי ס
שכן רבו׳ ז״ל היה רחוק מבית הסקילה כעשר
אמות א״ל התודה כי כן דרך המומתין מתודין
שכל המתודי׳ יש לו חלק לעולם הבא׳ ואם
אינו יודע להתודות או׳ לו כך אמור׳ יהי רצון
שתהא מיתתי כפרה על כל עונותי׳ שכן
מצינו בעכן שאמר לו יהושע בני שים נא
כבוד להשם ותן לו תודה׳ ויען עכן אל יהושע
ויאמר אמנה חטאתי׳ ומניין שכפר לו הוידוי
דכתי׳ ויאמר לו יהושע מה עכרתנו יעכרך
יעכרך ה׳ ביום הזה׳ היום הזה אתה עכור
ואי אתה עכור לעולם הבא׳׳ כל המצות של
שבתורה בין עשה בין שלא תעשה אם עבר
על אחת מהן בין בזדון בין בשוגג כשיעשה
תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני
הא״ל ית׳ שנ׳ איש או אשה כי יעשו מכל
חטאות אדם וגו׳ והתודו אשר עשו וזהו
וידוי דברים׳׳ וכל בעלי חטאות
ואשמות וכל חייבי מיתות ב״ד ומלקות אינם
מתכפרים במיתתם או במלקיותם או בקר
בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתודו׳ וכן מה
החובל והמזיק ממון חבירו אע״פ ששילם לו אינו
מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה
לעולם׳ וכיצד יתודה יאמר אנא ה׳ חטאתי
עויתי פשעתי לפניך כך וכך עשיתי והרי

והרי נחמתי ובושתי במעשיי ולעולם איני
חוזר בדבר זה וזהו עיקרו של הוידוי שיאמר
אבל אנחנו חטאנו ׳׳ וטוב מאד לפרש
החטא בתוך הוידוי כגון אם אכל נבלה וטרי
וטריפה או שאר דבר איסור כשיאמר אשמתי
יען אכלתי דבר איסור ואם חטא בגנבת מה
כשיאמר בגדתי יען בעלתי בעילות זנות
ומפרש גם זה בעל נדה או ערה או אשת
איש ואם גנב כשיאמר גזלתי אז יאמר לפלוני
ופלוני גנבתי וגזלתי ואם הוציא זרע לבטלה
כשיאמר העויתי יאמר הוצאתי שכבת זרע
לבטלה ואם זנה עם עריות כשיגיע לזדנו
יאמר זניתי ואם חלל שבתות כשיגיע לחמסנו
אז יאמר חללתי שבתו ואם מרד כשיגיע למרד
יאמר מרדתי וכן לכל אלפא ביתא על כל אות
ואות שבוידוי יאמר מעין אותו עבירה שעשה
ויאמר בכלל יעזוב רשע דרכו ויועיל לו ובסוף
הוידוי יאמר סרתי ממצותיך וממשפטיך
הטובים ולא שוה לי ואתה צדיק על כל הבא
עלי כי אמת עשית ואני הרשעתי
ואז יאמר עברתי על מצות עשה ועל מצות
לא תעשה עברתי על חייבי כריתות
עברתי על חייבי מיתות ב״ד עברתי על תור׳
שבכתב עבר על תורה שבעל פה שכחדתי
שמך הגדול שכחתי על מלכותיך ויראתיך
א ואתה צדיק על כל הבא עלי כי אמת וכו׳

בירושלמי ומפרש כיצד יתודה יאמר רבון ע׳
כל העולמים הרע בעיניך עשיתי ובדרך הרע
הייתי ובשרירות לבי הלכתי ותוכחותיך לא
שמעתי יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי
שתכפר לי על כל פשעי ותסלח לי על כל עונותי
ותמחל לי על כל חטאיי ׳׳ כללו של דבר
שישוב אדם מכל המדות הרעות והמדות
הרעות הם צריכים חיזוק גדול מאד כי כבר
האדם מורגל בהם וקשה לו לפרוש מהם ועל
זה נאמר יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשב
ואל יחשוב בעל התשובה שהוא מרחק
ממעלת התשובה מפני העונות והחטאים אשר
עשה אין הדבר כן אלא הוא אהוב ונחמד לפני
הבורא ית׳ כאילו לא חטא מעולם ולא עוד אלא ש
ששכרו הרבה שטעם טעם חטא ופירש ממנו
וכבש יצרו ׳׳ ואמרו חכמי׳ ז״ל מקום שבעלי
התשובה עומדין בו אין צדיקים גמורים יכולין
לעמוד בו לומר שמעלתן גדולה ממעלת שלא
חטאו מעולם מפני שהם כובשי׳ יצרן יותר
מהם ׳׳ כל הנביאים כולם צוו על
על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה
וכבר הבטיחה התורה שסוף ישראל לעשות
תשובה בסוף גלותן ומיד נגאלין שנאמר והיה כי
יבאו עליך הברכה והקללה אשר נתתי לפניך
והשבות אל לבבך וגו׳ ושבת עד ה׳ אלהיך וגו׳
ושב ה׳ אלהיך את שבותך ורחמיך ושב וקבצך
מכל העמים אשר הפיצך ה׳ אלהיך שמה׳׳

גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה
שנ' שובה ישראל עד ה' אלהיך ונאמ' שובו עדיי
נאם ה' ונ' אם תשוב ישראל אלי תשוב. כלומ'
אם תחזור בתשובה תדבק אלי. תשובה מקרב
ת זה היה שנאוי אמש לפני המקום ומשוקץ
ומרוחק ותועבה. והיום הוא אהוב וקרוב ונ'
ונחמד וידיד. וכן תמצא שבלשון הקב"ה לשו
שהוא מרחיק את החטאים ובאותו לשון הוא
מקריב את השבים בין יחיד בין רבים. שנ'
והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם
יאמר להם בני אל חי " יכנה ברשעתו שנ'
כתבו את האיש הזה ערירי וגו' אם יהיה
האיש הזה בכיהו חותם על יד ימיני משם
אתקנך וגו'. וכיון ששב בגלותו שנ' בזרובבל
בן ביום ההוא אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי
ושמתי' כחותם על יד ימיני. כמה מעולה
מעלת התשובה כי אמש היה זה מובדל מה'
אלהי ישראל שנ' עונותיכם היו מבדילים בינכ'
ובין אלהיכם. צועק ואין נענה שנ' גם כי תר
תרבו תפלה אינני שומע. ועושה מצות
וטורפין אותן בפניו שנ' מי ביקש זאת מידכם
רמוס חצרי. ונא' מי בכם ויסגר דלתים וג'
וג' עולותיכם ספו על זבחיכם
ואכלו בשר. והיום הוא מודבק בשכינה שנ'
ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום
צועק ונענה מיד שנ' טרם יקראו ואני אענה
ועושה מצות ומקבלין אותה בנחת ובשמחה

[illegible] שנ' כי כבר רצה האלהים את מעשיך
ולא עוד אלא שמתאוים להם שנ' וערבה לה'
מנחת יהודה וירושלם " בעלי תשובה דרכן
להיות שפלים וענוים ועניים ביותר. ואם חירפו
אותם הכסילים במעשים הראשונים ויאמר להם
אמש היית עושה כך וכך אל ירגיש להם אלא
שומע וישמח וידע שזכות זה יקבל שכר. וכל
זמן שהם בושים ונכלמים ממעשים שעברו
זכיותן מרובה ומעלתן מתגדלת. ואיסור גדול
לומר לבעל תשובה זכור את מעשיך הראשונים
או להזכירם לפניו כדי לביישו. ועל זה נא' לא
תונו איש עמיתו. ומי שהוא בעל תשובה יש לו
לדרוש לה' במעשים טובים ולהתרחק מן עסקי
העולם הזה ולהדבק בעבדת ה' ולחסות בצלו
ולשאת על תורת ה' וחרפת אוילים ובזיון ולהיות
כחרש ועיור וכאלם כמ"ש נשאתי חרפה כו' ואתן
לבושי שק ישיחו בי ואני תפלתי לך ה'.

כג

שער התורה

בשלשה כתרים נכתרו
ישראל. בכתר תורה
וכתר כהונה. וכתר
מלכות. כתר כהונה זכה בו אהרן שנ' והיית'
לו ולזרעו ברית כהונת עולם. כתר מלכות זכה
בו דוד שנ' זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש
נגדי. כתר תורה הרי זה מונח ועומד
ומוכן לכל שנ' מורשה קהלת יעקב. כל מי
שירצה יבא ויטול. ואם תאמר שאותם כתרים
גדולים הם מכתר תורה והלא כתיב

בי מלכים ימלוכו בי שרים ישורו׳ הא למדת
שכתר תורה גדול מכתר כהונה ומכתר מלכות
ואמ׳ חכמי׳ ז״ל ממזר ת״ח קודם לכהן עם הארץ
שבעם ולפני ולפנים׳ ואין לך מצוה בכל המצות
שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה׳ ותלמוד
כנגד כל המצות שהתלמוד מביא את האדם
לידי מעשה׳ וזה שאמרו שתלמוד תורה כנגד
כלם הרי זה שלומד על מנת ללמוד וללמד ולע
ולקיים׳ ומפני קטנתו שבתורה אינו יכול ל
קיים׳ ובשעה שאינו לומד הוא עושה כל מה
שיכול לעשות׳ ובזה מראה דעתו שחפץ בכל
בעשיית המצוה ואז תלמוד תורה כנגד כלם
כי כשהוא לומד המצות ורוצה לקיימן אז
הוא מקבל שכר כאילו קיימן׳ כיון שהתעכב
מחמת קבישותו ועמעו שסכר עשייה ול
ולימוד בידו׳ אבל מי שהולך פעמי׳ רבות
והיה יכול לעשות מצוה בעת הביטול ואינו
חושש לעשותה׳ או כשעה שעושה אותה
אינו מדקדק בה כראוי על זה ותלמוד תורה
כנגד כלם׳ וכל מי שנשאו לבו לקיים מצוה
זו כראוי לה ולהיות מוכתר בכתרה של תורה
לא יסיח דעתו לדברים אחרים ולא ישים
אל לבו לקנות תורה ועושר וכבוד ביחד״
כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל׳
ועל הארץ תישן וחיי צער תחייה וכו׳
ושמא תאמר עד שאקבץ ממון ואז אפנה

אפנה מעסקיי ואחזור ואקרא׳ אם תעלה
מחשבה זו בלבך אין אתה זוכה לכתרה של
תורה לעולם׳ אלא עשה תורתך קבע ומלאכ
עראי׳ ואז תכבה״ כתו׳ בתורה לא בשמי׳
היא פי׳ בגסי הרוח׳ וכתי׳ לא מעבר לים הי׳
פי׳ באותם ההולכים מעבר לים׳ ולפיכך אחז״ל
לא כל המרבה בסחורה מחכים׳ וצוו ואמ׳ הוי
ממעט בעסק ועסוק בתורה׳ כי מתוך שאדם
עוסק בתורה לשמה ועורך ויגע לשם שמי׳
נעשו כליותיו כשתי מעיינות ומוציא טעם
והלכה מעצמו וזה שלא למד מעולם ומה
שלא עמד אפי׳ ומשה בסיני׳ כאשר מצינו
באברהם אבינו שלא למד מעולם לפני ר׳ אך
מעצמו היה יושב ומחשב אחר המצות
ולומד מלבו כל התורה כולה וכל המצות עד
שהעיד עליו הכ׳ ית׳ וישמור משמרתי מצ
מצותי חוקותי ותורתי שאפי׳ עירובי
תבשילין היה יודע׳ ועוד אחז״ל במסכת ע״ז
דאברהם אבינו למד ד׳ מאות פרקי׳ ומי
למד לו כל זה אך נעשו שתי כליותיו כשתי
מעיינות ונובעות לו חכמות ותורה׳ וכן
מצינו בר׳ אליעזר הגדול מתוך שעסק בתור
הרבה העידו עליו רבותי׳ שנתגלה לו מה שלא נתגלה
למשה מסיני׳ וכן עשו רבותי׳ מדורו של
משה לדורו של יהושע׳ ויהושע מסרה
לזקנים ולנביאים׳ ולאנשי כנסת הגדולה

ולתנאים ולאמוראים ולגאונים ולכל חכמי הדור
שעסקו בתורה הרבה ונתנו נפשם על התור'
ונגלו להם רזי תורה וסודי חכמי' וזה שאין
אדם יכול למצא מעצמו' וכבר מנו חכמים
בפרקי אבות מ"ח מידות שנקנה תורה עמה
ומי שיעלה על לבו להיות זוכה להדר התורה
יטרח לקיים אותם מ"ח מידות ואז יעלה לכל
טוב' וצריך הלומד להיות צריך זריז וזהיר
ללמוד כי מלאכת התורה אינו דומה לשאר
מלאכות' כי אדם לומד מלאכ' אפי' אם יבטל
ממנו כמה שנים לא ישכחנה' אבל אדם
שלומד תורה ואינו חוזר מיד שוכח אפי' אם
יחזור מאה פעמי' אם יסיח דעתו ממנו ישכח
הכל' והדין נותן כי כל המלאכות אינן צריכים
לב כי אם ללמוד המלאכה אבל בעשיה אינן
צריכים לב אך יעשה מלאכה ומחשב הנה
והנה' אבל הלימוד אינו כן כי כל פעם ופעם
צריך לב לכוין שמועתו ושלא לחשב שום דבר
כי אם בשמועתו וכן מי שיפנה לבו לבטלה
מיד הוא שוכח מה שטרח כל ימיו' וכן אמ' ז
חכמי' שאם לא היה שוכח מה שלומד היה
לומד מהר כל התורה ואז היה בטל ממנה
מכאן ואילך' והבטלה מביא את האדם לידי
שעמום והיה בא לידי חטא לכך עשה הש'
השכחה כדי שיהא אדם עוסק בתורה כל
ימיו ומתוך כך אינו בא לידי חטא'

והתורה מביאתו לידי זכות ומעשים טובי'
כי כאשר הוא עוסק והוגה בתורה אז הוא
נותן אל לבו ענש העבירות ושכר המצות
לעשות הטוב' ומצות התורה משכחת ומא
ומגן את השטן אבל הבטלה מרבת את ה
השטן ומורידו לשאול לכן יהא זהיר לעסוק
בתורה יומם ולילה' ואפי' כשהוא הולך בדרך
או שכב על מיטתו אם אינו יכול ללמוד בפה
יחשוב בלבו על שמועתו ויהא דעתו על למודו
שלא יסיח דעתו מלמודו והרי קיים והגית
בו יומם ולילה ואינו אומ' ודברת בו כי אם
והגית בו' והגיון אינו כי אם בלב ועל"כ אמר
בשכבך ובקומך ובלכתך בדרך' וזהו
שנשתבחו רבותי' בתלמוד לא הלכתי ארבע
אמות בלא תורה או היו לומדין ועוסקין בתור'
או היו מחשבים דעתם בלימודים' לכן תן
לבך וכל מחשבתך על התורה בכל עת כי האדם
לומד ומתוך התורה חכמה ומר ודרך ארץ
ועצה ומעלות וכל מעשים טובים — ומן
השמים עשים לו נסים' והתורה משמרתו
ומרוממתו כאשר שנו חכמי' אמ' ר' מאיר
כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברי' הרבה
ולא עוד שכל העולם כדי הוא לו נקרא ריע
נקרא אהוב וכו' עד ומגדלתו ומרוממתו על כל
המעשים' הרי שכר פרי בעולם הזה' אבל

הלימוד

אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים זולתך
ואין לתעלה היותה לעולם הבא׳ ואמרי׳
במדרש אמ׳ ר׳ שאול ומהו כי זנחה אותם ...
אמ׳ ליה אימתי דבר נעשים כוונה בזמן של
שבעלה מבין אותה׳ כיצד חכם יושב ודורש
לא יטה משפט והוא מטה ואמ׳ לא יקח שוחד
והוא לוקח שוחד׳ וכן אחז״ל חכמת המסכן בזויה
ודבריו אינם נשמעים׳ אילו חכמת המסכן
זה שהוא עני במעשים טובים אז חכמה
בזויה כשירה הראות לבני אדם לעשות טוב
והוא אינו עושה אז אין דבריו נשמעי׳ ומקובל׳
ולא המדרש עיקר אלא המעשה׳ וכן יש אדם
לכל אדם לטין ומעשין לשם שמים״
ראה והבן מאלישע בן אבויה בשבט שלמדו אבין
תורה שלא לשמה לסוף נהפך למינות׳ דאמר
בירוש׳ דחגיגה ובמדרש קהלת כשמלו אבין
עשה סעודה לחכמים והזמין את ר׳ אליעזר
ור׳ יהושע ושאר חכמי׳ והיו יושבים בסעודה
והיו מדברי׳ דברי תורה עד שבאתה אש סביב
בא אבין של אלישע ושמה אבויה ואמ׳ להם
רבותיי ומי באתם לשרוף את הבית׳ א״ל אינו
אלא מפני שאנו חוזרים דברי תורה ונביאים
וכתובי׳ והדברי׳ עליזי׳ כנתינתן ומהר סיני
... ומתוך האש עמהן׳ אמ׳ ... אבויה כיון שאני
רואה שכך כח התורה אם יתקיים לי הבן הזה
אני נותנו לתורה׳ ובשביל שלא היה מתכוין

לשמה

לשמה אלא לכבוד נהפך בסוף למינות׳ ומ״מ
כן לעולם ילמוד אדם בסוף תורה ואפי׳ שלא לשמה
שמתוך שלא לשמה בא לשמה׳ ועתה יש
לכתוב עניין התלמוד והמצות כל המצות שנתן
למשה בסיני בפירושם עמהן כמ״ש ואתנה לך
את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כת
כתבתי להורותם התורה זו תורה שבכתב
והמצוה זו פירושה׳ ושום הקב״ה לעשות
התורה על פי המצוה והמצוה זו היא נקראת
תורה שבעל פה״ כל התורה כתבה משה״
רבינו ע״ה קודם שמת בכתיבת ידו ונתן ספר
לכל שבט ושבט׳ והמצוה שהיא פירוש התורה
לא כתבה אלא צוה ליהושע ולזקנים ולשאר
כל ישראל שנ׳ את כל הדברים אשר אנכי מצוה
אתכם אותו תשמרו לעשות״ מימות
משה רבי׳ ע״ה עד רבי׳ הקדוש שהוא ר׳ יהודה
הנשיא לא נכתב בספר ורבים ולמוד בו כי ...
ילמדו הכל ומבקוץ אלא כל אחד היה כותב לעצמו
זכרון משמועות ששמע מרבותיו והיה קורא
אותן על פה ברבים וכן עד שהגיע הדבר
לר׳ יהודא הנשיא׳ כיון שראה במוין שנשתכח
העניין כי ראה שהתלמידים מתמעטי׳ והולכי׳
והצרות מתחדשות ובאות ומלכות הרשעה
מתגברת׳ וישראל מתגלגלים והולכים לקצוי
הארצות מפני הצרות והשיעבוד מתגברת
כשראה זה העניין שהיו מטולטלים והיתה
התורה משתכחת אז חיבר המשניות והיות

ומשפטים ודינים פלאים אשר לא קבלו אותם
ממשה רבינו ע"ה לדונם בהם ב"ד הגדול שבאותו
הדור במידות שהתורה נדרשת ופסקו אותם
הזקנים וגזרו שהדין כך. והכל זה חיבר רב
אשי בתלמוד ממות משה רבינו ע"ה עד סוף
ימיו. ואחר ב"ד של רב אשי בימי בנו
שנתפזרו ישראל בכל הארצות פיזור גדול מאד
והגיעו לקצוות ולאיים הרחוקים ורבתה קטטה
בעולם ונשתבשו הדרכים בגייסות ונתמעט
תלמוד תורה ולא נתכנסו ללמוד אלפי ורבבות
כמו שהיו קודם אלא מתקבצים יחידי' אשר
ה' קורא בכל עיר ועיר ובכל מדינה ומדינה
ומבינ' בחיבורי חכמים כולם ויודעים מהם
המשפט אשר שוה אורון הכל. ואחרי המ
האמוראים עמדו הגאונים שדרשו כל תלמוד
בבלי וירושלמי וסיפרא וסיפרי וברייתות
ותוספתות והם הוציאו לאור החמודות של
התלמוד לפי שהתלמוד הוא עמוק מאד
ועוד שהוא מעורב בלשון ארמי מעורבב ב
לשונות אחרת לפי שאותו הייתה ברורה ולכל
בכל עת שחיבר התלמוד ובימי הגאונים אפי'
בבבל לא היו מכירים אותו הלשון עד שלמדו
אותו. ושאלות רבות היו שואלין בכל עיר ועיר
וכל גאון וגאון שהיו בימיהם לפרש להם דברי
קשים שבתלמוד והם השיבו להם כפי חכ
מתם. ואותם השואלים היו מתקבצים

ביד כל איש שילמדו מהרה ולא ישכחנו וישב
כל ימיו הוא ובית דינו ולימד המשנה ברבים
והיו לפניו גדולים חכמי ישראל ושמה אלפים
ורבבות משאר התלמידים תלמידיו של ר'
יהודה הנשיא חיברו חיבורים. רב חיבר
סיפרא וסיפרי לבאר ולהודיע עיקר המשנה
ור' חייא חיבר התוספתא לבאר ענייני המשנ'
ור' הושעיא ובר קפרא חיברו ברייתות לבאר
דברי המשנה. ונתקלקל הדבר כך עד שבאו
המוראים והיה להם ריב ומחלוקת בפירוש
המשניות והברייתות והתוספות עד שחיבר
ר' יוחנן תלמוד ירושלמי. ונקרא ירושל' בשבי'
שדר בירושלים. ואחר כך כמו מאה שנה
חיבר רב אשי שהיה בקי בכל תלמוד בבלי כ'
ובכל ענין חיבר שני התלמודים הן פירוש הן
דברי המשנה והדברים שנתחדשו. ומשני הש'
התלמודים האילו. ומן התוספתות ומן הסיפר
וסיפרי מכלם יתבאר האסור והמותר
הטמא והטהור. החייב והפטור. הכשר
והפסול כמו שהעתיקו איש מפי איש מפי
משה רבי' ע"ה מסיני. גם יתבאר מהם דברים
שגזרו חכמים ונביאים שבכל דור ודור ועשו
סייג לתורה כמו ששמעו ממשה רבי' ושמרת
את משמרתי עשו מ' משמרת למשמרתי וכן
יתבאר מהם המנהגים שתיקנו שפשט בכל
דור ודור ולפי שאסור לסור מהם שנ' לא תסורו
מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל וכן

התשובה ועשו והם ספרים להבין בהם
גם חיברו הגאונים שבכל דור ודור חיבורים
לכל התלמוד והם היו לפי שפיר הלכות
יחידות והם היו לפי שפיר מסכתו וסדרים
והם היו לפי שפיר פרקים יחידים שנתקשו
בזמן ועוד חיברו הלכות פסוקות בענין
האסור והמותר והחייב והפטור בדברים
שהשעה צריכה לכך כדי שיהיו קרובים להשיג
ידעת האמת ולפי שאינו יכול לירד בעומקה
של התלמוד אחריכן עמד הרב הגדול רבינו
משה בן מיימון וכלל כל התורה כולה בעל
פה בספר אחד בלשון קצר אחריו קם
רבינו משה מקוצי וחיבר ספר אחד וליקט
מאותו ספר של המיימוני וחיבר עליו שאר
שאר דברים של אחרונים וכל אחד עשה
ספר לפי שראה ענין הדור שהוא היה בו
ועוד רבים רבים חיברו ספרים ופסקים
כגון הרוקח ורבי אליעזר ממיץ ואבי ע
העזרי והאור זרוע וכן עשו רבנים רבים
כל אחד חיבר ספר אחד לפי מה שראה
ענין דורו כי ראו שנתמעטו ידיעת התלמוד
ואין אדם יכול לידע האמת אם לא מתוך
ספרים הפסקים גם רבינו שלמה ראה בזמן
מיעוט הלבבות שהיו הדורות מתמעטים
והולכים על כן נתעורר לפרש התלמוד ללמד
כל אדם דעת ואחריכן עמדו יושבי
ריינוס רבי תם ורבי יצחק ושאר גדולים

ופלפלו פלפול גדול עד שחברו התוספות
בישיבתו של ר' בעלי התוספות והיו ס' גדולים
כלו ר' שמשון משנץ שחיבר התוספות ובד
התלמוד אחרים לרוב מאד ומהם היו גבורים
בתורה והיה להם לב גדול מאד פתוח כאולם
ולמדו בעסק גדול ומסרו נפשם על התורה
וידעו כמה עיון כל התלמוד פירש ותוספות
אחריכן רבו הצרות הגדולות ונתמעטו הישיב
והיו אותם התוספות המרובים והארוכים כבדים
עליהם שלא יכלו לשאת אותם ובאו גדולים
אחרים וקצרו התוספות הם כל אחד לפי חכמתו
כדי להקל לאנשי דורן ועדיין בזמנים ההם
היו בקיאים בכל התלמוד עד שנתגלגל הדבר
ונתגרשו בצרפת שהיו מחזיקים בתורה והיו
לומד בעסק גדול כענין שעשו הראשונים
בימי חכמי התלמוד שהיה עיקר לימוד ולמוד
התלמוד כדי לקיים ושננתם לבניך
שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם לומר לו
אלא אמור לו מיד כי זה אי אפשר הוא שיהיה
הדעת שקטים ומנוחים בפני האדם להשיב
לשואל כי אם על ידי חזרות כמו שאמר בחגיגה
אינו דומה מי ששונה פרקו מאה פעמים
למי ששונה פרקו מאה ואחת ולא במסכת
תענית שריש לקיש היה חוזר הלכה ארבעי
פעמי קודם שבא לפני ר' יוחנן וכן עשו כולם
בימי חכמי התלמוד שעיקר לימודם היה

היה הגזירה׳ ואמ׳ במסכת מגילה רב אשי
הוה יתיב קמיה דרב כהנא נגה ולא קאתו
רבנן׳ אמ׳ ליה דילמא טרידי בסעודת
פורים׳ אמ׳ ליה לא הוה אפשר למיכל אורתא
א״ל לא סבר ליה מר להא דאמ׳ רבא סעוד׳ פורי׳
דאכל׳ בלילה לא יצא מאי טעמ׳ כת׳ ימי משתה
ושמחה א״ל וכי אמ׳ רבא הכי א״ל אין תנא מיניה
ארבעין זמנין ודמיא ליה כמאן דמנחא ליה
בכסתיה׳ ועתה ראה דהוא דבר קל ואמר
והיה חוזר אותו מ׳ פעמים׳ ועכשיו אין שום
אדם בעולם שיהיה חוזר אותו פעם אחת
או פעמים׳ ויש ראיות בסגלות ברורות בכמ׳
מקומות בתלמוד שהיו רגילים כולם לחזור
בחזרות׳ ולכל אחד היה לו סטס מענין כך וכך
פרקים וכך וכך הלכות ליום׳ כשהיה טרודים
ביום ההוא פורעים בלילה׳ ולכל חדש היו חוזרי
תלמודם׳ וכמה היו לומדים בצרפת עד שהקנו
קושיות רבות ולידיעה גדולה׳ והיו יודעי המצות
מתוך התלמוד והתוספו׳ אבל היום שנתגרשו
בצרפת נתמעט הלימוד מאד מאד׳׳
ועתה בדור הזה נשתכחה התורה בעו״ה כי
הלומדים הללו הם סבורים לעשות כמ׳ הראשונ׳
להחזיק בפלפול ואינ׳ דומים לחכמי צרפת
כלל כלל׳ כי לבם היה כאולם פתוח והייתה
תורתם מוכנתם והיו מתמידים עצמם עליה
יומם ולילה׳ לכן השיגו וידעו ופלפלו׳ ואנשי
הדור הזה רוצים לפלפל כמו הם אבל אינם

יכולים לעשות כי הם מקבלין ומבטלין רוב היום
ועוסקי׳ מן הלימוד כמ״ש הזמן והלימוד שלהם
עראי׳ דעראי׳ וביטול הוא קבע דקבע ובכל
ביומי חכמי התלמוד הכל לומד עשר שעות
ויותר והיו לומדים וקובעי׳ בקביעות גדול וכל
כך היו לומדים וקובעים שאם היה אחד מהם
מעשיר לא היו אוכ׳ מסעודתן ומפני ביטול בית
המדרש׳ ומזה הענין יכול כל אדם לדעת רוב
קביע׳ ואמ׳ בכתובו׳ רב יוסף בריה דרבא של
שדריה אבוה לבי רב לקמיה דרב יוסף פסקו
ליה שית שנין כי הוו תלת שנין מטא מעלי יו׳
יומי דכיפורי אמ׳ איזיל ואחזינהו לאינשי
ביתי׳ שמע אבוה שקל זייני נפק לאפיה אמ׳
ליה זונתך נזכרת׳ אי׳ דאמ׳ אמ׳ ליה יונתך׳׳
נזכרת׳ אישתמיט לא מר איפסיק ולא מר איפסיק
ראה והבן זה הענין כמה היו דבקים בתור׳
על כן זכו לרוח הקדש׳ וכן בארץ צרפת היו
עוסקים עסק גדול וזמן רב וישבו במקום
אחד ללמוד כל התלמוד והיו חוזרים תמיד
תמיד ולא פסקה תורה מפיהם והיו עושים
במעשה הראשונים כמאמר ליגמר איניש
אע״ג דלא ידע מאי קאמ׳ ואמ׳ ומעיקרא
ליגמר איניש והדר ליסבר׳ וכל זה אינם עושי׳
עתה׳ כי כל אחד רוצה ללמוד תוספות וחידושי
וחידושי חדושים קודם שידע שרת ההלכה
על כן אין יצליחו כיון שעשו והיפך מזה
שאמ׳ חכמי התלמוד כי כל זה שנ׳ בתלמוד

אמת הכל אמת הוא ואין להשיב עליו ולשמת
והוסיף ולגרע על מרוב טורח הלימוד העיון
והפילפול רבים פורשים מן הלימוד מרוב טורח
השמועות ודיקדוקיה שאמ׳ על פה כי אמר
זה עכ״ל ולבין סברות ומבחוץ הלומי׳ שהיינו גם
יודעים מה שבתוך הספר והיה אם היו לומדי
בקביעות יומם ולילה והיו בקיאים בתלמוד היה
מתאוים ללמוד כי היה בא להם בקל והיה יכול
אדם ללמוד לשלש עם ולא עם תיר ולא תיר׳ גם
והיה מוסיף בכך יראת שמים שלימה וגם היו
מתרבים התלמידים ועוסקים תמיד אבל של
עתה מרוב טורח השמועות נעשית עליהם
ההלכה כמשא כבד ולא יוכלו עוד להביט בה
ומתוך כך הם עוסקים בשיגעון ובליצנות
ומבטלין ומבטלין ועוסקים בענייני המחלוקת
ואין להם יראת שמים ואמ׳ בפ׳ השוכר
את הפועלים ר׳ זירא יתיב מ׳ יום בתעניתא
דלישכח תלמוד דבבל כי היכי דלא נטרדיה
ואמ׳ בויקרא רבה נכשל אדם בעבירה אחת
ונתחייב מיתה לשמים מה יעשה ויחיה אם
היה לומד והיה קרא דף אחת ליום יקרא אר׳
עכשיו ב׳ דפין ושנה פרק אחת ישנה ב׳ פרקי׳
אלא רוב גירסא עיקר כי אם היה הפילפול
לעמוק ולהרים קול חש היום בריבער אחת
עיקר היה לו למ׳ אם מתחילה היה לומד
להקשות קושיא אחת יקשה שתים ובספר
האיש מקדש את כשמת ר׳ מאיר אמר ר׳ י

ר׳

ר׳ יהודה אל יכנסו תלמידי ר׳ מאיר לכאן לפי
שקנטרנים הם ולא זה שלא היה רוצה להתבטל
מגירסתו כי ר׳ מאיר היה חריף ולא שעמדו חביריו
על סוף דעתו ועוד התם אמ׳ ר׳ יוחנן לבן של
הראשונים כפתחו של אולם ושל אחרוני׳ כפתחו
של היכל ואנו כמלא נקב מחט סדקית ואמ׳ אביי
כי סכתא בגירא בגמרא ואמ׳ רבא אנן כי גל
אצבע בבירא לסברא ואנו עניי הדעת אנו א
אנו יכולין לומ׳ כאצבע כאנן שייש בגמרא ולסד
לסברא והא דאמ׳ בפרק כמה מדליקין אמ׳ רבא
בשעה שמכניסין אדם לדין אומ׳ לו נשאת ונ׳
ונתת באמונה צפית בחכמה ושמע שייש
לפלפל והוא לימוד הגמרא שמקשין ומשני׳
על ברייתא ומתרצין להו על ידי עסק והיגיון
בתורה תמיד נותן את דעתו לדקדק ומוצא
שמים אבל לישב כל היום ולפלפל פשיט
שאין לעשות כך וגם עתה רוב הלומדים
מודים בעצמם שאין לומדים כהוגן ויוד׳ עינ׳
שאין הולכ׳ דרך הישר כי מרוב טורח הפילפ
הפילפולין שהם מפלפלים הם מתבטלי׳
לגמרי ולא ישימו ללמוד לא תורה ולא נביאים
וכתובי׳ ולא אגדות ולא משניו׳ ולא מדרשות
ולא שום מצוה ומחמת רוב בטלנות ומחטלו׳
שלהם ודרשו רבותי׳ על הפסוק על שדה
איש עצל עברתי ומי שאינו חוזר על תלמ
תלמודו בתחילה ראשי פרקים סוף מחליף
דברי חכמים וסופו שהוא אומ׳ על טמא

טהור ועל הטהור טמא׳ והרי הוא מחריב את
העולם. אמ׳ מי שאינו חוזר אינו יכול להורות
כדין אלא טועה ברוב ההוראות׳ ואמ׳
במדר׳ תהלי׳ אמ׳ ר׳ ישמעאל כמה קשה יום
הדין שעתיד הקב״ה לדון בו כל העולם אל
עמק יהושפט׳ וכיון שאדם בא לפניו אמ׳ לו
כום עסקת בתורה אל׳ הן׳ אמ׳ לו הקב״ה
הואיל והדר והורית לפניי אל׳ אמ׳ לפניי מה
שקראת ומה ששנית ומה ששמעת בישיב׳
ומכאן אמ׳ כל מה שקרא אדם יהא תופס כל
בידו שלא תשכחנו כשה וכיומה ליום הדין״

כח שער יראת שמים

כת׳ בתורה ועתה ישראל מה
יי׳ אלהיך שואל וג׳

מעמך כי אם ליראה אותו׳ וכתי׳ את יי׳ אלהיך
תירא׳ וכתי׳ יראת יי׳ היא אוצרו׳ ואמ׳ אין
להקב״ה בעולם הזה אלא יראת שמים בלבד
דכת׳ ויאמר לאדם הן יראת יי׳ היא חכמה
שכן בלשון יון קורי׳ לאחת הן׳ רבא אמ׳ בשעה
שמכניסין אדם לדין אמ׳ לו נשאת ונתת
באמונה קבעת עתים לתורה׳ עסקת במ
בפריה ורביה׳ צפית לישועה׳ פלפלת
בחכמה׳ הבנת דבר מתוך דבר׳ אפי׳ הכי
אי איכא יראת שמים אין אי לא לא״
משל לאדם שאמר לחבירו צא העלה לי
חטין לעלייה הלך והעלה לו׳ אל׳ ערבת לי

בהם קב חומטין אמ׳ ליה לאו אל׳ מוטב ש
שלא העלית׳ ואמ׳ רבא כל אדם שיש בו
תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר
שמסרו לו המפתחות הפנימים ולא מסר
לו החיצונות היכא יכנס והיכא מכריז
ר׳ ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא ש
לדרתא עביד פי׳ דרתא חצר ותרעא
שער. ובא ר׳ ינאי ואמ׳ מי שאין לו חצר מה
מועיל לו אם יעשה שער לחצ׳ כן התורה
אינה אלא שער לחצ׳ ליכנס בה יראת שמי׳
אל׳ רבא לרבנן במטותא מיניכון לא תרתו
תרתי מיני גיהנם להיות יגעים ועמלים
בתורה בעולם הזה ולא תתקיימוה ותרדו
לגיהנם במותכם ובחייכם לא תהניתם
בעולמיכם אחרי שאתם רואין אשר
הכל תלוי ביראת שמים׳ וכל התורה אינה
מועלת לאדם אלא ביראת שמים׳ והיא היתר
שהכל תלוי בו׳ והיא לבדה עומדת לאדם
ולעולמי עולמים׳ וכן העיד עליו דוד המלך
יראת יי׳ טהורה עומדת לעד׳ וכן שלמה
החכם העיד ואמ׳ והאלהי׳ עשה שייראו
מלפניו׳ וכתי׳ טוב מעט ביראת יי׳ מאוצר
רב ומהומה בו׳ לכן יש להודיעך שיש שלשה
מיני יראה״ האחד היא יראה
דרושה מאד׳ כגון אדם שירא שמים מלפני
האלהים אך כשיעשה שום מעשה טוב
הן בלימוד הן בצדקה הן בתפלה

הן כל דבר מזלו יאמינו לו ויכבדוהו ועושה
כל מעשיו כדי למצא חן בעיני בני אדם׳
ואם זה האיש יתנהג כך כל ימיו אחריתו
עדי אובד כיון שאין מחשבתו בש׳ ית׳
השיני הוא ירא מלפני האלהי׳
אך הוא ירא מעונש גיהנם והוא ירא שלא ק
שלא יבא בגן עדן ומתוך כך מתחזק לדר
לעשות מעשים טובים וזה האיש אפי׳ אם
יקיים כל התורה כלה טוב הוא אשר ירא את
האלהים שיביאה למשפט אך לא הגיע ק
לעיקר התשובה׳ כי כל כוונתו בעבודתו לטוב
עצמו לא לכבוד הש׳ ית׳ שמו״ השלישית
מי שהוא ירא לפני הש׳ ית׳ ולא מפני דבר
שבעולם רק שהוא נרעד לפניו וכל איברין
מזדעזעין מזוכרו רוב גדולתו וגבורתו ובעבור
שזה לבני אדם עמוק מאד מאד להבין כי דרך
בני אדם שלא יעשה שום מעשה אם לא
יקוו לקבל שכר או ריוח מהם׳ או כדי להרחיק
נזק מעליו׳ ואם אין אחד מאילו אז כל מעשיו
ויגיעו הבל וריק ובעבור שזאת היראה השלי׳
היא קשה להשיג הזהירה התורה לעשות
המעשה ליראת העונש ולקוות הגמול׳ ועל כן
תמצא בתורה ברכות וקללות להב להכחיד
לב הקורא בה כדי שיעורר לבו׳ כמו שעשי׳
לנער עבור שהוא קטן ושכלו חלש ואינו מבין
בין ערך הטוב לערך הרע׳ על כן המלמד
לנער צריך ליתן לו פירות ומגד׳ כדי שיעורר

לב הנער ללמוד ונמצא שהנער אינו לומד
לכבוד התורה כי אינו יודע ערכה׳ ואינו מבין
שיש בלימודו טובה אחרת אלא הוא חושש
הלימוד טורח ועמל וטורח כדי להשיג הפ
הפירות׳ כמו שעושה מלאכה ואין המלאכ
חשובה בעיניו אלא שהוא עושה אותה כדי
הריוח שלו׳ ואם היה המלמד לנער אם הוא
עדר לו לנער קטן ואמ׳ לו תלמוד אני אתן לך
אשה׳ או בית יפה׳ או עושר גדול׳ או תהיה
מלך׳ לא ילמוד עבור עשר כל זה׳ כי יותר
ישרר לבו אחר הפירות מזה שיעורר עבור
כל אלה כי אינו מכיר טובת האשה או טובת
המלך׳ וכן ענין התורה היא צריכה להעיר
לב האדם בדברים שהוא מכיר ויודע שהם
טובים ולהמשיך לבו לעשות הטוב׳ וכל זה
צריך האדם בעבור שהשגתו היא קטנה
וחלושה ואין לו הבחנה להבין סוד הענין׳ וזה
נברא שלא לשמה׳ לכן אל תהיה דומה לנער
אך תבקש האמת לכבוד האמת׳ וזה הענין
צריך בינה והבחנה׳ לכן יש להודיע ענין ה
הנשמה כחה וגבורתה׳ ואז תשים שכלך
להגיע אל יסוד העליון׳ וזה הענין דומה
לבן מלך נער משנה או שתים שנגנב מ
מבית אביו והגנבים מוליכן אותו למרחוק
יותר מאלף פרסאות׳ ונתגדל בבית כפרי
אחד ונתלמד מעשה כפריים ולא זכר ולא
חשב אחר מלכותו׳ כי לא הכיר מעו׳ קטנ

קטנותו מאד ואחרי שגדל על דעתו בא
אליו המבשר והגיד לו שהוא בן מלך ואינו אומ'
לו איזה מלך שהוא אביו ושמח לבו מקצת אך
על כך אינו חושש כי אינו יודע איזה מלך
שהוא אביו ואחר כך בא מבשר אחר והגיד
לו איזה אביו ואיזה מדינתו וארצו ושמח לבו
יותר כי אולי כבר מלך גדול ומושל אך הושט
לבו בוטחו אפי' אם מלך גדול לא יחושו לו כי
אינם מכירים אותו ואחר כך שמע המלך
היכן בנו ושולח אחריו מבני ביתו שהכירו
בו סימנים ושולח אחריו שרים ובגדי מלכות
להביא בנו וכשבאו אליו אצלו ורואים אותו
והכירוהו וכשרוהו בבגדי המלכות אז שמח
לבו מאד ואחרי שהלבישוהו בגדי מלכות וכו'
והרכיבוהו בסוס אשר רכב בו המלך אז ידע
תוקפו וגבורתו והיה לו לב מלך גבה מאד מאד
כן ענין הנשמה היא בת מלך נפחה ומכסא
הכבוד והובאה בגוף מלוכלך אשר חשקו ומ
תאוותו הגס אחרי העולם הזה רב מאד
ויש לגוף כמה מיני תאוות עד שנשקע הנשמ'
בינהם ונשכחת אחר תאוות הגוף ושוכחת
אביה המלך העליון ובעת שמלמדין אותה
את התורה אז היא מתעוררת לחשוב על
עליה למעלה ובעת שמראים לה שמים וארץ
וכוכבי השמים והחמה והלבנה היאך הם
מתנהגים במנהג שוה ואומ' לה מן הכל ית' שה
שברא אותם אז מעלת הנשמה יותר ויותר

ובעת שמלמדין אותה סוד ייחוד הבו' ית'
וסוד חטאת הנשמה אז היא לובשת בגדי מ
מלכות ונכנסת בסוד היראה אך אפי' אדם
שאינו יודע כל זה רק כשחושב ומעלה מן
מעמק הלב ומבחין גבורת הא-ל ית' אז ילבש
מוראו עליו וכתי' שאו מרום עיניכם וראו
מי ברא אלה המוציא במספר צבאם לכולם
בשם יקרא מרוב אונים ואמיץ כח איש לא
נעדר ולא נתן הקב"ה רשות לשום אומה
בעולם אלא לישראל לספר תהלתו והודו שנ'
עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו וג' כי עם
קדוש אתה לי"י אלהיך ובך בחר י"י ולא את
י"י האמרת היום להיות לו לעם סגולה וגם
לא נתן הקב"ה דעת לשום אומה בעולם לדעת
אותו כי אם לישראל שנ' אתה הראית לדעת
כי י"י הוא האלהים וגו' וכתי' כי מי גוי גדול
אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים ככל ה
התורה הזאת וכו' וכתי' את י"י אלהיך תירא
ואותו תעבוד ובו תדבק ומכל אלה בפסוקי'
אנו לומדי' שחייב ישראל ליראה את י"י ול
ולהתעסק בהגיון תורתו ובקיום מצותיו ומ
ומתוך עסק הגיון התורה יבין פירושי טעמי
וחידותיה ומתחכמים לדעת את האלהי' וכח
וגדולתו וגבורתו ונפלאותיו ומעשיו הגדולים
והנוראים והנפלאים כמו שאמרו לאלהי' מה
מה נורא מעשיך ועוד אומר כי על נוראות
נפלאותי נפלאים מעשיך י"י ונפשי יודעת
מאד

ועל לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם
ועל כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה ה' ש
לבדך ואין דבר בעולם שדומה לערך היראה
לא חפצים ולא פנינים ולא כסף ולא זהב ש
ולא אבנים טובות ומרגליות כולם הם כאין
נגד יראת הבורא ית' כי היראה היא אוצרו
של הבורא ית' וכן יודע כל אדם העולם הזה
ויאמר בלבו דבר שהיא אוצרו של יוצרו
כי כל איש מתפאר לאמר באוצרו כל מה
שיכול ומי שיוכל לעשות אוצר כמו שעושים
המלכים כרצון היה עושה ומי לא ירא
יאמר מזה שהוא האוצרו של מלך מלכי
המלכים המולך כל מלכים ועתה יש לך
להודיעך מעלת הנפש ורוח ונשמה כדי
ליראה את ה' הנפש היא בכבד כי הדם
הוא הנפש והוא המתאוה לאכול ולשתות
ולחשק ומשגל התאוה ולפי שהכבד מלא דם
ומתאוה לשדונים ולשעשועים וזהו דכתי'
נפש שביעה תבוס נופת' רוח היא הלב
ונפש שרה גדולה ומלאת לב כל בני אדם
ורודף אחר הכבוד על כן גאות הלבבות נק'
נקראים גסי הרוח והיא המגבהת לב האדם
להשתרר ולהתגדל ולהתגאות //
הנשמה היא במוח החכמה והיא יושבת
במוח כמלך בגדוד והיא דומה לכבוד היראה
כמלך שהיא מוספת בתענוג בני אדם
ובהם שעשועים וחכמות ומעלות הדעת
וכל המחשבה לעבודת בוראה שמשעבד כל

במורא ומחשבת מה שיהיה בסוף בעת
מות הגוף ויבלה ויכלה ואיך שתשוב כשוהר
וטהרו שהכניסה בגוף האדם ויש לאדם שני
אדונים ובמותו נעשה חפשי מהם שני קטן
וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדוניו והם
הנפש והרוח החושבים בתענוגים והרבות
לאכול ולשתות ולשמוח ולעשות כל מחשבות
הלב ומראה שעינו ולדבר דברי הבל וש
ולהנאות הגוף והנשמה הופכת מחשבותי'
ואומ' מה שוה זה לאדם ויתרון לו בכל שעמל
וסוף אינם ובמות הנפש והרוח איה חכמתו
ומאכלו ויופיו ואין טוב אלא לעבוד לה' ולדבקה
כל כך מתקוטטת הנפש והרוח והנשמה
זה אומ' בכה וזה בכה ואם הנפש והרוח ש
מתגברים אז תחלש הנשמה ואין לה כח לש
לעמוד בפניהם על כן כל המתעסק באכילה
ובשתייה לא יחכם לעולם ואז וכשהנשמה
מתגברת על הנפש ועל הרוח אז תפקחנה
עיני הנשמה להבין חכמות עליונות ולכן
צריכה הנשמה להתגבר כדי שתחליש את
הרוח אשר יצא ממנה הכעס והגאוה והנפש
שהיא בעלת התאוה כשמתגברת עליה
הנשמה יבוא החכמה והענוה ויש
לבהמה רוח ונפש כי הבהמה היא מתאוה
וכועס כמו אדם אבל מותר האדם מן ה
הבהמה אין רק הנשמה המדברת וכ
והמכרת בין האמת ובין השקר

ובשיצאות הגוף יצאתה הנפש של התאוה וגם
נפש הרוח ותשאר רק עטרת השאלה.
העליונה החכמה שאינה מתה במיתת הגוף
וזה שנ' והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה
נתנה זהו רוח החכמה. כי כשיחטא האדם
נשמת נפש ונשמת הרוח תמות. כדכתי'
הנפש החוטאת היא תמות. וזה הטעם שנ'
והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה. ונ'
ונכ' ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמה. ועוד
נפש לאותה שהיא מתה. ואחר שימות
הרשע אז הנשמה החכמה יקלענה בכף
הקלע מפני ששמעה לרוח ונפש. ואחר
שיצאות הצדיק אשר נתחזקה כח הנשמה
החכמה על הנפש ועל הרוח אז נשמה עולה
תחת כסא הכבוד. והכסיל אשר ישמע
לרוח ולנפש הכרת תכרת. והחכם אשר
ישמע ישמע לנפש העליונה שנפחה מכסא
הכבוד נשמתו תנוח לרב טוב הצפון״
ועתה הטה אזנך ותבין ודע כי הנשמה היא
שוכנה בלב והיא מושב היראה כי ממנה
כל עצות המחשבות. והמחשבות מתרוממות
ומתגבהות בחדרי הלב כאשר יתרוממו
גלי הים. והנשמה דורשת וחוקרת ומתבוננת
בכל המעשים. והלב הוא משוטט בחכמתו
ומרוחק ועפה בראייתו עניינים רבים
ברגע קטן. ברגע אחד מחשב הנה והנה
ורצה ושבה מענין לענין״

האדם הזה החכימו והשכילו עד שלמים
ולמדו חכמה ודעת ובכח החכמה זוכר האדם
את כל העוברות ורואה את כל העתידות וכו
ובכח החכמה עושה עלים ורחיים לטחון
בלי עמל. ובכח החכמה יעביר צבאות ומעביר
חיילים וגבורים חלוצים. ומשליך מלכותו ומנהיג
ממשלתו ושופט עמו. ובכח החכמה פורש
רשתות לעמקי מצולות ימים ונהרות לצוד
דגים היורדים לעמקי תהומות. ובכח החכמה
יצוד חיות המדברות ובמכמורתו יצוד עופות
המתעופפים בגבהי שמים. ובכח החכמה
יודע ומבין יסודות הגוף קרירתו וחמימותו
ולחלוחותו ויבשותו ויודע ומבין תחלואי הגוף
ורפואתו לבקש סמי הרפואה. ומבחין כל טעמת
הסמים ושקם. ומכיר שרשים ועשבים
ומיני הפירות הקרים והחמים. והלחים
והיבשים. ויודע בכח החכמה להשקות
הגוף במרקחת הרפואות ולהעמידו על חזקתו
חזקתו. והנה עינינו רואות את גדולת
האדם וכבודו אשר גדלו ונשאו יוצר הכל
על כל היצורים. והשליטו על כל הברואים
התחתונים. ואין כח לספר רוב המעלות
אשר יפעל האדם בעולם התחתון. ואף
בעולם העליון שולח אדם את חכמ' ויעוף
ויטוס על כנפי החכמה. אעפ״י שגופו הולך
בארץ כל הבהמות והשרצים נשמתו הולכת
בעולם העליון ברוב החכמה ומתבוננת

וידעת חכמת מדע שבעליונים וחכמ' מדע
שבתחתונים ומהלך הכוכבים ושיעור קומתם
ועצם אשר לעיני האדם קטן מאד כשהארץ
גדולה ורחבה יותר מן השמים ומן הארץ כי
ידיעת השמים והארץ ודרכי חמה ומזלות
וכל חילוקיהם הכל נכנס בנשמה. וכיון שהכל
כלול בה א"כ היא גדולה מכולם דאם לא כן לא
הייתה יכולה להחזיק הכל כי אי אפשר ל
להכניס מי הים בכלי קטן" ועתה
בראותינו כי האדם שולט בחכמתו בשתי
עולמים בעולם העליון ובעולם התחתון ראוי
לכל אדם לחשוב ולהתבונן ומה ה' הודיעך
את כל זאת ואין זה כי אם שישכיל ויעבדו
בלב שלם ולהבין ולהכיר את כל נפלאו ולשעבד
ולהכניע את הגוף לנשמה כי הגוף שפל ל
לנשמה כי כל החכמה הגדולות האילו באים
מן הנשמה ולא מן הגוף. כי הנשמה מנהגת
את הגוף כמו שאדם רוכב על סוס ורסן ב
בידו ומנהיג הסוס ומהפכו לכל צד שירצה
והסוס הוא השפל ואדם ואין האדם שפל
לסוס. כן הנשמה מנהגת הגוף והנשמה
עיקר והגוף שפל. לכן אוי והוי ואבוי לאותם
המשעבדים הנשמה לגוף. ומכניעין העיקר
תחת יד השפל. ויכול כל אדם לדעת אחר
אשר עולם העליון משמש לעולם התחתון
כגון השמש והירח והכוכבים ודאי בברור
אין זה להנאת הגוף שיהנה בהנאה זה־

כי הגוף אין בו ממשות כי הוא עפר רמה
ותולעה ומזומן למעשים ומוכן למות. והשמש
והירח והכוכבים הם זכים וצלולים אך יתכן
זה שאותם העליוני' הגדולי' ישמשו לגוף הכלה
והבלה והמדולדל. אך הנשמה שהיא זכה
יכולה ומשאה עד לשחקי' ומעלה והם
גדולה יותר מן השמים או מן הארץ כי כה
נכנס ידיעת שמים וארץ והיא מקפת אותם
וכאותה זה סברה וראיה גדולה ששמי' וארץ
נבראו לצרכה ולשמשה. והיא תתבונן ותבחין
מי הוא אשר השמים והארץ נבראו לצרכי
ואין זה כי אם להשתעבד אומר הכל ולהבין
נפלאותיו להללו ולשבחו ומלי התורה שיעשה
האדם כדי לענג ולכן שמחו מה ערך יש
בעולם כי זה סברא שהעולם נבראת להנאת
הגוף האפל והשפל. הלא הגוף כלה ואין בו ב
ממש" ועתה בראותינו כי האדם
נבחר מכולם מכל היצורים ורוב חכמות־ב
ורוב פעולותיו כי כל היצורים הם משועבדי'
לאדם ויש בו כח ללמוד חכמות ולהבין סודות
עמוקים ולהבין דרכי עולם התחתון. ולהשכיל
דרכי עולם העליון וזהו סימן ומובהק שתהא
האדם נפשו האדם עולה בצור החיים
אם הוא מקיים את התורה" משל ומה
הדבר דומה למלך שהכניס משרתיו לחדרי
חדרים והראה להם אוצרותיו ומרגליותיו
וכל גנזיו והמשילם והשליטם על ארצו ול

ויגלה להם סודין והזהירם שיהיו עמו באותו'
ואם יעשו כן יתן להם טובה גדולה וינשאם כמו
כפליים יותר ממה שהן עכשיו וזה יהיה להם
לאות שגליתי לכם סודות' והמשלתי לכם על
אחי באותו בזה יבחינו שהמלך אוהב לכם
האותו' כך הקב"ה הראה לאדם גדלו ותפארתו
וגלה לו סודיו העליונים והתחתונים והמשילו
על כל ברואי ובבירור בזה יבחין רוב גדולתו
ועתיד אם יזהר בעבוד' הבו' ית' ויש ראיה
גדולה שהנשמה באה מלמעלה כי מצינו
דואים שכל האדם אין די לו במה שיש לו אלא
לעולם יבקש מעלה יתירה ממעלתו' אם יש לו
אלף חומד אלפים אם יש שר במדינה שלו
מבקש ומשול במדינה אחרת' ואין אדם לא
מלך ולא שר שאינו מתאוה מעלות יתירות על
מעלותם כי אין הנשמה מתדבקת לאילו הטובי'
אבל היא מתאוה לעולם למעלות כי היא העליונ'
ועל כן האדם הולך בקומה זקופה עבור הנשמ'
אבל שאר הבריות הולכים על מעיהם וכפופים
ובעבור אשר הנשמה היא באה מלמעלה מהם
הכתוב על כן הגוף שהיא שרויה בה יש בה
דמיון של כל העולם' ועל כן נקרא האדם עולם
קטן' הנשמה היא דומה לבורא והגוף דומה
לעולם התחתון ולעולם העליון'
ועתה שמע חכמה מופלא' כמו שהאלהים
עליון ומושל באדם ובכל העולם תחת ומעלה
כן האדם כל עת שעושה רצון בוראו' כי ש

ומשה רבינו ע"ה אומר האלהים כמעשה הגדל
הגוף ממני ומשמידם' ובמעשה קרח בלעה
האדמה אותן ואת כל אשר להם על פיו' ואליהו
התשבי נשבע שלא יהיה טל ומטר כי אם לפי
דברין' והוריד האש מן השמים והרג נביאי
הבעל' והחיה את המת' וכן על אלישע והלת
כפי שנים ברוחו' וכל הקדושים שהיה בארץ
מושלו למעלה ולמטה' והכל ברצון הבו' ית' שעש'
רצונם' וכמו שהאלהים יודע ומבין אחור
וקדם כן האדם שנתן לו האלהי' חכמה' וכמו
שמספיק הקב"ה ונותן להם לכל בשר כן האדם
מכלכל בני ביתו ומשרתיו' ובהמתו' וכמו שהאלהי'
משלם גמול טוב ורע כן אדם' וכמו שהאלהי'
עושה בנין העולם מוסדות הארץ ונעייד
הרקיע ומקוה המים גם כן האדם עשו ובנות
ומייסד וקנות ולהקוות ולהזריע ולהעמיד
ולעשות כל דבר אך בקיע ותאוה והכל ברצ'
הבו' ית' וכמו שאין בריה יכולה לראות את
האלהים כך אין יכולת לבריה לראות הנשמ'
וכמו שהאלהים יודע עתידות גם כן האדם
בעת אשר ישן גופו ורוחו מלעסוק בעמל
עניינו וינום וישקט רוח הקיים מלהתעסק
בעניני הגוף אז יראה בחלומותיו עתידות'
ויראה המתים ומקומות שלא ראה מעולם
ואדם שלא ראה דברים ותמהונים גדולים
מה שאינו יכול לראות כאשר הוא ער'
וכמו שאין בריה בעולם שיודעת סתרי
האלהים כן אין בריה בבני אדם שיודע

סתרי מחשבות לב האדם כי את האלהים לבדו
כי יי' יודע מחשבות אדם וברוב דברים ידמה
האדם שהוא משל לאלהים ולפי מעט הכח ש
ועץ החיים שנתן לו האלהים והוסיף הקב"ה לאדם
יצר הרע לטובתו ולרעתו כדי לבחון ולהפרידו
בין טוב ובין רע כדי להתאוות לבנות ולנטוע
ולהרוס ולהרוג ולייסר ולעבור הון ולהלחם ולשלול
ולשלול ולקנות עד מאד ואם לא היה היצר הר'
בשביל אימת המות לא היה עוסק בפריה ורבי'
ולא היה בונה בנין ולא היה מתאוה לקנות
ומקנה וקנין ולא היה נוטע ולא היה זורע זרע
כי הוא היה אומ' כלם מאחר שנקרה עירת
המות ומה לי לעמל ומחר נעול והיה כל ה
העולם נאבד ונהרס והקב"ה לא ברא העולם
מימי בראשית כי אם לבנות ולהבנות ולהתכן
ברחמיו המפי הרבים על ידי אדם ואם יתגבר
יצרו הטוב וכבש את יצרו הרע שלא יחטא
ולפני יוצרו רק ישתמש ביצרו הרע לעשות
הכל ברצות יי' בלא עון ופשע זו היא שאמרו
אשרי לו ואשרי יולדתו וכמו שהאדם דומה
מעט מזער לאלהים כן בנין גופו דומה לכל
העולם עשה לו גלגלת הראש כמו הרקיע
השמים שעל הרקיע הזה שעליון עשה לו
תקרה העליון של פה הנקראות כן שניים
והמתלשות תחות הרקיע הזה שעליון
וכמו שהבדיל הרקיע הזה שעליון בין מים
העליונים ומים התחתונים כן גם התקרה

העליונה

העליונה של פה מבדיל בין הלוח של הראש
ובין הלחה שבקרב העליון וכמו שהאלהי' שוכן
שכינתו הקדושה בשמים העליונים שקרה
על המים כדכתי' המקרה במים עליותיו כן
שוכן את רוח נשמת החיים והדעת והבינה
במקום קרום המוח של ראש הקרום הנקרם
על המוח ועל הלחה ומזה נבין האמת אם
נקרע הקרום של המוח או ינקב מיד ימות
על אשר אין בו מוכן רוח חיים וכמו ששוכן
האל ית' שכינתו הקדושה במערב כן שוכן
את המוח אחר הראש על האזנים ושוכן
את רוח החיים על המוח וכמו שמתקיים
כל העולם ומתנהג בכח יי' אחד כן וכן
ומתנהג כל הגוף בכח רוח חיים אחד שנתן לו
האל ית' ומתקיים בו להיות בריא ומקויים עד
בא קיצו ואם יתערב בגופו מאומה רוח רעה
אחרת לא יתקיים הגוף להיות כבתחילה
וכמו שנתן ברקיע השמים שבעה כוכבי לכת
חכבו שעם כן ברא בראשו של אדם שבעה
שימושים שתי עינים ושתי אזנים ושני
נחירים והפה העין הימנית דומה לחמה
ועין השמאלית דומה ללבנה האזן הימנית
דומה לשבתי ואזן השמאלית דומה למאדים
האף הימנית דומה לכוכב האף השמאלית
דומה לנוגה הפה והלשון והשפתים דומה
לצדק וכמו שעשה אויר בין הרקיע ובין
הארץ כך עשה בגוף האדם החזה והגויה

וכמו שמשיב הרוח כאויר חלל של עולם כן
תמצא נשמת רוח חיים מן הריאה שבחזה
ובקיא הוא חלל של הגוף׳ וכמו שרקע הארץ
על המים קדם כן אמר קרום הבשר שעל
הכבד ועל הבטן ועל המעיים ועל הטחול
הוא הבשר שבין הריאה ובין הכבד והטחול
והמעיים והבטן׳ וכמו שעושה הא׳ ית׳ עופות
ודגים וחיות ובהמות מזיקים ורחמנים
ולעשות רע זה לזה׳ ויש מהם שהם אכזרי׳
וטורפים זה את זה ומזיקים כן בני אדם
הטובים נמשלו לעופות ולבהמות הטובי׳ של
יונתי תמתי׳ וכו׳ ואת שאני וצאן מרעיתי׳
ובני אדם הרעים נמשלו לחיות רעות לאריות
ולנמרים דכתי׳ דמיונו כארי יכסוף לטרוף׳
יש דומים לדובים ולזאבים שנ׳ וזאבי ערב׳
בעולם יש אילנות ועשבים ופירות טובים
ורעים יש שיש להם ריח טוב ופירות טובים
לתחייה ולרפואה׳ ויש עשבים ושרשי׳
ופירות להמית בעשבי סם המות ובקוץ׳
ודרדר׳ הטובים נמשלו לאשר לטובים דכת׳
כתפוח בעצי היער וכשושנה בין החוחים
והרעים נמשלו לרעים דכתי׳ ובאושל כקוץ מונד
כלה׳ וכמו שעשה מתחת לארץ תהומות
וטיט ורפש׳ כן עשה באדם הקרב העליון
והמעיים שמקבלין המאכל והמשתה.
וכמו שגורשים מן הרפש והטיט שרצי׳
ורמשים ואיכתם כן נשרצין במעי האדם

מרפש השמרים של מאכל ומשתה שרצי׳
ורמשים תולעים ארוכים וקצרים גדולים
וקטנים׳ וכמו שעשה מקוה ימים בעולם
כן עשה מקוה מי רגלים הוא הכבל הוא ס
השלפוחית׳ וכמו שעשה את הארץ ומשה
מוצה כן עשה יסוד כל בניין הגוף׳ את עצמו
עצמות השדרה מזה ומזה ושני ירכים׳
וכמו שעשה אבנים ומפולות המשוקעי׳
בתהום אשר מביעהם המים יוצאים כן
עשה ב׳ כליות לשות ולעשר מביעהן מתוך
צדיהן את מי הרגלים הוא השתן אל השלפוחי׳
וגם ויחלוק הזרע עובר ויוצא מביעהן אל ש
ביצי הערוה׳ וכמו שהתהום קורא אל תהום
דכתי׳ תהום אל תהום קורא כן קורא קרב
העליון הוא אסטומכא אל המעיים לקבל
שאר המאכל והמשתה׳ והמעיים קוראין
אל צדי הכליות שהן כעצרים והקבולם
המים מי הרגלים הם המתמצעים ונפרדי׳
מן המאכל מתוך המעיים ללכת אל השלפוחי׳
ושערי הכליות קוראין אל צדי השלפוחית ד
להקבולם המים ההם ולהוליכם ולהקוותם בתוך
השלפוחית שהוא דומה לתהום התחתון ל
שהוא התחתון לכל התהומות׳ ועוד אותו מעי
קורא אל מעי להקבין את דמן הצואה והגלל
וכמו שעשה האלהים נהרות והשקות העולם
כן עשה בגוף האדם ורידי׳ הן צדי הדם

המשכים את הדם להשקות את כל הגוף׳
וכמו שיש בעולם מים שלון ועכורין ומתוקי'
ומרים׳ כך באדם מעיניו יוצאים מים מלוחי'
ומנחיריו יוצאים מים קרים ומגרונו מים
חמים ומפיו מים מתוקים ומאזנו מים מרים
ומי השתן הן מרים וסרוחים׳ בעולם יש רוחו
קרים וחמים כן באדם כשפותח פיו ונופח
אז הרוח חם וכשסוגר פיו ונופח אז הרוח
קר׳ רעמים בעולם קול באדם׳ ברקים בעולם
בחשי באדם פניו המאירים כברק׳ מזלות
בעולם והחוזים בכוכבים יודעים מהן ש
עתידות׳ וכן בשרטוטי האדם ובתואר ש
פניו יודעים עתידות׳ והחכמה הזאת היתה
ביד חכמים הקדמונים אבל מן האחרונים
שנשתכחה׳ לכן יכולין החכמי׳ לידע עתידות
מן האילנות והעשבים וזהו שאמ׳ על ר׳
יוחנן בן זכאי שהיה יודע ה׳ דקלים פי׳ שהיה
בקי לראות כת עצת הדקלים ומזה היה יודע
עתידות׳ וכאשר יוצאים בעולם מצד דרום
והוא צד ימין של העולם החום ושלגי ברכה
ונשאי ברכה כך יוצא בצד ימין של אדם
החום מן המרירה התלויה בכבד׳ וכן יוצא
ליחות הדם מן הכבד שבצד ימין של אדם
וכמו שיוצא הקור והקרח מצד צפון בעולם
כך יוצא הקור מצד שמאל של אדם מן
הטחול ומן המרה השחורה השוכנת ש
בטחול בתוכה׳

וכמו שיצא הרעה בעולם מצפון כך יוצא
כל חולי רע וקשה מן המרה השחורה השוכנת
בטחול בצד שמאל׳ וכמו שבצד צפון של
עולם מדור כל המזיקים והזיקים והזועות
והרוחות והברקים ורעשים כך הוא מדור
מרירה השחורה בטחול בצד שמאל שממנה
תולדת כל חולי רע וקשה׳ כמו השמפר ל
הרביעית וכל מיני שמנן והפחד והרעד
של אברים׳ וכמו שעולין הנשיאים שהן כ
כעשן מן הארץ ומעלין המים מן התהומות
אל אויר הרקיע להמטיר על הארץ כן עולה
עשן קרב העליון ומעלה לחלוח אל הפה ואל
הראש׳ ומן אותו הליחות העולה מן הקרב
יצאו הדמעות וריר הנחירים ורוק הפה׳ וכמו
שברא בעולם הרים כן ברא בגוף האדם שכמי
הכתיפים וקישרי הזרועות והארכובות על
ברכים וקשרי הקרסולים ושאר האברי׳ של
האברים׳ וכמו שברא בעולם אבנים עריבה
חזקים וקשים כן ברא באדם השינים והמתלעות
שהן קשין מברזל ומכל עצם׳ וכמו שברא
בעולם אילנות קשין ורכים כך ברא באדם
עצמות קשין ורכין׳ וכמו שברא בעולם ארץ
עבה וקשה וארץ לחה ורכה כן ברא באדם
הבשר כנגד ארץ הרכה והשער כנגד הארץ
הקשה׳ וכמו שאילנות ועשבים העושים
פרי וזרע ויש שאינן עושין פרי וזרע
כך יש בני אדם יש מולידים ויש שאינן
מולידים׳

וכמו שמצמיח עשבים מן הארץ כן מצמיח
באדם שער הראש והזקן · וכמו שמורעים
חיות ורמש ביער ובארץ כן שורצים בראשו
של אדם ובשערו · וכמו שברא בעולם התלי ש
ונתנו ברקיע במזרח ועד מערב ומקצה אל
קצה והכוכבים והמזלות וכל דבר שבעולם
ארוכים כו כן ברא בגוף האדם את הכל·
המוח הלבן אשר בתוך חוליות השדרה והוא
תלוי מקצה מוח הראש ועד עצם העצה·
ויב הפתחים והעצים וכל אברי הגוף ארוכי׳
כו מטה ומפה · וכמו שיש בשנה שס״ה ימים
כן יש באדם שס״ה גידין · סוף דבר מעשה
בראשית ומעשה מרכבה הכל רמוז באדם
מעט ומזער והיודע סוד הדבר יבין נפלאות
אל ית׳ · ועל כן נקרא אדם עולם קטן ומעבר
אשר גוף האדם הוא מצייר דוגמת עולם
העליון ועולם התחתון לכך ניתן בו הנפש ש
שהוא דומה מעט מזער · ועל כן אמ׳ דוד
ברכי נפשי את יי׳ ולמה אמר לנפש לברך
אמר דוד נפשי זו ממלאה כל הגוף ומכלה
את הגוף · ואינה אוכלת ושותה הגוף · והיא
יחידה בגוף והיא טהורה והיא רואה ואינה
נראת ואינה ישינה · כך הקב״ה ממלא כ
עולמו ומכלה את הכל שנ׳ המה יאבדו
ואתה תעמוד · והקב״ה אין לפניו שינה שנ׳
הנה לא ינום ולא יישן והוא יחיד וטהור
והוא רואה כל ואין רואהו·

לכן תבא הנפש שיש בו כל המדות הללו
ותשבח להקב״ה שיש בו כל המדות הללו
הנפש יושבת וחושבת מי בראה ואז היא
מכרת ובושת ממנה ויראת הש׳ ית׳ לכן צריך
האדם לראות את עצמו ולהבין עניינו
איך שורשו וגופו ואיך נוצר מטיפת זרע
ואחר חתיכת בשר ונפח בו רוח עליוני׳
ומרוקם בעצמות וגידים דם ומוח ולבש
עור ובשר ונוצר בקלפתו פנים וקומה רך
אפים ואיך נקובים נקבים לפנים ולחוץ
להנשים והריח ואזניו לשמוע · וחורי עינו
עיניו לראות ובתוך העין יש בו כמה מיני
צבעים וריסי עיניו ופה וגרון וחיך ולשון
ושפתים לפתוח ולסגר והמלתעות והלחיים
ומעלי ידים ורגלים וחלל הגוף דו ואצבעות
וקשריהם וציפרניהם · ויבין איך כל אחד
משונה מחבירו ואיך היה אסור ט׳ חדשי׳
בבטן אמו ויצא ערום עור חרש וחיגר
כי כל אלה יחשוב ויאמר בלבו מי פתח
פיך עיניך ואזניך ומי עשה לך תיקוני
גופך וכחי בחורותך מי השחיר שערותיך
ואם היו רוקמים השיער בכל נתר ובורית
שבעולם לא היה מועיל ולכן שיעך אחד
כאלה תחשוב תמיד ותהיה עניו ושפל
רוח וירא אלהים·· סליק ספר המדות

ומסיים אני בין ג׳ ט׳ בתמוז ראו לסימן
שישלח לנו האל הנאמן
הגאולה ועם זה אומן
במהרה בקרוב זמן
ראה הקבה ומזומן
שיבנה בית אפריון
והעלו עם המון
ודרת שחת ומחציון
הבר הטוב יכונן
[illegible]
[illegible]

תשובת המינים :

בשם בורא שמים אתחיל
נצחון

טרוני

אחי ועמי אוהבי ואנשי שלומי הנני
כאשר הגעתי לימים אין בהם חפץ אבן
איתים והזמן עלי כבד והייתי כלי אובד
ועק ועד מוצא וסוף בעדי ולא אמצא מפלט ובשכבי על
ערשי / נדדה מעיני שנתי / ולא ערבה עלי משכבי / ושמתי
פני אל לבי / ראותי שפלות גלותינו והיותינו חרפה לכל ש
סביבותינו / וכל היום מחרפים ומונים אותנו אויבים ומקרים
עמה מונים / ולהשיב לאפיקורוס אין איש שקוד / כי פני ה
העם אל עקוד / שלש הידועים בם להתפארה / ומתמעטי
העוסקים בתורה / ואם ישאל אין קלה או חמורה / אין איש
יודע להשיב כשורה / כסוס כפרד אין בהן / ישים יד לפה
וידום כאבן / או אולי יענה בלתי טעם / ויתבייש בפני כל ה
העם / כאשר פיהם רברבן יתלו / ונמצא שם שמים מתחלל
לכן אני שמתי אל לבי / טרם אקנוט במכאבי / מעט תשובות
חבר / ויופיהם בהם לשבר / אותם אשר ידעתי כי הם
רגילים לשאל / אם אין איש על קרוב ואני אבי אקאל
עד בא אחרי על חוק / ידרש האניך אחש העוק / ועל כל
פנים לכך זכות ידין אותי / כי לכבוד הש׳ ותורתו טורחתי
וכדי שלא יהא נפש איש בו קצה / חברתיו על דבר המליצה
עם בשבילו שלב איש לא יתרשל / חברתין דרך משל / והנני
מבקש המתערב בקריאתו / אם ימצא בו תועה או שגיאה
יתלבש לו רוח עיבה / ואל ירגני לכף חובה / כי מכל אני כב
בנעמי מעיינות ואני נסתאו / ולא רבים יקנאו / ולא יבוזו
נאמא כי ישאח לנים / אחר הארבה ואחר המעיט רק
שיהא לבו לשם שמים / שום תועלת שבעשר המשפט
היום כי כשיו וטפות / מתחיה איש על כליו עשה׳ ך
באדן אשר אין שום תרשה / יזכני המקום בחוקין אשעה
ורתמנו ליבא כעי״

אין לתאוה	אם כי עהה	מבוה רוח עבר״
לא אין גוה	רוחי נשאה	אך הקשאה עלי גבר״
בדמות עיני	שחשב מוזני	את עלבוני כי איש גבר״
משבע חרפה	מסחי עיפה	וכאו מספה אותו עבר״

וכמו שהצריך עשבים מן הארץ כן הצמיח
באדם שער הראש והזקן · וכמו שמוציא
חיות ורמש ביער ובארץ כן שורצים
של אדם ובשערו · וכמו שברא בעולם החמה
ונתנו ברקיע במזרח ועד מערב חקוקה
קנה והכוכבים והמזלות וכל דבר שבעולם
חקוקים בו כן ברא בגוף האדם את הכל ·
המוח הלבן אשר בתוך חליות השדרה והוא
תלוי חקוקה מוח הראש ועד עצם הגויה ·
וי"ב הפתחים והצלעים וכל אברי הגוף חקוקים
בו מטה ומעלה · וכמו שיש בשנה שס"ה ימים
כן יש באדם שס"ה גידין · סוף דבר מעשה
בראשית ומעשה מרכבה הכל רמוז באדם
מעט ומזער והיודע סוד הדבר יבין נפלאות
אל חי · ועל כן נקרא אדם עולם קטן ועבור
אשר גוף האדם הוא מצוייר דוגמת עולם
העליון ועולם התחתון לכן נתן בו הנפש
שהוא דומה מעט מזער · ועל כן אמר דוד
ברכי נפשי את יי ולמה אמר לנפש לברך
אמר מה נפשי זו ממלאה כל הגוף ומבלה
את הגוף · ואינה אוכלת וסובלת הגוף · והיא
יחידה בגוף והיא טהורה והיא רואה ואינ
נראית ואינה ישנה · כך הקב"ה ממלא
עולמו ומבלה את הכל שנ' המה יאבדון
ואתה תעמוד · והקב"ה אין לפניו שינה שנ'
הנה לא ינום ולא יישן והוא יחיד וטהור
והוא רואה כל ואין רואהו ·

ומן תבא היפש שיש בו כל המדות הללו
המשבח והיפה שיש בו כל המדות הללו
הנפש יושבת וחושבת אי בריאה ואיך היא
אשר ונכשת עמה ויראת השם ית׳ ומן צריך
האדם לראות את עצמו ולהבין בעצמו
איך צורתו וקומתו ואיך מעשה תשמישו זרע
ואחר חתיכת בשר ונפח בו רוח שלימה
ואריגם בעצמות וגידים דם ומוח ולבש
עור ובשר ועשה בקומתו פנים ויופי
אפים ואיך עקומים נקבים ופנים ולחיין
לנשום ולהריח ואזניו לשמוע וחורי עינים
עיניו לראות ובתוך העין יש בו כאה מיני
צבעים וריסי עיניו ופה וגרון וחיך ולשון
ושפתים לפתוח ולסגור והאמצעות והליקויים
ומעלי ידים ורגלים וחלל הבטן דם ואצבעות
וקשריהם ומעשיהם ויבין איך כל אחד
אשוה מחבירו ואיך היה אסור ט׳ חדשים
בבטן אמו ויצא ערום עור חרש והיכי
כל אלה יחשוב ויאמר כלום מי פתח
פיך עיניך ואזניך ומי עשה לך תיקונים
עמך ובואי בחייתך מי השחיר שערותיך
ואם היו רוקעים השישך כל עת ובריות
שבעולם לא היה תועלי לכן שישך אחד
כאלה תחשוב תמיד ותהיה עניו ושפל
רוח וירא אלהים״ סליק ספר המדות

May 20, 2021

I, Marc Adler, am the sole owner of a medieval manuscript of the Hebrew ethical work entitled *Sefer ha-Middot* (*Orhot Zaddiqim*). I hereby grant permission to Seth (Avi) Kadish to make digital photographs of my manuscript available to the public within appropriate public venues. These venues include the **Ktiv** website of the National Library of Israel and other public online libraries that are devoted to similar purposes. The images of my manuscript may be downloaded for academic research and cultural purposes. I understand that the images of a medieval manuscript are legally in the public domain, but this in no way compromises my ownership of the physical manuscript, which remains my sole property. Furthermore, any use of the manuscript shall give attribution to the "Library of Dr. Marc Adler, Lawrence, NY."

Signed,

Marc Adler

Dr. Marc Adler